Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավաասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

5498

491.99-5
F - 13

1864

ՏԱՐԵՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

25 FEB 2013

491.99-5
Բ-13
04 MAY 2010

ՏԱՐԵՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

դպրատանց տղոց համար

ՅՕՐԻՆԵՑ

Հ. ԱՐՍԷՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Ի ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԱԶԳԷՆ ԱՆՑԱԾ.

Ի ՎԷՆԷՏԻԿ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ

1864—ՌՅԺԳ

5969

ԱՌ ԱԶՆԻՒ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻԿ

ԴԵՌԱԲՈՅՍ ՈՐԴԻ

ՎԵՀԱԶԻՆ ՅԱԿՈԲԱՅ ՏԻՒԶԵԱՆ

ՆՈՒԷՐ

Այդպիսւոյ հօր պայազատ և նազելի շառաւիղ
Որ մըտաց և սըրտի մըտեր մարգից 'ի շաւիղ ,
Բաստ մեծ եղցէ յիս՝ գըրքոյն թէ զոյգ հայրական
Ինձ սովին տացի տառիւք լինել փոքրոյդ օգնական
Ըմբըռնել ըզհայկին և զհայրենեացըդ լեզու ,
Անդուստ՝ ըզգօնութեան պէսպէս ձայնից զող հասու ,
Զի կեցցես միշտ պարծանք տան քում և հօր արժանի .
Թէ սիրով ընդունիցիս՝ լիցիմ իմիք պիտանի :
Շնորհիւ քով վայելեալք 'ի սոյն մանկունք Թորգոմայ
Առ 'ի Քէն պարգևաւորք դաշանեացին 'ի սըմայ :

1846.

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Մեր օրերն ազգիս իր լեզուն աղէկ սորվելու մեծ փոյթը տեսնելով և յազգասիրաց ստիպեալ, աս համառօտ քերականութիւնս հանեցինք մեր նոր կարգով աւելի զարգացելոց համար շինած ընդարձակ գրաբառ քերականութենէն։ Վասն զի թուեցաւ որ մինչև հիմայ ունեցած համառօտ քերականութիւններնիս, թէպէտ և մէկմէկէ աղէկ, բայց կամ տղոց յարմար չէին, կամ հարկաւոր բաները պէտք եղածին չափ բաւական չէին սորվեցըներ։

Որը յարմար չէր երևէր, զի դիւրին ու կարճ ճամբայ չունէր, լեզուին գիտելիքն իստակ ու վայլած կարգով չէր սորվեցըներ, ու տղոց կարողութենէն վեր՝ մանր մունր ու շատը փուճ կամ աւելորդ ու բառգրքի վայլելու բաներու կ'լինար. կամ պարզ ըլլայ ըսելով՝ վարպետին ընելու երկայն ճղճղած մեկնութիւններն ալ ինք կ'ընէր, որ քերականութիւն գրողին պարտքը չէ և շատ անգամ տղոց աւելի մութ կ'լինայ կամ ինքնիրեն յայտնի է։ Այն ալ՝ համառօտ ըլլայ ըսելով, լեզուին խիստ պէտքի բաներն ալ ու կանոնը լուսաւորե-

լու չափ պէտք եղած օրինակներն ալ դուրս ձգեր էր , ու գրեթէ բոլոր երկրորդ կարգի գիտելիքներն , որ թէ և տղուն իր շարադրելուն համար ալ պէտք չըլլան նէ , գոնէ չափաւոր պարզ և ընտիր գրքերը շիտակ ու ճիշտ հասկընալու հարկաւոր են ։ Թող որ տեղ տեղ քանի մը սխալ ալ մնած կար , որ ժամանակը շտկեր էր ։

Մենք աս նոր համառօտ քերականութեանս առջի մասին մէջ՝ ութը մասանց բանին խիստ հարկաւոր գիտելիքը կարճ կարճ դրինք . քիչ մը խրթին կամ քիչ մը բարձրագոյն բաները մանր գրով զատեցինք կարգին մէջ , որ վարժապետը տղոց ընդունակութեանը յարմար չտեսնէ նէ առջի բերանը , երկրորդ անգամ դառնալուն կարդացընէ ։

Իսկ շարադրութեան կանոններն երկու դասի բաժնեցինք , ինչպէս որ սովորութիւն է ամէն կարգաւորեալ դպրոցները ։ Երկրորդ մասին մէջ՝ պարզ շարադրութեան խիստ պէտքի և առաջին կարգի գիտելիքը միայն համառօտ ու յստակ ճամբով և ընտիր գրոց օրինակներով դրինք առաջին դասի ուսանողաց համար ։

Երրորդ մասին մէջ՝ ձևաւոր շարադրութեան խիստ շատ կամ երբեմն երբեմն պարզ ու միջակ շարադրութեանց մէջ ալ գործածուած բաները նոյնպէս համառօտ ու յստակ ոճով և ընտիր օրինակներով դրինք՝ երկրորդ դասի ուսանողաց համար , որ առջի դասին մէջ աղէկ մը վարժելէն ետքը պիտի կարդացընէ վարժապետը , և անոնց վրայ ալ կրթութիւն ընել տայ , թէ որ ինչուկ հոն երթալու միտք և ատեն ունենան նէ ։ Եթէ մէկուն շատ երևնայ աս ձևաւոր շարադրութեան բաները , ընդարձակ քերականութիւններս որ տեսնէ նէ՝ աս անոր քանի ոչինչ պիտի երևնայ ։ Ու գիտնայ որ և

ոչ իսկ ամենէն յայտնի և ընդունելի գրքին՝ Աստուա-
ծաշնչին մէջ գտնուած ձևերն ամէնը դրած ենք հոս․
ինչու որ ամէն խրթին բաները դուրս ձգեցինք ։

Ուրիշ մանր մունր կարգի կամ բանի փոփոխութիւն
որ ըրեր ենք նէ, շիտակութեան ու դիւրութեան հա-
մար ըրեր ենք՝ տարիներով մտածելէն ու քննելէն ու
փորձելէն ետքը, որ ընդարձակին մէջ բաւականապէս
պատճառն ալ տուած ենք, ու հոս համառօտիս մէջն
ալ կարճ ակնարկութեամբ մը իմացուցեր ենք ուղղին
ու կրցողին հասկընալու չափ ։

Բայց միայն ուղղականին վրայ մինակ հինգ հոլով
գնելնուս ու ինը չդնելնուս պատճառը՝ քիչ մ'աւելի
որոշ հասկըցընել կ'ուզենք հոս տեղս ։ Հինգ գնելնուս
պատճառն ան է, որ նշանակութեան դիէն ալ, շէնքի
դիէն ալ հինգ հոլով միայն ունի հայկական լեզուն, և
ոչ աւելի ։ — Նշանակութեան դիէն, վասն զի հոլով
ըսուած բանն՝ անանկ մէկ պարզ որոշ միտք մը միայն
տալու է բառին ինքնիրեն իր մէջն՝ որ ալ ուրիշ կեր-
պով չկարենայ զրուցուիլ, և ալ ուրիշ կերպ կերպ մտքի
չառնուի ։ Անանկ են միայն հինգ հոլովնիս, որ ուրիշ
կերպով մ'ալ չեն կրնար զրուցուիլ՝ ամենևին նոյն մտօ-
քով, և առանց աս հինգ հոլովին մէկուն կարօտ ըլլալու․
և միշտ մէկ միտք մը միայն կուտան․ սեռականը միշտ
որուն (*էմն) կընշանակէ, տրականը որու (*էմէ), գոր-
ծիականը որով, բացառականը որմէ, հայցականը որը (*է-
մ) ։ Կամ թէ և ուրիշ մտքով մ'ալ առնուին նէ, նոյն-
պէս պարզ հոլովի մը մտքով է․ ինչպէս երբեմն բա-
ցառականն ու հայցականը գործիականի ու նախդրիւ
տրականի մտքով․ ան ալ ուրիշ շատ կերպ մեկնութիւն
ալ կըվերցընէ ։ — Իսկ շէնքի դիէն, վասն զի աս հինգ

հոլովը միայն զատ զատ վերջ ունին, պարզ վերջահոլով են։ Նաւ թէպէտ անուանց մէկ երկու հոլովը նման են մէկմէկու կամ ուղղականին, բայց Ես, Դու դերանուանցը՝ հինգն ալ, ու միայն հինգը, զատ են իրարմէ։ Աս երկու պատճառիս համար՝ հինգէն ոչ աւելի և ոչ ալ պակաս կրնայ դրուիլ։

Աս ըսածէս կըհասկըցուի ինը չդնելնուս պատճառն ալ։ Վասն զի մէկալ իրեքը, պատմական, պարառական, ներգոյական ըսուածները, նշանակութեան դիհէն անանկ մէկ իրենք իրենց պարզ որոշ միտք մը չեն տար՝ որ ուրիշ կերպով չկարենայ զրուցուիլ. առանց իրենց կարօտ ըլլալու՝ ուրիշ շատ կերպով ալ կըզրուցուին այլեայլ նախդրով ու հոլովառու բառերով. ինչպէս աշխարհաբառին մէջն ալ անոնց հոլովը չունինք, Վրան կամ համար, չորս դին, ձեռք ըսելով կըբացատրենք։ Նաւ մէկ միտք մը միայն չեն տար, հապա զանազան մտքեր, ինչպէս կըտեսնես նախդրաց մէջ, մանաւանդ ընդարձակ քերականութեան ու բառգրքի մէջը։ Շէնքի դիհէն ալ մէկ նոր վերջահոլով մը չեն. նոյն պարզ վերջահոլովներուն վրայ զ կամ ի դրուած է. գործիականին վրայ զ դրեր՝ պարառական են ըսեր, բացառականին վրայ զ դրեր՝ պատմական են ըսեր, եզակի վերջահոլով տրականին վրայ ի դրեր՝ ներգոյական են ըսեր։ Իսկ թէ որ ամէն պարզ հոլովի վրայ նախդիր մը դրուելով միտքը փոխուիլը՝ զատ հոլով սեպելու ըլլանք նէ, ան ատենը չէ թէ ինը՝ տասը, հապա քառսուն հոլովի երկան բարակ անհատնում շարոց մը շինելու կախելու է։ Վասն զի ամէն պարզ նախդիր ալ, զ, 'ի, յ, ց, առ, առ 'ի, ընդ, ըստ, որ հոլովակերտ ալ ըսուեր են, ամէն հոլովի վրայ կըդրուի խիստ շատ անգամ, ու կերպ կերպ մտքեր կու-

տայ բառին, ինչպէս կըտեսնուի ընդարձակ քերականութեան ու բառգրքի մէջ. բայց անոր՝ հոլով սեպուած ու հոլովի կարգ անցած չեն, նախդիրներուն կամ նախադրութիւններուն մէջ մնացեր են ։ Ինչպէս՝ ասոնք հոն պիտի սորվի նէ տղան, ան իրեքն ալ՝ աւելի՝ աղէկ ու լման կըսորվի հոն՝ իրենց այլևայլ նշանակութեամբը ։ ՙՆիւթապէս սերտելը դիւրին է տղոց, կ'ըսուի. իրաւ է. բայց նախդիրներուն մէկալ առմունքներն ալ նիւթապէս օրինակներով կըսորվի տղան, և ոչ վերացեալ վարդապետութեամբ ։ Ինչուան հոլովի տեղ չդըրուին նէ, միթէ նիւթական չե՞ն ըլլար. անանկ է նէ, ընտոր ըսինք, մէկալ նախդիրներն ալ ամէնն առնենք շարենք հոլովի տեղ. ի՞նչ կըմնայ, անոնց ալ մէյմէկ աղուոր աղուոր անուններ դնելը բա՞ն մըն է ։ Եւ տղաքնիս ատանկ առանց խելքերնին բանալու կըթելու՝ բոլորովին նիւթապէս սորվեցընելն ալ աղէկ բա՞ն մըն է, թող իմաստուն մանկավարժք մտածեն ։

Իսկ կոչական ըսուած հոլովը՝ մեր յատուկ լեզուին մէջ ամենևին փոփոխութիւն մը չունի. ուղղականն ինչ է նէ, անանկ ալ կանչելու կըբանի, ինչպէս աշխարհաբառին մէջն ալ ։ Ուսկի՞ց անանկ է նէ հոլով կ'ըլլայ ։

Ու չորս հոլովի տեղ դրուածները՝ մեր բուն հին լեզուագէտ նախնիքն ալ ամենևին չեն ճանչնար՝ իրենց քերականութեան մէջ, ու կ'ըսեն ալ յայտնապէս հռոմին հակառակ՝ որ հինգ հոլով միայն ունի՝ թէ մեր հոլովները վեց են, ուղղականը մէկտեղ առնելով հռոմին պէս, և անանկ ալ կըդնեն ։ Ետքերը տգիտութեան դարու մէջ օտարազգիներէն ստեղծուած, և առանց քննելու մեր գիտնոց քերականութեան մէջ ալ մտած են ։ Եւ օգուտ մը չունենալէն 'ի զատ, կրկին վնաս ու-

նին. մէյմը՝ սխալ բան սորվեցընելով, այսինքն՝ սուտ հոլով և որպէս թէ այնչափ միայն է ան սուտ հոլովին նշանակութիւնը. մէյմ'ալ՝ հոլովմունքը երկնցընելով՝ տղոց նիւթական սերտողութեան աշխատանքն աւելցընելով ու յիշողութիւննին ու բերաննին փուճ տեղը յոգնեցընելով։

Անանկ է նէ՝ ուղղականէն դուրս հինգ հոլով միայն ընդունիլը բուն խելքի և մեր լեզուագէտ նախնեաց համաձայն է, ու տղոց դիւրութիւն։ Նաև երեկուան առօրուան ալ բան չէ աս փոփոխութիւնս. 1815էն 'ի վեր եղած ու պատճառներն ալ համառօտ հասկցուած է մեր Չամչեան վարդապետին ընդարձակ քերականութեան մէջը։ Բայց ինչ օգուտ որ գէշ սովորութեան նախապաշարումն և աչառութիւնը մտքերը կապեր են, թող չեն տար որ շիտակն, աղէկն, օգտակարը տիրէ։ Բայց այսուհետև ով որ շիտակին, աղէկին և օգտակարին՝ ազգային նախանձով անաչառ փոյթ և սէր ունի նէ, ինչ ընելուքին տարակուսելու չէ։

Ամէն կտոր մը նոր բան առջի բերանը քիչ մը դըժուար կուգայ, մանաւանդ վարժապետաց. վասն զի տղան դեռ բան մը չգիտէ որ ընտրէ, ճերմակ թուղթ մըն է, ինչ որ գրես՝ ան կ'առնէ։ Կըմնայ որ անանկ է նէ վարժապետները նոր բան մը տեսածնուն պէս՝ մէկէն չարհամարհեն. խելքով քննեն բանին իրաւունքն ու յարգը, փորձով ալ աղէկ մը հասկընալ ուզեն դիւրութիւնն ու օգուտը. անկէ ետքը կ'ուզեն նէ թող մէկդի նետեն. չէ նէ՝ ծուռ հինը ձգեն, շիտակ նորին հետևին ու սովորութիւն ընեն։ Մէկն որ իրաւացի պատճառներէ ետքը՝ գիտցածէն չուզեր շարժիլ ու նոր բան մ'ընդունիլ նէ, ոչ երբէք կըլլուսաւորի, ոչ երբէք առաջ կ'երթայ։

Բայց մէկ բանին օգուտն ալ տեսնելու համար՝ պէտք է սրտով ու գործքով փոյթ ու ջանք ունենալ աղէկ առաջնորդելու տղոց, ու չափաւոր երկայնամիտ ալ ըլլալ՝ պտուղը տեսնելու ։ Ապա թէ ոչ, տղոց յարմար քերականութիւն ըսելը՝ մէկ երեւակայութիւն մը կ'ըլլայ . եւ ինչ քերականութիւն որ շինուի տղոց, անկարելի է որ ամենեւին ու կատարեալ յարմար ըլլայ անոնց մտքին ու հասկացողութեանն, որ դեռ ոչինչ է եւ աս դռնէն պիտի մանէ խելքի ու մտածութեան ճամբան, ու հասնի իմաստութեան տաճարը։ Սէրն ու ջանքն ամէն բան կըդիւրացընէ, եւ առանց անոնց բան մը չըլլար ։ Ազգիս լեզուին կատարելութեան ու տղոց օգտին փոյթը չըլլար սրտերնուս մէջը նէ, բան չունէինք որ այնչափ քերականութիւններէն ետեւ ելլէինք նորէն տղոց համար սիրտ ու գրիչ մաշեցընելու ։

Գրաբառը դիմացը մեկնել պէտք եղած տեղերը՝ աշխարհաբառ միայն մեկնեցինք, տաճկերէն չդրինք՝ բաց ՚ի քանի մը բառէ ։ Վասն զի չենք հասկընար թէ աշխարհաբառ քերականութիւն գրողները տաճկերէն որ կը դնեն՝ ինչ կ'ուզեն ըսել ։ Թէ որ բոլոր աշխարհաբառ գրուած քերականութիւնը կարդացողը կըհասկընայ նէ, ան աշխարհաբառ մեկնութիւններն ալ կըհասկընայ . չէ, թէ որ ան մեկնութիւնները չհասկընար նէ, քերականութիւնն ինչպէս պիտի հասկընայ, եւ ինչո՞ն պէտք է ան ատեն ան քերականութիւնը ։

1846.

ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ 1

ԳԼՈՒԽ Ա. Անուն 3
Անուններուն հոլովմունքը 5
Զարտուղի հոլովմունք 19
Հոլովներուն վրայ գիտելիք 23
Միջակ անուններուն հոլովմունքը . . . 28
ԳԼՈՒԽ Բ. Դերանուն 38
Էական կամ գոյական դերանուններ . . . —
Ածական դերանուններ 41
ԳԼՈՒԽ Գ. Նախդիր 47
ԳԼՈՒԽ Դ. Բայ 56
Էական բայերուն խոնարհումը 59
Առաջին Լծորդութիւն, ԱՄ 65
Երկրորդ Լծորդութիւն, ԵՄ 73
Երրորդ Լծորդութիւն, ԻՄ 79
Չորրորդ Լծորդութիւն, ՈՒՄ 88
Զարտուղի բայեր 94
Պակասաւոր բայեր 102
Անդէմ բայեր 107
Խոնարհումներուն վրայ գիտելիք . . . 108
ԳԼՈՒԽ Ե. Դերբայ 111
ԳԼՈՒԽ Զ. Մակբայ 121
ԳԼՈՒԽ Է. Շաղկապ 124
ԳԼՈՒԽ Ը. Ձայնարկութիւն 125

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Պ Ա Ր Զ   Շ Ա Ր Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ 127

ԳԼՈՒԽ Ա· *Անուն բայի և բայ* 131
ԳԼՈՒԽ Բ· *Բայերու և անուններու խնդիրներ* . . . 137
ԳԼՈՒԽ Գ· *Յատկացուցիչ և Բացայայտիչ* 154
ԳԼՈՒԽ Դ· *Ածական անուն գոյականի հետ* . . . 158
ԳԼՈՒԽ Ե· *Յարաբերական դերանուն ՈՐ* 173
ԳԼՈՒԽ Զ· *Դիմորոշ յօդեր Ս, Դ, Ն* 177
ԳԼՈՒԽ Է· *Նախդիրներ* 194
ԳԼՈՒԽ Ը· *Ուղղագրութիւն* 202

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ձ Ե Ւ Ա Ւ Ո Ր   Շ Ա Ր Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ 209

ԳԼՈՒԽ Ա· *Զեղչում* 210
ԳԼՈՒԽ Բ· *Աւելադրութիւն* 225
ԳԼՈՒԽ Գ· *Բակառութիւն* 239
ԳԼՈՒԽ Դ· *Փոխադրութիւն* 255
ԳԼՈՒԽ Ե· *Արտուղութիւն* 285

ՎԵՐՋԱԲԱՆ 304

ՏԱՐԵՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԲԱՌԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

1. Քերականութիւնը շիտակ խօսելու և գրելու արուեստն ու կանոնն է։

2. Խօսքն, որ բան մը կ'ըսուի, բառերով կ'ըլլայ, բառը վանկով, վանկը տառով՝ որ գրով կը գրուի։ Լուր, որդեակ, խրատու հօր քոյ. հինգ բառով խօսք մըն է. լուր, հօր, քոյ, մէյմէկ վանկ ու բառ են. որդեակ, խրատու, երկու վանկով բառեր են։

3. Գրերէն ութը հատը, ա, ե, է, ը, ի, ո, ւ, օ, ձայնաւոր են, ինքիրեն ձայն կըհանեն. Մնացած երսունը բաղաձայն են, ձայնաւորի մը հետ ձայն կըհանեն. գոնէ ը ձայնաւորը դնելու է քովերնին որ ձայն հանեն. ինչպես բը, գը, դը կամ ըղ, ըմ, ըն։

4. Ո գիրն եօթէն մնած է, որ հիներն ու երկբարբառ կը գրէին։ Երկբարբառ կ'ըսուի երկու ձայնաւոր մէկ ձայն՝ մէկ վանկ որ ըլլայ. ինչպես այ, եա, եօ, իւ, ոյ։

5. Բան ութը տեսակ է. Անուն, Դերանուն, Նախդիր, Բայ, Դերբայ, Մակբայ, Շաղկապ, Ձայնարկութիւն, որ կ'ըսուին մասունք բանի։

6. Շիտակ խօսելու համար՝ առաջ ասոնց ինչ ըլլալն ու պէտք եղածին պէս կերպ կերպ փոխուիլը սորվելու է, ետքն ալ ասոնք կարգով շարելն, որ խօսք ըլլայ։

7. Ասոնցմէ չորսը միայն կըփոփոխի. անունը, դերանունը, բայն, դերբայն. մէկալ չորսն ամէնևին չեն փոխուիր։

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՆՈՒՆ

8. Անունը կամ յատուկ է մարդու մը, տեղի մը, ինչպէս Հայկ, Աթէնք. կամ հասարակ անուն է բանի մը, ու կը նշանակէ ինչ ըլլալը կամ ինչպիսի ըլլալը:

9. Ինչ ըլլալը նշանակող անունը՝ գոյական կ'ըսուի, ինչպիսի ըլլալը նշանակողն՝ ածական: — Բան, մարդ, ծառ՝ գոյական են. բարի, չար, մեծ, ածական են. վասն զի կ'ըսուի բան բարի, մարդ չար, մեծ ծառ:

10. Անունը մէկու մը վրայ ըսուի նէ, եզակի կ'ըսուի. շատի վրայ ըսուի նէ, յոգնակի կ'ըսուի. մէկ մարդ մ'ուզենանք ըսել նէ, կ'ըսենք մարդ. շատ մարդ որ ուզենք ըսել, ք կամ ս կը դնենք ծայրը, կ'ըսենք մարդք, մարդս: Աս եզակի ու յոգնակի ըլլալն՝ անունին թիւը կ'ըսուի:

11. Բայց կայ անուն որ եզակի չունի. ինչպէս աչք, ջուրք, որ եզակի աչ, ջուր չըլլար: Կայ ալ որ յոգնակի չունի. ինչպէս խաւար, հարաւ, որ յոգնակի խաւարք, հարաւք չըլլար:

12. Անունը՝ խօսողին մտքին նայելով կը փոխուի իր վերջն եզակի ու յոգնակի. ինչպէս մարդ՝ կ'ըլլայ մարդոյ, մարդով, 'ի մարդոյ. մարդք՝ մարդոց, մարդովք, 'ի մարդոց: Աս փոփոխմունքս կ'ըսուի անունին հոլովը կամ վերջահոլովքը. ու հինգ են, որ անուններուն ու իրենց պարզ և որոշ[1] վերջահոլովի շէնքին կարգովը վարը կը տեսնես:

---

1 Պարզ ըսելով կը հասկընանք առանց նախդրի ըլլալն ու նոյն տառով ձևանալը. ինչպէս են ամէն պարզ հոլովմանց մէջ միայն սեռականը, տրականն ու գործիականը: Իսկ որոշ ըսելով կ'իմանանք որ անով մէկէն որոշուի բառը մէկալ հոլովմունքներէն. ինչպէս են դարձեալ ամէն հոլովմանց համար սեռական կամ տրականն ու գործիականը: Զոր օրինակ. Բառ, բառի, 'ի բառէ, կամ Քաղաք, քաղաքի, 'ի. քաղաքէ

13 . Կայ հոլով ալ որ սկիզբը տառ մը կամ վանկ մը կ'առնէ , որ նախդիր կ'ըսուի . ինչպէս , զմարդ , 'ի մարդ ։ Բառը ձայնաւորով սկսի նէ՝ զին տեղը յ երբեմն ալ 'ի յ կ'առնէ . ինչպէս յաղգ , յերեսս , 'ի յանձն , 'ի յերկինս ։

14 . Բայց կայ անուն որ վերջահոլով չունի եզակին . ինչպէս , արտօսր , երկու . կայ ալ որ յոգնակին չունի վերջահոլով . ինչպէս , ոսկր , ծոռն ։ Ասոնք նախդրիւ հոլով միայն ունին կ'ըսուի . այսինքն եզակին՝ կամ քէով սէով յոգնակինին կըբանի մինակ և նախդրով ալ . ինչպէս , զարտօսր , զերկու . ծոռնս , զծոռնս , ոսկրս , 'ի ոսկրս ։

15 . Ամէն անուն մէկ կերպ չհոլովիր . Հայկ կ'ըլլայ հայկայ , հայկաւ . մարդ՝ կ'ըլլայ մարդոյ , մարդով ։ Աս այլ և այլ կերպս կ'ըսուի անունին հոլովմունքը ։

16 . Հոլովմունքն եօթն են . հինգը պարզ , որ կարգաւ ա , ե , ի , ո , ու ձայնաւորներուն մէկովը միայն կ'ըլլայ վերջահոլովմնին . երկուքը խառն , որ ի և ա , ո և ա ձայնաւորներով կ'ըլլայ ։ Պարզ՝ ա , ու , և խառն՝ ի և ա ձայնաւորներով եղողներն՝ երկերկու կերպ են . ուստի հոլովմունքներու օրինակն է տասը ։ Ըսածներս բոլոր կըտեսնես վարը օրինակներուն վրայ ։

Աս ձայնաւորներուն կանոնն որ բռնես նէ , շուտով կը սորվիս հոլովմներն , ու չես սխալիր , չես ալ մոռնար ։

17 . Միայն աս ալ գիտնալու է շիտակ հոլովելու համար , որ բառին ետքի բաղաձայնէն առաջ եղած ձայնաւորներուն ու երկբարբառներուն մէկ քանին կըփոխուի հոլովելուն ատենն , ալ այնուհետև վերջին վանկ չըլլալուն համար ։

Է կըփոխուի Ի , Ե . Սէր , սիրոյ . էգ , իգի . եղէգն , եղեգան .
Ի , ՈՒ կըփոխուին Ը , չգրուած . Գիր , գրոյ . Ջուր , ջրոյ .

ըսես նէ , չես իմանար մէկէն թէ որ հոլովման տակ կ'երթայ , երրորդին թէ վեցերորդին . իսկ բառ , բառի , բառէ . քաղաք , քաղաքի , քաղաքէ լսածիդ պէս կ'իմանաս որը որ հոլովման տակ կ'երթայ ։ Ահա աս պատճառներուս համար աս կարգով պէտք է շարել վերջահոլովները ։ Ուղղականը հոլով չէ . իսկ անուանց հայցականը վերջահոլով չունի . ու նախդրիւ հոլովներուն առաջինն ու գլխաւորն է ։

ՅՈՒՑԱԿ ԵՕԹԱՆԵՑՈՒՆՑ ՀՈԼՈՎՄԱՆՑ

ԵՒ ՏԱՍՆ ՕՐԻՆԱԿԱՑ

Նշանա-գիր	ՊԱՐԶ ՀՈԼՈՎՈՒՆՔ														ԽԱՌՆ ՀՈԼՈՎՈՒՆՔ							
	Առաջին				Երկրորդ		Երրորդ		Չորրորդ		Հինգերորդ				Վեցերորդ				Եօթներորդ	
	Ա				Ե		Ի		Ո		ՈՒ				Ի և Ա				Ո և Ա	
	Օրինակ ա		Օրինակ բ								Օրինակ ա		Օրինակ բ		Օրինակ ա		Օրինակ բ			
	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.
Ուղ.	—[1]	—ք,	ըն, իւն,	անք, ունք, իւնք,	ըր, ըղ,	երք, եղք,	—	—ք,	—	—ք,	—	—ք,	ըր,	ունք,	—	—ք,	ըն,	ինք, ունք,	—ի,	—իք,
Սեռ. Տրա.	այ,	աց,	ան, եան,	անց, եանց,	եր, եղ,	երց, եղց,	ի,	ից,	ոյ,	ոց,	ու,	ուց,	ու,	ունց,	ի,	աց,	ին,	անց,	ւոյ,	եաց,
Գործ.	աւ,	աւք, (օք)	ամբ, եամբ,	ամբք, եամբք,	երբ, եղբ,	երբք, եղբք,	իւ,	իւք,	ով,	ովք,	ու,	ուք,	ումբ, ու,	ումբք,	աւ,	աւք, (օք)	ամբ,	ամբք	եաւ,	եաւք, (եօք)
Բաց.	այ,	աց,	անէ, ենէ,	անց, եանց,	երէ, եղէ,	երց, եղց,	է,	ից,	ոյ,	ոց,	ուէ, է, ու,	ուց,	ուէ, ու,	ունց,	է,	աց,	նէ,	անց,	ւոյ,	եաց,

1 — Ըսել է որ ուղղականը յայտնի վերջ մը չունի. — ք, ըսել է որ յոգնակին կ'ըլլայ ք միայն դնելով եզակիին :

ԻՒ (ԻՎ),	կը փոխուի ՈՒ, ԸՒ.	Հալիւ, հալուի. Թիւ, Թուոյ կամ Թըւոյ.
ԵԱ	կը փոխուի Ե, Է.	Կեանք, կենաց. Հրեայ, Հրէի.
ՈՅ	կը փոխուի ՈՒ.	Լոյս, լուսոյ. կոյր, կուրի:

18. Իսկ Ա, Ե, Ո, Օ, ԻՒ բաղաձայնով մը՝ երկբարբառ[1], չէն փոխուիր սովորաբար:

ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔԸ.

19. ԱՌԱՋԻՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ—Ա.

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղղական,	Տիտան.	Տիտան.
Սեռական,	Տիտանայ.	Տիտանին.
Տրական,	Տիտանայ, 'ի Տիտան.	Տիտանին.
Գործիական,	Տիտանաւ.	Տիտանով.
Բացառական,	'ի Տիտանայ.	Տիտանէն.
Հայցական,	զՏիտան.	Տիտանը.

Յոգնակի

Ուղղական,	Տիտանք.	Տիտաններ.
Սեռական,	Տիտանաց.	Տիտաններուն.
Տրական,	Տիտանաց, 'ի Տիտանս.	Տիտաններուն.
Գործիական,	Տիտանօք[2].	Տիտաններով.
Բացառական,	'ի Տիտանաց.	Տիտաններէն.
Հայցական,	զՏիտանս.	Տիտանները:

---

1 Աս եօթը բաղաձայնէ մ'առաջ ԻՒ երկբարբառը՝ հիները շատ տեղ ԷՒ կը գրէին, ու կը փոխուէր ԻՒ, ինչպէս, ԷՒՂ, ԻՒՂՈՅ. ԲԷՒՐ, ԲԻՒՐՈՒ. ՁԷՒՆ, ՁԻՒՆՈՅ. հիմայ կը գրուի ԻՒՂ, ԲԻՒՐ, ՁԻՒՆ, ու չփոխուիր: Միայն առջի հոլովման տակ ԻՒՆ կ'ըլլայ ԷԱՆ. արիւն, արեան. սիւն, սեան. երկրորդ հոլովման տակ ԻՒՐ կ'ըլլայ ԷՐ. ալիւր, ալեր. աղբիւր, աղբեր:

2 Հիները օ՛ չէին գրեր, այլ ԱՒ կը գրէին (4), որով հոլովին ա գիրը կը պահուի (16):

20. Այսպէս կը հոլովին յատուկ անուններն (8), ու սովորաբար յոգնակի չունին.

Հայկ, հայկայ, հայկաւ, 'ի հայկայ.	Հայկ, մեր ազգին նախահայրը:
Այրարատ, այրարատայ, այրարատաւ, յայրարատայ.	Այրարատ գաւառը:
Նանէ[1], նանեայ, նանեաւ, 'ի նանեայ.	Նանէ, Հայոց կուռքը:
Տիգրանուհի, տիգրանուհեայ, տիգրանուհեաւ.	Տիգրանայ քոյրը:
Մարիամ, մարիամայ կամ մարեմայ, մարեմաւ[2].	Մարիամ:
Աթէնք, աթենայ, աթենաւ, յաթէնս.	Աթէնք քաղաքը:
Գուրգէն, գուրգենայ կամ գուրգինայ.	Գուրգէն:
Անահիտ, անահտայ, անահտաւ, յանահտայ.	Անահիտ, Հայոց կուռքը:
Գամիրք, գամրաց, գամրօք, 'ի գամրաց.	Կայսէրիէ երկիրը:
Յուդա կամ Յուդաս, յուդայ, 'ի յուդայ.	Յուդա:
Սափիրա, սափիրայ, սափիրաւ.	Սափիրա:
Աբդիաս, աբդիայ, աբդիաւ.	Աբդիաս:
Սամարիա, սամարիայ կամ սամարեայ.	Սամարիա գաւառը:
Սին կամ Սինա, սինայ կամ սինեայ.	Սինա անապատը կամ լեռը:
Յասոն, յասոնեայ.	Յասոն:
Անդրէաս, անդրեայ.	Անդրէաս:
Զաքարիաս, զաքարիայ կամ զաքարեայ.	Զաքարիա:
Սոկրատէս, սոկրատեայ կամ սոկրատայ.	Սոկրատէս:
Դիոս, դիայ, դիաւ.	Դիոս կուռք կամ մարդ:

1 Է ու Ի վերջացած բառերուն ան է ու ի տառերը այբին քով ե կը փոխուին հոլովին նէ: Անկից մեծ է երբեմն անանկ տառ չունեցողներուն ալ:

2 Իա իբրեւ Եա առնուելով (17):

Աւգոստոս, աւգոստեայ, աւգոստեաւ. Օգոստոս կայսրը :
Կոռնելիոս, կոռնելեայ, կոռնելեաւ. Կոռնելիոս :

21. Յատուկ անունները երբեմն ուրիշ հոլովմանց պէս ալ կը հոլովին. ա վերջացածները յետոյ կ'առնեն վերջահոլովի ձայնաւորը և յոգնակին ք, ս. Յուդա, յուդայի, 'ի յուդայէ. Յուդայք, զՅուդայս. Հայկ, հայկի. Մովսէս, մովսեսի կամ մովսիսի. Գալիլիա կամ Գալիլեա, գալիլէի. Այրարատ, այրարատոյ կամ այրարատու. Սամարիա, սամարիոյ կամ սամարւոյ. Մարիամ, մարիամու. Աբգլաս, աբգլու. Կոռնելիոս, կոռնելիու :

22. Ոմանք ալ ոս, աս վերջացածներէն՝ կանչուելով զրուցուին նէ, հռոմի կերպով երբեմն է, ա կը վերջանան. Պետրոս, պետրէ. Կոռնելիոս, կոռնելիէ. Ագրիպպաս, ագրիպպա :

23. Իսկ բուն հայերէն, ամէն անուն՝ ուղղականն ինչ է նէ՝ կանչելու ալ անանկ կըլլայ, ով գրեր ես չես գրեր. Պետրոս կամ ով Պետրոս. Գրիգորիոս կամ ով Գրիգորիոս. Ագրիպպաս կամ ով Ագրիպպաս :

24. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	Սերմն, սերմ.	հունտ.
Սեռ.	Սերման.	հունտի.
Տր.	Սերման, 'ի սերմն.	հունտի.
Գործ.	Սերմամբ.	հունտով.
Բաց.	'ի Սերմանէ.	հունտէ.
Հայց.	զՍերմն.	հունտը.

Յոգնակի

Ուղ.	Սերմանք, սերմունք.	հունտեր.
Սեռ.	Սերմանց.	հունտերու.
Տր.	Սերմանց, 'ի սերմանս.	հունտերու.
Գործ.	Սերմամբք.	հունտերով.
Բաց.	'ի Սերմանց.	հունտերէ.
Հայց.	զՍերմանս.	հունտերը :

25. Ասանկ կը հոլովին ըն, ին վերջացած բառերը՝ նուէն առաջ առնելով ա. և քանի մը ուրիշ ալ :

Ակն, ական, ականք, ակունք. Ակն. Ջրի աղբիւր. աղբիւր աչք :

Կողմն, կողմ, կողման, մանք, մունք ·	դի, կողմ ։
Ամառն, ամարան, ամարունք ·	ամառ ։
Ձմեռն, ձմերան, ձմերունք ·	ձմեռ ։
Գեղարդն, գեղարդան կամ գեղար- դեան, գեղարդունք ·	դէգ, մզրախ ։
Անուն, անուան, անուանք, անունք, անուանց ։	անուն ։
Ձեղուն, ձեղուան, ձեղունք, ձե- ղուանց ·	տան ծածք, առիք ։
Մահ, մահուան, մահուանք, մահունք ·	մահ ։
Պաշտօն, պաշտաման, պաշտամունք, պաշտօնք ·	պաշտօն, ծառայու- թիւն ։
Ձիւն, ձեան, 'ի ձեանէ, ձիւնք ·	ձիւն ։
Սիւն, սեան, 'ի սեանէ, սիւնք ·	սիւն, դիրէկ ։
Արիւն, արեան, յարենէ[1], արիւնք ·	արիւն ։
Զօրութիւն, զօրութեան, 'ի զօրու- թենէ, զօրութիւնք ·	ոյժ, զօրութիւն ։
Ստին, ստեան, 'ի ստենէ, ստինք ·	ծիծ ։
Ադամանք, ադամանց, ադամամբք ·	Ադամին մօր մար- դէնը ։
Խրախունք, խրախանց, խրախամբք ·	խրախունք ։
Սրունք, սրուանց կամ սրանց ·	ծուներ, պաճախներ ։
Եղեգն, եղեգան, եղեգունք ·	եղէգ, խամիշ ։
Սկիզբն, սկզբան, սկզբունք ·	սկիզբ, ծայր ։
Դուռն, դրան, դրունք, դրանց կամ դուրք, դրաց (39) ·	դուռ ։
Նուռն, նռան, նռունք ·	նուռ ։
Պաշտումն, պաշտման, պաշտմունք ·	ծառայութիւն, պաշ- տելը ։
Եղեամն, եղեման, եղեմունք ·	եղեմ, խառաղը ։

1 Սեռականն ու տրականը էան եղող բառերը թէ որ մէկ վանկով բառեր են նէ՝ բացառականը էանէ կ'ըլլայ · իսկ աւելի վանկովներունը սովորաբար ենէ կ'ըլլայ, էա փոխուելով 'ի է ըստ 17 · և աս մէկ պզտիկ բանովս զատ հոլովում չեն ըլլար ։

Աղջիկ, աղջկան, աղջկունք, աղջկանց կամ աղջկաց ·	աղջիկ ։
Մարդիկ, մարդկան, մարդկամբ կամ մարդկաւ [1] ·	մարդեր, մարդիկ ։
Մանուկ, մանկան, մանկունք ·	տղայ, մանչ ։
Գարուն, գարնան, գարունք ·	գարուն, առջի ամառ ։
Տուն, տան, տունք ·	տուն ։
Տեսիլ, տեսլեան, տեսիլք ·	տեսիլ, տեսք ։
Հանգիստ, հանգստեան, հանգիստք ·	հանգիստ ։
Գալուստ, գալստեան, գալուստք ·	գալուստ, գալը ։
Ժողովուրդ, ժողովրդեան, ժողովուրդք, ժողովրդոց ·	ժողովուրդ ։
Ծնունդ, ծննդեան, ծնունդք, ծննդոց ·	ծնունդ, ծնանիլը ։
Վաղիւ, վաղուեան, 'ի վաղուենէ ·	վաղը, վաղուան օրը ։
Տիւ, տուընջեան, տուընջեամբ, տիւք ·	ցորեկ ։

26 · ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ—Ե·

Եզակի

Ուղ·	Համր ·	մունջ, տէլսէզ ·
Սեռ·	Համեր ·	մունջի ·
Տր·	Համեր, 'ի համր ·	մունջի ·
Գործ·	Համերբ ·	մունջով ·
Բաց·	'ի Համերէ ·	մունջէ ·
Հայց·	զՀամր ·	մունջը ·

1 Զայնով յոգնակի չունի սովորաբար · բայց կըգտուի մարդկօք, մարդկամբք, եզական մարդիկն ։

Յոգնակի

Ուղ.	համերք.	մունջեր.
Սեռ.	համերց.	մունջերու.
Տր.	համերց, 'ի համերս.	մունջերու.
Գործ.	համերբք.	մունջերով.
Բաց.	'ի համերց.	մունջերէ.
Հայց.	զհամերս.	մունջերը:

27. Ասանկ կը հոլովուին ըր, ըղ վերջացած բառերը՝ րէն ու ղատէն առաջ առնելով ե. ու մէկ քանի եւր.

Ազդր, ազդեր, ազդերց. ազդր, պուտ, գալչա:
Տարր, տարեր, տարերց. մանր մասունք, սկզբունք:
Ոսկր, ոսկեր, ոսկերց. ոսկոր:
Ուստր, ուստեր, ուստերց. մանչ զաւակ, որդի:
Կայսր, կայսեր, կայսերց. կայսր:
Դուստր, դստեր, դստերց. աղջիկ զաւակ:
Ալիւր, ալեր, ալերց. ալիւր:
Աղբիւր, աղբեր, աղբերց. աղբիւր:
Եղջիւր, եղջեր, եղջերց. եղջիւր, պոյնուզ:

Աստղ, աստեղ, աստեղց. աստղ, եըլտըզ:
Ետղ, ետեղ. տեղ:
Շիգղ, շգեղ. պատառոյ շարք մը:

28. Եզակի գործիականն ու յոգնակի հոլովները շատ անգամ կ'ըլլայ նաև (ըստ 39) համերաւ, համերաց, համերոք. ազդերաց, ազդերոք. ոսկերաց, ոսկերոք. ուստերաց, ուստերոք. աղբերաց կամ աղբիւրաց, աղբերոք, զաղբիւրս. աստեղաց, աստեղօք: Ասանկ է սովորաբար՝ անեզականը

Տիեզերք, տիեզերաց, տիեզերօք. աշխարհք, բոլոր աշխարհքս:

29. ԵՐՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ—Ի.

Եզակի

Ուղ.	Այր .	քարայր, մաղարա .
Սեռ.	Այրի .	քարայրի .
Տր.	Այրի, յայր .	քարայրի .
Գործ.	Այրիւ .	քարայրով .
Բաց.	յԱյրէ .	քարայրէ .
Հայց.	զԱյր .	քարայրը .

Յոգնակի

Ուղ.	Այրք .	քարայրներ .
Սեռ.	Այրից .	քարայրներու .
Տր.	Այրից, յայրս .	քարայրներու .
Գործ.	Այրիւք .	քարայրներով .
Բաց.	յԱյրից .	քարայրներէ .
Հայց.	զԱյրս .	քարայրները :

30. Այսպէս կը հոլովին շատ անուններ.

Արքայ,	արքայի,	արքայիւ .	արքայ, թագաւոր :
Մայր,	մայրի,	մայրիւ .	մայր ծառ, չամ :
Իժ,	իժի,	իժիւ .	իժ օձ, էնկէրէք :
Ուխտ,	ուխտի,	ուխտիւ .	ուխտ :
Մարգարէ,	մարգարէի,	մարգարէիւ .	մարգարէ :
Աղօթք,	աղօթից,	աղօթիւք .	աղօթք :
Ինչք,	ընչից,	ընչիւք .	ստացուածք, բողաէ :
Սիրտ,	սրտի,	սրտիւ .	սիրտ :
Իղձ,	ըղձի,	ըղձիւ .	բաղձանք :
Շէն,	շինի,	շինիւ .	շէնք, գեղ :
Խուլ,	խլի,	խլիւ .	խուլ :
Ատեան,	ատենի,	ատենիւ .	ատեան, դիւան :
Հրեայ,	հրէի,	հրէիւ .	հրէայ :
Համբոյր,	համբուրի,	համբուրիւ .	պագնելը, պագ :
Վաղիւ,	վաղուի,	'ի վաղուէ .	վաղը, վաղուան օրը :

31. ՉՈՐՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ՊԱՐԶ—Ո.

Եզակի

Ուղ.	Մարդ.	մարդ.
Սեռ.	Մարդոյ.	մարդու.
Տրա.	Մարդոյ, 'ի մարդ.	մարդու.
Գործ.	Մարդով.	մարդով.
Բաց.	'ի Մարդոյ.	մարդէ.
Հայց.	զՄարդ.	մարդը.

Յոգնակի

Ուղ.	Մարդք.	մարդեր, մարդիկ.
Սեռ.	Մարդոց.	մարդերու.
Տրա.	Մարդոց, 'ի մարդս.	մարդերու.
Գործ.	Մարդովք, մարդօք.	մարդերով.
Բաց.	'ի Մարդոց.	մարդերէ.
Հայց.	զՄարդս.	մարդերը:

32. Նման կըհոլովին շատ անուններ.

Աստուած, աստուծոյ, աստուծով. Աստուած:

Աստուած, աստուծոյ, աստուածոց կամ աստուծոց. կուռք:

Հարաւ,	հարաւոյ,	հարաւով.	հարաւ, լուսուն դէմ:
Ծեր,	ծերոյ,	ծերով.	ծեր, հալւոր:
Ձի,	ձիոյ,	ձիով.	ձի:
Ուս,	ուսոյ,	ուսով.	ուս, օմուզ:
Ձու,	ձուոյ,	ձուով.	հաւկիթը:
Պահք,	պահոց,	պահովք.	պաք:
Դժոխք,	դժոխոց,	դժոխովք.	դժոխք:
Սէր,	սիրոյ,	սիրով.	սէր:
Գիր,	գրոյ,	գրով.	գիր:
Վերին,	վերնոյ,	վերնով.	վերին:
Ջուր,	ջրոյ,	ջրով.	ջուր:
Հուր,	հրոյ,	հրով.	կրակ:
Ունդ,	ընդոյ,	ընդով.	հունտ, ընդեղէն:

Սեաւ , սևոյ , սևով . սև :
Թուխ , թուոյ , թուով . թէխ , համբրանք :
Լոյս , լուսոյ , լուսով . լոյս :
Ոյժ , ուժոյ , ուժով . ուժ :

33 . Այս հոլովման բառերն երբեմն ամ ալ կ'ըլլան եզակի սեռականն ու մանաւանդ տրականը . և անկից մէկ քանիին բացառականն ալ մէ կ'ըլլայ : Սովորականներն ասոնք են .

Մարդ , մարդում . մարդ :
Սուրբ , սրբում . սուրբ :
Պիղծ , պղծում . պիղծ , ճէս :
Հին , հնում . հին :
Նոր , նորում . նոր :
Անցեալ , անցելում . անցած :
Առաջին , առաջնում , յառաջնմէ . առջի :
Աջ , աջում , յաջմէ . աջ , սաղ :
Ձախ , ձախում , 'ի ձախմէ . ձախ , սօլ :

34 . Քիչ անգամ ուրիշ հոլովմանց ալ կ'ըլլայ ասանկ , աւելի եօթ-ներորդինն՝ որ ասոր նման է :

35 . ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ
ՊԱՐԶ—ՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ . Զարդ . զարդ .
Սեռ . Զարդու . զարդի .
Տրա . Զարդու , 'ի զարդ . զարդի .
Գործ . Զարդու . զարդով .
Բաց . 'ի Զարդուէ , 'ի զարդէ , 'ի զարդու . զարդէ .
Հայց . զԶարդ . զարդը .

Յոգնակի

Ուղ . Զարդք . զարդեր .
Սեռ . Զարդուց . զարդերու .
Տրա . Զարդուց , 'ի զարդս . զարդերու .
Գործ . Զարդուք . զարդերով .
Բաց . 'ի Զարդուց . զարդերէ .
Հայց . զԶարդս . զարդերը :

36. Ասանկ կը հոլովին

Այգ, այգու, յայգուէ. առտու, վաղը առտու։
Գանձ, գանձու, ’ի գանձուէ, ’ի գանձէ. գանձ։
Դաս, դասու, ’ի դասուէ, ’ի դասէ. դաս, խումբ, կարգ։
Զգեստ, զգեստու, ’ի զգեստուէ,
’ի զգեստէ. հագուստ, լաթ։
Զօր, զօրու, ’ի զօրուէ, ’ի զօրէ. զօրք։
Առաւօտ, առաւօտու, յառաւօտէ. առտու։
Արև, արևու, յարևէ. արև։
Ժամ, ժամու, ’ի ժամէ. ժամ, ատեն։
Ծով, ծովու, ’ի ծովէ. ծով։
Մահ, մահու, մահու. մահ։
Վարք, վարուց, վարուք. վարք։
Պարտք, պարտուց, պարտուք. պարտք։
Զէն, զինու, ’ի զինէ, ’ի զինուէ. զէնք, սիլահ։
Ցուլ, ցլու, ’ի ցլէ. ցուլ, պուղա։

37. ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ. փոքր. պզտիկ.
Սեռ. փոքու. պզտիկին.
Տրա. փոքու, ’ի փոքր. պզտիկին.
Գործ. փոքումբ, փոքու. պզտիկով.
Բաց. ’ի փոքուէ, ’ի փոքու. պզտիկէ.
Հայց. զփոքր. պզտիկը.

Յոգնակի

Ուղ. փոքունք. պզտիկներ.
Սեռ. փոքունց. պզտիկներուն.
Տրա. փոքունց, ’ի փոքունս. պզտիկներուն.
Գործ. փոքումբք, փոքուք. պզտիկներով.
Բաց. ’ի փոքունց. պզտիկներէ.
Հայց. զփոքունս. պզտիկները։

38. Ասանկ կը հոլովին քանի մը ըր վերջացած բառեր, մէկ երկու ուրիշ ալ. ու տեղ տեղ կը խոտորին քիչ մը.

Այր, առու, յառուէ. էրիկ:
Ծաղր, ծաղու, 'ի ծաղուէ. ծիծաղ, խնդալը:
Մեղր, մեղու, 'ի մեղուէ. մեղր, պալ:
Թանձր, թանձու, ձունք, ձունց. թանձր, հաստ:
Ծանր, ծանու, նունք, նունց, նուք. ծանր:
Մանր, մանու, նունք, նունց, նումբք. մանր:
Քաղցր, քաղցու, ցունք, ցունց, ցուք. անուշ:
Բարձր, բարձու, բարձու կամ բար-
ձամբ, ձունք, ձանց, ձամբք. բարձր:
Յոգն, յոգունք, յոգունց, յոգումբք. շատ:
Երէց, երիցու, երիցու կամ երիցամբ, տարիքով մեծ, կար-
երիցունք, երիցանց, երիցամբք. գով մեծ:

39. ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ԽԱՌՆ—Ի Ե Ա.

ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ.	Ազգ.	ազգ.
Սեռ.	Ազգի.	ազգի.
Տր.	Ազգի, յազգ.	ազգի.
Գործ.	Ազգաւ.	ազգով.
Բաց.	յԱզգէ.	ազգէ.
Հայց.	զԱզգ.	ազգը.

Յոգնակի

Ուղ.	Ազգք.	ազգեր.
Սեռ.	Ազգաց.	ազգերու.
Տր.	Ազգաց, յազգս.	ազգերու.
Գործ.	Ազգօք, ազգովք.	ազգերով.
Բաց.	յԱզգաց.	ազգերէ.
Հայց.	զԱզգս.	ազգերը:

40 . Այսանկ կը հոլովին շատ մը բառեր .

Կարգ ,	կարգի ,	կարգաւ .	կարգ ։
Քաղաք ,	քաղաքի ,	քաղաքաւ .	քաղաք ։
Իր ,	իրի ,	իրաւ .	բան , եղած բան մը ։
Լեզու ,	լեզուի ,	լեզուաւ .	լեզու ։
Խաւար ,	խաւարի ,	խաւարաւ .	մութ ։
Աչք ,	աչաց ,	աչօք .	աչք ։
Փառք ,	փառաց ,	փառօք .	փառք ։
Աղաչանք ,	աղաչանաց ,	աղաչանօք .	աղաչանք ։
Իգ ,	իգի ,	իգաւ .	էգ , տիշի ։
Բժիշկ ,	բժշկի ,	բժշկաւ .	բժիշկ , հէքիմ ։
Բազում ,	բազմի ,	բազմաւ .	շատ ։
Կեանք ,	կենաց ,	կենօք .	կեանք ։
Ընչք ,	ընչաց ,	ընչօք .	ինչք ։
Հովիւ ,	հովուի ,	հովուաւ .	հովիւ , չօպան ։
Վարագոյր ,	վարագուրի ,	վարագուրաւ .	վարագոյր , փէրտէ ։

41 . ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Եզակի

Ուղ .	Անձն .	անձ , հոգի , ինք .
Սեռ .	Անձին .	անձի .
Տրա .	Անձին , յանձն .	անձի .
Գործ .	Անձամբ .	անձով .
Բաց .	յԱնձնէ .	անձէ .
Հայց .	զԱնձն .	անձը .

Յոգնակի

Ուղ .	Անձինք .	անձեր .
Սեռ .	Անձանց .	անձերու .
Տրա .	Անձանց , յանձինս .	անձերու .
Գործ .	Անձամբք .	անձերով .
Բաց .	յԱնձանց .	անձերէ .
Հայց .	զԱնձինս .	անձերը ։

42. Նմանէ կըհոլովին ըն վերջացած բառերուն մէկ քանին : Նորբեմն ասոր զատ հոլովները՝ առջի հոլովման երկրորդ օրինակին պէս կ'ըլլան, անորն ալ ասոր պէս.

Ակն, ական, յակնէ, ակինք. աչք, ցեղ:
Դաշն, դաշին, 'ի դաշնէ, դաշինք. դաշն, պայման, խառն:
Դառն, դառին, 'ի դառնէ, դառինք. լեղի:
Բեռն, բեռին, 'ի բեռանէ, 'ի բեռնէ, բեռինք. բեռ:
Գառն, գառին, 'ի գառանէ, 'ի գառնէ,
  գառինք. գառ, խուզի:
Թոռն, թոռին, 'ի թոռնէ, 'ի թոռա-
  նէ, թոռունք. թոռ:
Հարսն, հարսին, 'ի հարսնէ, 'ի հար-
  սանէ, հարսունք. հարս:
Մասն, մասին, 'ի մասնէ, 'ի մասանէ,
  մասունք. մաս, բաժին:
Մատն, մատին, 'ի մատանէ, 'ի մատնէ, մատունք. մատ:
Լեառն, լերին, 'ի լեռնէ, լերինք. լեռ:
Ձեռն, ձեռին, 'ի ձեռանէ, ձեռք, ձե-
  ռաց, ձեռօք. ձեռք:
Ոտն, ոտին, յոտանէ, ոտք, ոտից, ոտիւք. ոտք:

43. ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՀՈԼՈՎՈՒՄ

ԽԱՌՆ — ՈՒ Ա.

Եզակի

Ուղ.	Բարի.	աղէկ.
Սեռ.	Բարւոյ[1].	աղէկի.
Տր.	Բարւոյ, 'ի բարի.	աղէկի.
Գործ.	Բարեաւ.	աղէկով.
Բաց.	'ի Բարւոյ.	աղէկէ.
Հայց.	զԲարի.	աղէկը.

1 Ուղղականին իւրն [illegible] քովը – կըփոխուի, այլին քովը՝ է :

Յոգնակի

Ուղ․	Բարիք․	աղէկներ․
Սեռ․	Բարեաց․	աղէկներու․
Տրա․	Բարեաց, 'ի բարիս․	աղէկներու․
Գործ․	Բարեօք․	աղէկներով․
Բաց․	'ի Բարեաց․	աղէկներէ․
Հայց․	զԲարիս․	աղէկները։

44․ Ասանկ կրհոլովին մէկ վանկէն աւելի է վերջացող բառերը՝ Ոմանց եզակի գործիականն ու բոլոր յոգնակին՝ աւելի չորրորդ հոլովման պէս կ'ըլլայ․ երբեմն մէկալոնցն ալ նմանն կ'ըլլայ․

Այգի,	այգւոյ,	այգեաւ․	էգի։
Գինի,	գինւոյ,	գինեաւ․	գինի։
Եկեղեցի,	եկեղեցւոյ,	եկեղեցեաւ․	եկեղեցի, ժամ։
Սիրելի,	սիրելւոյ,	սիրելեաւ․	սիրելի։
Տարի,	տարւոյ,	տարեաւ․	տարի։
Տեղի,	տեղւոյ,	տեղեաւ․	տեղ։
Ոսկի,	ոսկւոյ,	ոսկւով․	ոսկի։
Փոշի,	փոշւոյ,	փոշւով․	փոշի, թօզ։
Որդի,	որդւոյ,	որդւով, որդւոց․	որդի։
Հոգի,	հոգւոյ,	հոգւով, հոգւոց․	հոգի։
Աւետիք,	աւետեաց,	աւետեօք․	աւետիս, մուժտէ։
Կարծիք,	կարծեաց,	կարծեօք․	կարծիք։

45․ Ասոր հոլովները շատ տեղ առանց ւիւնի ալ կ'ըլլան․ Բարոյ, բարւով կամ բարով, 'ի բարոյ․ Գինոյ, գինւով կամ գինով․ Սիրելոյ, սիրելւով կամ սիրելով․ Ոսկոյ, ոսկով․ Որդոյ, որդով, որդոց, որդովք։

46․ Աս հոլովման բառերն երբեմն ոջ ալ կ'ըլլան եզակի սեռականն ու տրականը․ և անկէց մէկ քանիին բացառականն ալ ոջէ կ'ըլլայ․

Բարի,	բարւոջ․	բարի, աղէկ։
Այգի,	այգւոջ․	էգի։
Գինի,	գինւոջ․	գինի։
Եկեղեցի,	եկեղեցւոջ․	եկեղեցի, ժամ։
Տարի,	տարւոջ, 'ի տարւոջէ․	տարի։
Տեղի,	տեղւոջ, 'ի տեղւոջէ․	տեղ։

47. Քիչ անգամ ուրիշ հոլովմանցն ալ կ'ըլլայ ասանկ, աւելի չորրորդինն՝ որ ասոր նման է։

ԶԱՐՏՈՒՂԻ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔ

48. Քանի մը բառ կայ որ հոլովմունքնին եօթը հոլովմունքէն դուրս է, թէպէտ տեղ տեղ կը նմանի մէկուն կամ մէկալին. և ասոնք են.

49. Եզակի

Ուղ.	Այր.	էրիկ մարդ, էրիկ, մարդ.
Սեռ.	Առն [1].	էրիկ մարդու.
Տրա.	Առն, յայր.	էրիկ մարդու.
Գործ.	Արամբ.	էրիկ մարդով.
Բաց.	յԱռնէ.	էրիկ մարդէ.
Հայց.	զԱյր.	էրիկ մարդը.

Յոգնակի

Ուղ.	Արք.	էրիկ մարդիկ.
Սեռ.	Արանց.	էրիկ մարդոց.
Տրա.	Արանց, յարս.	էրիկ մարդոց.
Գործ.	Արամբք.	էրիկ մարդերով.
Բաց.	յԱրանց.	էրիկ մարդերէ.
Հայց.	զԱրս.	էրիկ մարդերը։

Ասանկ կը հոլովուի Տէր, որ է տէ այր, այս ինքն մեծ կամ հզօր այր. տէր.

Տէր, տեառն, տեառն, 'ի տէր, տերամբ, 'ի տեառնէ կամ 'ի տեառնէ, զտէր.

---

1 Մեր լեզուին մէջ՝ բառին բնական եղող նուէ առաջ՝ ամենևին ր չկայ. անոր համար աս բառիս ու Տէր բառին մէջն ալ րէն ռ կըփոխուի երբոր քովը ն գայ։ Ընդ հակառակն՝ ռայի քովէն նուն հոլովով որ հեռանայ նէ, երբեմն ռան ր կըփոխուի. ինչպէս տեսանք ամառն, ձմեռն, գառն, ձեռն բառերուն վրայ (25, 42)։ Աս երկու բանս բայերուն վրայ ալ կ'երևնայ (182, 195, 239, 245)։

Гос. Публ. Библиотека СССР им. А. Мясникяна

Տեարք, տերանց կամ տեարց, 'ի տեարս, տերամբք, 'ի տերանց կամ 'ի տեարց, զտեարս ։

50. Եզակի

Ուղ.	Հայր.	հայր.
Սեռ.	Հօր[1].	հօր.
Տր.	Հօր, 'ի հայր.	հօր.
Գործ.	Հարբ, հարամբ.	հայրով.
Բաց.	'ի Հօրէ.	հօրմէ.
Հայց.	զՀայր.	հայրը.

Յոգնակի

Ուղ.	Հարք.	հայրեր.
Սեռ.	Հարց, հարանց.	հայրերու.
Տր.	Հարց, հարանց, 'ի հարս.	հայրերու.
Գործ.	Հարբք, հարամբք.	հայրերով.
Բաց.	'ի Հարց, 'ի հարանց.	հայրերէ.
Հայց.	զՀարս.	հայրերը ։

Մայր, մօր, մարբ, մարք, մարց. մայր ։
Եղբայր, եղբօր, եղբարբ, եղբարք, եղբարց. եղբար, աղբար ։

51. Եզակի

Ուղ.	Կին.	կնիկ.
Սեռ.	Կնոջ.	կնկան.
Տր.	Կնոջ, 'ի կին.	կնկան.
Գործ.	Կնաւ, կանամբ.	կնկով.
Բաց.	'ի Կնոջէ.	կնիկէ.
Հայց.	զԿին.	կնիկը.

---

1 Հիներուն գրուածքովը Հայր, հաւր, 'ի հաւրէ (4) ։

Յոգնակի

Ուղ.	Կանայք.	կնիկներ, կնիկտիք:
Սեռ.	Կանանց.	կնիկներու.
Տր.	Կանանց, 'ի կանայս.	կնիկներու.
Գործ.	Կանամբք.	կնիկներով.
Բաց.	'ի Կանանց.	կնիկներէ.
Հայց.	զԿանայս.	կնիկները:

Տիկին, մեծ կին, խաթուն. տիկնոջ, տիկնաւ կամ տիկնամբ, 'ի տիկնոջէ, զտիկին.
Տիկնայք, տիկնանց կամ տիկնայց, տիկնօք կամ տիկնամբք, 'ի տիկնանց կամ 'ի տիկնայց, զտիկնայս:

52. Եզակի

Ուղ.	Քոյր.	քուր.
Սեռ.	Քեռ.	քրոջ.
Տր.	Քեռ, 'ի քոյր.	քրոջ.
Գործ.	Քերբ, քեռբ.	քուրով.
Բաց.	'ի Քեռէ.	քուրէ.
Հայց.	զՔոյր.	քուրը.

Յոգնակի

Ուղ.	Քորք.	քուրեր.
Սեռ.	Քերց, քեռց.	քուրերու.
Տր.	Քերց, քեռց, 'ի քորս.	քուրերու.
Գործ.	Քերբք, քեռբք.	քուրերով.
Բաց.	'ի Քերց, 'ի քեռց.	քուրերէ.
Հայց.	զՔորս.	քուրերը:

53 . Եզակի

Ուղ.	Գիւղ, գեօղ.	գեղ.
Սեռ.	Գեղջ.	գեղի.
Տրա.	Գեղջ, 'ի գիւղ.	գեղի.
Գործ.	Գիւղիւ, գեօղիւ.	գեղով.
Բաց.	'ի Գեղջէ.	գեղէ.
Հայց.	զԳիւղ, զգեօղ.	գեղը.

Յոգնակի

Ուղ.	Գիւղք, գեօղք.	գեղեր.
Սեռ.	Գիւղից, գեօղից.	գեղերու.
Տրա.	Գիւղից, գեօղից, 'ի գիւղս.	գեղերու.
Գործ.	Գիւղիւք, գեօղիւք, գիւղօք.	գեղերով.
Բաց.	'ի Գիւղից, 'ի գեօղից.	գեղերէ.
Հայց.	զԳիւղս, զգեօղս.	գեղերը:

Իսկ Գեղ, գեղ, կը հոլովի ըստ 29, գեղի, գեղիւ, 'ի գեղէ:

54 . Եզակի

Ուղ.	Օր[1].	օր.
Սեռ.	Աւուր.	օրի.
Տրա.	Աւուր, յօր.	օրի.
Գործ.	Աւուրբ.	օրով.
Բաց.	յՕրէ.	օրէ.
Հայց.	զՕր.	օրը.

Յոգնակի

Ուղ.	Աւուրք.	օրեր.
Սեռ.	Աւուրց.	օրերու.
Տրա.	Աւուրց, յաւուրս.	օրերու.
Գործ.	Աւուրբք.	օրերով.
Բաց.	յԱւուրց.	օրերէ.
Հայց.	զԱւուրս.	օրերը:

1 Հիներուն գրուածքին մէջ Աւր, աւուր, յաւրէ, զաւր (4):

ՀՈԼՈՎՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ ԳԻՏԵԼԻՔ

55 · Ձայնաւորով մը ն, ր վերջացած բառեր՝ գործիական կ'ըլլան երբեմն մինակ բ մը աւնելով ծայրը · ու նոյն բենին քովը Տ կըփոխուի · ինչպէս ,

Վեցթեեան , վեցթեեամբ , վեցթեեամբք · վէց ըն ասնէյող :
Բնաւին , բնաւիմբ · բոլոր , բոլորովին :
Սուսեր , (58) սուսերբ , սուսերբք · թուր :
Հուր , հուրբ · կրակ :
Ջուր , ջուրբ , ջուրբք · ջուր :
Համուր , համուրբ , համուրբք · ամէն , բոլոր :

56 · Բացառական հոլով կ'ըլլայ երբեմն ասափ վերջով ալ · ինչպէս ,

Երկինք , յերկնուստ · երկինքէն :
Ամէն , յամենուստ · յամենուստ ծառայութենէ · ամէնէն , ամէն տեղէն · ամէն ծառայութենէ :
Աստուած , յաստուածուստ · աստուծմէ :
Բուն , 'ի բնուստ · 'ի բնէ , ակըզբան :
Արքունիք , յարքունուստ · յարքունուստ հրամանէ · արքունիքէն , մէրէն · արքունի հրամանէն :

Երբեմն առանց նախդրի ալ · Այլուստ կողմանէ , ուրիշ տեղէն · մօտուստ , մօտէն :

57 · Անձայն յ , կամ որ նոյն է՝ պարզ ձայնաւոր վերջացած , ու ձայնաւորով մը ն , ր վերջացած բառերը յոգնակի սեռական կ'ըլլան երբեմն մինակ ց աւնելով ծայրը · և անկից բացառական ալ կ'ըլլան ըստ օրինի · ինչպէս ,

Արևելեայ , արևելեայք , արևելեայց կամ արևելեաց , արևելեօք , (եօթներորդ հոլովման պէս) · արևելցի :
Դուղնաքեայ , դուղնաքեայք , դուղնաքեայց կամ դուղնաքեաց , դուղնաքեօք · պզտիկ , քիչ , չնչին :
Հայաստանեայ , հայաստանեայք , հայաստանեայց կամ հայաստանեաց , հայաստանեօք · հայաստանցի :
Հայկազնեայ , հայկազնեայք , հայկազնեայց կամ հայկազնեաց , հայկազնեօք · Հայկայ ազգէն , հայ :
Առհաւատչեայ , առհաւատչեայք , առհաւատչեայց կամ առհաւատչեաց , առհաւատչեօք · գրաւ , քէյ :
Աղախնեայք , աղախնեայց կամ աղախնեաց , աղախնեօք · } աղախիններ , հալայըններ :
Աղախնայք , աղախնայց կամ աղախնաց , աղախնօք · }
Կանայք , կանայց կամ կանաց · կնիկներ :
Սարոյ , սարոյք , սարոյց · չամ ծառ :
Արաստոյ , արաստոյք , արաստոյց · պինդ , կարծր :
Դիպուածոյ , դիպուածոյք , դիպուածոյց · դիպուածական :
Գրեան , գրեանք , գրեանց · գրքեր :

Յաւիտեան , յաւիտեանք , յաւիտեանց ·	Էբէտէն աթէն , չօք զաման :
Վեցթեւեան , վեցթեւեանք , վեցթեւեանց ·	Հէջ բիր ուճէցօղ :
Արամեան , արամեանք , արամեանց ·	Արամայ ազգէն , հայ :
Աղախին , աղախնանք , աղախնանց ·	աղախին , հալայըխ :
Ամենայն , ամենայնք , ամենայնց ·	ամէն :
Դառն , դառինք , դառինց ·	ըէշի :
Արբուն , արբունք , արբունց ·	խուրիճ հասալ :
Պատկեր , պատկերք , պատկերց ·	պատկեր :
Ջուր , ջուրք , ջուրց ·	ջուր :
Համուր , համուրք , համուրց ·	ամէն , բուլուր :
Քոյր , քորք , քորց ·	քուր :

58 · Երբեմն ալ սեռականի մը նման վերջ ունեցող ուղղական ա֊նուններն՝ ան հոլովին սեռականը կամ տրականը կըսեպուին , և ըստ այնմ ուրիշ հոլովն ալ կըշինուի · ինչպէս , Հրաչեայ , աստրեստանեայ, չորեքօրեայ · Սառեր , սկտեղ կամ սկուտեղ · Շամունի , Սեմէի , Եւլո֊ժի , աստրի , նամականի , ամեհի , յուի , ամարանի · Բրգինջ , այժմու , որ ուղղական են , ևւրաքանչիւր իրեն նման սեռականի կամ տրականի տեղ ալ առնուած կան գրոց մէջ : Եւ անկէց ան վերջին նմանու֊թեամբը գործիական շինուած է · Եղջերեայ , եղջերեաւ · Եղևնեայ , ե֊ղևնեաւ , Դուղնաքեայ , դուղնաքեաւ · Սկտեղ , սկտեղք · Թագուհի , Թագուհիւ , Նամականի , նամականիւ · — Բացառական , Շափիղայ , 'ի շափիղայ · Երեկորեայ , յերեկորեայ · — Յոգնակի սեռական , Ամեհի , ամեհից · Յուի , յուից · Ամարանի , ամարանից · Այժմու , այժմուց : Վերի գրած (57 , 55) եայ , եայք , եան , եր վերջացած բառերուն յոգնակի հոլովներն՝ աս կերպիս ալ նման են · ասոր յոգնակիներն ալ՝ անոնց :

59 · Յոգնակի ուղղականն երբեմն սեռ ալ կ'ըլլայ՝ մանաւանդ անեզա֊կան անուններուն · ինչպէս , Ոչ գոյր ընդ նոսա աստուածս օտարս · փոխանակ ըսելու՝ աստուածք օտարք · ըլէր անանց հէպ օպար ապուածնէր : Օրէնս արդարութեան բնութիւն մեր ունիցի · փոխանակ ըսելու օ֊րէնք · արդարութեան օրէնք՝ մեր ուծն ըլլայ : Ոչ է ինձ պէտս և ոչինչ · փո֊խանակ ըսելու՝ պէտք · բան մը պէտք չէ ինծի : Տիեզերս լցաւ · փոխանակ ըսելու՝ տիեզերք լցաւ · բոլոր աշխարհք ըէցոււեցաւ :

60 · Հայցականն և ուրիշ նախդրիւ հոլովներն ալ երբեմն քեռ կ'ըլլան · ինչպէս , Զկեղուք , զհրեշտակք , զերքն , զկեանքն , զպիրքն , փոխանակ ըսելու՝ զկեղուս , զհրեշտակս , զերսն , զկեանսն , զպիրսն : Հեղլն արտասուք · Ետուն նմա իրաւունք · փոխանակ ըսելու՝ հեղլն արտասուս , ետուն նմա իրաւունս : Ի գծոխքն , 'ի զօրքն , յարքու֊նիքն , փոխանակ ըսելու՝ 'ի գծոխսն , 'ի զօրսն , յարքունիսն : Ասանկ գիտցիր ամէն տեսակ բառի համար :

61 · Յոգնակի ուղղական և անկից հայցական ալ կ'ըլլայ երբեմն աս յոգնակի վերջերովս ալ ·

այք , եայք · աղախին , աղախնայք կամ աղախնեայք · աղախիններ :
անք · նու , նուանք · հարսներ · աղախին , աղախնանք · աղախիններ :

իք, ինք · պարտ, պարտիք · պարտքեր · սերմանք, սերմանիք · հունտեր ·
խաղալք, խաղալիք · ուրախ ձայներ · դատ, դատիք · դատեր ։
ոյք · գահ, գահոյք · աթոռներ · բարք, բարոյք · բարքեր ։
ունք · հողմ, հողմունք · հովեր · ճրագ, ճրագունք · մոմեր · անոյշ, անուշունք, անուշներ · նուագ, նուագունք · երգեր ։

62 · Առջի չորսը այք կամ էայք, անք, իք, ոյք վերջաւորով ալ ունին, այց կամ էայց, անց, եաց, ոյից կամ ոյց ։ Իսկ ունք չունի սովորաբար · զի չըլլար հողմունք, հողմանց · բաց ՚ի քանի մը բառէ · ինչպէս, պառաւ, պառաւունք, պառաւանց · ձիրան, ձիրանունք, ձիրանանց, ձիրանամբք · կոչունք, կոչնոց ։

63 · Երբեմն ալ յոգնակի ուղղական ու անկէց հայցական կ'ըլլայ աս եզակի վերջերով, որ սովորաբար եզակի կըհոլովին ամէն հոլով ալ ·

ան · էշ, իշան · էշեր · ձի, ձիան · ձիեր ։
անի · աւագ, աւագանի · մեծեր · նամակ, նամականի · նամակներ · կանայք, կանանի · կիներ ։
եան · գիրք, գրեան · գրքեր · խող, խողեան · խոզեր · էշ, իշեան · էշեր ։
եար, եր · էշ, իշեար · էշեր · վանք, վանեար կամ վաներ · վանքեր · բան, բանեար կամ բաներ · բաներ, խօսքեր ։
կան · զօր, զօրական · զօրք, զինուորներ · բազմական · նստողներ ։
նեար · բարձիկ, բարձիկնեար · պզտի բարձեր, բարձիկներ · քաղաքիկ, քաղաքիկնեար · պզտի քաղաքներ, քաղաքիկներ ։
որայ · } կալ, կալորայ · կալեր, հարմաններ · արտ, արտորայ կամ արտօ-
որեայ · } րեայ · արտեր · վանք, վանորայ կամ վանորեայ, վանօրեայ · վանքեր · գեղ, գեղօրեայ կամ գեղօրէք · գեղեր ։
ուի · շուն, շնուի կամ շընուի · շներ · էշ, իշուի · էշեր · աչք, աչուի · աչքեր ։
աստան · անդ, անդաստան · արտեր · տանիք, տանեստան · տանիքներ ։
տի, ոտի · մանուկ, մանկտի · տղաքներ · ոսկր, ոսկրոտի · ոսկորներ ։

64 · Եար՝ սովորաբար միավանկները կ'ըլլան, նեար՝ բազմավանկները ։ — Աս եզակիներս երբեմն նորէն յոգնակի կ'ըլլան քէով ու սէով, ոմանք վերջաւորովով ալ · ինչպէս, գրեանք, զգրեանս, գրենաց, գրենօք (57) · արտորայք կամ արտորեայք, զարտորայս, արտորայից կամ արտորէից · անդաստանք, յանդաստանս, անդաստանաց · զմանկտիս, մանկտւոց, մանկտւովք կամ մանկտեամբք ։

65 · Շատ անգամ ալ յոգնակիի տեղ նոյն անունը կըկրկնուի · որ շատ տեղ ալ կընշանակէ ամէն մէկ, ամէն, շատ · ինչպէս, ազգ ազգ, ազգեր · այր այր, տուն տուն, ամէն մէկ մարդ, ամէն մէկ մարդու · քաղաքի քաղաքի, ամէն քաղաք · աւուր աւուր, ամէն օրուան · զբարի բարին, աղէկները · զյոռի յոռին, գէշերը · զծանր ծանր, ծանրերը · ազգք ազգք, ազգեր, շատ ազգեր · լեզուք լեզուք, լեզուներ, շատ լեզուներ, ազգաց ազգաց, քաղաքաց քաղաքաց, շատ ազգերու, շատ քաղաքներու · ՚ի տեղեաց տեղեաց, շատ տեղերէ · ՚ի տունս տունս, շատ տներու, շատ տներ կամ շատ տներու մէջ ։

66 · Իսկ ածականն որ յայտնի գոյականի քով կրկնուի նէ, անոր շատը կամ սաստիկը կընշանակէ · ինչպէս, ծանր ծանր երդմամբք,

ըսել է շատ կամ խիտ ծանր. մանր մանր մասունք, շատ կամ խիտ մանր. ընտիր ընտիր երկիրն, խիտ ընտիր. բազում բազում ինչ իրս, խիտ շատ բաներ. նման նման, խիտ նման:

Ասանկ ալ մեծին յոգնակիին տեղը Մեծամեծ կ՚ըսուի ստորաբար. մեծամեծ դատաստանօք, քաղաքք մեծամեծք. — որ եթէ եզակիի հետ ըսուի, խիստ մեծ կընշանակէ. մեծամեծ տագնապ, մեծամեծ մարտն:

67. Եզակի յատուկ անունները յոգնակի չունին ըսինք ստորաբար (20). բայց երբեմն նոյն անունն ունեցողները կամ նմաններն ըսել ուզեմք ըլլայ նէ, յոգնակի կ՚ըլլան քով, սով, կամ ներ վերջով (63), ու կըհոլովին ալ. ա վերջացածները՝ յով կ՚առնեն յոգնակիի քն ու սն. Տիգրանք, Քրիստոսք, Յուդայք, Յուդայից. Սիմոնք, Սիմոնից. Անտոնք, Անտոնից. Անտիոքոսք կամ Անտիոքք, Անտիոքօք. երկուս Քրիստոսս: — Տիտանեանք, տիտանեանց, տիտաններ. Անտիոքեանք, անտիոքացիներ. Գրիգորեանք, Գրիգորներ:

68. Յոգնակիի ք, ս կըդրուի երբեմն բառին սեռականին, գործիականին, բացառականին ու նախդրիւ հոլովներուն վրայ ալ, ու կընշանակէ անոնք որ անորն էն, անով էն, անկէ էն, և այլն. ու նորէն ալ կըհոլովին երբեմն. ինչպէս, Քրիստոսիք, զՔրիստոսիսն. Քրիստոսինքն. Աստուծոյք, աստուծոյց, զաստուծոյսն. Մարմնոյք, զմարմնոյսն. Երկրիք, զերկրիսն. Սիրելեաց, սիրելեացքն: — Մարմնովքն, զմարմնովսն. — Ի յարենէք, 'ի յարենէց. Յերկրէքս, յերկրէցս. Առ 'ի յերկրէք, զառ 'ի յերկրէսն: — Յերկրիքս. Առ 'ի Ներքոյք, զառ 'ի Ներքոյս. Առ 'ի ստորեք, զառ 'ի ստորեսն. Ընդ մէջքն, զընդ մէջսն. Ըստ մասինքն, ըստ մասինցն (57). Մի ըստ միոջէքն, մի ըստ միոջէցն, զմի ըստ միոջէսն:

Ասանկ դերանուններուն ալ կ՚ըլլայ, ուրիշ անսովոր հոլովներով ալ: Հոս դրածներուն մէջն ալ դիտէ սեռական ու բացառական անսովոր հոլովը, 'ի յարենէց, յերկրէց, ըստ միոջէց, որ ալ ուրիշ տեղ չկայ, ու կընմանի 57 Թուին:

69. Մէկ հոլովման անունները երբեմն ուրիշ հոլովման պէս ալ կըհոլովին, մանաւանդ երրորդ, չորրորդ, հինգերորդ ու վեցերորդ հոլովումներունը մէկմէկու պէս. ամէն հոլովին պէս ալ չէ նէ, մէկ քանիին պէս: Առջևի օրինակներէդ՝ քիչէն շատը հասկըցիր.

Ծաղիկ, ծաղկան. ծաղկի, ծաղկաւ. ծաղկոյ, ծաղկով. ծաղիկ:

Անկիւն, անկեան. անկիւնի, յանկիւնէ. — անկիւն, քէօշէ:

Ժողովուրդ, ժողովրդեան. ժողովրդոյ, ժողովրդով. ժողովրդի, ժողովրդիւ. — ժողովուրդ:

Խորհուրդ, խորհրդոյ կամ խորհրդեան. խորհրդի, խորհրդիւ. — խորհուրդ:

Սանձ, սանձի, սանձիւ, սանձից. սանձաւ, սանձայ. սանձուց. — սանձ, կէմ:

Լուսաւոյն, լուսաւունի, լուսաւունիւ, լուսաւունից. լուսաւունաւ, լուսաւունաց. — աղէկ, ու աղէկ:

Թուղթ, թղթոյ. թղթի, 'ի թղթէ. Քեաղըթ:
Թև, թևոյ. թևի, 'ի թևէ. Քօլ:
Չափ, չափոյ, չափոց. չափու, չափուց. չափի, չափաւ. չափից. Օլչի:
Զգեստ, զգեստու, զգեստուց, զգեստով. զգեստի, զգեստիւ, զգեստից, զգեստիւք. Հըրգա, ըսպ:
Զէն, զինու, զինուց, զինուք. զինով, զինաւ. զինից, զինօք. Եարաղ, սիլահ:
Ասր, ասու. ասրու, ասրոյ, ասրով. ասերբ. Բուրդ:
Մեղր, մեղու. մեղեր, մեղերբ. մեղրոյ, մեղրով. մեղրի. Պալ, պալ:
Նաւ, նաւի, նաւաւ, նաւաց. նաւով. նաւու, նաւուց. Նաւ:
Վանք, վանաց. վանից, վանիւք. վանուց. Վանք. մանասթըր:
Ամիս, ամսոյ. ամսեան. Այ:
Բաժին, բաժնի, բաժնից. բաժեան, բաժեանց. Պայ, պաշին:
Ժամանակ, ժամանակի. ժամանակեան. Զաման:
Բազուկ, բազկի, բազկաւ. բազկամբ. Քօլ, պազու:
Կող, կողի, կողիւ, կողիւք. կողամբք. Եան:
Գօտի, գօտւոյ, գօտւով կամ գօտեաւ. գօտեամբ. Գօտի:
Բլուր, բլրոյ կամ բլրի. բլեր, բլերբ. Բլուր, պայր ըէօ:
Ձեռն, ձեռին, ձեռամբ. ձեռք, ձեռաց, ձեռօք. ձերբ կամ ձեռբ. ձեռինք, ձեռամբք. Ելլ:
Ցեասն, յեսանի. յեսանայ. Պիլէյի թաշ:
Շեփոր, շեփորի. շեփորայ. Բօրու, զուռնա:
Քրմանոյշ, քրմանուշի. քրմանուշայ. Գրմզ կիւլ, կիւլ գուրուսու:
Աստուածուհի, աստուածուհւոյ. աստուածուհեայ. Քէշիշ լարգուաճ:

70. Ոմանց ալ եզակին մէկ կերպ, յոգնակին մէկալ կերպ կ՚ըլլայ սովորաբար. ինչպէս,

Ժողովուրդ, ժողովրդեան.— ժողովուրդք, ժողովրդոց. Ժողովուրդ:
Խորհուրդ, խորհրդոյ կամ խորհրդեան.— խորհուրդք, խորհրդոց. Խորհուրդ:
Ծնունդ, ծննդեան կամ ծննդոյ.— ծնունդք, ծննդոց. Ծնունդ, ծնանելը:
Շնորհ, շնորհի, շնորհիւ.— շնորհք, շնորհաց, շնորհօք. Շնորհք:
Երկին, երկնի, երկնաւ.— երկինք, երկնից, երկնիւք. Երկինք:
Քար, քարի, քարիւ կամ քարամբ.— քարինք, քարանց, քարամբք կամ քարիւք. Քար:
Պառաւ, պառաւոյ.— պառաւունք, պառաւանց. Պառաւ:
Աղախին, աղախնոյ կամ աղախնի, աղախնով, աղախնաւ, աղախնիւ.— աղախնայք, և այլն (57, 61). քիչ անգ, աղախինք, զաղախինս. Աղախին, հալայըէ:

71. Նոյն բառն ուրիշ ուրիշ բան որ նշանակէ նէ, հոլովը կըփոխուի սովորաբար. ինչպէս,

Այր. մաղարա. այրի, այրիւ. Այր. էրիկ մարդ. առն, արամբ:
Մայր. լամ ծառ. մայրի, մայրիւ. Մայր. մար. մօր, մարբ:
Գեղ. գեղ. գեղի, գեղիւ. Գեղ. աղուորութիւն. գեղոյ, գեղով:

Փող. պօղազ. փողի, փողիւ.	Փող. ափաջ, պօրու. փողոյ, փողով:
Օդ. ոտից աման. օդի, օդից.	Օդ. օդ, հաւա. օդոյ, օդոց:
Որթ. ասմա. որթոյ, որթով.	Որթ. հորթ, պանա. որթու, որթուց:

72. Անուն մը մասնիկի մը հետ միացած կամ ուրիշ անուան հետ բարդած որ ըլլայ նէ, անեզականն եզական ալ կ'ըլլայ, վերջաւորով չունեցողը վերջաւորով ալ կ'առնէ, ու սովորաբար հոլովը կը փոխէ, մանաւանդ չորրորդ ու հինգերորդ հոլովմանց բառերը. ինչպէս,

Միտք, մտաց.	Անմիտ, անմտի, անմտից կամ անմտաց:
Փառք, փառաց.	Վեհափառ, վեհափառի, վեհափառից:
Յոյս, յուսոյ.	Անյոյս ,անյուսի, անյոյսք, անյուսից, անյուսաց:
Սէր, սիրոյ.	Բարեսէր, բարեսիրի, բարեսէրք, բարեսիրաց:
Աստուած, աստուծոյ, աստուծոց, աստուածոց.	Անաստուած, անաստուածի, անաստուածից:
Գործ, գործոյ, գործոց.	Այգեգործ, այգեգործի, այգեգործաց:
Զէն, զինու, զինուց.	Սպառազէն, սպառազինի, սպառազինաց:
Խրատ, խրատու ,խրատուց.	Անխրատ, անխրատի, անխրատից:
Կիրք, կրից, կրիւք.	Զինակիր, զինակրի, զինակրաց, զինակրօք:
Սիրտ, սրտի, սրտից.	Խստասիրտ, խստասրտի, խստասրտաց:

ՄԻՋԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀՈԼՈՎՄՈՒՆՔԸ

73. Միջակ և անորոշ կ'ըսուին քանի մը գոյական և ածական անուններ, որ որոշ բան մը կամ ինչութիւն մը չեն ցուցըներ, ու հասարակ անուան ու դերանուան մէջ տեղը կըսեպուին: Ասոնցմէ մէկ քանին ալ զատ հոլովում ունի, որ գիտնալու է:

74. Մի. միոյ կամ միոջ (47), միում,
միով, 'ի միոյ կամ 'ի միոջէ, զմի. մէկ:
Երկու, երկուք. երկուց, երկուք, զերկուս. երկու, երկուք:
Երեք. երից, երիւք, զերիս. երեք:
Չորք, (չորեք). չորից, չորիւք, զչորս. չորս:
Հինգ. հնգի, հնգիւ. հինգք, հնգից,
հնգիւք. հնգաւ, հնգաց, հնգօք. հինգ:
Վեց. վեցի, վեցիւ. վեցք, վեցից, վեցիւք. վեց:

Եօթն[1]. եօթան, եօթեան, եօթին. եօթանք, եօթեանք, եօթունք. կամ եօթնի, եօթնից.	եօթը, օխտը։
Ութ. ութի, ութիւ. ութք, ութից, ութիւք.	ութը։
Ինն. ըննի, ըննիւ. ինունք կամ իննունք, ինունց, ինանց, ինամբք, իննուք. կամ ըննից, ըննիւք.	ինը։
Տասն. տասին, տասամբ. տասունք, տասանց, տասամբք. կամ տասնից, տասնիւք.	տասը։
Մետասան, երկոտասան, և այլն. մետասանի, մետասանից.	տասնըմէկ, տասներկու, և այլն։
Եօթն և տասն, եօթն և տասին. եօթն և տասունք, եօթն և տասանց, եօթն և տասնից կամ եօթանց և տասանց.	տասնըեօթը։
Եօթնուտասն, եօթնուտասին. եօթնուտասանք, եօթնուտասանից, եօթնուտասնից.	տասնըեօթը։
Քսան, երեսուն, և այլն. քսանի, քսանիւ, քսանից. երեսնի, երեսնից.	քսան, երեսուն, և այլն։
Քսան և մի, քսան և երկու. քսան և միոյ, քսան և երկուց. կամ քսանից և միոյ, քսանից և երկուց.	քսանըմէկ, քսաներկու, և այլն։
Հարիւր, երկու հարիւր կամ երկերիւր, երեք հարիւր կամ երեքարիւր, չորեք հարիւր կամ չորեքարիւր, հինգ հարիւր, և այլն. հարիւրոյ, հարիւրոց. հարիւրի, հարիւրից. երկու հարիւրոյ կամ երկուց հարիւրոց, երեք հարիւրոյ կամ երից հարիւրոց, չորեք հարիւրոյ, կամ չորից հարիւրոց. հինգ հարիւրոյ, հինգ հարիւրոց կամ հնգից հարիւրոց, և այլն.	հարիւր, երկու հարիւր, և այլն։
կամ Հարիւրք երկու, հարիւրոց երկուց, և այլն.	երկու հարիւր, և այլն։

---

1 Հիններուն գրուածքին եօթն, եօթան (18. ծան.) կամ եօթան. երբեմն ալ եաւթն։

Հարիւր և մի, հարիւր և երկու, հարիւր և տասն կամ հարիւր տասն. հարիւր և միոյ, հարիւր և երկուց, հարիւր և տասանց, հարիւր տասանց. կամ հարիւրոց և երկուց, հարիւրոց և տասանց.	հարուր մէկ, հարուր երկուք, և այլն :
Հազար, երկու հազար, և այլն. հազարի, հազարաւ, հազարաց. հազարիւ, հազարից. երկու հազարի կամ երկուց հազարաց.	հազար, երկու հազար, և այլն :
կամ Հազարք երկու, հազարաց երկուց. և այլն.	երկու հազար, և այլն :
Հազար և մի, հազար և երկու, հազար և տասն, հազար և եօթն և տասն կամ հազար եօթն և տասն. հազար և միոյ, հազար և երկուց, հազար և տասանց.	հազար մէկ, հազար երկուք, և այլն :
կամ հազարաց և երկուց, հազարաց և տասանց.	
Բիւր, որ Տասն հազար ալ կ'ըսուի. բիւրու, բիւրուց. բիւրոյ, բիւրոց. բիւրի, բիւրաւ, բիւրիւ.	Բիւր, տասը հազար :
Հարիւր բիւր, հազար հազարք կամ հազարք հազարաց.	մէկ միլիոն :
Հազար բիւր.	տասը միլիոն :
Բիւր բիւրք կամ բիւրք բիւրուց.	հարուր միլիոն :

75. Թուոյ կարգ ցնելը՝ ասոնց վերջը րորդ կամ երորդ դնելով կ'ըլլայ, բաց 'ի Ա էն՝ որ կ'ըսուի Առաջին, առաջներորդ կամ առաջնորդ. — երկրորդ, երրորդ, չորրորդ, հնգերորդ, քսաներորդ չորրորդ կամ քսաներորդ և չորրորդ կամ քսան և չորրորդ, երեսներորդ, հարիւրերորդ կամ հարիւրորդ, հարիւր տասներորդ: Առաջին, առաջնոյ, կըհոլովի ըստ 31. մէկալընք ըստ 39, առաջներորդի, երկրորդի, քսաներորդի չորրորդի կամ քսան և չորրորդի, 'ի քսան և չորրորդ կամ 'ի քսան և 'ի չորրորդ, յերեսներորդէ երկրորդէ կամ յերեսուն և երկրորդէ: — Պարզ Թիւերն ալ երբեմն աս մոքով կըբանեն. Յեօթն ամին. 'ի չորրորդ ամէն մինչև 'ի մետասան ամն:

76. Երկոքեան կամ երկոքին, երեքեան կամ երեքին, չորեքեան կամ չորեքին, և այլն. Երկուքն ալ, երկուքը. Երեքն ալ, երեքը. չորսն ալ, չորսը, ևն. ասանկ կըհոլովին.

Յոգնակի

Ուղ. Երկոքեան, երկոքին. Երկուքն ալ, երկուքը.
Սեռ. Երկոցուն, երկոցունց. Երկուքին ալ, երկուքին.
Տրա. Երկոցուն, երկոցունց,
յերկոսեան, յերկոսին. Երկուքին ալ, երկուքին.
Գործ. Երկոքումբ, երկոքումբք. Երկուքովն ալ, երկուքովը.
Բաց. յԵրկոցունց. Երկուքէն ալ, երկուքէն.
Հայց. զԵրկոսեան, զերկոսին. Երկուքն ալ, երկուքը:

77. Նման կըհոլովին

Ամենեքեան, ամենեքին, ամենեցուն. Ամէնքն ալ, ամէնը:
Բոլորեքեան, բոլորեքին, բոլորեցուն. Բոլորն ալ, բոլորը:

78. Բացառականը գոյականի հետ կ'ըսուի եւ Յերկոցուն կողմանց. 'ի ձէնջ երկոցուն. Յայլոցն ամենեցուն. 'ի մէնջ ամենեցուն:

79. Երկաքանչիւր, Երկուքն ալ. կըհոլովի ըստ 31. երկաքանչիւրոյ, երկաքանչիւրում, երկաքանչիւրով, յերկաքանչիւրոյ կամ յերկաքանչիւրմէ (33), զերկաքանչիւր. — Երկաքանչիւրք, երկաքանչիւրոց, երկաքանչիւրից կամ երկաքանչիւրց (57), երկաքանչիւրովք, յերկաքանչիւրոց, զերկաքանչիւրս:

80. Նշակի անյոգնական, գոյական և ածական:

Ուղ. Զի, զինչ, ինչ. Ինչ բան, ինչ, ինչ որ, որ.
Սեռ. Իր, եր. Ինչ բանի, ինչու.
Տրա. Իմ, հիմ, երում,
երում, յինչ. Ինչ բանի, ինչու.
Գործ. Իւ. Ինչ բանով, ինչով, որով.
Բաց. յԻմէ. Ինչ բանէ, ինչէ.
Հայց. Զի, զինչ, ինչ. Ինչ բան, ինչ, ինչ որ, որ:

---

81. Ասի առանց հարցընելու ալ կըբանի, հարցընելով ալ: Տրականը հիմ, երո՞ւմ՝ աւելի հարցական կըբանին, ինչու: Բացառականը յԻմէ՝ ու նախդրով զԻմէ՝ գտուեցաւ ընտիր գրոց մէջ. Զիմէ և իցէ. ինչ

բանի համար կամ ինչ բանի վրայ որ ըլլայ[1]։ Սովորաբար գոյական է. զինչ, ինչ ածական ալ կըլլանին շատ, մէկալ հոլովները խիստ քիչ. ու իրաց կ'ըսուին աւելի սովորաբար ։

82. Նշակի անյօդնական, գոյական և ածական.

Ուղ.	Իմն.	Իք.	Ինչ.	բան մը, էր մը, մը՝ մըն, քանի մը.
Սեռ.		Իրիք.		բանի մը, մը.
Տր.	Իմեմն.	Իմիք.	յԻնչ.	բանի մը, մը.
Գործ.		Իւիք.		բանով մը, մը.
Բաց.	յԻմեմնէ.	յԻմեքէ.		բանէ մը, մը.
Հայց.	Իմն.		Ինչ.	բան մը, մը։

83. Իք ուղղականը չգործածուիր։ Իմն միայն՝ բնաւ նախդիր չառներ, ոչ զ, ոչ յ. միայն ալ չըլլանիր հայցական, հապա ածականի կամ գոյականի հետ. Այլ իմն աղաղակել. Մեծ իմն անուն փառաց ժառանգել. Մի իմն շնորհել. Զիմն մի՝ 'ի նոցանէ։ — Ինչ կ'առնէ միայն յ նախդիր. ամենևին զ չառներ։ — Ածական՝ իրաց կ'ըսուին շատ, անձանց քիչ։

84. Մերի զինչը աս ինչին հետ ալ կըլլանի՝ հարցական և առանց հարցականի, ու երկուքն ալ մէկտեղ կըհոլովին.

Զինչ ինչ, եր իրիք, իմ իմիք, իւ իւիք, ինչ բան, որ յիմէ իմեքէ, զինչ ինչ, յինչ ինչ. բան։

85. Իմն, Ինչ ինքիրեննուն կրկնած ալ կըլլանին, ու կըհոլովին ասանկ.

Իմն իմն } իրիք իրիք, իմիք իմիք, իւիք — քանի մը բան,
Ինչ ինչ } իւիք, իմն իմն, ինչ ինչ. — քանի մը։

Աս իմն իմն հայցական ալ կըլլանի. Իմն իմն խոստանան տալ. քանի մը բան կըխոստանան տալու։

86. Ոչ ինչ, ոչ իրիք, ոչ իմիք, ոչ իւիք, ոչ յիմեքէ, ոչ ինչ, ոչ յինչ. ոչ ինչ, հիչ բան մը։ Ասոր նախդրիւ

---

1 Նոյն զ նախդրով բացառականն ըլլալու է զմէ, որպէս թէ զինմէ, որ սովորաբար հարցական կըլլանի զմէ՞, ու կընշանակէ ինչու համար. ինչ բանի համար։

հոլովները չըսուիր ոչինչ, յոչինչ[1], հապա ընտիր տեսար ոչ ինչ, ոչ յինչ:

87. Եզակի

Ուղ.	Ո, ով.	ով, ով որ, որը.
Սեռ.	Ոյր.	որուն, որուն որ.
Տր.	Ում, յո, յով.	որուն, որուն որ.
Գործ.	—	— —
Բաց.	յՈւմէ, յումմէ.	որմէ, որմէ որ.
Հայց.	զՈ, զով.	ով, ով որ, որը.

Յոգնակի

Ուղ.	Ոյք.	որոնք, որոնք որ.
Սեռ.	Ոյց.	որոնց, որոնց որ.
Տր.	Ոյց, յոյս.	որոնց, որոնց որ.
Գործ.	—	— —
Բաց.	յՈյց.	որոնցմէ, որոնցմէ որ.
Հայց.	զՈյս.	որոնք, որոնք որ:

88. Գործիականին տեղը կ՚ըսուի Իւ, որով, որովք: — Սովորաբար գոյական է. հարցական և առանց հարցականի ալ շատ կըբանի. ինչպէս,

Ով զայս արասցէ, քերովբէի նմանի. ով որ ասոր բանն ընէ նէ, քերովբէի կը նմանի:
Ամենայն տուն կազմի՝ յումէ կազմի. ամէն տուն կըշինուի որմէ որ կըշինուի նէ:
Զի զով սիրէ տէր՝ խրատէ և ողորմի. զի ով որ կը սիրէ նէ տէրը՝ անոր կ՚ողորմի ալ:

Քիչ տեղ ածական ալ կըբանի:

89. Եզակի ուղղականը յոգնակի ալ կընշանակէ երբեմն. Ո՞վ են ժողովուրդս այս. ո՞վ են սոքա. ո՞վ էաք. ո՞վ էիք. ես և դու ո՞վ լիցեմք. ո՛վ և ո՛վ իցեն՝ որ երթայցեն. ո՛ իցեն. ո՛ այնոքիկ իցեն:

90. Նախդրիւ տրականը Յո, յով, ուր ալ ըսել է. Յո՞վ երթաս. ո՞ւր կ՚երթաս: Գնացին յո և գնացին. գացին ուր որ գացին նէ:

91. Որ, ով որ, որն որ, ինչ որ, ինչ, որ, որը. չորրորդ հոլովման պէս կըհոլովի.

---

1 Իսկ Ոչինչ, ոչընչի, ոչինչք, ոչընչից, ուրիշ բառ է՝ գոյական և ածական, և ըսել է չեղած բան, ան բանն որ չկայ. փուճ, անպէտ. որ լման ամէն հոլովն ունի ըստ 29, ուստի ոչինչ, յոչինչ ալ կ՚ըլլայ: Շինած է հասարակ գոյական անունէն Ինչ, ընչի, ընչիւ, ինչք, ընչից, որ բան ըսել է:

Որ, որոյ, որում, որով, յորմէ կամ յորոյ, զոր, յոր.
Որք, որոց, որոց, որովք, յորոց, զորս, յորս:

Աս Որս ալ առանց հարցմնելու ալ կրկանի՝ հարցմնելով ալ, գոյական և ածական:

92. Կրկնուած՝ ոմանք ալ ըսել է. ինչպէս,

Ժողովեցին որ շատ և որ սակաւ. Ժողվէցին որը շատ որը քիչ, ոմանք շատ ոմանք քիչ:
Որ ՚ի ներքս որ արտաքս Թօթափէին. որը ներս որը դուրս կը թափթփէին:
Կոտորել զորս ՚ի դաշտս զորս ՚ի լերինս. ջարդել որը դաշտերը որը լեռները:

93. Որ ինչ, որ զինչ, ինչ որ, զինչ որ. ինչ որ, ինչ բան որ, որ բան որ, մը:

Առջինը միայն կըհոլովի, ու եզակի միայն.

Որոյ իրիք կամ ոյր իրիք, որում իմիք կամ ում իմիք, ուրով իւիք, յորմէ իմեքէ. որ ինչ, ինչ որ կամ ինչ զոր, զոր ինչ, որ զինչ, զինչ որ, յոր ինչ:

Սովորաբար գոյական է և առանց հարցմնելու կրկանի. երբեմն ալ ածական կամ հարցական:

94. Եզակի

Ուղ.	Ոմն.	Ոք.	Մէկը, մէկ մը, մը.
Սեռ.	Ուրումն, որումն.	Ուրուք.	Մէկու մը, մը.
Տրա.	Ումեմն, յումն.	Ումեք, յուք.	Մէկու մը, մը.
Գործ.	Ոմամբ.	—	Մէկով մը, մը.
Բաց.	յՈւմեմնէ.	յՈւմեքէ.	Մէկէ մը, մը.
Հայց.	զՈմն.	զՈք.	Մէկը, մէկ մը, մը.

Յոգնակի

Ուղ.	Ոմանք, ոք.	Մէկ քանի.
Սեռ.	Ոմանց.	Մէկ քանիի.
Տրա.	Ոմանց, յոմանս.	Մէկ քանիի.
Գործ.	Ոմամբք.	Մէկ քանիով.
Բաց.	յՈմանց.	Մէկ քանիէ.
Հայց.	զՈմանս.	Մէկ քանին:

95. Գոյական է և ածական. մարդու ալ կ՚ըսուի, իրաց ալ. Այր մի, այր ոք, կանայք ոմանք. լերին ուրուք, կշռօք ոմամբք:

96. Ո՛ք զատ յոգնական չունենալուն՝ յոգնակի ալ կըբանի տեղ տեղ. Թէ ոք պիտանիք իցեն, ոք արք անօրէնք, որպիսիք ոք, գուղնաքեայք ոք, երկու ոք միաբանք. զերկուս ոք, զհպարտս ոք. բազմաց ումեք. ոչ ոք իցեն որ բնակիցեն: Երբեմն ալ ոյք կըգրուի. Եւ որ ընդ նմա էին ոյք. ո՞ր ոյք, բազում ոյք. որպիսիք ոյք իցեն:

97. Հոլովները կրկնելով ալ կ՚ըսուի,
Ուրուք ուրուք, ումեք ումեք, ոմանք ոմանք, ոմանց ոմանց, զոմանս ոմանս. Ձէյ քանիէն, Ձէյ քանէն:

98. Ո՛ք ոմն և ուրիմն հետ ալ կըբանի, ու երկուքն ալ կըհոլովին.

Ո ոք, ով ոք, ույր ուրուք, ում ումեք, յումէ կամ յումմէ ումեքէ, կամ յում ումեքէ, զո ոք, զով ոք.

Ո ոք կամ ոյք ոմանք, ոյց ոմանց, յոյց ոմանց, զոյս ոմանս. — ոլ, ոլ որ, որը, որ:

99. Ո՛ր ոք, որոյ ուրուք, որում ումեք, որով ոմամբ, յորմէ ումեքէ, զոր ոք.

Ո՛ր ոք, որոց ոմանց, որովք ոմամբք, յորոց ոմանց, զորս ոմանս. — ոըն ոը, ոլ որ:

100. Ո՛չ ոք, ոչ ուրուք, ոչ ումեք, ոչ յումեքէ, ոչ զոք, ոչ յոք. հէչ պիրը, պիրը ն. հէչ պի: — Ո՛մնելին չըսուիր զոն ոք, յոն ոք. բայց ըսած կայ յոն ոմնէ: — Սովորաբար գոյական է. երբեմն ածական. Ո՛չ ոք ծառայ:

101. Մ՛իմեանց, պիրպիրի. եզակի չունի և ոչ ուղղական. կըհոլովի ըստ 24.

Մ՛իմեանց, 'ի միմեանս, միմեամբք, 'ի միմեանց, զմիմեանս. պիրպիրի, պիրպիրին, պիրպիրէ, պիրպիրի:

102. Իրերաց, իրարու. եզակի չունի և ոչ ուղղական. կըհոլովի ըստ 19 կամ 39.

Իրերաց, յիրեարս կամ յիրեար, յիրար, իրերօք, յիրերաց, զիրեարս կամ զիրեար, զիրար. իրարու, իրարուն, իրարմէ, իրար:

103. Մի, մը. ածական է. Բան մի, բան մը. Այր մի, մարդ մը. առն միոջ կամ միում, մարդու մը. կը հոլովի համրանքի Մէկին պէս (74) ըստ 31 առանց յոգնակիի.

Մի, միոյ կամ միոջ, միում, միով, 'ի միոյ կամ 'ի միոջէ ։

104. Մի մի, Մէն մի, Մէն. ամէն մէկը, մէյմէկ. առջինը միայն կը հոլովի երկուքն ալ՝ ըստ 31.

Մի մի, միոյ միոյ, միում միում, միով միով, 'ի միոյ միոյ կամ 'ի միոջէ միոջէ, զմի մի ։

105. Միւս, մէկալ. կը հոլովի ըստ 31.

Միւս, միւսոյ, միւսում, 'ի միւս, միւսով, 'ի միւսոյ կամ 'ի միւսմէ, զմիւս.

Միւսք (որ քիչ կը բանի), միւսոց, միւսովք, 'ի միւսոց ։

106. Այլ, ուրիշ, մէկալ. նոյնպէս կը հոլովի.

Այլ, այլոյ, այլում, յայլ, այլով, յայլոյ կամ յայլմէ, զայլ.

Այլք, այլոց, այլոց, յայլս, այլովք, յայլոց, զայլս ։

107. Քանի, քանի. Այսքանի, Այդքանի, Այնքանի, ասչափ, ատչափ, անչափ. կը հոլովին ըստ 43.

Քանի, քանւոյ կամ քանոյ. քանեաց. Այսքանի, այսքանւոյ կամ այսքանոյ, այսքանեաւ. այսքանեաց ։

Իսկ Այսքան, Այսչափ, կը հոլովին ըստ 29.

Այսքանի, այսքանիւ. Այսչափի, այսչափիւ ։

108. Իւրաքանչիւր, Անձնիւր կամ անցնիւր. ամէն մէկս, ամէն մէկդ, ամէն մէկը. ամէն մէկերնիս, ամէն մէկերնիդ, ամէն մէկերնին. կը հոլովին ըստ 31.

Իւրաքանչիւր, իւրաքանչիւրոյ, իւրաքանչիւրում, իւրաքանչիւրով, յիւրաքանչիւրոյ կամ յիւրաքանչիւրմէ, զիւրաքանչիւր.

Իւրաքանչիւրք, իւրաքանչիւրոց, իւրաքանչիւրից կամ իւրաքանչիւրց (57), իւրաքանչիւրովք, յիւրաքանչիւրոց, զիւրաքանչիւրս ։

—Անձնիւրոց, անձնիւրց կամ անձնէրց (27) ։

109. Բայց Իւրաքանչիւր, Անձնիւր, ինչպէս Յուրաքանչիւրն ալ (79), անփոփոխ մնալով սեռականի ու տրականի տեղ ալ կը բանին, եզակի և յոգնակի ։ —

Յոգնակի են ալ ամէն դէմք. Մեք իւրաքանչիւր, դուք իւրաքանչիւր, նոքա իւրաքանչիւր ։

110. Ամէն կամ Ամեն, Ամենայն. ամէն, ամէնք. կըհոլովին ըստ 29.

Ամէն, ամենի, ամենի կամ ամենում (34), ամենիւ,
  յամենէ, զամէն.
Ամէնք, ամենից, ամենիւք, յամենից ։
Ամենայն, ամենայնի, ամենայնի կամ ամենայնում, ամենայնիւ, յամենայնէ, զամենայն.
Ամենայնք, ամենայնից կամ ամենայնց (57), ամենայնիւք, յամենայնից, զամենայնս ։ — Բայց ամէն քիչ կըգանի. յոգնակի ամենայնք ըսելու տեղն ալ աւելի ամենեքեան կ՚ըսուի (77), երբեմն ալ ամենայն ։

111. Իմն, ինչ, ոմն, ոք, աս վերիններուն հետ ալ մէկտեղ կըգանին. Մի իմն, մի ինչ, այլ իմն, այլ ինչ, իւրաքանչիւր ինչ, ամենայն ինչ ։ — Մի ոմն, մի ոք կամ ոք մի, այլ ոմն, այլ ոք, իւրաքանչիւր ոք, ամենայն ոք ։

Մի, Այլ, սովորաբար իրենք ալ մէկտեղ կըհոլովին. Միոյ իրիք, միով իւիք, զմի ինչ. Այլում իմիք, այլով իւիք. Միոյ ուրումն կամ ուրուք, միում ումեք. Այլով ոմամբ, յայլմէ ումեմնէ կամ ումեքէ, զայլ ոք. այլք ոմանք, այլոց ոմանց ։ — Քիչ տեղ մինակ ետքինը. Այլ իրիք, այլ իւիք. այլ ուրուք, այլ ումեք, յայլ ումեքէ. այլ ոմանք, այլ ոմանց ։

Իսկ Իւրաքանչիւր, Ամենայն, սովորաբար չեն հոլովիր. Իւրաքանչիւր իրիք կամ իմիք. ամենայն իրիք կամ իմիք, ամենայն իւիք, յամենայն իմեքէ կամ յամենայնէ իմեքէ, զամենայն ինչ. Իւրաքանչիւր ուրուք կամ ումեք, յիւրաքանչիւր ումեքէ. Ամենայն ուրուք կամ ումեք, յամենայն ումեքէ ։ — Չըսուիր ամենայն իմն, ամենայն ոմն, ամենայն ոմամբ. և ոչ յոգնակի կըգանի ։

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԴԵՐԱՆՈՒՆ

112. Դերանունը քանի մը բառ է որ դէմք մը կամ դէմքերուն համեմատ կարգ մը կըցուցընեն. և անունի տեղ կըդրուին չկրկնելու համար։ Որը գոյական է, որը ածական։ Անունին պէս կըհոլովին, շատերնին ալ յատուկ հոլովում ունին։

ԷԱԿԱՆ ԿԱՄ ԳՈՅԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

113 · ԱՌԱՋԻՆ ԴԻՄՔ

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Ես.	էս.	Մեք.	Մէնք.
Սեռ.	Իմ.	էմ.	Մեր.	Մեր.
Տրա.	Ինձ, յիս.	էնծէ.	Մեզ, 'ի մեզ.	Մեզէ.
Գործ.	Ինև.	էնծմով.	Մեւք[1].	Մեզմով.
Բաց.	յԻնէն.	էնծմէ.	'ի Մէնջ.	Մեզմէ.
Հայց.	զԻս.	էս.	զՄեզ.	Մեզ։

---

1 Մեօք, Ձեօք կըկարդանք հիմայ ռամկօրէն. բայց բուն հին շիտակ գրուածքն է Մեւք, Ձեւք. քիչ կ'երևի Մեաւք, Ձեաւք։

114. ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԷՄՔ

	Եզակի		Յոգնակի	
Ուղ.	Դու.	տու.	Դուք.	տուք.
Սեռ.	Քո.	քու.	Ձեր.	ձեր.
Տր.	Քեզ, 'ի քեզ.	քեզի.	Ձեզ, 'ի ձեզ.	ձեզի.
Գործ.	Քեւ.	քեզմով.	Ձեւք.	ձեզմով.
Բաց.	'ի Քէն.	քեզմէ.	'ի Ձէնջ.	ձեզմէ.
Հայց.	զՔեզ.	քեզ.	զՁեզ.	ձեզ։

ԵՐՐՈՐԴ ԴԷՄՔ

115. Ինքն. առջի հոլովման երկրորդ օրինակին պէս կը հոլովի. (24).

Եզակի

Ուղ.	Ինքն.	ինք, ինքը.
Սեռ.	Ինքեան.	իրեն.
Տր.	Ինքեան, յինքն.	իրեն.
Գործ.	Ինքեամբ.	իրմով.
Բաց.	յԻնքենէ.	իրմէ.
Հայց.	զԻնքն.	ինքը, զինքը.

Յոգնակի

Ուղ.	Ինքեանք.	իրենք.
Սեռ.	Ինքեանց.	իրենց.
Տր.	Ինքեանց, յինքեանս.	իրենց.
Գործ.	Ինքեամբք.	իրենցմով.
Բաց.	յԻնքեանց.	իրենցմէ.
Հայց.	զԻնքեանս.	իրենք, զիրենք։

116. Ածականի պէս ալ կըբանի. Ինքն տէր. բուն ինքը տէրը. Ինքն ամուրն. բուն ինքը բերդը. Ինքն մարմինս. բուն ինքը մարմինս. Թագաւորն ինքն. բուն ինքը թագաւորը կամ թագաւորն ալ. Տեղւոյն ինքն. բուն ինքը տեղը։

117. Ասանկ մեկալներուն հետ ալ կ'ըսուի, Ես ինքն, իմ ինքեան, զիս ինքն. Դու ինքն, քեզ ինքեան, զքեզ ինքն. Մեք ինքեանք, մեզ ինքեանց, զմեզ ինքեանս. Դուք ինքեանք. ձեզ ինքեանց, 'ի ձեզ ինքեանս։

118. Երբեմն մինակ ալ առջի կամ երկրորդ դէմք կըցուցընէ բային հետ. Գրեմ ինձէն զինքենէ. Ես իմ վրաս կըգրեմ: Ինքեանք 'ի նմին կաւոյ եմք. ըսել է՝ մեք ինքեանք: Բաւական եմք ինքեանց. — Ձեռ. Քեր.:

119. Իւր. նոյնպէս կըհոլովի եզակին տեղ տեղ ու բոլոր յոգնակին: Եզակի ուղղական ու հայցական չունի, անոնց տեղը Ինքն կըբանի. բայց նախդրիւ տրական ունի յիւր, որ կընշանակէ յինքն, իրեն. Յիւր վարել, իրեն տանիլ. Յիւր կերպարանել, իրեն նմանցընել:

Եզակի

Ուղ.	—	—
Սեռ.	Իւր, իւրեան.	իրեն, իր.
Տրա.	Իւր, իւրեան, յիւր.	իրեն.
Գործ.	Իւրեւ, իւրեաւ, իւրեամբ.	իրմով.
Բաց.	յԻւրմէ.	իրմէ.
Հայց.	—	—

Յոգնակի

Ուղ.	Իւրեանք.	իրենք.
Սեռ.	Իւրեանց.	իրենց.
Տրա.	Իւրեանց, յիւրեանս.	իրենց.
Գործ.	Իւրեամբք.	իրենցմով.
Բաց.	յԻւրեանց.	իրենցմէ.
Հայց.	զԻւրեանս.	իրենք, զիրենք:

120. Ինքն մէյտեղ կ'ըսուի իւր ինքեան, և այլն:

121. Սա, աս. Դա, ատ, Նա, ան:

Եզակի

Ուղ.	Նա.	ան.
Սեռ.	Նորա.	անոր.
Տրա.	Նմա, 'ի նա.	անոր.
Գործ.	Նովաւ.	անով.
Բաց.	'ի Նմանէ, 'ի նմանէն.	անկէ.
Հայց.	զՆա.	ան.

Յոգնակի

Ուղ.	Նոքա.	անոնք.
Սեռ.	Նոցա.	անոնց.
Տր.	Նոցա, ՚ի նոսա.	անոնց.
Գործ.	Նոքօք.	անոնցմով.
Բաց.	՚ի Նոցանէ, ՚ի նոցանէն.	անոնցմէ.
Հայց.	զՆոսա.	անոնք։

122. Ասանկ կըհոլովին Սա, Դա։ Յոգնակին երբեմն կ'ըլլայ Նայք, նայց. Սայք, սայց, ՚ի սայց (57)։ Կ'ըսուին մարդու ալ իրաց ալ։

123. Ինքն մէյտեղ կ'ըսուի Սա ինքն, դա ինքն, նա ինքն. սորա ինքեան, դոքա ինքեանք, նոցա ինքեանց, զնա ինքն կամ զնա զինքն։

124. Որ, օ. որ. յարաբերական դերանուն կ'ըսուի, որ անուն մը կամ դերանուն մը մէջ կըբերէ. Նա որ խօսիմ. դու որ լսես. նա կամ ծառայ որ գործէ։ Հոլովմունըը նոյն է որ, օ. միջակ անուններուն հետ, որ տեսար վերը (87, 91)։

125. Երբոր որ, օ. կընշանակէն ով որ, որն որ, էն որ, դուն որ, ան որ, յարաբերական դերանուն չէն, հապա միջակ անուն՝ որ վերը տեսար։ Իսկ երբոր նշանակէն միայն որ, որ խօսքին մէջի եղած մէկ բանը յարաբերելով ու բան բանի հետ կապելով մը կ'ըլլայ, ան ատենը յարաբերական դերանուն են, ինչպէս օրինակներուդ մէջ տեսար։

ԱԾԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

126. Այս, աս. Այդ, ադ. Այն, ան։

Եզակի

Ուղ.	Այն.	ան.
Սեռ.	Այնր, այնորիկ.	անոր.
Տր.	Այնմ, այնմիկ, յայն.	անոր.
Գործ.	Այնու, այնուիկ.	անով.
Բաց.	յԱյնմանէ.	անկէ.
Հայց.	զԱյն.	ան.

Յոգնակի

Ուղ.	Նոյնք, այնոքիկ.	անոնք.
Սեռ.	Նոյնց, այնոցիկ.	անոնց.
Տր.	Նոյնց, այնոցիկ, յայնս, յայնոսիկ.	անոնց.
Գործ.	Նոյնքիւք, այնոքիմբք.	անոնցմով.
Բաց.	յՆոյնց, յայնցանէ, յայնոցիկ.	անոնցմէ.
Հայց.	զՆոյնս, զայնոսիկ :	անոնք :

127. Ասանկ կըհոլովին Այս, Այդ. միայն ասոնք չեն ըսուիր զայսս, զայդս, բայց եթէ գիմորոշ յօդով (140): Գործիականը երբեմն կ'ըլլայ այսիւ, այդիւ, այնիւ: Մէկալ հոլովներն ալ ուրիշ անսովոր կերպով կըգտնուին: Յոգնոյին բացառականը մինակ ալ կայ, բայց աւելի գոյականի հետ կըբանի: — Մարդու ալ կ'ըսուին՝ նոցա ալ, թէ գոյականի հետ և թէ առանձին :

128. Գոյականէ առաջ սովորաբար կարճ վերջահոլովները կըբանին, ու եզակի բացառականի հետ յայնմ ալ կ'ըսուի. Այնր բանի, այնմ բանի, այնու բանիւ, յայնմ բանէ (98). այնց բանից, յայնց բանից: Գոյականէ ետև սովորաբար մէկալ հոլովները կըբանին. Բանին այնորիկ, բանին այնմիկ, բանիւն այնուիկ, 'ի բանէն յայնմանէ. բանիցն այնոցիկ, 'ի բանիցն յայնցանէ կամ յայնոցիկ :

129. Եզակի ձայնով շատ բան մէյտեղ ալ կըցուցընեն իբրև Այս ամենայն, այդ ամենայն, այն ամենայն. ինչպէս, Այս են ծնունդք Նոյի. այս են բանք Թղթոյն. որոց անուանքն են այս. այս ուք տասցանս. քեզ լիցին այդ: Հինգ նկանակ և երկուս ձկունս, այլ այն զինչ է, կամ բերէք այսր զայն. շատք են այն են. այն որ 'ի ներքս անդ էին. այն որ ընդ նմայն էին: Յայնմանէ՝ որ զմարմին սպանանեն: Զայն մի՛ ուսուցէք որ որոճեն և թաթահերձ և կճղակաբաշխ ոչ լիցին :

130. Երրորդ դէմքի դերանուանց հետ կ'ըսուին, Այս ինքն, այդ ինքն, այն ինքն. Սա այս, դա այդ, Նա այն. ու երկուքն ալ կըհոլովին:

131. Սոյն, աս. Դոյն, ադ. Նոյն, ան :

Եզակի

Ուղ.	Նոյն.	ան, նոյն.
Սեռ.	Նորին, Նորուն.	անոր.
Տր.	Նմին, 'ի նոյն.	անոր.
Գործ.	Նովին, Նովիմբ.	անով.
Բաց.	—	—
Հայց.	զՆոյն.	ան.

Յոգնակի

Ուղ.	Նոյնք, նոքին.	անոնք.
Սեռ.	Նոցին, նոցուն, նոցունց.	անոնց.
Տր.	Նոցին, նոցուն, նոցունց, 'ի նոյնս, 'ի նոսին.	անոնց.
Գործ.	Նովիմբք, նոքիմբք, նոքումբք.	անոնցմով.
Բաց.	'ի Նոցունց.	անոնցմէ.
Հայց.	զՆոյնս, զնոսին.	անոնք:

132. Այսանկ կըհոլովին Սոյն, Դոյն: Եզակի բացառականին տեղը 'ի սմանէ, 'ի դմանէ, 'ի նմանէ (121) կ'ըսուի սովորաբար մինակ. իսկ գոյականի հետ կ'ըսուի ի սոյն օրէ կամ 'ի սմին տեղւոջէ, 'ի նմին բերանոյ. ինչպէս յոգնակին ալ՝ ի նոցին դասուց, 'ի նոցուն դաշնացն (98, 128): — Քանի մը անսովոր հոլովներն ալ կըգտնուին:

133. Ինքն, սա, այս ասոնց հետ մէկտեղ շատ կըբանին. Սոյն ինքն, դոյն ինքն, նոյն ինքն, նոյն ինքեան կամ նորին ինքեան, նմին ինքեան, զնոյն ինքն կամ զնոյն զինքն. նոյն ինքեանք կամ նոքին ինքեանք, զնոյն ինքեանս կամ զնոսին ինքեանս:

Սոյն սա, դոյն դա, նոյն նա, նոյն սա. նախդրիւ կըհոլովին (14):

Սոյն այս, դոյն այդ, նոյն այն, նոյն այս. երկուքն ալ կըհոլովին սովորաբար. երբեմն ալ մէկը միայն. սոյն այսր, սոյն այսմ:

Երբեմն Սոյն ինքն այս կամ սա, դոյն ինքն այդ կամ դա, նոյն ինքն այն կամ նա ալ կ'ըսուին:

134. Իմ, քո, քոյ, մեր, ձեր, իւր, սորա, սոցա, դորա, դոցա, նորա, նոցա, դերանուանական ածականներ են, որոնցմէ միայն Քո զատ կերպ հոլովում մը ունի:

135. Եզակի

Ուղ.	Քո.	քուկինդ.
Սեռ.	Քոյ, քում.	քուկինիդ.
Տր.	Քոյ, քում, 'ի քո.	քուկինիդ.
Գործ.	Քով.	քուկինովդ.
Բաց.	'ի Քոյ, 'ի քումմէ.	քուկինէդ.
Հայց.	զՔո.	քուկինդ.

Յոգնակի

Ուղ.	ՔՈՅՔ.	ՔՈՒԿԻՆՆԵՐԴ.
Սեռ.	ՔՈՑ.	ՔՈՒԿԻՆՆԵՐՈՒԴ.
Տր.	ՔՈՑ, 'ի քոյս.	ՔՈՒԿԻՆՆԵՐՈՒԴ.
Գործ.	ՔՈՎՔ.	ՔՈՒԿԻՆՆԵՐՈՎԴ.
Բաց.	'ի ՔՈՑ.	ՔՈՒԿԻՆՆԵՐԷԴ.
Հայց.	զՔՈՅՍ.	ՔՈՒԿԻՆՆԵՐԴ:

136. Այս վերջահոլովները սովորաբար գոյականի հետ կըդրուին. Հրամանի քոյ կամ քում. քում հրամանի. ՔՈՒԿԻՆ ՀՐԱՄԱՆԻԴ. ձեռամբ քով, քով ձեռամբդ. ՔՈՒԿԻՆ ՁԵՌՔՈՎԴ. 'ի բանից քոց, 'ի քոց բանից. ՔՈՒԿԻՆ ԽՕՍՔԵՐԷԴ:

137. Մէկալները չորրորդ հոլովման պէս կըհոլովին.

Իմ. ԻՄԸՆ. իմոյ, իմում, իմով, յիմոյ կամ յիմմէ. իմք, իմոց, իմովք:

Քո. ՔՈՒԿԻՆ. քոյոյ, քոյում, քոյով, 'ի քոյոյ կամ 'ի քումմէ. քոյք, քոյոց, քոյովք:

Մեր. ՄԵՐԻՆ. մերոյ, մերում, մերով, 'ի մերոյ կամ 'ի մերմէ. մերք, մերոց, մերովք:

Ձեր. ՁԵՐԻՆ. ձերոյ, ձերում, ձերով, 'ի ձերոյ կամ 'ի ձերմէ. ձերք, ձերոց, ձերովք:

Իւր. ԻՐԷՆ. իւրոյ, իւրում, իւրով, յիւրոյ, կամ յիւրմէ. իւրք, իւրոց, իւրովք:

Սորա. ԱՍՈՐ. սորայոյ, սորայում, սորայով, 'ի սորայոյ. սորայք, սորայոց կամ սորայց (57):

Սոցա. ԱՍՈՆՑ. սոցայոյ, սոցայում, սոցայով, 'ի սոցայոյ. սոցայք, սոցայոց կամ սոցայց:

Դորա. ԱՏՈՐ. դորայոյ, դորայում, դորայով, 'ի դորայոյ. դորայք, դորայոց կամ դորայց:

Դոցա. ԱՏՈՆՑ. դոցայոյ, դոցայում, դոցայով, 'ի դոցայոյ. դոցայք, դոցայոց կամ դոցայց:

Նորա. ԱՆՈՐ. Նորայոյ, Նորայում, Նորայով, 'ի Նորայոյ. Նորայք, Նորայոց կամ Նորայից, Նորայց:

Նոցա. ԱՆՈՆՑ. Նոցայոյ, Նոցայում, Նոցայով, 'ի Նոցայոյ.

նոցայք, նոցայոց կամ նոցայից, նոցայց, նոցայովք կամ նոցայիւք, 'ի նոցայոց կամ 'ի նոցայց, զնոցայսն:

138. Նմանակ կը հոլովուին ասոնցմէ ին մասնիկով շինուածներն ալ. որ են ասոնք.

Իմային. էմէն. իմայոյ կամ իմայնոյ[1], իմայով կամ իմայնով. իմայինք, իմայոց կամ իմայնոց, իմայովք կամ իմայնովք, իմայիւք:

Մերային. մէրէն. մերայոյ կամ մերայնոյ, մերայով կամ մերայնով. մերայինք:

Ձերային. ջէրէն. ձերայոյ կամ ձերայնոյ, ձերայով կամ ձերայնով. ձերայինք:

Իւրային. իւրէն. իւրայոյ կամ իւրայնոյ, իւրայով կամ իւրայնով. իւրայինք:

Իւրեանցային. իւրէնց. իւրեանցայոյ կամ իւրեանցայնոյ. իւրեանցայինք:

139. Բայց իմոյին, իմովին. քոյին, քովին. մերոյին, մերովին. ձերոյին, ձերովին. իւրոյին, իւրովին, վերջահոլով չունին, նախդրիւ միայն կը գտանին եզակի ու յոգնակի (14):

140. Երեք պարզ դերանուններուն արմատ տառերը ս, դ, ն, դէմքերու յօդ կ'ըսուին, որ շատ հեղ բառերու ծայրը փակցելով անոնց ուժը ունին. ինչպէս,

Տէրս՝ ըսել է ես տէրս, իմ տէրս, այս տէր կամ սա՝ տէրս:

Տէրդ՝ ըսել է դու տէրդ, քո տէրդ, այդ տէր կամ դա՝ տէրդ:

Տէրն՝ ըսել է ինքն տէրն, իւր տէրն, այն տէր կամ նա՝ տէրն. տէրը:

Իմս, իմդ, իմն, էմէնս, էմէնդ, էմէնը. կամ աս, ադ, ան որ իմս է:

Քոյս, մերդ, ձերն, իւրն, աս որ քուկդ է, ադ որ մերն է, ան որ ջերն է, ան որ իրենն է, իրենը:

1 Աւելի սովոր նաև կը գտանի լաւ գրոց մէջ, իմայոյ քան իմայնոյ, և այլն. ինչպէս երբեմն ուրիշ բառերն ալ կ'ըլլան. Մեղացային, մեղացայոյ. փոխանակ ըսելու մեղացայնոյ, ինչպէս երկնային, երկնայնոյ:

Սորայս, դորայդ, նորայն, աս որ ասորն է, ատ որ ատորն է, ան որ անորն է, անորը ։

Սոցայս, դոցայդ, նոցայն, աս որ ասոնցն է, ատ որ ատոնցն է, ան որ անոնցն է, անոնցը ։

141 · Ինչպէս տեսար՝ ա վերջացած բառերը յիով կ'առնեն յօդերը, ինչպէս յօդնակիի քէն ու սէն (21, 67)․ սորա, սորայս · դոցա, դոցայդ · նոցա, նոցայն ։ Նշանակ դիտցիր ուրիշ ամէն բառի ալ · Շաղիտայս, Եղիայն, յապայն, սայս, դայդ, նայն, 'ի նմայն, նոքայն, 'ի նոսայն ։

Քիչ տեղ Ո ին ալ պէտք կ'ըլլայ ատանկ ։ · ինչպէս, Որ վասն քոյն մատնեցաւ · որ է ըսել Ան որ վասն քու մատնեցաւ · (463) ·

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՆԱԽԴԻՐ

142. Նախդիրն՝ անուան ու դերանուան մէկ կտորն է, որ միայն անոնց հետ կըքանի՝ անոնց հոլովները չինելու և ուրիշ այլ և այլ մտքեր տալու ։

143. Ասոնք նախդիր են զ, ՚ի, յ, ց, առ, ընդ, ըստ, որ բառին և անոր հոլովներուն առջևը դրուելով՝ տեսակ տեսակ նշանակութիւն կուտան, ինչպէս տեսանք որ ըրին զ և ՚ի կամ յ նախդիրները ։ Հիմայ տեսնենք օրինակի համար ճառեր մէկ քանի գլխաւորները ։

144. Զ.

Օ քարի, զգետնի (զարկանել).	Քարի, գետնի (զարնել) ։
Օ աչի, զամօթի (հարկանիլ).	Աչքի, ամօթի մէջ (էյնալ) ։
Օ տամբ, զլինև.	Տանը չորս դին, իմ չորս դին կամ իմ վրաս ։
Օ գլխով, զմիջաւուրբ.	Գլխուն վրայ, կէս օրուան մօտ ։
Օ բանիւ, զօրինօք, զնովաւ (անցանել).	Խօսքէն անցնիլ, օրէնքը չպահել, ան անցնիլ ։
Օ իւիք, զնովաւ (ծիծաղիլ).	Բանի մը վրայ, անոր վրայ (խնդալ) ։
Օ աստուծոյ (խօսել, գոհանալ).	Աստուծոյ վրայ (խօսիլ), Աստուծմէ (շնորհակալ ըլլալ) ։
Օ ձեռանէ, զլեզուէ (ունել).	Չեռքէն, չեղմէն (բռնել) ։

Ի ծառոյն (կախել). — Ծառէն կամ ծառէն վար (կախել):

Ի ջրոյ, զումբքէ (գալ). — Ջուրի համար, մէկու մը համար (գալ):

Ի այս օրինակ (գրել, խօսել). — Աս ձեւով, աս կերպով (գրել, խօսել):

Ի տիւ եւ զգիշեր (աշխատ լինել). — Գիշերն ու ցորեկը, գիշեր ցորեկ (աշխատիլ):

145. Ի, Յ.

Ի սերման, 'ի տան, յաղբեր. — Հունտի մէջ, տան մէջ, աղբիւրի մէջ:

Յայրի, 'ի սրտի, 'ի ծովու. — Քարայրի մէջ, սրտի մէջ, ծովու մէջ կամ վրան:

Յազգի, 'ի տաճարի, յերկրի. — Ազգի մէջ, տաճարի մէջ, երկրի մէջ կամ վրան:

Յանձին իւրում, 'ի լերին, 'ի հօր իմում. — Ինք իր մէջ կամ վրան, լեռան վրան, հօրս մէջը կամ վրան:

Ի թղթի, 'ի ծոցի, 'ի բերանի[1]. — Թուղթի մէջ, ծոցի մէջ, բերնի մէջ:

Ի մարդում, 'ի սրբում, յառաջնում. — Մարդուն մէջ, սուրբին մէջ, առջինին մէջ:

Ի հանդոյ քում, 'ի ճշմարտի որդւոյ նորա. — Մամուդ մէջ կամ վրան, անոր ճշմարիտ որդւոյն մէջ:

Ի տեղւոջ, 'ի տարւոջ, 'ի բարւոջ, յոգւոջ. — Տեղի մէջ, տարուան մէջ, աղէկի մէջ, հոգիին մէջ կամ վրան:

Յիս, 'ի քեզ, 'ի մեզ, 'ի ձեզ, 'ի նմա, յայնմ. — Իմ, քու, մեր, ձեր, անոր մէջը կամ վրան:

---

1 Ինչպէս տեսար 'ի 69 որ չորրորդ հոլովման բառերը երբեմն երրորդին պէս ալ կըհոլովին, գիտցիր որ երբոր վերջահոլով տրականին վրայ 'ի, ս պիտի առնեն նէ՝ սովորաբար երրորդին պէս կ'ըլլայ տրականին, ինչպէս կըտեսնես Ի թղթի, 'ի ծոցի, 'ի բերանի. որպէս զի բացառականէն որոշուի: Բայց ամէն բառի ալ չըլլար. 'ի մարդի չըսուիր:

Յերկոցունց ձեռացն (աջողակ) ·	Երկու ձեռքին ալ (աջող) :
Ի ցայդ (շրջել), 'ի բանից (պատմել), յանձնէ (փոքր) ·	Գիշերանով (ծուռ գալ), խօսքով (պատմել), մարմնով (պզտիկ) :
Յաջմէ, 'ի ձախմէ, 'ի հիւսիսոյ ·	Աջ դին, ձախ դին, հիւսիսի դին :
Յայգուէ, 'ի տուէ ·	Առտուանց, ցորեկը :
Յամէ ևս ·	Տարիէ մը ետքը, տարիէ մը :
Ի տուն, 'ի քաղաքս (դառնալ) ·	Տուն, քաղաքները (դառնալ) :
Ի մարդն, 'ի ծոց իւր, յոգի իւր ·	Մարդուն մէջ, իր ծոցին մէջ, հոգիին մէջ :
Ի տուն, յայր, 'ի սիրտ, 'ի տաճար, յանձն իւր ·	Տան մէջ, քարայրի մէջ, սրտի մէջ, տաճարի մէջ, ինք իր մէջ կամ վրան :
Ի տունս, յայրս, 'ի սիրտս, 'ի տաճարս, յանձինս ·	Տներու մէջ, քարայրներու մէջ, սրտերու մէջ, տաճարներու մէջ, իրենց մէջ կամ վրան :
Ի խրատ, 'ի փրկութիւն ·	Խրատի համար կամ տեղ, փրկութեան համար :
Ի ձայն մեծ (աղաղակել) ·	Մեծ ձայնով (պոռալ) :
Ի սուր (կոտորել) ·	Թուրով (ջարդել) :

146 · *Յ նախդիրն երբեմն բաղաձայնով սկսող բառի ալ կըդրուի, որն որ ըթով կ'ըսուի նէ · ինչպես, յսկիզբն, յշտեմարանս, յզգեստից, յռամկաց · որ կըկարդացուի յըսկիզբն, յըշտեմարանս, յըզգեստից, յըռամկաց կամ յռամկաց :*

147 · *Ց* ·

Ցարքայ, ցծերս, ցիս (ասել) :	Արքային, ծերերուն, ինծի (ըսել) :
Ցայդ վայր, ցերեկս ·	Մինչեւ աս տեղը, մինչեւ իրիկուան :

Ցաւուրսն ցայնոսիկ ։	Ինչուան այն օրերը ։
Ցյագ (ուտել), ցարբենալ ։	Կշտանալու չափ (ուտել), ինչուան գինովնալու չափ ։

148 . ԱՌ , ԱՌ Ի

Առ աչհին, առ ամօթոյ ։	Աչքին համար կամ վախէն, ամօթին համար ։
Առ արքայի, առ դատաւորին ։	Արքային քովը, դատաւորին քովը կամ առջին ։
Առ լերամբն, առ Նոյիւ ։ առ դրօքն (անցանել) ։	Լեռանը քով կամ մօտ, Նոյին ատենը ։ դրան քովէն (անցնիլ) ։
Առ նովաւ, առ ցօրենով ։	Անոր քով, ցորենին քով, այսինքն՝ անոր կամ ցորենին նայելով, բաղդատելով ։
Առ ճանապարհաւն ։	Ճամբուն վրայ կամ քովը ։
Առ բարոյիւք ։	Բարւոյը համար ։
Առ երկիւղէ, առ հարկէ ։	Վախի համար կամ վախէն, հարկի համար ։
Առ առակէ ։	Առակութեան համար ։
Առ ականէ (ծառայել) ։	Աչքեանց, աչքի առջին (ծառայել) ։
Առ 'ի մարդկանէ, առ 'ի յԱստուծոյ, առ 'ի յորդւոցն ։	Մարդիկներէ, Աստուծմէ, որդիքներէն ։
Առ 'ի վկայութենէ, առ 'ի չգոյէ ։ առ յինքենէ ։	Վկայութեան համար, չըլլալուն համար ։ իրմէն ։
Առ իմէ, առ ինչ ։	Ինչու համար, ինչու ։
Առ արքայ, առ ոք (գնալ) ։	Արքային, մէկու մը (երթալ) ։
Առ իս, առ մեզ (գալ) ։	Ինծի, մեզի, դէպ ինծի՝ մեզի (գալ) ։
Առ սէր ընչիցն, առ 'ի խրատ ։	Ստակին սիրուն համար, խրատի համար ։
Առ օր, առ ամ ։	Ամէն մէկ օրուան, ամէն մէկ տարւոյ կամ տարւոյ գլուխ ։

Առ ոտն (հարկանել. կոխել).	Ոտքի տակ (նետել, կոխել)։
Որպէս լոյս առ խաւար.	Ինչպէս լոյսը մութին քով, մութին բաղդատելով։
Առ յանցանս, առ լաւս (ու-նել).	Մեղքի տեղ, լաւի տեղ (դնել)։

149. ԸՆԴ

Ընդ իմ և ընդ քո.	Իմ ու քու տեղը, ինծի ու քե-զի համար։
Ընդ ամենայն դատարկ բանի (համարս տալ).	Ամէն փուճ խօսքի համար (հա-մար տալ)։
Ական ընդ ական, սէր ընդ սիրոյ.	Աչքի տեղ աչք, սիրոյ դէմ սէր։
Ընդ ո՞ւմ, ընդ նմա, ընդ մարդկան.	Որո՞ւ հետ, անոր հետ, մարդ-կանց հետ։
Ընդ դմա (ասել), ընդ բա-նին (խաւսել), ընդ նմա (նախանձել).	Ասոր (ըսել), այն խօսքին կամ այն խօսքին վրայ (խօսիլ), անոր (նախանձիլ)։
Ընդ տնկոյն (նստել), ընդ թուոյ (մտանել), ընդ կարգաւ (նուաճիլ).	Ծառին տակ (նստիլ), համ-րանքի տակ (մտնել), կարգե-րու տակ (իյնալ)։
Ընդ ծառով, ընդ հողով.	Ծառի տակ, հողի տակ։
Ընդ ինև (կան).	Իմ տակս, իմ հետս (են, կան)։
Ընդ աջմէ, ընդ ձախմէ.	Աջ դին, ձախ դին։
Ընդ երկիւղէն, ընդ կո-րստենէն.	Վախէն, վախին համար, կորու-ստին համար։
Ընդ կողմանէ քումմէ.	Քու դիէդ։
Ընդ արքայ, ընդ մարդ (նայել).	Արքային, մարդու (նայիլ)։
Ընդ իս, ընդ քեզ.	Ինծի, քեզի կամ իմ՝ քու հետ։
Ընդ հրեշտակս, ընդ նոսա.	Հրեշտակներուն հետ, անոնց հետ։
Ընդ դուռն, ընդ բերան (անցանել, մտանել).	Դռնէն, բերնէն ներս (անցնիլ, մտնել)։

Ընդ ճանապարհ (գնալ)·	Ճամբան, ճամբէն (երթալ)։
Ընդ քաղաքս, ընդ երկայնութի դաշտին (շրջել)·	Քաղաքները (պտըտիլ), դաշտին երկայնքին (ծուռ գալ)։
Ընդ մէջ (կտրել)·	Մէջքէն կէս մէջ տեղէն (կտրել)։
Ընդ երկինս և ընդ երկիր·	Երկնքի ու երկրի մէջ տեղը։
Ընդ իս և ընդ քեզ·	Իմ ու քու մէջը։
Ընդ բազումս և ընդ սակաւս·	Շատին ու քիչին մէջ։
Ընդ ամս տասն·	Տասը տարուան մէջ։
Ընդ ամենն, ընդ ամենայն·	Ամէնը մէկտեղ, ամէնը մէկէն առնելով։
Ընդ այր և ընդ կին և ընդ մանկտի·	Էրիկ մարդ՝ կնիկ մարդ ու տըղաք մէկտեղ առնելով։
Ընդ արևելս, ընդ երեկս·	Արեւելքի դին, դէպ՚ի արեւելք, իրիկուան դէմ։
Ընդ խաղ, ընդ քէն·	Կատակի (շախայի) համար, քէնի համար, քէնով։
Ընդ մի բերան (ասել, գովել)·	Մէկ բերան, մէկ բերնով (ըսել, գովել)։
Ընդ երևումն, ընդ անցանելն·	Երեւնալուն մէջ, անցնելուն մէջ։

150· ԸՍՏ

Ըստ բանի քում·	Քու խօսքիդ մէջ (գէօրէ), քու խօսքիդ նայելով։
Ըստ հրամանին, ըստ գործոց·	Հրամանին մէջ՝ նման, գործքին մէջ, համեմատ։
Ըստ ինքեան·	Ինք իրեն, ինք իրմէ, ինքիրմով։
Ըստ անձին (սիրել, բառնալ)·	Իրեն մէջ, իրեն չափ (սիրել), իր վրան (վերցնել)։
Ըստ յանցանաց, ըստ նախանձու·	Յանցանքին համար, նախանձի համար։
Ըստ ճանապարհին·	Ճամբուն վրայ։

Ըստ նմանէ, ըստ նոցանէ .	Անոր ետևէն, անոնց ետևէն :
Մի ըստ միոջէ, այլ ըստ առնէ .	Մէկմէկու ետևէ, մարդ մարդու ետևէ :
Օր ըստ օրէ, ամ ըստ ամէ .	Օրէ օր, տարուէ տարի :
Ըստ հիւսիսոյ .	Հիւսիսի դին, դէպ ՚ի հիւսիս :
Ըստ գործս, ըստ միտս, ըստ պէտս .	Գործքերն պէս, միտքերն յարմար, պէտքերն չափ կամ համեմատ :
Ըստ կազդուրել մանկանց .	Տղոց կրնալուն չափ :
Ըստ վարել հալածչաց .	Հալածողներուն քշելուն չափ :
Ըստ աճել, ըստ պակասել .	Աճելուն չափ, պակսելուն չափ :
Ըստ գլուխ, ըստ բերան, — ըստ երդ .	Մարդ գլուխ, — տուն գլուխ :
Ըստ չափ, ըստ քաղաքն, ըստ դուռն, ըստ միտս (անցանել, ելանել) .	Չափէ դուրս, քաղքէն դուրս, դռնէն դուրս, մտքէ դուրս (անցնիլ, ելլել) :
Ըստ օրէնս, ըստ երդումն (անցանել) .	Օրէնքէ, երդումէ դուրս (ելլել) :

151 . *Աս նախդիրներս ուրիշ հոլովներ ալ կ՚առնեն և ուրիշ մտքեր ալ կուտան, որ բառգրքէն սորվելու է :*

152 . *Կան շատ հոլովառու բառեր ալ՝ որ հոլովով մը կը բանին, ու բառին մէկ միտք մը կուտան . որը առաջ միայն՝ որ նախադրութեան ալ կ՚ըսուին, որը ետքը, որն ալ առաջ ու ետքը . ինչպէս .*

153 . ԱՌԱՋ

Իբրև կամ որպէս *զմարդ, մարդ, մարդոյ, ՚ի մարդ, մարդով, ՚ի մարդոյ .*	Ինչպէս մարդ, մարդու, մարդով, մարդէ :
Նախ *զմարդ, մարդոյ, ՚ի մարդ, մարդով, ՚ի մարդոյ .*	Մարդէ առջեւ կամ վեր, քան մարդու, քան մարդով, քան մարդէ :
Նախ *զհատն մանանխոյ .*	Մանանեխի հատի չափ կամ պէս :
Մինչ ՚ի գետին, մինչև յերկինս .	Մինչու գետին, մինչու երկինք :

Յետ մահու, յետ այսորիկ.	Մահուանէ ետքը, ասկէ ետքը:
Առանց իմ, առանց մեղաց.	Առանց ինծի, առանց մեղքի:
Բայց 'ի քէն, բայց 'ի սոցանէ.	Քեզմէ զատ, ասոնցմէ զատ:

154. ԵՏՔԸ

Ի սկզբանէ հետէ, յԱդամայ հետէ.	Առաջուց 'ի վեր, Ադամէն 'ի վեր:
Միջօրէք չափ, մահու չափ.	Մինչուկ մէջօրը, մինչուկ 'ի մահ կամ մեռնելու չափ:
Ոգւով չափ, ձեւք չափ.	Հոգիին չափ, ձեւի չափ:
Ի դիմն կողմն, 'ի թիկունս կողմն.	Դէպ 'ի դէմը, դէպ 'ի կռնակը, ետեւի դին:
Առ նա կոյս, առ 'ի նայն կոյս.	Դէպ 'ի ան, անոր դին:

155. ԱՌԱՋ ՈՒ ԵՏՔԸ

Վասն սիրոյ, օրինակի վասն.	Սիրոյ համար, օրինակի համար:
Սակս, 'ի սակս ձեր, 'ի ձեր սակս.	Ձեզի համար, ձեր պատճառաւ:
Հանդերձ մարբն, ոտիւքն հանդերձ.	Մօրը հետ մէկտեղ, ոտուըներովը մէկտեղ:
Հանդերձ առանձինն մտից և ռոճկաց.	Յատուկ եկամուտով ու ապրուստով:
Առաջի աչաց, իմ առաջի.	Աչքի առջեւ, իմ առջեւս:
Ի վերայ երկրի.	Գետնի կամ երկրի վրայ:
Ի Ճշմարտութեան վերայ.	Ճշմարտութեան վրայ:
Յե՞ր վերայ, յո՞ր վերայ.	Ինչ բանի վրայ, որո՞ն վրայ:
Ի վերայ բազմաց.	Շատերու վրայ կամ համար:
Զկնի մեր, չարին զկնի.	Մեր ետեւէն, չարին ետեւէն:
Զհետ նորա, որոյ զհետ.	Անոր ետեւէն, որուն ետեւէն:
Ընդներ խաչին, ո՞յր ընդներ.	Խաչին տակ, որո՞ւ տակ:
Առ ընդներ սորին, առ որ ընդներ.	Ասոր տակը, որուն տակն որ:

Քո պէս, զետոյ պէս.	Քեզի պէս, գետի պէս :
Պէս գոռնոյ Տրդատայ.	Տրդատին պէս :
Դէպ ձեզ, հանդէպ տանն, իմ հանդէպ.	Դէպ 'ի ձեզ, տանը դիմացը, իմ դիմացս :
Յանդիման դրախտին, ինձ.	Դրախտին դիմացը, իմ դիմացս :
Յանդիման ձեր, ձեզ.	Ձեր դիմացը :
Արտաքոյ քաղաքին.	Քաղքէն դուրս :
Աստուծոյ կամացն արտաքոյ.	Աստուծոյ կամքէն դուրս, առանց Աստուծոյ կամքին :
Յետոյ դրանն.	Դրանն ետեւն :
Երկոտասան աւուրբք յետոյ.	Տասներկու օր ետքը :
Ամաւ յառաջ, յառաջ երկու աւուրբք.	Տարիով կամ տարի մ'առաջ, երկու օր առաջ :
Շուրջ զքաղաքաւն, զգետովն.	Քաղքին' գետին չորս դին :
Զսրահիւն շուրջ, զմեւք շուրջ.	Սրահին չորս դին, մեր չորս դին :
Շուրջ ծովուն, սեղանոյն շուրջ.	Ծովին չորս դին, սեղանին չորս դին :
Ներքոյ, 'ի ներքոյ իմ, քո, երկնից, կաթսային. նորա 'ի ներքոյ.	Իմ' քու' երկնքին' կաթսային տակը. անոր տակը :
Ներքոյ վարագուրին.	Վարագուրին տակը, ետին :
Ի ձեռն Մովսէսի, 'ի ձեռն հրեշտակաց (խօսել, տալ).	Մովսէսով, հրեշտակներով (խօսիլ, տալ) :
Ի ձեռն գաւազանի, 'ի ձեռն հաւատոց.	Գաւազանով, հաւատքով :

156. Ասոնք ուրիշ կերպ կերպ մտքեր ալ կուտան. և ուրիշ շատ ասանկ հոլովառու բառեր ալ կան, որ կարդալով ու բառգրքէ սորվելու է.

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԲԱՅ

157. Բայն բառ մըն է՝ որ կընշանակէ ըլլալ կամ ընել կամ ըլլուիլ. ինչպէս, Ես եմ կամ լինիմ, եւ եմ կամ կ'ըլլամ. գնամ, կ'երթամ. սիրեմ, կըսիրեմ. սիրիմ, կըսիրուիմ. քաղցնում, կ'անօթենամ:

158. Բային աս նշանակութիւնը՝ դերանուան իրեք դէմքովը կ'ըլլայ. ես, դու, ինքն կամ նա. ուստի աս իրեք դէմքն ունի բայն, և ասոնց պէս երկու թիւ՝ եզակի ու յոգնակի. ինչպէս, Ես եմ, դու ես, նա է. մեք եմք, դուք էք, նոքա են:

159. Ու որովհետեւ բան մը ժամանակի մէջ կ'ըլլայ ու կ'ըլլուի, ու եղանակով մը, բայն ալ իրեք ժամանակ ունի. — Ներկայ, որ հիմայ է. ինչպէս, Սիրեմ, կըսիրեմ, կըսիրեմ կոր. — Անցեալ, որ անցած բանի վրայ կըխօսի. որ եթէ չլմնցած է նէ՝ անկատար կ'ըսուի. ինչպէս, Սիրէի, կըսիրէի, կըսիրէի կոր. լմնցած է նէ՝ կատարեալ կ'ըսուի. ինչպէս, Սիրեցի, սիրեցի. — Ապառնի, որ դեռ ըլլալու է. ինչպէս, Սիրեցից, սիրեմ, պիտի սիրեմ:

160. Եղանակն ալ իրեք կերպ է. — Սահմանական, որ բանը կըցըուցէ միայն. ինչպէս, Գնամ, կ'երթամ, կ'երթամ կոր. — Հրամայական, որ կըհրամմէ կամ կ'արգելէ. ինչպէս, Գնա, մի գնար, գնա, մ'երթար. — Ստորադասական, որ պայմանով մը ուրիշ եղանակի հետ կախուած կըյայտնէ բանը. ինչպէս, (զի) Գնայցեմ, (որ) երթամ. (եթէ) Գնայցեմ, (թէ որ) երթամ, երթամ (նէ):

161. Բայն աս ամէն բանը կըցուցընէ իր փոփոխմունքներովը, որ խոնարհում կ'ըսուին:

162. Կան իրեք դերբայ ալ, այս ինքն բային տեղը դրուածներ։

Անորոշ դերբայ, որ ինքիրեն դէմք, ժամանակ կամ եղանակ չյայտներ, հապա միայն ըլլալ կամ ընել կամ ըլլուիլ մը կը ցուցընէ, ու բային տեղը կը դրուի՝ ամէն ժամանակի ու եղանակի ու դէմքի յարմարուելով. ինչպէս, Լինել, ըլլալ. գնալ, երթալ. սիրել, սիրել. սիրիլ, սիրուիլ. քաղցնուլ, անօթենալ։

Անցեալ դերբայ, որ եղած կամ ըրած անցածը կը ցուցընէ. ինչպէս, Լեալ, եղած. գնացեալ, գացած. սիրեցեալ, սիրած կամ սիրուած։

Ապառնի դերբայ, որ ըլլալիքը կամ ընելիքը կը ցուցընէ. ինչպէս, Լինելոց, ըլլալու. գնալոց, երթալու. սիրելոց, սիրելու կամ սիրուելու, որ պիտի սիրէ կամ պիտի սիրուի։

163. Նշանակութեան դիէն՝ չորս տեսակ բայ կայ. Էական, որ ըլլալ կը նշանակէ. Ես եմ, ես եմ. Ես լինիմ, ես կ'ըլլամ։

Ներգործական, որ ուրիշին կամ ուրիշին վրայ բան մ'ընել կը նշանակէ. Սիրեմ, կը սիրեմ. Գրեմ, կը գրեմ։

Կրաւորական, որ ուրիշմէ ըլլուիլ կամ կրել մը կը նշանակէ. Սիրիմ, կը սիրուիմ. Գրիմ, կը գրուիմ։

Աս իրեք տեսակը զատ զատ խոնարհում ունի։

164. Չորրորդ տեսակ է Չէզոք բայերը, որ ընել մը և ըլլալ մը ինքիրեն միայն կը նշանակէ, առանց ուրիշին կամ ուրիշին վրայ բան մ'ընելու կամ ուրիշէն ըլլուելու. Դառնամ, կը դառնամ. ամաչեմ, կ'ամչնամ։ Ասոնք ներգործականներու պէս կամ կրաւորականներու պէս կը խոնարհին, ուստի կ'ըսուին ներգործական չէզոք կամ կրաւորական չէզոք։

165. Ամէն ներգործական ունի իր կրաւորականը. բայց կան բայեր ալ, որ մէկ ձայնով՝ ընել ալ ըլլուիլ ալ կը նշանակէ, ներգործական են ու կրաւորական, և անոր համար կ'ըսուին Հասարակ. ինչպէս, Ծնանիմ, կը ծնանիմ ուրիշը և կը ծնիմ ուրիշմէն. ընթեռնում, կը կար-

դամ ու նըհարդդյութեն ։ Ասոնք ալ զատ խոնարհում չեն ըներ, կրաւորականներու պէս կըխոնարհին ։

166 . Բայց շատ ներգործական, կրաւորական ու հասարակ բայեր կան, որ չէզոք ալ կըբանին . ինչպէս, Լամ, լռեմ . — Կանգնիմ, շարժիմ . — Համարիմ, սկըսանիմ . — Թողում, յաւելում ։

167 . Բայերուն խոնարհմունքը չորս կանոնաւոր լծորդութեան կըբաժնուի, բոլոր բայերուն չորս կերպ վերջին պէս, որ ձայնաւոր տառերուն կարգովը ասոնք են, ամ, եմ, իմ, ում . Աղամ, հըղաբեմ . Սիրեմ, հըսէրեմ . Սիրիմ, հըսէրոսէմ . Օ.ենում, հըմոբեմ ։ Ամէն տեսակ բայերէն կըգտնուի աս վերջերովս, միայն կրաւորական ու հասարակ չկայ եմ վերջով ։

168 . Խոնարհմունքներուն մէկ մեծ զանազանութիւնն ալ իրենց Կատարեալէն կ'առնուի, որ կամ աց, եաց, ոց ածանցեալ արմատով կ'ըլլայ, կամ Սահմանականի ներկային պարզ արմատովը, եաքի ձայնաւորը փոխուելով միշտ հոլովներուն պէս (17), և արմատին և ամ, եմ, իմ, ում վերջերուն մէջ տեղը գտնուած ան, են, ն, չ, նու ածանցական մասնիկները ձգուելով միշտ ։ Եւ աս արմատները՝ ներգործական ու ներգործակերպ չէզոք բայերուն Կատարեալին եզակի երրորդ դէմքն են . ու եզակի Հրամայական ալ են, միայն բազմավանկներուն եաևի ցոն ձգուելով ։

Առջի լծորդութեան ամ բայերուն Կատարեալը՝ գրեթէ ամէնն ալ՝ աց կամ եաց ածանցեալ արմատով կ'ըլլայ . Աղամ, աղացի, աղաց, աղա . Կեամ, կեցի, կեաց . Աղամ, աղացայ ։ — Չորրորդ լծորդութեան ում բայերունը՝ բոլորն ալ պարզ արմատով . Ջեռում, ջեռի, ջեռ . Ջեռում, ջեռայ ։

Իսկ երկրորդ ու երրորդ լծորդութեան եմ, իմ բայերունը՝ երկու կերպով կ'ըլլայ . կամ եաց ածանցեալ արմատով . Սիրեմ, սիրեցի, սիրեաց, սիրեա . Սիրիմ, սիրեցայ . կամ պարզ արմատով, և անոր պէս ոյց ածանցով ալ . Տեսանեմ, տեսի, տես . Տեսանիմ, տեսայ . Դարձուցանեմ, դարձուցի, դարձոյց, դարձո . Դարձուցանիմ, դարձուցայ ։ Ասոր համար աս երկու լծորդութիւնն երկերկու օրինակ ունին . ուստի խոնարհումներու օրինակն է ութը ։

Աս արմատներուն կանոնն որ բռնես, խոնարհմունքներուն չէնքն աղէկ կըհասկընաս, գիւրաւ միտք կ'առնես ու կըպահես . ու լծորդութեանց օրինակները շատցընելու հարկ չըլլար, և ոչ ալ անկանոն ըսուած, այսինքն կանոնէ դուրս ելլող բայերը ։

ՑՈՒՑԱԿ ԽՈՆԱՐՀՄԱՆՑ

ՉՈՐԻՑ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆՑ

ԵՂԱՆԱԿ	ԺԱՄԱՆԱԿ	ԱՌԱՋԻՆ		ԵՐԿՐՈՐԴ		ԵՐՐՈՐԴ		ՉՈՐՐՈՐԴ	
		ԱՄ		ԵՄ		ԻՄ		ՈՒՄ	
				ա Օրինակ	բ Օրինակ	ա Օրինակ	բ Օրինակ		
		ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.	ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ		ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ		ՆԵՐԳ.	ԿՐԱՒ.
		արմատ ԱՄ ԱՄԱՑ		արմատ ՍԷՐ ՍԻՐԵԱՑ	արմատ ՏԵՍ	արմատ ՍԷՐ ՍԻՐԵԱՑ	արմատ ՏԵՍ	արմատ ՉԵՆ	
ՍԱՀՄԱՆԱԿ.	Ներկայ	Ամ ամ.	ամ.	Սիր եմ.	Տես անեմ.	Սիր իմ.	Տես անիմ.	Չեն ում.	ում.
	Անց. Անկ.	— այի.	այի.	— էի.	— անէի.	— էի.	— անէի.	— ուի.	ուի.
	Անց. Կտր.	Ամաց ի.	այ.	Սիրեց ի.	— ի.	Սիրեց այ.	— այ.	— ի.	այ.
	Ապառնի	— ից.	այց.	— ից.	— ից.	— այց.	— այց.	— ից.	այց.
ՀՐԱՄԱՅԱԿ.	——	Ամ ա.	ացիր.	Սիր եա.	Տես.	Սիր եաց, եցիր.	— իր.	Չեն.	— իր.
ՍՏՈՐԱԴԱՍ.	——	— այցեմ.	այցիմ.	— իցեմ.	— անիցեմ.	— իցիմ.	— անիցիմ.	— ուցում.	ուցում.
ԴԵՐԲԱՅՔ	Անորոշ.	— ալ.	ալ.	— ել.	— անել.	— ել, իլ.	— անել, անիլ.	— ուլ.	ուլ.
	Անցեալ.	Ամաց եալ.	եալ.	Սիրեց եալ, սիրեալ.	— եալ.	Սիրեց եալ, սիրեալ.	— եալ.	— եալ.	եալ.
	Ապառնի.	Ամ ալոց.	ալոց.	Սիր ելոց.	— անելոց.	Սիր ելոց.	— անելոց.	— լոց.	լոց.

169. Ամէն բային Ապառնին ալ իր Կատարեալէն կ'ելլէ, բազմավանկ ածանցեալ արմատներուն ետքի ցին շատը սէ փոխելով. Ամացի, ամաց · Ամացից կամ ամացեմ, ամացես · Սիրեցի, սիրեաց · Սիրեցից կամ սիրեցեմ, սիրեցես :

170. Անցեալ դերբայներն ալ սովորաբար Կատարեալէն կ'ելլեն. Ամացի, ամացեալ · Սիրեցի, սիրեցեալ կամ սիրեալ · Տեսի, տեսեալ :

171. Իսկ բային մէկալ ամէն կտորները, Անկատարը, Ստորադասականը, Անորիշ ու Ապառնի դերբայները՝ Սահմանականի ներկայէն կ'ելլեն :

ԷԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ

172. ԻՄ · *արմատ է*[1] .

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Եզակի		*Յոգնակի*	
Եմ ·	ես եմ, ես չեմ .	Եմք ·	մենք ենք, մենք չենք .
Ես ·	դուն ես .	Էք ·	դուք էք .
Է ·	ան է .	Են ·	անոնք են :

Անցեալ անկատար.

Էի ·	ես էի .	Էաք ·	մենք էինք .
Էիր ·	դուն էիր .	Էիք ·	դուք էիք .
Էր ·	ան էր .	Էին ·	անոնք էին :

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Եր ·	եղիր .	Էք, երուք ·	եղէք :

---

1 Բուն էական բայ՝ աս միայն է, մէկալ երեքը չէզոք են ըստ նշանակութեան :

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Իցեմ․ ես ըլլամ[1], պէտք ըլլամ․ Իցեմք․ մենք ըլլանք, պէտք ըլլանք․
Իցես․ դուն ըլլաս, պէտք ըլլաս․ Իցէք․ դուք ըլլաք, պէտք ըլլաք․
Իցէ․ ան ըլլայ, պէտք ըլլայ․ Իցեն․ անոնք ըլլան, պէտք ըլլան։

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ․ Իլ․ ըլլալ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ․ Եալ․ եղած, ըլլալը։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ․ Ելոց․ ըլլալու, որ պէտք ըլլայ։

173․ *Հրամայականները, մանաւանդ էքը, մինակ չեն բանիր․*
Ողջ բառին հետ կ'ըսուէին Ողջ եր, ողջ էք, ողջ երուք։
Ասոր դերբայներն ալ շատ չեն բանիր։

174․ ԵՂ ԼԻՆԻՄ․ *արմատ* ԵՂ։

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ․

Լինիմ․	կ'ըլլամ․	Լինիմք․	կ'ըլլանք․
Լինիս․	կ'ըլլաս․	Լինիք․	կ'ըլլաք․
Լինի․	կ'ըլլայ․	Լինին․	կ'ըլլան։

1 *Ստորադասականներն ինքնիրեննուն մինակ չեն նշանակեր* ըլլամ նէ, [illegible] նէ, [illegible] նէ, [illegible] նէ, [illegible] նէ, *և այլն․ հապա՝* յորժամ, երբ, *ու* [illegible], *ո կամ* [illegible] որ, *բառերուն հետ, որոնց ամենուն մէջն ալ* յորժամն, [illegible] *միտք կ'իմացուի զօրութեամբ․ ու* նէն *ալ ան կընչանակէ․ Յորժամ իցեմ, եթէ իցեմ,* երբոր, թէ որ ըլլամ, ըլլամ նէ․ *Զինչ իցէ, ով իցէ, որ իցէ,* ինչ որ ըլլայ նէ, որուն որ ըլլայ նէ, *որ կամ* որն որ ըլլայ նէ, *կ'իմացուի միշտ* երբոր *կամ* թէ որ ըլլայ։

Անցեալ անկատար ․

Եղանէի ·	կ'ըլլայի ·	Եղանէաք ·	կ'ըլլայինք ·
Եղանէիր ·	կ'ըլլայիր ·	Եղանէիք ·	կ'ըլլայիք ·
Եղանէր, եղանիւր ·	կ'ըլլար ·	Եղանէին ·	կ'ըլլային ։

Անցեալ կատարեալ ․

Եղէ ·	եղայ ·	Եղաք ·	եղանք ·
Եղեր ·	եղար ·	Եղէք, եղերուք ·	եղաք ·
Եղեւ ·	եղաւ ·	Եղեն ·	եղան ։

Ուրիշ անցեալ կատարեալ ․

Եղայ, եղեայ ·	եղայ ·	Եղաք, եղեաք ·	եղանք ·
Եղար ·	եղար ·	Եղայք, եղեայք ·	եղաք ·
Եղաւ ·	եղաւ ·	Եղան ·	եղան ։

Ապառնի ․

Եղէց, եղիցիմ ·	ըլլամ, պիտի ըլլամ ·
Եղիցիս, եղիցես ·	ըլլաս, պիտի ըլլաս ·
Եղիցի ·	ըլլայ, պիտի ըլլայ ·
Եղիցուք, եղիցիմք ·	ըլլանք, պիտի ըլլանք ·
Եղիջիք, եղիցիք ·	ըլլաք, պիտի ըլլաք ·
Եղիցին ·	ըլլան, պիտի ըլլան ։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

——		Եղերուք ·	եղէք ·
Եղիջիր, եղանիջիր ·	եղիր, ըլլաս ·	· · ·	·
Մի եղանիր ·	մ'ըլլար ·	Մի եղանիք ·	մ'ըլլաք ։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Եղանիցիմ. ըլլամ, պէտք ըլլամ.
Եղանիցիս. ըլլաս, պէտք ըլլաս.
Եղանիցի. ըլլայ, պէտք ըլլայ.

Եղանիցիմք. ըլլանք, պէտք ըլլանք.
Եղանիցիք, եղանիջիք. ըլլաք, պէտք ըլլաք.
Եղանիցին. ըլլան, պէտք ըլլան։

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ. Եղանել, եղանիլ. ըլլալ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Եղեալ. եղած, ըլլուած։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Եղանելոց. ըլլալու, որ պէտք ըլլայ։

175. Եզակի հրամայական Եղիր որ կ'ըսենք աշխարհաբառ, գրաբառ կընմանի, բայց գրոց մէջ չկայ, անոր համար տեղը պարապ թողուած է։

176. Երկրորդ Եղիջիր, եղանիջիր հրամայականին յոգնակին՝ ապառնիէն ու ստորադասականէն կ'առնէ. Եղիջիք, եղանիջիք։ Սանկ գիտցիր ամէն բայերուն ալ։

177. ԼԻՆԻՄ. արմատ ԼԻ։

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Լինիմ.	կ'ըլլամ.	Լինիմք.	կ'ըլլանք.
Լինիս.	կ'ըլլաս.	Լինիք.	կ'ըլլաք.
Լինի.	կ'ըլլայ.	Լինին.	կ'ըլլան։

Անցեալ անկատար.

Լինէի.	կ'ըլլայի.	Լինէաք.	կ'ըլլայինք.
Լինէիր.	կ'ըլլայիր.	Լինէիք.	կ'ըլլայիք.
Լինէր.	կ'ըլլար.	Լինէին.	կ'ըլլային։

Ապառնի·

Լիցիմ·	ըլլամ, պէտք ըլլամ·
Լիցիս, լիցես·	ըլլաս, պէտք ըլլաս·
Լիցի·	ըլլայ, պէտք ըլլայ·
Լիցուք, լիցիմք·	ըլլանք, պէտք ըլլանք·
Լիջիք, լիցիք·	ըլլաք, պէտք ըլլաք·
Լիցին·	ըլլան, պէտք ըլլան։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Լեր·	եղիր·	Լերուք, լիք·	եղէք·
Լիջիր, լինիջիր·	եղիր, ըլլաս·	· · ·	(176)·
Մի լինիր·	մ'ըլլար։	Մի լինիք·	մ'ըլլաք։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Լինիցիմ·	ըլլամ, պէտք ըլլամ·
Լինիցիս·	ըլլաս, պէտք ըլլաս·
Լինիցի·	ըլլայ, պէտք ըլլայ·
Լինիցիմք·	ըլլանք, պէտք ըլլանք·
Լինիցիք, լինիջիք·	ըլլաք, պէտք ըլլաք·
Լինիցին·	ըլլան, պէտք ըլլան։

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ· Լինել· ըլլալ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ· Լեալ, լեալ· եղած, ըլլալով։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ· Լինելոց· ըլլալու, որ պէտք ըլլայ։

178. *Անցեալ կատարեալն Եղանեմէն կ'առնէ· Եղէ, եղեր, եղև, և այլն։*

179. ԳՈԼ. *արմատ* ԳՈՅ:

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Գոմ.	կամ, եմ.	Գոմք.	կանք, ենք.
Գոս.	կաս, ես.	Գոյք.	կաք, էք.
Գոյ.	կայ, է.	Գոն.	կան, են:

Անցեալ անկատար.

Գոյի.	կայի, էի.	Գոյաք.	կայինք, էինք.
Գոյիր.	կայիր, էիր.	Գոյիք.	կայիք, էիք.
Գոյր.	կար, էր.	Գոյին.	կային, էին:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Գուցեմ.	գտնուիմ, ըլլամ.	Գուցեմք.	գտնուինք, ըլլանք.
Գուցես.	գտնուիս, ըլլաս.	Գուցէք.	գտնուիք, ըլլաք.
Գուցէ.	գտնուի, ըլլայ.	Գուցեն.	գտնուին, ըլլան:

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ. Գոլ. ըլլալ:

180. Կայ ու Գ բայն ալ, երրորդ դէմք, որ ըսել է կայ, է. բայց հիմա մինակ չըսուիր, հապա չ մակբայով. Չիք, չկայ, չէ. չիք հնար, ճար չկայ. չիք աստ, հոս չըկայ, հոս չէ:

ԱՌԱՋԻՆ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ — ԱՄ.

181. Ներգործական ՄՆԱՄ. արմատ ԱՄ, ԱՄԱՑ[1]:

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Մնամ.	կըղալեմ, կըլէցընեմ.	Մնամք.	կըղալենք.
Մնաս.	կըղալես.	Մնայք.	կըղալէք.
Մնայ.	կըղալէ.	Մնան.	կըղալեն:

Անցեալ անկատար.

Մնայի.	կըղալէի.	Մնայաք.	կըղալէինք.
Մնայիր.	կըղալէիր.	Մնայիք.	կըղալէիք.
Մնայր.	կըղալէր.	Մնային.	կըղալէին:

Անցեալ կատարեալ.

Մնացի.	ղալեցի.	Մնացաք.	ղալեցինք.
Մնացեր.	ղալեցիր.	Մնացէք, մնացիք.	ղալեցիք.
Մնաց.	ղալեց.	Մնացին.	ղալեցին.

---

1 Այս պարզ արմատէն շինուած են անցեալ բառերն ամա՛ն, գետամոյն, ծովհամոյն, ու բարդն ամաչանք: Իսկ ամայ անցեալ արմատէն շինուած է ծովհամայ: Ասանկ գիտցիր ուրիշ ամէն բայերուն արմատներուն համար ալ, որ թէ և առանձին չգտնուին նէ ալ, անցմանց կամ բարդութեանց մէջ կան. ոմանցը չգտնուի նէ ալ, մէկալներուն պէս կըսեպուի որ ըլլալու է: Ասանկ գիտցիր մէկալ լծորդութեանց վրայ ալ:

Ապառնի.

Մնացից, մնասցեմ. — կենամ, պիտի կենամ.
Մնասցես. — կենաս, պիտի կենաս.
Մնասցէ. — կենայ, պիտի կենայ.

Մնասցուք, մնասցեմք. — կենանք, պիտի կենանք.
Մնասջիք, մնասցէք. — կենաք, պիտի կենաք.
Մնասցեն. — կենան, պիտի կենան:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Մնա. — կենա. — Մնացէք. — կենացէք.
Մնասջիր, մնայջիր. — կենա, կենաս. . . . (176).
Մի՛ մնար. — մի կենար. — Մի՛ մնայք. — մի կենաք:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Մնայցեմ. — կենամ, պիտի կենամ.
Մնայցես. — կենաս, պիտի կենաս.
Մնայցէ. — կենայ, պիտի կենայ.

Մնայցեմք. — կենանք, պիտի կենանք.
Մնայցէք, մնայջիք. — կենաք, պիտի կենաք.
Մնայցեն. — կենան, պիտի կենան:

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ. Մնալ. — կենալ:
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ. Մնացեալ. — կեցած, կենալու:
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ. Մնալոց. — կենալու, որ պիտի կենայ:

182. Ասանկ կը խոնարհին

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Կարդամ, կարդացի, կարդաց, կարդա. — կանչեմ, կարդամ:
Հաւատամ, հաւատացի, հաւատաց, հաւատա. — հաւատամ:
Լուանամ, լուացի, լուաց, լուա. — լուամ:

Լամ, լացի, լաց կամ ելաց, լաց. լամ:
Բանամ, բացի, բաց կամ եբաց, բաց. բանամ:
Բառնամ, բարձի[1], բարձ կամ եբարձ, բարձ. վերցընեմ:

183. ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Գնամ, գնացի, գնաց, գնա. երթամ:
Խաղամ, խաղացի, խաղաց, խաղա. խաղամ, շարժեմ:
Կամ, կացի, կաց կամ եկաց, կաց. կենամ, կայնիմ:
Մնամ, մնացի, մնաց, մնա. կամ, սպասեմ:

184. Նոր տալն է Կեամ, որուն եա երբոր վերջի վանկ չէ նէ՝ ե կամ է կըփոխուի հոլովներուն պէս (17). ստորադասականն երկու կերպ ալ կ'ըլլայ: Ամբողջ գըրնենք որ տեսնես.

ՍՀՄ. ներկ.	Կեամ. կ'ապրիմ.	Կեամք. կ'ապրինք.
	Կեաս.	Կեայք.
	Կեայ.	Կեան:
անկ.	Կէի.	Կէաք.
	Կէիր.	Կէիք.
	Կեայր.	Կէին:
կատ.	Կեցի.	Կեցաք.
	Կեցեր.	Կեցէք, կեցիք.
	Կեաց, եկեաց.	Կեցին:
ապա.	Կեցից, կեցցեմ.	Կեցցուք, կեցցեմք.
	Կեցցես.	Կեցջիք, կեցցէք.
	Կեցցէ.	Կեցցեն:
ՀՐԱՄ.	Կեաց.	Կեցէք.
	Կեցջիր.	. . . (176)
	Մի կեար.	Մի կեայք:

1 Տես 49. ծանօթութիւն:

ՍՏՈՐ․ Կեայցեմ, կեցեմ[1]․ Կեայցեմք, կեցեմք․
Կեայցես, կեցես․ Կեայցէք, կեցէք․
Կեայցէ, կեցէ․ Կեայցեն, կեցեն։
ԴԵՐԲ․ Կեալ․ — Կեցեալ․ — Կելոց։

185․ *Ասանկ ալ Ատեամ, կ'ատեմ․ ատէի, ատեցի, ատեցից կամ ատեսցեմ, ատեա, ատեսջիր․ բայց սովորաբար՝ ատիցեմ․ անորոշ դերբայ՝ ատեալ կամ ատել․ վասն զի Ատեմ, ատեցի, ատել ալ կ'ըսուի, և Ատիմ, ատեցայ, ատիլ, երկրորդ ու երրորդ լծորդութեանց պէս։*

186․ *Տեսար որ Լամ, բանամ, բառնամ, կամ, կեամ բայերուն կատարեալ եղակի երրորդ դէմքը, որ միավանկ արմատն է բային (168), է ալ առաւ սկիզբը, ելաց, եբաց, եբարձ, եկաց, եկեաց։ Ասանկ գիտցիր երկրորդ լծորդութեան երկրորդ օրինակին համար ալ, ու չորրորդ լծորդութեան համար ալ։ — Եչին տեղ՝ է ալ կ'ըլլայ բաղաձայններուն, Էլաց, էբաց, էբարձ․ իսկ ձայնաւորներուն՝ միայն այբին կը դրուի երբեմն, ան ալ միշտ է․ էարկ, էանց, էած, էառ, որ վարը պիտի տեսնես[2]։*

187․ Կրաւորական, ԱՄԱՄ․

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ․

Ամամ․	կըշանուիմ․	Ամամք․	կըշանուինք․
Ամաս․	կըշանուիս․	Ամայք․	կըշանուիք․
Ամայ․	կըշանուի․	Աման․	կըշանուին։

---

1 *Ասանկ մէկ ցոյով կը գրուի ստորադասականը կեցեմ, և անով կը զատուի ապառնիէն կեցցեմ։*

2 *Իսկ օծանեմ բային նոյն դէմքը՝ ըստ հին նախնեաց օծ կամ էօծ է (4)։*

Անցեալ անկատար.

Ամայի. [illegible].	Ամայաք. [illegible].
Ամայիր. [illegible].	Ամայիք. [illegible].
Ամայր. [illegible].	Ամային. [illegible]:

Անցեալ կատարեալ.

Ամացայ. [illegible].
Ամացար. [illegible].
Ամացաւ. [illegible].

Ամացաք. [illegible].
Ամացայք, ամացարուք. [illegible].
Ամացան. [illegible]:

Ապառնի.

Ամացայց, ամասցիմ. [illegible].
Ամասցիս. [illegible].
Ամասցի. [illegible].

Ամասցուք, ամասցիմք. [illegible].
Ամասջիք, ամասցիք. [illegible].
Ամասցին. [illegible]:

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ամացիր. [illegible].
Ամասջիր, ամայջիր. [illegible].
Մի ամար. [illegible].

Ամացարուք, ամացիք, ամացայք. [illegible].
. . . . (176):
Մի ամայք. [illegible]:

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Մնայցիմ · ղալուէմ, պէտի ղալուէմ ·
Մնայցիս · ղալուէս, պէտի ղալուէս ·
Մնայցի · ղալուէ, պէտի ղալուէ ·

Մնայցուք · ղալուէնք, պէտի ղալուէնք ·
Մնայցէք, ամնայջիք · ղալուէք, պէտի ղալուէք ·
Մնայցին · ղալուէն, պէտի ղալուէն ։

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ · Մնալ · ղալուէլ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ · Մնացեալ · ղալուած, ղալուելով։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ · Մնալոց · ղալուելու, որ պէտի ղալուի։

188 · Կըտեսնես որ կրաւորականին քանի մը տեղը ներգործականին պէս է ։ Ասոնք աւելի որոշ հասկցուելու համար անցեալ դերբայով ու լինիմ էականով ալ կ'ըլլան · երբեմն մէկալներն ալ · Մնացեալ լինիմ, լինէի, եղայ, լիցուք կամ եղիցուք, լիջիք կամ եղիջիք, լիջիր կամ եղիջիր, մնացեալ լինել (287) ։ Ասանկ գիտցիր մէկալ ամէն լծորդութեանց և ուրիշ կրաւորական խոնարհմանց վրայ ալ։

189 · Ոմանց ալ սահմանական ներկայն ու ստորադասականը իմ կ'ըլլայ երբեմն՝ երրորդ լծորդութեան պէս · Լուանիմ, լուանիցիմ, լուանիլ · բանիմ, բանիլ · բառնիմ, բառնիլ · խմանիմ, խմանիլ · մտանիմ։

190 · Ասանկ կըխոնարհին ներգործականներուն կրաւորականները ,

Կարդամ, կարդացայ, կարդացիր · կանչուէմ, կարդացուէմ ։
Հաւատամ, հաւատացայ, հաւատացիր · հաւատացուէմ ։
Լուանամ, լուացայ, լուացիր · լուացուէմ ։
Լամ, լացայ, լացիր · լացուէմ ։
Բանամ, բացայ, բացիր · բացուէմ ։
Բառնամ, բարձայ, բարձիր · վերցուէմ, չէզոքաբար՝ վերնամ (166) ։

ՀԱՍԱՐԱԿ ՈՒ ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

191 · Հասարակ բայերն որ ներգործական մօքով առնուին, ու կրաւորակերպ չէզոք բայերուն յատուկ տարբեր տեղերը, ինչպէս կատարեալն ու հրամայականը, երբեմն ներգործականին պէս ալ կ՚ըլլան · Մոռնամ, մոռացայ կամ մոռաց, մոռացիր կամ մոռա · Որսամ, որսացայ կամ որսացի, որսացիր կամ որսա · Իմանամ, իմացիր կամ իմա, իմաց · — Ընթանամ, ընթացիր կամ ընթա, ընթաց · Զղջանամ, զղջամ, զղջացայ կամ զղջացի, զղջացիր կամ զղջա ։ Նմանն ալ Լուանամ կրաւորականը չէզոքաբար առնելով (166) · կըռ-այըմ ինքիրէնս, կ՚ըլլայ լուացիր կամ լուա ։

192 · Նոյնպէս ներգործական մօքով առնուած հասարակ բայերուն ու կրաւորակերպ չէզոք բայերուն ապառնին ալ շատ հեղ ներգործականին պէս կ՚ըլլայ ջէմ, ջէս, ջէ, ջէմք, ջէք, ջէն · Իմացես, իմացէ, իմացէն · Գոհացես, գոհացէ, գոհացէն ։ Նմանն գլուցիր երրորդ ծորդութեան նոյնպիսի հասարակ ու չէզոք բայերուն ապառնիին համար ալ, ու ստորադասականին համար ալ, որ երբեմն անոնք ալ ներգործականին պէս ջէմ, ջէս, ջէ, ջէմք, ջէք, ջէն կըվերջանան ։

193 · Նոյն ծորդութեանս հասարակ բայերն երբոր ներգործաբար առնուին, ու չէզոք բայերուն ալ, ստորադասականն ամենևին կրաւորականին պէս ցեմ չվերջանար, թէ և աս խոնարհմանս տակը կ՚երթան, հապա միշտ ներգործականին պէս կ՚ըլլայ ցեմ, և այլն · Իմանամ, իմանայցեմ · Մոռանամ, մոռանայցես · Գոհանամ, գոհանայցէ · Դառնամ, դառնայցեմք · Ընթանամ, ընթանայցէք · Յուսամ, յուսայցեն ։ Նմանն ալ Բանամ, բառնամ, չէզոքաբար, կըճայըմ, կըվճըրըմ, կ՚ըլլան՝ բանայցեմ, բառնայցեմ, ճայըմ, վճըրըմ ։

194 · ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՅԵՐ

Ամանամ, ամացայ, ամացիր · Վաթէմ, լէյըրէմ · Վաթայըմ, լէյայըմ ։

Իմանամ, իմացայ, իմացիր կամ իմաց կամ իմա · Խմանըմ · Խմայըմ ։

Մարգարէանամ, մարգարէացայ, մարգարէացիր կամ մարգա-

րեաց կամ մարգարեա․ — մարգարէանամ․ մարգա-րէացուիմ։

Մոռանամ, մոռացայ, մոռացաւ կամ մոռաց, մոռացիր կամ մոռա․ — մոռնամ․ մոռցուիմ։
Ստանամ, ստացայ, ստացիր․ — ունենամ, առնեմ․ ու-նեցուիմ։
Հոգամ, հոգացայ, հոգացիր․ — հոգամ․ հոգացուիմ։
Որսամ, որսացայ կամ որսացի, որսացիր կամ որսա․ — որս բռնեմ․ բռնուիմ։

195 · ՁԱՅՆՈՔ ԲԱՅՑ

Գոհանամ, գոհացայ, գոհացիր, գոհա-նայցեմ․ — շնորհակալ ըլլամ։
Դառնամ, դարձայ, դարձիր կամ դարձ, դառնայցեմ․ (49, ծան․) — դառնամ։
Ընթանամ, ընթացայ, ընթացիր կամ ըն-թաց կամ ընթա, ընթանայցեմ․ — կայնեմ։
Զղջանամ / Զղջամ — զղջացայ կամ զղջացի, զղջացիր կամ զղջա, զղջանայցեմ․ — զղջամ։
Հոգամ, հոգացայ կամ հոգացի, հոգացիր կամ հոգա, հոգայցեմ․ — հոգ ընեմ։
Յուսամ, յուսացայ կամ յուսացի, յուսա-ցիր կամ յուսա, յուսայցեմ․ — յուսամ։
Ցնծամ, ցնծացայ կամ ցնծացի, ցնծացիր կամ ցնծա, ցնծայցեմ․ — ուրախանամ։
Արբենամ, արբեցայ, արբեցիր, արբենայ-ցեմ․ — գինովնամ։
Մերձենամ, մերձեցայ, մերձեցիր, մեր-ձենայցեմ․ — մօտենամ։
Յագենամ, յագեցայ, յագեցիր, յագենայ-ցեմ․ — կշտանամ։
Քաղցենամ, քաղցեցայ, քաղցեցիր, քաղ-ցենայցեմ․ — անօթենամ։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ — ԵՄ ·

196 · ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Ներգործական ՍԻՐԵՄ · արմատ ՍԷՐ, ՍԻՐԵԱՑ ։

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ ·

Սիրեմ ·	կը սիրեմ ·	Սիրեմք ·	կը սիրենք ·
Սիրես ·	կը սիրես ·	Սիրէք ·	կը սիրէք ·
Սիրէ ·	կը սիրէ ·	Սիրեն ·	կը սիրեն ։

Անցեալ անկատար ·

Սիրէի ·	կը սիրէի ·	Սիրէաք ·	կը սիրէինք ·
Սիրէիր ·	կը սիրէիր ·	Սիրէիք ·	կը սիրէիք ·
Սիրէր ·	կը սիրէր ·	Սիրէին ·	կը սիրէին ։

Անցեալ կատարեալ ·

Սիրեցի ·	սիրեցի ·	Սիրեցաք ·	սիրեցինք ·
Սիրեցեր ·	սիրեցիր ·	Սիրեցէք, սիրեցիք ·	սիրեցիք ·
Սիրեաց ·	սիրեց ·	Սիրեցին ·	սիրեցին ։

Ապառնի ·

Սիրեցից, սիրեսցեմ ·	սիրեմ, պիտի սիրեմ ·
Սիրեսցես ·	սիրես, պիտի սիրես ·
Սիրեսցէ ·	սիրէ, պիտի սիրէ ·
Սիրեսցուք, սիրեսցեմք ·	սիրենք, պիտի սիրենք ·
Սիրեսջիք, սիրեսցէք ·	սիրէք, պիտի սիրէք ·
Սիրեսցեն ·	սիրեն, պիտի սիրեն ։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրեա . սիրէ . *Սիրեցէք* . սիրեցէք .
Սիրեսջիր , *սիրիջիր* . սիրէ , սիրես . . . . (176) .
Մի սիրեր . մի սիրեր . *Մի սիրէք* . մի սիրէք :

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրիցեմ . սիրեմ, պիտի սիրեմ .
Սիրիցես . սիրես , պիտի սիրես .
Սիրիցէ . սիրէ , պիտի սիրէ .

Սիրիցեմք . սիրենք , պիտի սիրենք .
Սիրիցէք , *սիրիջիք* . սիրէք , պիտի սիրէք .
Սիրիցեն . սիրեն , պիտի սիրեն :

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ . *Սիրել* . սիրել:
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ . *Սիրեցեալ*, *սիրեալ* . սիրած, սիրելոն:
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ . *Սիրելոց* . սիրելու—, որ պիտի սիրէ :

197 . *Նմանք կրկնարհին*

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Գրեմ , *գրեցի* , *գրեա* . գրեմ :
Ըմբռնեմ , *ըմբռնեցի* , *ըմբռնեա* . բռնեմ :
Կարեմ , *կարեցի* , *կարեա* . կարեմ, կար կարեմ :
Շինեմ , *շինեցի* , *շինեա* . շինեմ :
Փրկեմ , *փրկեցի* , *փրկեա* . ազատեմ, փրկեմ :
Ամանեմ , *ամանեցի* , *ամանեա* . ամանը լեցընեմ :
Սերմանեմ , *սերմանեցի* , *սերմանեա* . ցանեմ :
Վանեմ , *վանեցի* , *վանեա* . վռընտեմ :

198 . *Նաեւ ի չորս բային արմատն այ ըլլալուն* (168), *կատարեալն և ապառնին կ'ըլլայ այի , այէ* .

Ասեմ, ասացի, ասացից, ասա· ըսեմ։
Գիտեմ, գիտացի, գիտացից, գիտա կամ գիտեա· գիտեմ։
Կարեմ, կարացի, կարացից, կարացիր· կրնամ։
Մարթեմ, մարթացի, մարթացից, մարթացիր· կարենամ։

199· ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Ամաչեմ, ամաչեցի, ամաչեա· ամչնամ։
Դիմեմ, դիմեցի, դիմեա· վազեմ։
Թագաւորեմ, թագաւորեցի, թագաւորեա· թագաւորեմ։
Տիրեմ, տիրեցի, տիրեա· տիրեմ։
Ժամանեմ, ժամանեցի, ժամանեա· հասնիմ։
Մնչեմ, մնչեցի, մնչեա· մռմռամ։

200· ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Ներգործական ՏԵՍԱՆԵՄ· արմատ ՏԵՍ ։

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ·

Տեսանեմ· կըտեսնեմ· Տեսանեմք· կըտեսնենք·
Տեսանես· կըտեսնես· Տեսանէք· կըտեսնէք·
Տեսանէ· կըտեսնէ· Տեսանեն· կըտեսնեն։

Անցեալ անկատար·

Տեսանէի· կըտեսնէի· Տեսանէաք· կըտեսնէինք·
Տեսանէիր· կըտեսնէիր· Տեսանէիք· կըտեսնէիք·
Տեսանէր· կըտեսնէր· Տեսանէին· կըտեսնէին։

Անցեալ կատարեալ·

Տեսի · տեսայ · Տեսաք · տեսանք ·
Տեսեր · տեսար · Տեսէք, տեսիք · տեսաք ·
Տես, ետես · տեսաւ · Տեսին · տեսան ։

Ապառնի ·

Տեսից, տեսցեմ · տեսնեմ, պիտի տեսնեմ ·
Տեսցես · տեսնես, պիտի տեսնես ·
Տեսցէ · տեսնէ, պիտի տեսնէ ·

Տեսցուք, տեսցեմք · տեսնենք, պիտի տեսնենք ·
Տեսջիք, տեսցէք · տեսնէք, պիտի տեսնէք ·
Տեսցեն · տեսնեն, պիտի տեսնեն ։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տես · տես · Տեսէք · տեսէք ·
Տեսջիր, տեսանիջիր · տես, տեսնես · · · · (176) ·
Մի՛ տեսաներ · մի տեսներ · Մի՛ տեսանէք · մի տեսնէք ։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսանիցեմ · տեսնեմ, պիտի տեսնեմ ·
Տեսանիցես · տեսնես, պիտի տեսնես ·
Տեսանիցէ · տեսնէ, պիտի տեսնէ ·

Տեսանիցեմք · տեսնենք, պիտի տեսնենք ·
Տեսանիցէք, տեսանիջիք · տեսնէք, պիտի տեսնէք ·
Տեսանիցեն · տեսնեն, պիտի տեսնեն ։

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ · Տեսանել · տեսնել ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ · Տեսեալ · տեսած, տեսնելով ։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ · Տեսանելոց · տեսնելու, որ պիտի տեսնէ ։

201. *Ասանկ կըխոնարհին*

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Անիծանեմ, անիծի, անէծ. անիծեմ:
Արկանեմ, արկի, արկ, էարկ. ձգեմ, նետեմ:
Գտանեմ, գտի, գիտ, եգիտ. գտնեմ:
Դիզանեմ, դիզի, դէզ, եդէզ. դիզեմ:
Կլանեմ, կլի, կուլ, եկուլ. կլլեմ:
Հատանեմ, հատի, հատ, եհատ. կտրեմ:
Հարցանեմ, հարցի, հարց, եհարց. հարցընեմ:
Սպանանեմ, սպանի, սպան, եսպան. սպաննեմ, մեռցընեմ:
Ցուցանեմ, ցուցի, ցոյց, եցոյց. ցուցընեմ:
Հարկանեմ, հարի, հար, եհար. զարնեմ:

202. *Ասանկ կըխոնարհին եւս չորս բայն ալ պարզ արմատովը, երբ արմատ չունենային* (168):

Ածեմ, ածի,ած, էած. բերեմ:
Բերեմ, բերի, բեր, եբեր. բերեմ:
Հանեմ, հանի, հան, եհան. հանեմ:
Հեղուսեմ, հեղուսի, հեղոյս. գամեմ:

203. *Ասանկ կըխոնարհին* ուցանեմ *վերջացած ներգործական բայերն ալ՝ իրենց* ոյց *անցեալ արմատովն* (168) *ուսկից որ կ'ելլեն*[1]*, որ* ոյ*,* ոյց *ալ կ'ըլլայ.*

Դարձուցանեմ, դարձուցի, դարձոյց, դարձո. դարձընեմ:
Զեկուցանեմ, զեկուցի, զեկոյց, զեկո. իմացընեմ, իմաց տամ:

---

1 *Ասոնց* ոյց *վերջացած արմատէն չինուած ըղձականն ապացոյցն է, մէկ մը՝ օրինակ իմն Զեկուցանեմ բայն, որ ուրիշ մէկ բայէ մը չելլեր, հապա* զեկէն *ածանցեալ՝* զեկոյց *արմատէն. ասանկ ըսելու է մէկալ-լոնց ամենուն համար ալ: Մէյմ'ալ որ, նոյն արմատը կատարեալին եզակի երրորդ դէմքն է, ինչպէս ամէն ուրիշ բայերունն ալ:*

Մատուցանեմ, մատուցի, մատոյց, մատո. տամ, մօտ բերեմ։
Ամրացուցանեմ, ամրացուցի, ամրացոյց,
ամրացո. ամրցընեմ։
Ապրեցուցանեմ, ապրեցուցի, ապրեցոյց,
ապրեցո. ապրեցընեմ։
Կորուսանեմ, կորուսի, կորոյս, կորո. կորսնցընեմ։
Փլուզանեմ, փլուզի, փլոյզ, փլո. փլցընեմ։

204. Որովհետև այսպիսի բայերուն շատին նշանակութիւնն ընել տալ կամ ըլլալ տալ է, նոյն մտքով շատ տեղ Տամ և Առնեմ բայերը կըբանին ամէն պարզ բայի հետ. Իմացուցանեմ ըսելու տեղը՝ կ'ըսուի Տամ կամ Առնեմ. քեզ իմանալ, առնեմ զքեզ՝ իմանալ, առնեմ՝ զի իմասցիս կամ իմանայցես. Գնացուցանեմ ըսելու տեղը՝ Տամ կամ Առնեմ գնալ, առնեմ զի գնասցես կամ գնայցես։ Ասանկ ալ կ'ըսուի Անցուցանեմ կամ Տամ անցանել. Խաղացուցանեմ կամ Տամ խաղալ։ Բայց ուզածնիս չունեցողներուն հետ՝ հարկաւ ըսելու է Տամ առնել, տամ բերել, տամ տանել, և այլն. Նմանապէս Տամ անցուցանել, տամ խաղացուցանել. ուրիշին մը անցընել կուտամ, ուրիշին մը խաղցընել կուտամ։ Տամ կամ Առնեմ լինել, առնեմ զի լինիցիս. ըլլալ կուտամ, կ'ընեմ որ ըլլաս։ Առնեմ զի ընթերցցի. կ'ընեմ որ կարդայ կամ կարդացուի։

205. ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Անցանեմ, անցի, անց, էանց. անցնիմ։
Ելանեմ, ելի, ել. ելլեմ։
Իջանեմ, իջի, էջ. իջնամ։
Հասանեմ, հասի, հաս, եհաս. հասնիմ։
Մտանեմ, մտի, մուտ, եմուտ. մտնեմ։
Համբերեմ, համբերի, համբեր. համբերեմ։

206. Աս ետքինը Համբերեմ, համբերեցի ալ կ'ըլլայ առջի օրինակին պէս։ Նմանապէս ուրիշ բայերն որ մէջի ան ձգուած է ներկայէն. Անտեսեմ, անտեսեցի. լրտեսեմ, լրտեսեցի. անիծեմ, անիծեցի. ձեռնարկեմ, ձեռնարկեցի. դիզեմ, դիզեցի. յուսահատեմ, յուսահատեցի. բռնահարեմ, բռնահարեցի։ Ասանկ ալ Երկիր պագանեմ, կ'ըլլայ երկիր պագի, եպագ, երկիր պագ. իսկ Երկրպագեմ, երկրպագեցի, երկրպագեա։ Վերածեմ, կ'ըլլայ վերածեցի կամ վերածի։ Ակնածեմ, ակնածեցի. Ակն ածեմ, ակն ածի։

ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ — ԻՄ·

207 · ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿ

Կրաւորական, ՍԻՐԻՄ·

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ·

Սիրիմ·	կը սիրուիմ·	Սիրիմք·	կը սիրուինք·
Սիրիս·	կը սիրուիս·	Սիրիք·	կը սիրուիք·
Սիրի·	կը սիրուի·	Սիրին·	կը սիրուին։

Անցեալ անկատար·

Սիրէի·	կը սիրուէի·	Սիրէաք·	կը սիրուէինք·
Սիրէիր·	կը սիրուէիր·	Սիրէիք·	կը սիրուէիք·
Սիրէր, սիրիւր·	կը սիրուէր·	Սիրէին·	կը սիրուէին։

Անցեալ կատարեալ·

Սիրեցայ·	սիրուեցայ·
Սիրեցար·	սիրուեցար·
Սիրեցաւ·	սիրուեցաւ·
Սիրեցաք·	սիրուեցանք·
Սիրեցայք, սիրեցարուք·	սիրուեցաք·
Սիրեցան·	սիրուեցան։

Ապառնի·

Սիրեցայց, սիրեսցիմ·	սիրուիմ, պիտի սիրուիմ·
Սիրեսցիս·	սիրուիս, պիտի սիրուիս·
Սիրեսցի·	սիրուի, պիտի սիրուի·

Սիրեսցուք, սիրեսցիմք․ սիրուինք, պէտք սիրուինք․
Սիրեսջիք, սիրեսցիք․ սիրուիք, պէտք սիրուիք․
Սիրեսցին․ սիրուին, պէտք սիրուին։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրեաց, սիրեցիր․ սիրուէ․
Սիրեսջիր, սիրիջիր․ սիրուէ, սիրուիս․
Մ՛ի սիրիր․ Մի սիրուիր․

Սիրեցարուք, սիրեցայք․ սիրուեցէք․
․ ․ ․ ․ (176)․
Մ՛ի սիրիք․ Մի սիրուիք։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Սիրիցիմ․ սիրուիմ, պէտք սիրուիմ․
Սիրիցիս․ սիրուիս, պէտք սիրուիս․
Սիրիցի․ սիրուի, պէտք սիրուի․

Սիրիցիմք․ սիրուինք, պէտք սիրուինք․
Սիրիցիք, սիրիջիք․ սիրուիք, պէտք սիրուիք․
Սիրիցին․ սիրուին, պէտք սիրուին։

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ․ Սիրել, սիրիլ․ սիրուիլ։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ․ Սիրեցեալ, սիրեալ․ սիրուած, սի-
րուելով։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ․ Սիրելոց․ սիրուելու, որ պէտք սիրուի։

208․ Տես ըսածնիս ՚ի 188։ Նման կըխոնարհին ներգործականներուն կրաւորականները,

Գրիմ, գրեցայ․ Գրուիմ։
Ըմբռնիմ, ըմբռնեցայ․ Բռնուիմ։
Կարիմ, կարեցայ․ Կարուիմ։
Շինիմ, շինեցայ․ Շինուիմ։

Փրկիմ, փրկեցայ · ազատօլուրըմ, գուրթուլուրըմ, չէ-
գրքաբար՝ ազատիմ ։
Ըմանիմ, ամանեցայ · անլամը չըգարուրըմ ։
Սերմանիմ, սերմանեցայ · ցանըրըմ ։
Վանիմ, վանեցայ · վանտըրըրըմ ։
Ըսիմ, ասացայ · ըսարըմ ։
Գիտիմ, գիտացայ · գիտցարըմ ։

209 · Կարեմ, Մարթեմ, կրաւորական չեն ըլլար, սովորաբար չէզոքի պէս բանեցնուն համար ։

ՀԱՍԱՐԱԿ ՈՒ ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

210 · Հասարակ բայերն որ ներգործաբար առնուին, հրամայականնին միայն եաց կ'ըլլայ, շատ անգամ ալ ներգործականնին պէս եա · Խօսեաց, նայեաց, ողորմեաց · Դատեա, խօսեա, նայեա, ողորմեա · Խօսեցիր, նայեցիր, ողորմեցիր չըլլար ներգործական մտքով ։

211 · Նաանկ եաջի տեղ՝ եա կ'ըլլայ երբեմն աս օրինակիս չէզոք բայերուն ու չէզոքաբար առնուած կրաւորականներուն հրամայականն ալ · Աշխատեա, երեեա, Ճեմեա ։ — Յայտնեա, լուսաւորեա, քաջալերեա ։

212 · Ներգործաբար առնուած հասարակ բայերուն ու կրաւորակերպ չէզոք բայերուն անորոշ դերբայն աւելի էլ կ'ըլլայ · խօսել, նայել, ողորմել ։ — Աշխատել, երեել · որ իլ ալ կ'ըլլան · բայց ոմանք միայն էլ կ'ըլլան · Դատել, կազել, Ճեմել, վիճել · — Նաանկ ալ երկրորդ օրինակին · Ծնանել կամ ծնանիլ · Մեռանել կամ մեռանիլ ։

213 · ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՅԵՐ

Բարբառիմ, բարբառեցայ · խօսէմ, ըսէմ · խօսարըմ,
ըսարըմ ։
Դատիմ, դատեցայ · դատէմ · դատարըմ ։
Խոստովանիմ, խոստովանեցայ · խոստովանէմ · խոստովա-
նարըմ ։
Խօսիմ, խօսեցայ · խօսէմ · խօսարըմ ։

Կամիմ, կամեցայ . կամել, ուզել . կամեցուել,
ուզուել ։
Համարիմ, համարեցայ . սեպել, համրել . սեպուել,
համրուել ։
Նայիմ, նայեցայ . նայել . նայուել ։
Ողորմիմ, ողորմեցայ . ողորմել . ողորմուել ։

214 · ՉԷԶՈՔ ԲԱՅԵՐ

Աշխատիմ, աշխատեցայ . աշխատել, յոգնել ։
Երևիմ, երևեցայ . երևնալ ։
Կագիմ, կագեցայ . կռուել ։
Ճեմիմ, ճեմեցայ . ծուռ գալ, վեր վար քալել ։
Վիճիմ, վիճեցայ . հակաճառութեան ընել ։
Ապրիմ, ապրեցայ . ապրել ։
Բնակիմ, բնակեցայ . բնակել ։
Դադարիմ, դադարեցայ . դադրել, կենալ ։

215 . Հասարակ բայերէն մէկ քանին ներգործաբար, ու չէզոքներէն ալ աւելին, իմ վերջն եմ կփոխեն ու ներգործականի պէս կխոնարհին երբեմն . Դատեմ, դատեցի . Խոստովանեմ, խոստովանեցի . Համարեմ, համարեցի ։ — Ապրեմ, ապրեցի . Բնակեմ, բնակեցի . Դադարեմ, դադարեցի ։

216 . Բայց չէզոքներէն մէկ քանին ալ՝ եմ փոխելին նէ, ներգործական կ՚ըլլան . ինչպէս, Աշխատեմ, աշխատցնել, յոգնեցնել ըսել է . Խոնարհեմ, խոնարհեցնել . Բերկրեմ, ուրախացնել . Հնազանդեմ, հնազանդեցնել . Յիմարեմ, խենթեցնել ։

217 · ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿ

Կրաւորական, ՏԵՍԱՆԻՄ·

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ·

Տեսանիմ· կըտեսնուիմ· Տեսանիմք· կըտեսնուինք·
Տեսանիս· կըտեսնուիս· Տեսանիք· կըտեսնուիք·
Տեսանի· կըտեսնուի· Տեսանին· կըտեսնուին։

Անցեալ անկատար·

Տեսանէի· կըտեսնուէի·
Տեսանէիր· կըտեսնուէիր·
Տեսանէր, տեսանիւր· կըտեսնուէր·

Տեսանէաք· կըտեսնուէինք·
Տեսանէիք· կըտեսնուէիք·
Տեսանէին· կըտեսնուէին։

Անցեալ կատարեալ·

Տեսայ· տեսնուեցայ·
Տեսար· տեսնուեցար·
Տեսաւ· տեսնուեցաւ·

Տեսաք· տեսնուեցանք·
Տեսայք, տեսարուք· տեսնուեցաք·
Տեսան· տեսնուեցան։

Ըղձական ·

Տեսայց, տեսցիմ ·	տեսնուիմ, պիտի տեսնուիմ ·
Տեսցիս ·	տեսնուիս, պիտի տեսնուիս ·
Տեսցի ·	տեսնուի, պիտի տեսնուի ·
Տեսցուք, տեսցիմք ·	տեսնուինք, պիտի տեսնուինք ·
Տեսջիք, տեսցիք ·	տեսնուիք, պիտի տեսնուիք ·
Տեսցին ·	տեսնուին, պիտի տեսնուին ։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսիր ·	տեսնուէ ·
Տեսջիր, տեսանիջիր ·	տեսնուէ, տեսնուիս ·
Մի տեսանիր ·	մի տեսնուիր ·
Տեսարուք, տեսայք ·	տեսնուեցէք ·
· · · · (176) ·	
Մի տեսանիք ·	մի տեսնուիք ։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Տեսանիցիմ ·	տեսնուիմ, պիտի տեսնուիմ ·
Տեսանիցիս ·	տեսնուիս, պիտի տեսնուիս ·
Տեսանիցի ·	տեսնուի, պիտի տեսնուի ·
Տեսանիցիմք ·	տեսնուինք, պիտի տեսնուինք ·
Տեսանիցիք, տեսանիջիք ·	տեսնուիք, պիտի տեսնուիք ·
Տեսանիցին ·	տեսնուին, պիտի տեսնուին ։

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ · *Տեսանել, տեսանիլ* · տեսնուիլ ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ · *Տեսեալ* · տեսնուած, տեսնուելով ։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ · *Տեսանելոց* · տեսնուելու, որ պիտի տեսնուի ։

218. Տես ըսածնիս 'ի 188։ Ասանկ կըխոնարհին ներգործականներուն կրաւորականները,

Անիծանիմ, անիծայ. անիծուիմ։
Արկանիմ, արկայ. ձգուիմ, նետուիմ։
Գտանիմ, գտայ. գտուիմ, գտնուիմ։
Դիզանիմ, դիզայ. դիզուիմ։
Կլանիմ, կլայ. կլլուիմ։
Հատանիմ, հատայ. կտրուիմ, չէզոքաբար՝ կտրիմ։
Հարցանիմ, հարցայ. հարցուիմ։
Սպանանիմ, սպանայ. սպաննուիմ, մեռցուիմ։
Ցուցանիմ, ցուցայ. ցուցուիմ, չէզոք. երեւնամ։
Հարկանիմ, հարայ. զարնուիմ։

Ածիմ, ածայ. բերուիմ։
Բերիմ, բերայ. բերուիմ, չէզոք. շարժիմ։
Հանիմ, հանայ. հանուիմ (դուրս)։
Հեղուսիմ, հեղուսայ. թափուիմ։

Դարձուցանիմ, դարձուցայ. դարձուիմ։
Զեկուցանիմ, զեկուցայ. իմացուիմ, իմաց տրուիմ։
Մատուցանիմ, մատուցայ. տրուիմ, մօտ բերուիմ։
Կորուսանիմ, կորուսայ. կորսնցուիմ, կորսուուիմ, չէզոքաբար՝ կորսուիմ։
Փլուզանիմ, փլուզայ. փլցուիմ, չէզոքաբար՝ փլչիմ։

219. Ասոնցմէն բայերուն երկանները, որ ուց ածանցէն 'ի զատ՝ այց, եւաց ալ ունին մէջերնին, շատ սովոր չեն կրաւորական ըլլալու. անոնց տեղն աւելի չէզոքները կըբանին. Ամրացուցանիմ, ապրեցուցանիմ ըսելու տեղը՝ ամրանամ, ապրիմ կ'ըսուի։

220 · ՀԱՄԱՐԱԿ ԲԱՅԵՐ

Ագանիմ, ագայ, ագիր, ագուցեալ, ագեալ.	հագնիմ. հագնուիմ:
Ծնանիմ, ծնայ, ծնիր, ծնեալ.	ծնանիմ. ծնիմ կամ ծնուիմ:
Ուսանիմ, ուսայ, ուսիր, ուսարուք կամ ուսիք, ուսեալ.	սորվիմ. սորվուիմ:
Սկսանիմ, սկսայ, սկսիր, սկսարուք, սկսեալ.	սկսիմ. սկսուիմ:
Տանիմ, տարայ, տար՝ներգործական. տարայք, տարերուք, տարեալ.	տանիմ. տարուիմ:

221 · ՁԻՋՈՔ ԲԱՅԵՐ

Ագանիմ, ագայ, ագիր, ագարուք կամ ագերուք, ագուցեալ:	տեղ մը իջնամ, գիշեր իջնամ:
Անկանիմ, անկայ, անկիր, անկերուք, անկեալ.	իյնամ:
Հեծանիմ, հեծայ, հեծիր, հեծարուք, հեծեալ.	հեծնամ:
Մեռանիմ, մեռայ, մեռիր, մեռարուք, մեռեալ.	մեռնիմ:
Նստիմ, նստայ, նիստ (211), նստարուք, նստեալ.	նստիմ:

222. Ասանկ կըխոնարհին՝ չեմ, նչեմ ու մէկ երկու նչէմ, անեմ վերջացած չէզոք բայերն ալ: Բայց քանի մը տեղ սովորաբար քիչ մը տարբերութիւն ունենալնուն՝ ամբողջ դնենք օրինակ մը:

223 · ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ

Ներկ. Թաքչիմ. կը պահուըտիմ. Թաքչիմք. կը պահուըտինք.
Թաքչիս. Թաքչիք.
Թաքչի. Թաքչին:
Անց. Թաքչէի. Թաքչէաք.
Թաքչէիր. Թաքչէիք.
Թաքչէր. Թաքչէին:
Կատ. Թաքեայ. Թաքեաք.
Թաքեար. Թաքեայք, Թաքերուք.
Թաքեաւ. Թաքեան:
Ապ. Թաքեայց, Թաքիցեմ. Թաքիցուք, Թաքիցեմք.
Թաքիցես. Թաքիջիք, Թաքիցէք.
Թաքիցէ. Թաքիցեն:
ՀՐԱՄ. Թաքիր. Թաքերուք.
Թաքիջիր, Թաքչիջիր. . . . . (176).
Մի՛ Թաքչիր. Մի՛ Թաքչիք:
ՍՏՈՐ. Թաքչիցիմ. Թաքչիցիմք.
Թաքչիցիս. Թաքչիցիք, Թաքչիջիք.
Թաքչիցի. Թաքչիցին:
ԴԵՐԲ. Թաքչել. — Թաքուցեալ, երբեմն Թաքեալ. — Թաքչելոց:

Թռչիմ, Թռեայ, Թռիր, Թռուցեալ. Թռչէմ:
Հանգչիմ, հանգեայ, հանգիր, հանգուցեալ. հանգչէմ:
Մատչիմ, մատեայ, մատիր, մատուցեալ. մօտեմ, մօ_տենամ:
Փախչիմ, փախեայ, փախիր, փախուցեալ. փախչիմ:
Երկնչիմ, երկեայ, երկիր, երկուցեալ. վախնամ:
Կորնչիմ, կորեայ, կորիր, կորուսեալ. կորսուիմ:
Մարտնչիմ, մարտեայ, մարտիր, մարտուցեալ. կռուիմ:
Յարնչիմ, յարեայ, յարիր, յարուցեալ. փակչիմ, միա_նամ, յարմարիմ:

Մեղանչեմ, մեղայ, մեղիր, մեղարուք, մե- ղանչիցեմ, մեղուցեալ. մեղանչել:
Յանցանեմ, յանցեայ կամ յանցայ, յանցիր, յանցանիցեմ. յանցուցեալ, յանցեալ. սխալել:
— Մարտնչիմ, մարտնչեցայ. Մեղանչեմ, մեղանչեցի ալ կ'ըլլայ երբեմն:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ.— ՈՒՄ.

224. Ներգործական ԶԵՆՈՒՄ. արմատ Զեն:

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Զենում.	կը զոհեմ.	Զենումք.	կը զոհենք.
Զենուս.	կը զոհես.	Զենուք.	կը զոհէք.
Զենու.	կը զոհէ.	Զենուն.	կը զոհեն:

Անցեալ անկատար.

Զենուի[1].	կը զոհէի.	Զենուաք.	կը զոհէինք.
Զենուիր.	կը զոհէիր.	Զենուիք.	կը զոհէիք.
Զենոյր.	կը զոհէր.	Զենուին.	կը զոհէին:

Անցեալ կատարեալ.

Զենի.	զոհեցի.	Զենաք.	զոհեցինք.
Զեներ.	զոհեցիր.	Զենէք, զենիք.	զոհեցիք.
Զեն, եզեն.	զոհեց.	Զենին.	զոհեցին:

---

1 Շատ տեղ Զենոյի, զենոյիր, զենոյաք, զենոյիք, զենոյին ալ կը- գրուի:

Ըղձական .

Զենից, զենցեմ .	մորթեմ, պէտք մորթեմ .
Զենցես .	մորթես, պէտք մորթես .
Զենցէ .	մորթէ, պէտք մորթէ .
Զենցուք, զենցեմք .	մորթենք, պէտք մորթենք .
Զենջիք, զենցէք .	մորթէք, պէտք մորթէք .
Զենցեն .	մորթեն, պէտք մորթեն ։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զեն .	մորթէ .	Զենէք .	մորթեցէք .
Զենջիր .	մորթէ, մորթես .	. . (176) .	
Մի զենուր .	մի մորթեր .	Մի զենուք .	մի մորթէք ։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զենուցում .	մորթեմ, պէտք մորթեմ .
Զենուցուս .	մորթես, պէտք մորթես .
Զենուցու .	մորթէ, պէտք մորթէ .
Զենուցումք .	մորթենք, պէտք մորթենք .
Զենուցուք .	մորթէք, պէտք մորթէք .
Զենուցուն .	մորթեն, պէտք մորթեն ։

ԱՆՈՐՈՇ ԴԵՐԲԱՅ . Զենուլ . մորթել ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ . Զենեալ . մորթած, մորթելով ։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ . Զենլոց . մորթելու, որ պէտք մորթէ ։

225. Նման կրխոնարհին

ՆԵՐԳՈՐԾԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ

Արգելում,	արգելլի,	արգել.	արգելեմ, թող չտամ։
Թողում,	թողլի,	թող, եթող.	թողում, թող տամ։
Կիզում,	կիզլի,	կեզ, եկեզ.	էրեմ։
Հեղում,	հեզլի,	հեղ, եհեղ.	թափեմ։
Յաւելում,	յաւելլի,	յաւել.	աւելցընեմ։
Առնում,	առի,	առ, էառ.	առնում, առնեմ։
Ընկենում,	ընկեցի,	ընկեաց կամ ընկեց.	նետեմ, ձգեմ։
Լնում,	լցի,	լից, ելից.	լեցընեմ։
Խնում,	խցի,	խից, եխից.	թխեմ, գոցեմ։

226. Այս խոնարհմանս տակը չեզոք չկայ. ըսել է որ աս լծորդութիւնս ներգործակերպ չեզոք չունի։

227. Կրաւորական, ԾՆՆՈՒՄ.

ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ.

Ծենում.	կըծորընուեմ.	Ծենումք.	կըծորընուենք.
Ծենուս.	կըծորընուես.	Ծենուք.	կըծորընուէք.
Ծենու.	կըծորընուէ.	Ծենուն.	կըծորընուեն։

Անցեալ անկատար.

Ծենուի.	կըծորընուէի.	Ծենուաք.	կըծորընուէինք.
Ծենուիր.	կըծորընուէիր.	Ծենուիք.	կըծորընուէիք.
Ծենոյր.	կըծորընուէր.	Ծենուին.	կըծորընուէին։

Անցեալ կատարեալ.

Զենայ.	Մորթուեցայ.
Զենար.	Մորթուեցար.
Զենաւ.	Մորթուեցաւ.
Զենաք.	Մորթուեցանք.
Զենայք, զենարուք.	Մորթուեցաք.
Զենան.	Մորթուեցան։

Ապառնի.

Զենայց, զենցիմ.	Մորթուիմ, պիտի մորթուիմ.
Զենցիս.	Մորթուիս, պիտի մորթուիս.
Զենցի.	Մորթուի, պիտի մորթուի.
Զենցուք, զենցիմք.	Մորթուինք, պիտի մորթուինք.
Զենջիք, զենցիք.	Մորթուիք, պիտի մորթուիք.
Զենցին.	Մորթուին, պիտի մորթուին։

ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զենիր.	Մորթուէ.
Զենջիր.	Մորթուէ, մորթուիս.
Մի զենուր.	Մի մորթուիր.
Զենարուք, զենայք.	Մորթուեցէք.
. . . . (176).	
Մի զենուք.	Մի մորթուիք։

ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Զենուցում.	Մորթուիմ, պիտի մորթուիմ.
Զենուցուս.	Մորթուիս, պիտի մորթուիս.
Զենուցու.	Մորթուի, պիտի մորթուի.

Զենուցումք · մօրլնուրնք , պէտի մօրլնուրնք ·
Զենուցուք · մօրլնուրէք , պէտի մօրլնուրէք ·
Զենուցուն · մօրլնուրէն , պէտի մօրլնուրէն ։

ԱՆՈՐԻՇ ԴԵՐԲԱՅ · Զենուլ · մօրլնուէլ ։
ԱՆՑԵԱԼ ԴԵՐԲԱՅ · Զենեալ · մօրլնուած , մօրլնուէլով ։
ԱՊԱՌՆԻ ԴԵՐԲԱՅ · Զենլոյ · մօրլնուէլու , որ պէտի մօրլնուի ։

228 · Տես ըստածնխս 'ի 188 ։ Ինչպէս կըտեսնես , աս լծորդութեան կատարեալն , ապառնին ու հրամայականը նոյն է ամենևին երկրորդ ու երրորդ լծորդութեան երկրորդ օրինակներուն հետ ։

229 · Ոմանց սահմանական ներկայն ու ստորադասականն իմ ալ կ՚ըլլայ երբեմն · Զենանիմ, զենանիցիմ, զենանիլ · Թողանիմ, Թողանիլ · հեղանիմ, հեղանիլ · ընանիմ, ընանիլ ։

230 · Ասանկ կըխոնարհին ներգործականներուն կրաւորականները ,

Արգելում, արգելայ · արգելուիմ ։
Թողում, թողայ · թողուիմ, չէզրքարար՝ թնամ ։
Կիզում, կիզայ · էրուիմ, — էրիմ ։
Հեղում, հեղայ · թափուիմ, — թափիմ ։
Յաւելում, յաւելայ · աւելցուիմ, — աւելնամ ։
Առնում, առայ · առնուիմ ։
Ընկենում, ընկեցայ · նէտուիմ, ձգուիմ, — իյնամ ։
Լնում, լցայ · լեցուիմ ։
Խնում, խցայ · թխուիմ, գոցուիմ ։

231 · ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՅԵՐ

Զգենում, զգեցայ, զգեցիր · հագնիմ · հագնուիմ։
Ընթեռնում, ընթերցայ, ընթերցիր · կարդամ · կարդացուիմ։
Կալնում } կալայ, կալ կամ կա, կա-
Կալում } լէք՝ ներգործական · կա-
լարուք, կալայք · բռնեմ, բռնուիմ։
Կլնում, կլայ, կլիր · կլլեմ · կլլուիմ։
Հանում, հանայ, հանիր · հինեմ · հինուիմ։

232 · ՁԼՁՈՔ ԲԱՅԵՐ

Ասոնցմէ որոնց որ կատարեալը եալ է, չեն բայերուն պէս կըխոնարհին (223), շատը չեն ալ կ'ըլլան · մէկ քանին ալ տեղ տեղ քիչ մը կըխոտորին ·

Զբօսնում, զբօսայ, զբօսեալ · զբօսանք (սէֆա) ընեմ։
Յենում, յեցայ, յեցեալ · կռթընիմ։
Ջեռնում, ջեռայ, ջեռեալ · տաքնամ։
Երգնում, երգուայ, երգուեալ · երդում ընեմ։
Քաղցնում, քաղցեայ, քաղցեալ · անօթենամ։
Զարթնում, զարթեայ, զար-
թուցեալ · արթըննամ։
Թաքնում, թաքեայ, թաքուցեալ · պահուըտիմ։
Պակնում, պակեայ, պակուցեալ · վախնամ։
Ցածնում, ցածեայ, ցածուցեալ · ցածնամ, իջնամ։
Ցասնում, ցասեայ, ցասուցեալ · սրդողիմ։
Փախնում, փախեայ, փախուցեալ · փախչիմ։

ԶԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՅԵՐ

233. Քանի մը բայ կայ, որ տեղ տեղ կըխոտորին կանոնաւոր խոնարհմունքէ, կամ թէ ըսենք՝ երկու անկատար բայէ մէկ լման բայ մը կ՚ըլլան. և ասոնք են.

ԱՌԱՋԻՆ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

234. Ներգործական ՏԱԼ. արմատ ՏՈՒ, ՏՈՒՐ.

ՍՀՄ. ներկ.	Տամ. կոտորած.	Տամք. կոտորանք:
	Տաս.	Տայք.
	Տայ.	Տան:
անկ.	Տայի.	Տայաք.
	Տայիր.	Տայիք.
	Տայր.	Տային:
կտր.	Ետու.	Տուաք.
	Ետուր.	Ետուք.
	Ետ.	Ետուն:
ապռ.	Տաց, տացեմ.	Տացուք, տացեմք.
	Տացես.	Տաջիք, տացէք.
	Տացէ.	Տացեն:
ՀՐԱՄ.	Տուր.	Տուք.
	Տաջիր, տայջիր.	. . . (176).
	Մի տար.	Մի տայք:
ՍՏՈՐ.	Տայցեմ.	Տայցեմք.
	Տայցես.	Տայցէք, տայջիք.
	Տայցէ.	Տայցեն:
ԴԵՐԲ.	Տալ. — Տուեալ. — Տալոց:	

Հասարակ բայի պէս կրաւորականը ալ կըգտուի Տայի, տային, տալ. կըտրուէի, կըտրուէին, տրուիլ:

235. Կրաւորական.

ՍՀՄ. Կտր.	Տուայ. տրուեցայ.		Տուաք. տրուեցանք.
	Տուար.		Տուայք.
	Տուաւ.		Տուան:
ապա.	Տացիմ, տուայց.		Տացիմք.
	Տացիս.		Տացիք.
	Տացի.		Տացին:
ՍՏՈՐ.	Տայցիմ.		Տայցիմք.
	Տայցիս.		Տայցէք, տայջիք.
	Տայցի.		Տայցին:

ԴԵՐԲ. ԱՆՑԵԱԼ. Տուեալ, տուեցեալ:

236. Պակաս տեղերը սովորաբար կ՚ըլլայ Տուեալ լինիմ, լինէի, լինել. երբեմն ալ Տայի, տային, տալ. բայց կայ ալ Տուիմ, տուիս, տուի. տուիմք, տուիք, տուին:

237. Չեզոք ԳԱԼ. արմատ ԵԿ:

ՍՀՄ. Ներկ.	Գամ. կուգամ.	Գամք. կուգանք.
	Գաս.	Գայք.
	Գայ.	Գան:
Անց.	Գայի.	Գայաք.
	Գայիր.	Գայիք.
	Գայր.	Գային:
Կտր.	Եկի.	Եկաք.
	Եկիր.	Եկիք[1].
	Եկն.	Եկին:

---

[1] Եկեք կամ Եկայք չըլլար ամենևին կատարեալին յոգնակի երկրորդ դէմքը:

ապռ. Եկից, եկեսցեմ. Եկեսցուք, եկեսցեմք.
Եկեսցես. Եկեսջիք, եկեսցէք.
Եկեսցէ. Եկեսցեն։
ՀՐԱՄ. Եկ. Եկայք.
Եկեսջիր, գայջիր. . . . (176).
Մի՛ գար. Մի՛ գայք։
ՍՏՈՐ. Գայցեմ. Գայցեմք.
Գայցես. Գայցէք, գայջիք.
Գայցէ. Գայցեն։
ԴԵՐԲ. Գալ. — Եկեալ. — Գալոց։

238. Չէզոք ԵՐԹԱԼ. արմատ ԵՐԹ, ՉՈԳ.[1]։

ՍՀՄ. ներկ. Երթամ. չ'երթամ. Երթամք. չ'երթամք.
Երթաս. Երթայք.
Երթայ. Երթան։
անկ. Երթայի. Երթայաք.
Երթայիր. Երթայիք.
Երթայր. Երթային։
կատ. Չոգայ, չոքայ. Չոգաք.
Չոգար. Չոգայք.
Չոգաւ. Չոգան։
ապռ. Երթայց, երթիցեմ. Երթիցուք, երթիցեմք.
Երթիցես. Երթիջիք, երթիցէք.
Երթիցէ. Երթիցեն։
ՀՐԱՄ. Երթ, չոգ. Երթայք.
Երթիջիր, երթայջիր. . . (176).
Մի՛ երթար. Մի՛ երթայք։

---

1 Չոգ արմատէն կայ Չոգամ, չոգաս, չոգայ, չոգայի, չոգային, չոգալ, որ անսովոր են. միայն կատարեալը չոգայ սովորական եղեր է. ու չոգ հրամայականը լաւ գրոց մէջ կայ քիչ տեղ։

ՍՏՈՐ. Երթայցեմ. Երթայցեմք.
Երթայցես. Երթայցէք, երթայջիք.
Երթայցէ. Երթայցեն:
ԴԵՐԲ. Երթալ. — Երթեալ. — Երթալոց:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿԻՆ ՊԷՍ

239. Ներգործական ԱՌՆԵԼ. արմատ արար:

ՍՀՄ.
Ներկ. Առնեմ. կ'ընեմ, կըշինեմ. Առնեմք. կ'ընենք, կըշինենք.
Առնես. Առնէք.
Առնէ. Առնեն:
Անկ. Առնէի. Առնէաք.
Առնէիր. Առնէիք.
Առնէր. Առնէին:
Կատ. Արարի. Արարաք.
Արարեր. Արարէք, արարիք.
Արար. Արարին:
Ապառ. Արարից, արասցեմ. Արասցուք, արասցեմք.
Արասցես. Արասջիք, արասցէք.
Արասցէ. Արասցեն:
ՀՐԱՄ. Արա. Արարէք.
Արասջիր, առնիջիր. . . . (176).
Մի առներ. Մի առնէք:
ՍՏՈՐ. Առնիցեմ. Առնիցեմք.
Առնիցես. Առնիցէք, առնիջիք.
Առնիցէ. Առնիցեն:
ԴԵՐԲ. Առնել. — Արարեալ. — Առնելոց:

240. Կրաւորական, ԱՌՆԻՄ.

ՍՀՄ.

ներկ. Առնիմ. կ'առնուեմ, կ'առնուամ. Առնիմք. կ'առնուենք, կ'առնուանք.

	Առնիս.	Առնիք.
	Առնի.	Առնին:
անկ.	Առնէի.	Առնէաք.
	Առնէիր.	Առնէիք.
	Առնէր.	Առնէին:
կատ.	Առայ.	Առաք.
	Առար.	Առայք.
	Առաւ.	Առան:
ապառ.	Առայց, առասցիմ.	Առասցուք, առասցիմք.
	Առասցիս.	Առասջիք, առասցիք.
	Առասցի.	Առասցին:

ՀՐԱՄ. —— ——

	Առասջիր, առնիջիր. . . . (176).	
	Մի առնիր.	Մի առնիք:
ՍՏՈՐ.	Առնիցիմ.	Առնիցիմք.
	Առնիցիս.	Առնիցիք, առնիջիք.
	Առնիցի.	Առնիցին:

ԴԵՐԲ. Առնել, առնիլ. — Առեալ. — Առնելոց:

241. Ներգործական ԳՏԱՆԵՄ. արմատ ԳԻՏ:

ՍՀՄ.

ներկ. Գտանեմ. կը գտնեմ. Գտանեմք. կը գտնենք.

	Գտանես.	Գտանէք.
	Գտանէ.	Գտանեն:
անկ.	Գտանէի.	Գտանէաք.
	Գտանէիր.	Գտանէիք.
	Գտանէր.	Գտանէին:

կատ.	Եդի.	Եդաք.
	Եդիր, եդեր.	Եդիք.
	Եդ.	Եդին:
ապա.	Եդից, դիցեմ.	Դիցուք, դիցեմք.
	Դիցես.	Դիջիք, դիցէք.
	Դիցէ.	Դիցեն:
ՀՐԱՄ.	Դիր.	Դիք.
	Դիջիր, դնիջիր.	. . . (176).
	Մի դներ.	Մի դնէք:
ՍՏՈՐ.	Դնիցեմ.	Դնիցեմք.
	Դնիցես.	Դնիցէք, դնիջիք.
	Դնիցէ.	Դնիցեն:
ԴԵՐԲ.	Դնել. — Եդեալ. — Դնելոյ:	

---

242. Կրաւորական, ԴՆԻՄ.

ՍՀՄ.

Ներկ.	Դնիմ. կըդրուիմ, կամ.	Դնիմք. կըդրուինք, կանք.
	Դնիս.	Դնիք.
	Դնի.	Դնին:
անց.	Դնէի.	Դնէաք.
	Դնէիր.	Դնէիք.
	Դնէր, դնիւր.	Դնէին:
կատ.	Եդայ.	Եդաք.
	Եդար.	Եդայք, եդարուք.
	Եդաւ.	Եդան:
ապա.	Եդայց, դիցիմ.	Դիցուք, դիցիմք.
	Դիցիս.	Դիջիք, դիցիք.
	Դիցի.	Դիցին:
ՀՐԱՄ.	——	Եդարուք, եդայք.
	Դիջիր, դնիջիր.	. . . (176).
	Մի դնիր.	Մի դնիք:

ՍՏՈՐ.	Գնիցիմ.	Գնիցիմք.
	Գնիցիս.	Գնիցիք, գնիջիք.
	Գնիցի.	Գնիցին:

ԴԵՐԲ. Գնել, գնիլ. — Գնեալ. — Գնելոյ:

---

243. Ներգործական ՈՒՏԵԼ. արմատ (ուտ), ԿԵՐ:

ՍՀՄ.

ներկ.	Ուտեմ. կ'ուտեմ.	Ուտեմք. կ'ուտենք.
	Ուտես.	Ուտէք.
	Ուտէ.	Ուտեն:
անց.	Ուտէի.	Ուտէաք.
	Ուտէիր.	Ուտէիք.
	Ուտէր.	Ուտէին:
չոր.	Կերայ[1].	Կերաք.
	Կերար.	Կերայք.
	Կերաւ, եկեր.	Կերան:
ապա.	Կերայց, կերիցեմ.	Կերիցուք, կերիցեմք.
	Կերիցես.	Կերիջիք, կերիցէք.
	Կերիցէ.	Կերիցեն:
ՀՐԱՄ.	Կեր.	Կերայք, կերէք.
	Կերիջիր, ուտիջիր.	. . . (176).
	Մի՛ ուտեր.	Մի՛ ուտէք:
ՍՏՈՐ.	Ուտիցեմ.	Ուտիցեմք.
	Ուտիցես.	Ուտիցէք, ուտիջիք.
	Ուտիցէ.	Ուտիցեն:

ԴԵՐԲ. Ուտել. — Կերեալ. — Ուտելոյ:

---

1 Կերի, կերեր, կերիւ, կերին, ապառնի կերեց, չգտուեցաւ բուն հին նախնեաց գրոց մէջ. ինչ որ անանկ տպած տեսնես նէ՝ խանգարուած է կամ սխալ:

244 . Կրաւորական , ՈՒՏԻՄ .

ՍՀՄ .		
Ներկ .	Ուտիմ . կ'ուտուիմ .	Ուտիմք . կ'ուտուինք .
	Ուտիս .	Ուտիք .
	Ուտի :	Ուտին :
Անկ .	Ուտէի .	Ուտէաք .
	Ուտէիր .	Ուտէիք .
	Ուտէր .	Ուտէին :
Կատ .	Կերայ .	Կերաք .
	Կերար .	Կերայք .
	Կերաւ .	Կերան :
Ապ .	Կերայց , կերիցիմ .	Կերիցուք , կերիցիմք .
	Կերիցիս .	Կերիջիք , կերիցիք .
	Կերիցի .	Կերիցին :
ՀՐԱՄ .	—	—
	Կերիջիր , ուտիջիր .	. . . (176) .
	Մի ուտիր .	Մի ուտիք :
ՍՏՈՐ .	Ուտիցիմ .	Ուտիցիմք .
	Ուտիցիս .	Ուտիցիք , ուտիջիք .
	Ուտիցի .	Ուտիցին :

ԴԵՐԲ . Ուտել , ուտիլ . — Կերեալ . — Ուտելոց :

245 . Չէզոք ՅԱՌՆԵՄ . արմատ ՅԱՐ[1] կամ ՅԱՐԻՐ :

ՍՀՄ .		
Ներկ .	Յառնեմ . ոտք կ'ելլեմ .	Յառնեմք . ոտք կ'ելլենք .
	Յառնես .	Յառնէք .
	Յառնէ .	Յառնեն :

---

1 Այս բայն ու Յարնչիմ բայն (225) արմատը մէկ ըլլալուն , խոնարհուածն ալ նման է քանի մը տեղ :

անէ.	Յառնէի.	Յառնէաք.
	Յառնէիր.	Յառնէիք.
	Յառնէր.	Յառնէին:
կատր.	Յարեայ.	Յարեաք.
	Յարեար.	Յարեայք, յարերուք.
	Յարեաւ.	Յարեան:
ապառ.	Յարեայց, յարիցեմ.	Յարիցուք, յարիցեմք.
	Յարիցես.	Յարիջիք, յարիցեք.
	Յարիցէ.	Յարիցեն:
ՀՐԱՄ.	Արի, յարիր.	Արիք, յարիք, յարերուք.
	Յարիջիր, յառնիջիր .	. . . (176).
	Մի յառներ.	Մի յառնէք:
ՍՏՈՐ.	Յառնիցեմ.	Յառնիցեմք.
	Յառնիցես.	Յառնիցէք, յառնիջիք.
	Յառնիցէ.	Յառնիցեն:

ԴԵՐԲ. Յառնել.— Յարուցեալ.— Յառնելոց:

246. Օտարոտի բայերուն տեղ տեղ անսովոր կերպերն ալ կայ, որ չգրինք:

ՊԱԿԱՍԱՒՈՐ ԲԱՅԵՐ

247. Քանի մը բայեր ալ կան, որ տեղ տեղ կըպակսին, և ուրիշ ամբողջ բայէ կըլեցուին. և ասոնք են:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ԼԾՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԻՆԱԿԻՆ ՊԷՍ

248. Ներգործական ԱՐԲԻ. արմատ ԱՐԲ:

ՍՀՄ.

կատր.	Արբի. խմեցի.	Արբաք. խմեցինք.
	Արբեր.	Արբէք, արբիք.
	Արբ, էարբ.	Արբին:

ապ.	Արբից, արբիցեմ.	Արբիցուք, արբիցեմք.
	Արբիցես.	Արբիջիք, արբիցէք.
	Արբիցէ.	Արբիցեն:
ՀՐԱՄ.	Արբ.	Արբէք.
	Արբիջիր.	. . . (176).

ԴԵՐԲ. ԱՆՑԵԱԼ. Արբեալ:

249. Մնացածը կըլեցընէ Ըմպեմ, ըմպեցի, ամբողջ բայէն. ինչպէս կրաւորականն ալ, որ կ'ըլլայ նաև Արբայ, արբար, արբաւ. Արբեալ լինիմ, եղէ, և այլն:

250. Ներգործական ԼՈՒԱՅ. արմատ ԼՈՒ, ԼՈՒՐ:

ՍՀՄ.

կատ.	Լուայ. լուեցի.	Լուաք. լուեցինք.
	Լուար.	Լուայք, լուարուք.
	Լուաւ.	Լուան:
ապ.	Լուայց, լուիցեմ.	Լուիցուք, լուիցեմք.
	Լուիցես.	Լուիջիք, լուիցէք.
	Լուիցէ.	Լուիցեն:
ՀՐԱՄ.	Լուր.	Լուարուք.
	Լուիջիր.	. . . (176).

ԴԵՐԲ. ԱՆՑԵԱԼ. Լուեալ:

251. Պակասը կ'առնէ Լսեմ, լսեցի, ամբողջ բայէն, ինչպէս կրաւորականն ալ, որ աւելի կ'ըլլայ Լուեալ լինիմ, լուր կամ լու լինիմ, լսելի լինիմ, եղէ, և այլն. երբեմն ալ՝ Լուայ, լուաւ, լուան:

Կրաւորական ապառնին կ'ըլլայ նաև

Լուիցիմ.	Լուիցիմք.
Լուիցիս.	Լուիջիք, լուիցիք.
Լուիցի.	Լուիցին:

252 · Ներգործական ԾԱՆԵԱՅ · արմատ ԾԱՆ :

ՍՀՄ ·

կտր ·	Ծանեայ · ճանչցայ ·	Ծանեաք · ճանչցանք ·
	Ծանեար ·	Ծանեայք, ծաներուք ·
	Ծանեաւ ·	Ծանեան :
ապռ ·	Ծանեայց, ծանիցեմ ·	Ծանիցուք, ծանիցեմք ·
	Ծանիցես ·	Ծանիջիք, ծանիցէք ·
	Ծանիցէ ·	Ծանիցեն :
ՀՐԱՄ ·	Ծանիր ·	Ծանիք, ծաներուք ·
	Ծանիջիր ·	· · · (176) ·

ԴԵՐԲ · ԱՆՑԵԱԼ · Ծանուցեալ :

253 · Պակասը կըլեցուի Ճանաչեմ, ճանաչեցի, ամբողջ բայէն, ինչպէս կրաւորականն ալ, որ կ'ըլլայ նաև Ծանուցեալ լինիմ, եղէ, և այլն · կամ Ծանուցանիմ, ծանուցայ, ըստ 218 :

Կրաւորական ապառնին կ'ըլլայ նաև

Ծանիցիմ ·	Ծանիցիմք ·
Ծանիցիս ·	Ծանիջիք, ծանիցիք ·
Ծանիցի ·	Ծանիցին :

254 · Հասարակ ՈՒՆԻՄ · արմատ ՈՅՆ, ԿԱԼ :

ՍՀՄ ·

ներկ ·	Ունիմ · ունէմ, կըբըռնէմ · կըբըռնուէմ ·	Ունիմք · ունէնք, կըբըռնէնք · կըբըռնուէնք ·
	Ունիս ·	Ունիք ·
	Ունի ·	Ունին :

անկ.	Ունէի.	Ունէաք.
	Ունէիր.	Ունէիք.
	Ունէր.	Ունէին:
կտր.	Կալայ.	Կալաք.
	Կալար.	Կալայք, կալարուք.
	Կալաւ.	Կալան:
ապռ.	Կալայց, կալցիմ. կալցեմ, Ներգործ.	Կալցուք, կալցիմք. կալցեմք, Ներգործ.
	Կալցիս. կալցես.	Կալջիք, կալցիք. կալցէք.
	Կալցի. կալցէ.	Կալցին. կալցեն:
ՀՐԱՄ.	Կալ, կա.	Կալարուք, կալայք. կալէք, Ներգործ.
	Կալջիր. ունիջիր.	. . . (176).
	Մ՚ի ունիր.	Մ՚ի ունիք:
ՍՏՈՐ.	Ունիցիմ.	Ունիցիմք.
	Ունիցիս.	Ունիցիք, ունիջիք.
	Ունիցի.	Ունիցին:
ԴԵՐԲ.	Ունել. — Կալեալ. — Ունելոց:	

255. Կալում, կալնում ամբողջ բայ է, ինչպէս տեսանք վերը (231). Ունիմ պակասաւորը անոր խառնուեցաւ. և աւելի ասանկ խառն կըքանի, ինչպէս մէկալ ամէն պակասաւորներն ալ: Ապառնին Ունեցայց՝ կ'երևի քիչ տեղ. ուսկից կատարեալը կ'իմացուի Ունեցայ:

256. Ասանկ կըխոնարհի Ընդունիմ. միայն կենին քովը դան կըկորսնցընէ. Ընկալայ. ընկալայց, ընկալ, ընկալեալ: Նորքեռն ալ կ'ըլլայ Ընդունեցայ կամ ընդունեցի, ընդունեա, ընդունեալ:

257. Պակասաւոր են եռաւի բայերն ալ, որ տեղէ մ'ալ չեն լեցըներ պակասնին, հապա այսչափ միայն կըքանին.

ՍՀՄ. Ներկ. Պարտիմ. — պէտք է ինծի որ.
Պարտիս. — պէտք է քեզի որ.
Պարտի. — պէտք է անոր որ.
Պարտիմք. — պէտք է մեզի որ.
Պարտիք. — պէտք է ձեզի որ.
Պարտին։ — պէտք է անոնց որ։
Անկ. Պարտէի. — պէտք էր ինծի որ.
Պարտէիր. — պէտք էր քեզի որ.
Պարտէր. — պէտք էր անոր որ.
Պարտէաք. — պէտք էր մեզի որ.
Պարտէիք. — պէտք էր ձեզի որ.
Պարտէին։ — պէտք էր անոնց որ։
ՍՏՈՐ. Պարտիցիմ. — պէտք ըլլայ ինծի որ.
Պարտիցիս. — պէտք ըլլայ քեզի որ.
Պարտիցի. — պէտք ըլլայ անոր որ.
Պարտիցիմք. — պէտք ըլլայ մեզի որ.
Պարտիցիք. — պէտք ըլլայ ձեզի որ.
Պարտիցին։ — պէտք ըլլայ անոնց որ։
ԴԵՐԲ. Պարտել. — պէտք ըլլալ։

258. Իսկ Պարտիմ, պարտեցայ, պարտեցայց, կը նշանակէ պարտական եմ, պարտք ունիմ տալու։ Ուրիշ է Պարտեմ, պարտիմ ալ, որ յաղթեմ, յաղթուիմ ըսել է։

259. ՍՀՄ. ապռ. —— ——
Գոգցես. — ըսես, սեպես.
Գոգցէ. — ըսէ, սեպէ (ան).
Գոգցուք. — ըսենք, սեպենք.
Գոգջիք. — ըսէք, սեպեցէք.
Գոգցեն։ — ըսեն, սեպեն։
ՀՐԱՄ. Գոգ. — ըսէ, սեպէ (դուն).
Գոգջիր. (176) — ըսէ, ըսես. սեպէ, սեպես.
Գոգէք. — ըսէք, սեպեցէք։
. . . — . . . .
ԴԵՐԲ. Գոգել. — ըսել, սեպել։

ԱՆԴԷՄ ԲԱՅԵՐ

260. Բանի մը բայ ալ կայ խիստ պակասաւոր, որ միայն մէկ քանի եզակի երրորդ դէմքերնին կըբանի, ան ալ առանց ուղղական անունի մը որ գործող դէմք մը յայտնէ: Նաև ասանկ դէմք յայտնող ուղղական ա-նուն մը չունենալնուն՝ անդէմ ըսուած են. և ասոնք են:

261. Մ՝արթի. կարելի է որ. Մ՝արթի այժմ լինել.
կարելի է որ ատ ըլլայ. Մ՝արթի լինել.
կարելի է որ ըլլայ. Մ՝արթի ինձ ասել,
գալ. կարելի է որ ըսեմ, գամ. կրնամ ըսել,
գալ. Մ՝արթի ասել, գալ. կարելի է
ըսել, գալ:

Մ՝արթէր. կարելի էր որ. Մ՝արթէր քեզ ասել,
գալ. կարելի էր որ ըսէիր, գայիր:

Մ՝արթիցի. կարելի ըլլայ որ. Մ՝արթիցի նմա ա-
սել, գալ. կարելի ըլլայ որ ըսէ, գայ:

262. Պիտի. պէտք է. Պիտի ասել, գալ. պէտք է
ըսել, գալ:

Պիտէր. պէտք էր. Պիտէր ասել, գալ. պէտք էր ըսել,
գալ. Ո՞չ պիտէր. Մարդու պէտք չէր:

Պիտեցաւ. պէտք եղաւ. Պիտեցաւ ժամանակի. ա-
տենի պէտք եղաւ, ատեն պէտք եղաւ:

Պիտեսցի, Պիտիցի } պէտք ըլլայ. { Պիտիցի ասել, գալ. պէտք ըլ-
լայ ըսել, գալ. պէտք ըլլայ որ ը-
սեմ, ըսես, ըսէ, և այլն:

263. Ցաւէ ինձ, քեզ, նմա. ցաւ կ՚ըլլայ ինծի, քեզի,
անոր:

Ցաւէր ինձ, քեզ, նմա. ցաւ կ՚ըլլար ինծի, քեզի, անոր:

Ցաւեաց ինձ, քեզ, նմա. ցաւ եղաւ ինծի, քեզի, անոր:

Ցաւեսցէ կամ ցաւեսցի, Ցաւիցէ կամ ցաւիցի } ինձ, քեզ, նմա. { ցաւ ըլլայ ինծի,
քեզի, անոր:

264. Բայց Մարթեմ (189) որ Մարթանամ ալ կ՚ըսուի, կրնամ, Յաւիմ, կրցայ, ամբողջ ու դիմաւոր են. ու Պիտի երբոր նշանակէ պարտք (257) կամ բան մը պէտք է, դիմաւոր է ու յոգնակի ալ կըբանի. Այր ոչ պիտի ծածկել զգլուխ իւր. էրիկ մարդը ծածկելու չէ գլուխը: Պիտի ինչ. պիտէր կեալն. բազմութիւք պիտին:

265. Ուրիշ դիմաւոր և ամբողջ բայերու եզակի երրորդ դէմքն ալ երբեմն անդէմի պէս կըբանի.

Դիպեսցի մեզ թողուլ զաշխարհ. ըլլայ որ թողունք աշխարհքը:

Ի կղզի ինչ հասանէ մեզ անկանել. կղզի մը պիտի իյնանք:

Եհաս նմա թագաւորել. եղաւ որ թագաւորեց:

Թէ և մեռանել հասանիցէ. մեռնիլ ալ ըլլայ նէ:

Ասանկ անդէմի պէս կ՚ըսուի, Ասի, լսի, երևի, թուի, կարծի ինձ, թուեցաւ կամ կարծեցաւ ումանց:

ԽՈՆԱՐՀՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԳԻՏԵԼԻՔ

266. Բայեր կան որ կրաւորական խոնարհումնին չէզոքի փոխուելով ամենևին ուրիշ բան կընշանակէ. ինչպէս,

Ժառեմ, խնդրել. ժառիմ, յանդգնիլ, համարձակիլ:

Կրեմ, կրել, տանիլ. Կրիմ, ըլլալ, գտնուիլ:

Պաշտեմ, ծառայել. Պաշտիմ, բանեցընել, բանի գալ, ըլլալ:

267. Երբոր բան մը ինք իր վրան ընել նշանակուի, ներգործականի տեղ կրաւորական խոնարհում կըբանի, հասարակ բայի պէս: Ասանկ կ՚ըսուի Լուացայց զձեռս իմ. ձեռքերս լուամ կամ ձեռուըներս լուացուիմ:

Բաժանեցան զաւար. աւարը մէջերնին բաժնեցին: Բաժանեցան զհանդերձս իմ յիւրեանս. լաթերս մէջերնին բաժնեցին:

Գօտի ընդ մէջ իւր ածաւ. իր մէջը գօտի կապեց:

Արկայ հանդերձ. լաթ հագայ: Արկաւ տեռ և զարդարեցաւ. լաթ կամ քօղ հագեց ու զարդարուեցաւ: Արկեալ ձորձ՝ արկաւ զիւրև:

Եդաւ զթագ. հագաւ կամ իր գլուխը դրաւ թագը:

268. Երբեմն ուրիշ ներգործական ու ներգործակերպ չէզոք բայերն ալ՝ կրաւորակերպ խոնարհմամբ կ՚ըսուին, Տեսանեմ, տեսայ. Գտանեմ, գտայ. Հարցանեմ, հարցաւ զնոյն բան. Յարկանեմ, յարկար զվերնայարկս նորա. — Ելանեմ, ելայ. Հասանեմ, հասանիմ, հասայ. Անցանեմ, անցանիմ, անցայ. փոխանակ ըսելու՝ տեսի, գտի, եհարց զնոյն բան, յարկեր զվերնայարկս նորա, տանիքը կամ վերի յարկերը ծածկե-ցեր. ելի, հասի, անցի:

269 · Ամէն բայերու ապառնին ու ստորադասականը մէկմէկու տեղ ալ կըբանին, ու հրամայականի տեղ ալ : Վրանին մի ալ կըդրուի · Մի սիրեսցես, մի սիրեսջիք, մի սիրեսցեն, մի սիրիցես, մի տեսանիցես, մի տեսանիցէք, մի համարիցիք կամ մի համարիջիք : Երկրորդ կերպ եզակի հրամայականին ալ կըդրուի երբեմն մի · Կերիցես և մի յագեսջիր · Մի կեցջիր, զի սուտ խօսեցար · — մի յագեսցիս, մի կեցցես՝ ըսելու տեղը :

270 · Ապառնիները տեսար որ երկու կերպ են · ից, ացց կամ ցեմ, ցիմ · — ից, ացց, ցուք, ջիք վերջացածները՝ սովորական են · ցեմ, ցեմք, ցէք, ցիմ, ցիմք, ցիք վերջացածները՝ շատ չեն գործածուիր ամէն բայի անխտիր : Որոնց մէջ որ բայի արմատի ցոն՝ սէ փոխուած չկայ նէ (169), անոնք աւելի կըգործածուին · ինչպէս, Կեցցեմ, տեսցեմ, հանցեմ, Թաքիցեմ, զէնցեմ, տացեմ, երթիցեմ, գիցեմ, կերիցեմ, յարիցեմ, և այլն · Եղիցիմ, ծնցիմ, ուսցիմ, տարցիմ, լուիցիմ, ծանիցիմ, և այլն · որ ամէնն ալ ապառնի են, և ոչ ստորադասական, ինչպէս ցոն սէ փոխուածներն ալ :

271 · Ջիր վերջացած երկրորդ կերպ հրամայականն՝ ապառնիի ու ստորադասականի եզակիին պէս ալ կընշանակէ, չէ թէ միայն ըլլաս, ընես, ինչպէս տեսար 'ի կարգին, հապա նաև պիտի ըլլաս, պիտի ընես · ինչպէս, Եւ ահա յղասջիր և ծնցես որդի · Ու ահա պիտի յղանաս ու պիտի որդի ծնանիս :

Դու մանուկ՝ մարգարէ Բարձրելոյ կոչեսջիր · զի երթիցես առաջի երեսաց Տեառն · դու տղայ՝ Աստուծոյ մարգարէ պիտի ըսուիս · վասն զի տիրոջը դիմացէն պիտի երթաս :

Այժմ ոչ գիտես, բայց ապա գիտասջիր · հիմա չգիտես, բայց ետքը պիտի գիտնաս :

Բայց ալ ուրիշ կերպ ապառնիի կամ ստորադասականի պէս՝ պայմանով մը ուրիշ բայէ կախուած չբանիր · օրինակ իմն՝ չըսուիր Եթէ յղասջիր · եթէ կամ զի կոչեսջիր · որպէս զի գիտասջիր :

272 · Սահմանական ներկայն և անկատարն՝ ապառնիի ու ստորադասականի պէս պայմանով ուրիշ բայէ կախուած ալ կըբանին · ինչպէս, Եկ առաքեմ զքեզ · Եկու խրկեմ քեզ · եկ առաքեցից կամ զի առաքիցեմ՝ ըսելու տեղը :

Աղաչեմ հրամայես բանալ · կ'աղաչեմ որ հրամմես բանալ · աղաչեմ զի հրամայեսցես կամ հրամայիցես՝ ըսելու տեղը :

Թող անիծանէ · Թող անիծէ : Թող գրեմ և ցուցանեմ · Թող գրեմ ու ցուցնեմ :

Զազգատոհմ իմ խնդրես, թէ վարձուոր՝ որ երթայ ընդ որդւոյդ քում :

Լաւ է ձեզ եթէ ես երթամ : Ապա թէ աղն անհամի, իւ յաղիցի :

Կամիս զի ծածկես : Զի որ ընթեռնուցուն, համարձակ ընթեռնու : —

Երանի թէ էի կամ լինէր կամ մի լինէր · Երանի թէ ըլլայի կամ ըլլար կամ չըլլար :

Մարդ չէր՝ որ գործէր զերկիր · մարդ չկար որ երկիրը բանէր :

Եթէ կայք, ոչ հաղորդէաք · Թէ որ ըլլայինք նէ, չէինք մասնակից ըլլար :

Արժան էր՝ զի վկայէին · կուզուէր որ վկայէին :

Որպէս զի արժանի լինէին · որ արժանի ըլլային :
Թող ինքն նախ երթայր առնոյր · Թող ինք առաջ երթար առնէր :

273 · Սաանկ ալ կ'ըսուի երբեմն · Իմանաս և ապա պատուհասես · Բարկանայք և մի մեղանչէք · փոխանակ ըսելու, Իմացիս կամ իմասջիր · և ապա պատուհասեսցես կամ պատուհասեսջիր · բարկասջիք կամ բարկանայցէք, բարկացարուք կամ բարկացայք և մի մեղանչէք : Մի լինիս, չըլլաս · մի լաս, չլաս · մի ոք ջանայ, մէկը չջանայ · մի պատմես, չպատմես · մի դատիս, չդատես · մի առնես, չընես · մի անցանէ, չանցնի · մի վաճառեմք, չծախենք · մի զայրացուցանեն, չսրդողցընեն :

274 · Ստորադասականն և ապառնին՝ երբեմն սահմանականի ներկայի տեղ ալ կըլլանին · ինչպէս,
Գիտեմ թէ այդ այդպէս լիցէ · Գիտեմ որ այս այսպէս է :
Եթէ հարցից ինչ զձեզ, չտայք ինձ պատասխանի կամ արձակիցէք · Թէ որ ձեզի բան մը հարցնեմ, ինծի պատասխան չէք տար կամ չէք արձկեր :
Գիտիցե՞ս արդեօք զոր ընթեռնուցուս · Գիտե՞ս ինչ որ կարդաս կոր նէ :
— Ո՞ր լիցեն որ զգեհենին չհաւատասցեն · Ո՞վ են որոնք որ դժոխքին չեն հաւատար :
Ո՞յր վնաս է, սորա՞ թէ հօր և մօր իւրոյ՝ զի կոյր ծնցի · Ո՞ւն է յանցանքը ; ասո՞ր՝ չէ նէ հօրը մօրը, որ կոյր ծներ է :

275 · Երբեմն ալ սահմանականի անկատարի պէս՝ ստորադասական անկատարի տեղ կըլլանին · ինչպէս, Փութայր, եթէ հնար ինչ լիցէ նմա · Կ'աճապարէր թէ որ կարելի ըլլար նէ · փոխանակ ըսելու՝ եթէ հնար ինչ էր :
Որոյ չգոյր տեղի ուր զգլուխն դնիցէ · որ տեղ մը չունէր որ գլուխը վար դնէր :
Եթէ արամէր, Թագաւորդ ողջէր, մինչև սթափեցուցէ զնա · Թէ որ դրդմէր նէ, այս Թագաւորը ողջ կ'առնէր՝ ինքն որ արթնցնէր :

276 · Նախնիք երբեմն երկրորդ լծորդութեան առաջին օրինակի բայերն՝ երկրորդ օրինակին պէս ալ կըխոնարհեն, երկրորդինն ալ՝ առաջինին պէս · զոր օրինակ կ'ըսեն կատարեալը՝ Բժշկեր, քեցին, ձուլար, գիպաւ, կռուաւ, հերքեաւ, պարտեաւ · փոխանակ ըսելու՝ բժշկեցեր ; քեցեցին, ձուլեցար, գիպեցաւ, կռուեցաւ, հերքեցաւ, պարտեցաւ : Կ'ըսեն հրամայական՝ Խնդրէք, լուէք, ասէք · փոխանակ ըսելու՝ խնդրեցէք, լուեցէք կամ լուարուք, ասացէք :— Կ'ըսեն՝ Հանեցի, հանեաց, տարածանեցեր, անխծանեսցես, տեսանեսջիք, տեսիցեմ, տեսիցես, ափածիցիմ, Նստեցայ, Նստեցան, սպանեցէք · լուծանեալ, տեսեցեալ, սպանանեալ, փոխանակ ըսելու՝ հանի, հան կամ եհան, տարածեր, անխծցես, տեսջիք, տեսանիցեմ, տեսանիցես, ափածանիցիմ, Նստայ, Նստան, սպանէք · լուծեալ, տեսեալ, սպանեալ: Սաանկ ալ՝ Մարթայցեմ, մարթայցես, մարթայցէ, մարթայցեմք, մարթայցէք, մարթայցեն, փոխանակ ըսելու՝ մարթանայցեմ, մարթանայցես, նայցէ, նայցեմք, նայցէք, նայցեն · կարենամ :

Ուրիշ կերպ կերպ անսովոր բաներ ալ կ'ընեն, որ ընդարձակ քերականութենէ կամ բառգրքէ սորվելու է :

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԴԵՐԲԱՅ

277. *Աս բառերս, ինչպէս ըսինք (162), դերբայ կ'ըսուին իրաւամբք, վասն զի շատ անգամ բային տեղ կըբանին, ինչպէս որ անուան տեղ դրուած բառերն ալ դերանուն կ'ըսուին։*

278. Անորոշ դերբայն *շատ անգամ, անանկ ինչպէս որ է, ուրիշ բային քով կըդրուի՝ ապառնիի կամ ստորադասականի տեղ. ինչպէս,*

Ինձ տացէ Աստուած ասել. Աստուած տայ ինծի որ ըսեմ։

Պատուիրեցի քեզ չուտել. պատուիրեցի քեզի որ չուտես։

Հրամայեաց առ բարեկամսն երթալ և դարման գտանել. հրամմեց որ բարեկամներուն երթայ ու դարման գտնէ. կամ երթան ու դարման գտնեն, թէ որ շատի վրայ ըլլայ։

Ակնարկէին որսակցացն՝ գալ օգնել նոցա. աչք կ'ընէին որսի ընկերներուն՝ որ գան օգնեն իրենց։

Արբեցուցես զնոսա՝ քահանայանալ նոցա ինձ կամ *զի քահանայասցին ինձ։*

Ո՞չ ապաքէն զի քննեսցեն զքաղաքս և դիտել զերկիրս եկին. — այս ինքն՝ և զի դիտեսցեն։

Ալ ոք որ չար իցէ, յուսասցի անպարտ լինել. մէկն որ չար է՝ կ'յուսայ որ անպարտ ըլլայ կամ որ անպարտ պէտք ըլլայ. *փոխանակ ըսելու՝ Ալ յուսասցի թէ անպարտ լինիցի։*

279. *Շատ հեղ ալ՝ սահմանական եղանակին մէկ ժամանակներուն տեղը կըդրուի. ինչպէս,*

ԶՀայկակ ասեն լինել առ Բելոքոսիւ. Հայկակը կ'ըսեն թէ Բելոքոսին ատենն էր։

Ասէին որոտումն լինել. կ'ըսէին թէ որոտում է կամ որոտում կ'ըլլայ կոր կամ որոտում եղաւ։

Պատասխանի ետուն չգիտել. պատասխան տուին թէ չի-տենք կամ թէ չիտեն։

Կարծէին կարել կարկատել. կըկարծէին թէ կրնան կար-կըտել, կամ թէ պիտի կարենան կարկըտել (278)։

280. Շատ անգամ ալ գոյական անուան պէս կը-բանի, բայանուն կ'ըսուի ու կըհոլովի եզակի ըստ 31, ա-ծական ալ կ'առնէ. Լինել, լինելոյ, լինելով, 'ի լինելոյ, զլինել, 'ի լինել, առ 'ի լինել, 'ի լինելն, ընդ լինելն. Գալ, գալոյ, գալով, 'ի գալոյ, զգալն, 'ի գալ. Սիրել կամ Սի-րել, սիրելոյ, սիրելով, 'ի սիրելոյ, զսիրել, 'ի սիրել, առ 'ի սիրել, 'ի սիրելն, ընդ սիրելն. Տեսանել, տեսանե-լոյ, տեսանելով, 'ի տեսանելոյ, զտեսանելն, 'ի տեսա-նելն. Առնուլ, առնլոյ, զառնուլն, յառնուլն, և այլն։ Եւ ասանկ հոլոված ալ բայի տեղ կըբանի երբեմն։

Ածականով ալ կ'ըսուի, Մեծաւ գոչելով, մեծաւ պատուիրելով, 'ի մեծ խրոխտալոյն, 'ի խօսել իմում, 'ի չուել քում, յաղաչել քում, յառնելն իւրում։

281. Ի, առ, առ 'ի նախդրիւ տրականը շատ տեղ կըբանի՝ դէ, որպէս դէ ըսելու տեղը ապառնիով կամ ստորադասականով, ու համար կընշանակէ. ինչպէս,

Ի լսել կամ առ 'ի լսել եկեալ եմ. եկեր եմ լսելու, որ լսեմ։

Ոչ առ ատել. չէ ատելու համար, որ ատեմ, կամ ատես, կամ ատէ, և այլն։

Ստանեմք անդր առ 'ի խուզելոյ զմեզ. հոն կերթանք որ վրանիս փնտռեն կամ փնտռուելու համար (148)։

282. Այս մօքով ուղղական ալ կ'ըսուի շատ տեղ.

Կոչեաց հարցանել. կանչեց հարցընելու համար կամ որ հարցընէ։

Եկիր կորուսանել. եկար կորսընցընելու համար, որ կորսընցընես։

Եդ զնոսա՝ լուսատու լինել յերկիր. դրաւ զանոնք լոյս տալու համար, որ լոյս տան երկրի։

Յարեաւ Եսթեր երթալ 'ի սենեակն արքայի. ելաւ Եսթեր երթալու, որ երթայ արքային սենեակը։

Նոյն էր թէ ըսելը, առ 'ի հարցանել, առ 'ի կորուսանել, առ 'ի լուսատու լինել:

283. Ի, ընդ նախդրիւ տրականն ու գործիականը շատ տեղ կըբանի՝ յորժամ, եթէ, որովհետեւ, վասն զի, մինչդեռ և ըսելու տեղը դիմաւոր բայով. ինչպէս,
Ի տեսանելն զքեզ՝ բերկրեցայ. երբոր տեսնեմ քեզ, ուրախացայ:
Յերթալդ քո և 'ի դառնալդ. երբոր երթաս ու դառնաս կամ երթալուդ ու դառնալուդ:
Ի խօսել իմում, յասելն իւրում. երբոր խօսիմ կամ կըխօսիմ, երբոր ըսէ կամ կ'ըսէր:
Ընդ երթալն նորա՝ ժողովուրդքն նեղէին զնա. երբոր կ'երթար նէ կամ երթալունին ժողովուրդները նեղութիւն կուտային անոր:
Ի դառնալ մեղաւորին՝ կեցցէ. թէ որ դառնայ նէ մեղաւորը՝ ապրի:
Ի Պաւղոսի բողոքելն՝ հրամայեցի պահել զնա. որովհետեւ բողոքեց Պօղոս՝ հրամմեցի որ պահեն զինքը:
Ասելով նոցա զայս. երբոր աս բանս ըսին նէ անոնք:
Ոչ զմեծատունն պատուէ՝ անպատիւ գոլով. ոչ մեծատունը կըպատուէ՝ երբոր կամ թէ որ անպատիւ է նէ:
Բարեգործ ծնողաց գոլով որդիք՝ բարի գործոյն նոցա պարտին նմանել. որովհետեւ կամ վասն զի բարեգործ ծնողաց զաւակ էք՝ պէտք է որ անոնց բարի գործքերուն նմանիք:
Անկարօտք գոլով ըստ բնական պիտոյից, սակայն անյագ են. թէպէտ անկարօտ են բնութեան պէտքի դէմ, բայց անյագ են:

284. Անցեալ դերբայն շատ հեղ ուրիշ բայի մը հետ կըբանի՝ առաջ կամ ետև, և անորոշ դերբայի գործիականի պէս կ'առնուի կամ քովի բային պէս. ինչպէս, Ելեալ գնաց. մտեալ բազմեցաւ. հայեցեալ ընդ իս զարմանայք. ըսել է՝ ելլելով գնաց, մտնելով նստաւ, ինծի

նայելով հեշտութեանը, կամ ելաւ գնաց, մտաւ նստաւ, ինծի հանդիպելու հեշտութեանը ։

Կալեալ կորուսանել. բռնելով կորսնցընել կամ բռնել կորսնցընել ։

Մտցէ զիմեալ. ճաշելով մտնէ ։

Փախեան զարհուրեալք. վախնալով փախան ։

285. Շատ տեղ ալ՝ նէ, ղէ շաղկապով դիմաւոր բայի տեղ կըդրուի. ինչպէս,

Հաւատարմանայ ասացեալն յիմանց, ապաշխարեալ Սողոմոնի զյանցուածն. այս ինքն՝ թէ ապաշխարեալ է կամ ապաշխարեաց. հաստատուի ոմանց ըսածը, նէ Սողոմոն մեղքին ապաշխարեր է կամ ապաշխարեց ։

Տեսի՝ անզգամաց արմատս ձգեալ. այս ինքն՝ զի ձգեալ են կամ էին. տեսայ որ անզգամներուն արմատ ձգեր են կամ ձգեր էին ։

Ոչ ուրեք գտանեմք ասացեալ նորա ՚ի նորումն. այս ինքն թէ ասացեալ է կամ իցէ. չենք գտներ նէ ըսած է կամ ըսած ըլլայ ։

Գիտացեալ զնորա այրուձիոյն՝ զերծեալք անվնաս, և թէ չիք ինչ կասկած այնուհետև. այս ինքն՝ թէ կամ զի զերծեալք են և թէ չիք կասկած. գիտնալով որ իր ձիաւոր զօրքը անվնաս ազատեր են, և այլն ։

286. Շատ հեղ ալ նէ, յորժամ մակբայներն ու ետքէ, որովհետև, թէպէտ և շաղկապներուն ու դիմաւոր բայի տեղ կըքանի. ինչպէս,

Եւ հրամայեալ Փեստոսի՝ ածին զՊաւղոս. այս ինքն իբրև հրամայեաց, յետ հրամայելոյն. ու երբոր հրամմեց Փեստոս՝ բերին Պօղոսը ։

Սպանին զՅովաս յԵրուսաղէմ, Թագաւորեալ ամս քսան. այս ինքն՝ իբրև թագաւորեաց, յետ թագաւորելոյն. սպաննեցին Յովասը Երուսաղէմ, երբոր քսան տարի թագաւորեց, քսան տարի թագաւորելէն ետքը ։

Հիւանդացեալ, և մի ակն կալցի ողջանալոյ. այս ինքն՝ յորժամ կամ եթէ հիւանդասցի. հիւընդնայ նէ, յոյս չունենայ ողջնալու ։

Մի՛ վհատիցիս՝ յանդիմանեալ 'ի նմանէ . այս ինքն՝ յորժամ կամ եթէ յանդիմանիցիս . սիրտդ չկոտրի՝ անկէց յանդիմանուելու նէ :

Յորոց պահեալ զանձինս՝ բարւոք գործիցէք . այս ինքն՝ եթէ պահիցէք . որոնցմէ զգուշանաք նէ՝ աղէկ կ'ընէք : —

Եւ զորա ինքնին բողոք կալեալ առ քաջ արանցն, խոր-հեցայ յղել . այս ինքն՝ որովհետեւ բողոք կալաւ դա . և որովհետեւ ինքը կայսեր բողոքեց, միտքս դրի որ խրկեմ :

Կարօտին թագաւորին, այլ ումեք 'ի ծառայիցն ոչ կարա-ցեալ . այս ինքն՝ որովհետեւ այլ ոք ոչ կարաց . Թագաւո-րէն կըհարցուան, որովհետեւ ծառաներէն ուրիշ մէկը չկրցաւ :

Բազմաց զգործ բաժանեալ, բայց սկիզբն և կատա-րածն շինուածոյն 'ի բուն ճարտարապետ անդր հայի . այս ինքն թէպէտ և բազմաց բաժանեալ է . Թէպէտ գործը շատի վրայ բաժնուած է, բայց շէնքին սկիզբն ու լմնալը բուն ճարտարապետին կընայի :

Որ մահկանացու ծնեալ, անմահ զիւրն յիշատակ ե-թող . այս ինքն՝ թէպէտ և մահկանացու ծնեալ էր . որ թէպէտ մահկանացու ծներ էր, իր յիշատակը անմահ թողուց :

287 . Անցեալ դերբայն շատ հեղ լինիմ, եմ էական բայերով մէկտեղ կըբանի, և ինչ տեսակ բայի դեր-բայ է նէ, անոր նշանակութիւնը կըպահէ : Եւ որովհե-տեւ ներգործական ու կրաւորական բային անցեալ դեր-բայն մէկ է, անոր էականով շինուածն ալ հասարակ բայ կ'ըլլայ, այս ինքն ներգործական ու կրաւորական . բայց աւելի կրաւորական կըբանի, (165, 188) : Հա-մառօտ օրինակ մը դնենք .

288 . Սիրեալ լինիմ . կըսիրեմ, կըսիրուիմ . սիրած կ'ըլլամ, սիրուած կ'ըլլամ .

Սիրեալ լինիմք . կըսիրենք, կըսիրուինք . սիրած կ'ըլլանք, սիրուած կ'ըլլանք :

Սիրեալ լինի . կըսիրէ, կըսիրուի . սիրած կ'ըլլայ, սի-րուած կ'ըլլայ .

Սիրեալ լինէաք · կըսիրէինք, կըսիրուէինք · սիրած կ'ըլլայինք, սիրուած կ'ըլլայինք ։

Սիրեալ եղէ · սիրեցի, սիրուեցայ · սիրած եղայ, սիրուած եղայ ·

Սիրեալ եղաք · սիրեցինք, սիրուեցանք · սիրած եղանք, սիրուած եղանք ։

Սիրեալ եմ · սիրեր եմ, սիրուեր եմ · սիրած եմ, սիրուած եմ ·

Սիրեալ եմք · սիրեր ենք, սիրուեր ենք · սիրած ենք, սիրուած ենք ։

Սիրեալ էի · սիրեր էի, սիրուեր էի · սիրած էի, սիրուած էի ·

Սիրեալ էաք · սիրեր էինք, սիրուեր էինք · սիրած էինք, սիրուած էինք ։

Սիրեալ լիցիմ, եղէց · սիրեմ, պէտք սիրեմ · սիրուիմ, պէտք սիրուիմ · սիրած ըլլամ, սիրուած ըլլամ ·

Սիրեալ լիցուք, եղիցուք · սիրենք, պէտք սիրենք · սիրուինք, պէտք սիրուինք · սիրած ըլլանք, սիրուած ըլլանք ։

Սիրեալ լեր · սիրէ, սիրուէ · սիրած եղիր, սիրուած եղիր ·

Սիրեալ լերուք, եղերուք · սիրեցէք, սիրուեցէք · սիրած եղէք, սիրուած եղէք ։

Սիրեալ լինիցիմ · սիրեմ, պէտք սիրեմ · սիրուիմ, պէտք սիրուիմ · սիրած ըլլամ, սիրուած ըլլամ · և այլն ·

Սիրեալ լինիցիմք · սիրենք, պէտք սիրենք · սիրուինք, պէտք սիրուինք · սիրած ըլլանք, սիրուած ըլլանք · և այլն ։

Սիրեալ իցեմ · սիրած ըլլամ, պէտք սիրած ըլլամ · սիրուած ըլլամ, պէտք սիրուած ըլլամ ·

Սիրեալ իցեմք · սիրած ըլլանք, պէտք սիրած ըլլանք · սիրուած ըլլանք, պէտք սիրուած ըլլանք ։

Սիրեալ լինել, գոլ · սիրել, սիրուիլ · սիրած ըլլալ, սիրուած ըլլալ ։

Սիրեալ լեալ, եղեալ · սիրած, սիրուած · սիրած կամ սիրուած եղած, ըլլալով ։

Սիրեալ լինելոյ. սիրելու, սիրուելու. սիրած կամ սիրուած ըլլալու :

289. Նախկին բայն ալ կ՚ըլլայ ատանկ՝ ինք իր դերբայովը. Լեալ կամ եղեալ լինիմ, լինէի, եղէ. լեալ կամ եղեալ եմ, էի. լեալ կամ եղեալ լիցիմ, եղէց, լինիցիմ, իցեմ. լեալ կամ եղեալ լինել, գոլ, լինելոյ :

290. Նախկին բայը շատ անգամ առաջ ալ կըգրուի. Լինիմ սիրեալ, եմ սիրեալ: Ու դերբայն յոգնակի ալ կ՚ըլլայ, մանաւանդ կրաւորականն ու չէզոքը. Տնկեալք եղիցին. Հասեալք լինէին :

291. Անցեալ դերբայն շատ տեղ ալ ածական անուան պէս կըբանի. ու Լեալ կամ լեալ դերբայէն 'ի զատ՝ մէկալ ամէնն ալ կըհոլովի եզակի ու յոգնակի (ըստ 31).

Եալ, ելոյ. եալք, ելոց :

Եղեալ, եղելոյ կամ եղելում, եղելով, յեղելոյ, զեղեալ. եղեալք, եղելոց, եղելովք, յեղելոց, զեղեալս :

Գնացեալ, գնացելոյ, գնացելում. գնացեալք, գնացելոց:

Սիրեալ, սիրելոյ, սիրելով կամ Սիրեցեալ, սիրեցելոյ, սիրեցելում, սիրեցելով, 'ի սիրեցելոյ, զսիրեցեալ. սիրեցեալք, սիրեցելոց, սիրեցելովք, 'ի սիրեցելոց, զսիրեցեալս :

Տեսեալ, տեսելոյ, տեսելում. տեսեալք, տեսելոց :

Զենեալ, զենելոյ, զենելում. զենեալք, զենելոց : —

Իսկ Լեալ նախդրիւ հոլովները միայն ունի. լեալք, լեալս, զլեալս :

292. Ասանկ ածական դերբայն՝ շատ տեղ ալ ող կամ օղ վերջացած բայածականի պէս եղող, ըսող կընշանակէ, ու սովորաբար անոր տեղը կըբանի. ինչպէս, Չար խորհուրդ՝ խորհեցելումն կամ խորհելոյն յայտ չար է. փոխանակ ըսելու՝ խորհողին. չար խորհուրդը՝ մտածողին շատ գէշ է :

Առնն բարբառելոյ. փոխանակ՝ բարբառողի. խօսող մարդուն :

Մասն երթելոյն ՚ի պատերազմ. փոխանակ՝ երթողին.
պատերազմ գացողին բաժինը :

Աստուածք նմանեալք մարդկան. մարդու նմանօղ աստուածներ :

Ոչ խոստովանեալք, այլ հայհոյիչք. չէ թէ խոստովանողներ, հապա հայհոյիչներ :

Բերանոց խոստովանելոց. փոխանակ՝ խոստովանողաց. խոստովանող բերաններու :

Գազանաց գոչելոց. փոխանակ՝ գոչողաց. պոռացող գազաններու :

Կանանց՝ զաստուածպաշտութիւն յանձն առելոց. փոխանակ՝ առողաց. աստուածպաշտութիւնը յանձն առնող կիներու :

293. Ապառնի դերբայն սովորաբար էական են բային հետ կըբանի՝ ասանկ, համառօտ օրինակով.

Սիրելոց եմ.	պէտի սիրեմ. պէտի սիրուիմ.
Սիրելոց եմք.	պէտի սիրենք. պէտի սիրուինք :
Սիրելոց էի.	պէտի սիրէի. պէտի սիրուէի.
Սիրելոց էաք.	պէտի սիրէինք. պէտի սիրուէինք :
Սիրելոց իցեմ.	պէտի սիրեմ. պէտի սիրուիմ.
Սիրելոց իցեմք.	պէտի սիրենք. պէտի սիրուինք :

294. Նոր ալ էական բայն առաջ ալ կըդրուի. Եմ սիրելոց, էաք սիրելոց :

295. Ապառնի դերբայն ածական անուան պէս ալ կըբանի, բայց վերջահոլով չունի, հապա միայն նախադրիւ հոլով, ան ալ քանի մը բայինը միայն կ՚երևնայ. Գալոց կամ լինելոց չարեացն. գալու կամ ըլլալու չարիքներուն :

Զլինելոց իրսն. ըլլալու բաները :

Զգալոցն կամ զգալոցսն պատմել. գալիքը կամ գալիքները պատմել:

Եղեալքն և լինելոցք, զլինելոցսն, — ընդ լինելոցսն. եղածները ու ըլլալիքները, — ըլլալիքներուն հետ :

296 · Վերջահոլով պէտք ըլլայ նէ, ի՛ վերջացած բայածականը կը-
բանի, որ ըլլալու, ըլլալներու կընշանակէ, և կըհոլովի ըստ 43 · Լինելի, լինելւոյ կամ լինելոյ (45), լինելեաւ կամ լինելւով · լինելիք, լինելեաց կամ լինելւոց, լինելոց, լինելեօք կամ լինելւովք · ըլլալու ։

Սիրելի, սիրելւոյ կամ սիրելոյ, սիրելեաւ կամ սիրելւով · սիրելիք, սիրելեաց կամ սիրելւոց, սիրելոց, սիրելեօք կամ սիրելւովք · սիրուելու · և այլն ։

297 · Առանց ենի հոլովին նէ (45), անորիշ և ապառնի դերբային կընմանի · բայց պէտք չէ շփոթել · զոր օրինակ,

Մինչև բարձցին առակք լինելոցն · ըսել է՝ լինելւոցն, լինելեացն ։

Խմով արեամբ վասն ձեր հեղլոյ կամ հեղլով · ըսել է՝ հեղլւոյ կամ հեղլւով, հեղլեաւ, այս ինքն թափուելու, որ պիտի թափի ։

298 · Թէ որ է բային հետ դրուի, ներգործականի կամ չէզոքի պէս ընելու ալ կընշանակէ ·

Իմանալի է, պահանջելի է, ըսել է՝ իմանալու է, պէտք է իմանալ, պահանջելու է, պէտք է պահանջել ։

Դառնալի է, հրաժարելի է, ըսել է՝ դառնալու է, պէտք է դառնալ, հրաժարելու է, պէտք է հրաժարել ։

299 · Աս ի՛ բայածականը շատ անգամ ող բայածականի տեղ ալ կըբանի, ու երբեմն ալ անցեալ դերբայի տեղ · Լինելի, ըսել է՝ եղող ու եղած · Սիրելի, սիրող ու սիրուած · Լսելի, լսող ու լսուած · Գալի, եկող ու եկած · Տալի, տուող ու տրուած · Խնդրելի, հայցելի, խնդրող ու խնդրուած ։

Ասանկ կըսուի, Առնելի գործոյն, գործն ընող · Առնելիք բանին, խօսքն ընողներ · Լսելիք օրինացն, օրէնքը լսողները ։ Աս մտքով եզակին տեղ յոգնակի ալ ըսուած կայ հին նախնեաց մէջ ։ —

Ձայն փողոյ լսելի եղեւ · այս ինքն՝ լսուեալ եղեւ ։

Տալ զխնդրելին · Առնել զհայցելին · այս ինքն՝ զխնդրեալն, զհայցեալն ։

Վաղամեռիկ լինելոյ որդւոյ իւրոյ արար պատկեր · այս ինքն, վաղամեռիկ լինելւոյ, եղելոյ ։

Արեամբն հեղլով · Յարենէն հեղլոյ · այս ինքն՝ հեղլւով, հեղելով, հեղլւոյ, հեղելոյ ։

Ի սկզբանցն լինելոցն հաստատեաց · այս ինքն՝ լինելւոցն, եղելոցն ։

Իշխանութիւն ո՞չ ունէր իւր առնելոցն · այս ինքն՝ առնելւոցն, արարելոցն ։

300 · Ող կամ օղ վերջացած բայածականին վրայ մասնաւոր դիտելիք մը չկայ ։ Սովորաբար անցեալ կատարեալէն կըշինուի ամէն տեսակ բայի բաց 'ի կրաւորականէն · Մնացող, մնացող · գնացող, գացող · լուացող, իմացող, երբեմն լուանող, իմանող · հոգացող կամ հոգող, յուսացող կամ յուսող, պարծեցող կամ պարծենող ։ Սիրեցող կամ սիրող, սիրող · ասացող կամ ասող, ըսող · կարող կամ կարացող, կրցող ։ Տեսող կամ տեսանող, տեսնող · տարող կամ տանող, փախչող ։ Զենող, մորթող · առող, առնող · յեցող կամ յենող, կռթնող ։ Տուող, եկող, եր-

թող, արարող կամ առնող, եդող կամ դնող, կերող, ունող: — Էա-կաններէն ալ կայ միայն Լինող, գոյող, եղող: Ամէնն ալ ըլող, ըլլող կընշանակեն :

301 • Շատ տեղ ալ՝ չէ թէ հիմայ ընող կընշանակեն, հապա ընութեամբ անանկ եղողը • ինչպէս, Այր կերող և արբեցող • Ես չեմ խօսող ոք • Ամենայն որ կարող էր զօրութեամբ :

302 • Չէզոք բայերունը՝ երբեմն անցեալ դերբայն ու նէ բայածականին պէս ալ կընշանակէ • Պատսպարիմ, պատսպարող • ապաւինած կամ ապաւինող: Վարժիմ, վարժող • վարժած կամ վարժուող: — Կարեմ, կարող • կարէնէլ, կրցուէլը • Հաւանիմ, հաւանող • հաւանելէ, հաւանուէլը :

303 • Ուրիշ տեղ իչ ալ կըվերջանայ, և նոյն է անոր հետ • Բացող, բացիչ • սիրող, սիրիչ • փրկող, փրկիչ • բնակող, բնակիչ • արարող, արարիչ, ըսեր ես, ամէնը մէկ է : Բայց ողը ամէն բայի և ամէն չէզոքի ալ կըփակչի • իսկ իչը աւելի ներգործականներու, և քիչ չէզոքներու :

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՄԱԿԲԱՅ

304 . Մակբայն բառ մըն է որ բային վրայ պէտք եղած միտք մը կ'աւելցընէ, իմացընելով ընելուն կամ ըլլալուն տեղն, ատենը, կերպը, և այլն ։ Ծականի և ուրիշ մակբայի վրայ ալ կ'ըսուի ։ Աշխէտ քանի մը օրինակով կրտեսնես՝ ինչ ըլլալը հասկընալու չափ ։

305 . Աստ է . Անդ է .	Հոս է . Հոն է ։
Եկ այսր . Նստարուք այդր .	Հոս եկուր . Նստէք հոդ ։
Անդր մտցին .	Հոն խոթեցին ։
Երթիցուք աստի . Ել այտի .	Երթանք ասկից . Ելիր ատկից ։
Ելեալ անտի գնաց .	Անկից ելաւ գնաց ։
Ո՞ւր էիր . Ուր էին .	Ո՞ւր էիր . Ուր որ էր նէ ։
Ուստի՞ գաս .	Ուսկի՞ց կուգաս ։
Իբրև լուան . Մինչ կենդանին էր .	Երբոր լսեցին . Երբոր ողջ էր նէ ։
Մինչ դեռ խօսէր .	Երբոր դեռ կըխօսէր կոր ։
Մինչև կերայց . Մինչև եկին .	Մինչուկ որ ուտեմ . Մինչուկ որ եկան ։
Այժմ ասացի . Ե՞րբ եկիր .	Հիմայ ըսի . Ե՞րբ եկար ։
Մերթ երևի, մերթ ծածկի .	Մէյմը կ'երևնայ, մէյմը կըգոցուի ։
Միշտ, հանապազ ուսանիմ .	Միշտ, ամէն իժիր կըսորվիմ ։
Արդ նա վախճանեցաւ .	Հիմաճուկ մեռաւ ։
Ապա ասէ . Ապա գիտասջիր .	Ետքը կ'ըսէ . Ետքը պիտի գիտնաս ։
Ոչ կամիմ . չգիտեմ . չերկնչիմ .	Չեմ ուզեր . չեմ գիտեր . չեմ վախնար ։
Ոչ ուրեք, ոչ ուստեք, ոչ երբեք .	Հիչ մէկ տեղ, հիչ մէկ տեղէ, հիչ մէկ ատեն ։
Չև էջ հասեալ .	Դեռ հասած չէ ։
Ոչ ևս այլ շատ խօսեցայց .	Ալ շատ պիտի չխօսիմ ։
Չև ևս էր եկեալ .	Դեռ չէր եկած ։
Չև ևս գիտաց որպէս արժան է .	Դեռ չգիտցաւ ինչպէս որ պէտք է ։
Մինչչև լեալ էին .	Քանի որ դեռ եղած չէին ։
Մի սիրէք . Մի երթայցէք .	Մի սիրէք . Չերթաք ։
Ահա եղև . Այո տեսի .	Ահա եղաւ . Հա, հրամմերես տեսայ ։
Զիա՞րդ գիտէ .	Ի՞նչպէս գիտէ ։
Այսպէս ասէ . Այնպէս արարէք .	Ասանկ կ'ըսէ . Անանկ ըրէք ։

Եւս մեծ. Յոյժ իմաստուն.	Աւելի մեծ. Խիստ իմաստուն:
Կարի բարւոք. Կարի յոյժ.	Խիստ աղէկ. Խիստ շատ:
Ամենեւին անշարժ.	Ամենեւին չշարժող:
Ու բազում,—ու սակաւ.	Քիչ.—շատ:
Գրեթէ հանապազ.	Գրեթէ միշտ, (անդէն պայմա):
Ապաքէն լսեն. Ապաքէն ասիցէք.	Ի հարկէ կը լսեն. Ի հարկէ որ պիտի ըսէք:
Թերեւս արասցէ.	Ըլլայ որ, կարելի է որ (պէտք) ընէ:
Գուցէ գայցեն. գուցէ ոչ իցէ բաւական.	Ըլլայ թէ գան. չըլլայ թէ չօգտէ:
Գուցէ կարծէր. գուցէ զգաստասցի.	Կարելի է որ (պէտք) կարծէր. կարելի է որ խելքը գլուխը գայ:
Մորմոքէին մանաւանդ 'ի վերայ բանին.	Աւելի ան խօսքին վրայ կըցաւէին:
Յայտնապէս խօսել.	Բաց խօսիլ:
Իշխանաբար դատել.	Իշխանի պէս դատել:
Վայրապար կեալ.	Փուճ տեղը ապրիլ:

306. Ածականներն ալ շատ անգամ եզակի, կամ յոգնակի սեռով, երբեմն ալ շատուրի վրայ՝ քեով, մակբայի տեղ կ'երթան, ու կերպ մը կըյայտնեն. ինչպէս,

Նոր գալ,	Նոր գալ.
Ուղիղ գնալ,	Շիտակ երթալ.
Բարւոք ընթանալ,	Աղէկ երթալ.
Սակաւ կամ շատ սիրել,	Քիչ կամ շատ սիրել.
Արդար խօսել,	Շիտակ խօսիլ.
Բազում ծառայել,	Շատ ծառայել.
Մեծաձայն կարդալ,	Բարձր ձայնով կանչել.
Մանր մանր կոտորել,	Մանրտիկ կոտրտել.
Մերկ գալ, մերկանդամ դառնալ,	Մերկ գալ, մերկ դառնալ.
Ողջանդամ ապրել,	Ողջ ապրիլ.
Մաղապուր չհաւատալի զերծանել,	Մաքուր աղուոր չհաւատալու կերպով.
Գեղեցիկ իմն պատմել,	Աղուոր մը պատմել.
Երագս ընթանալ,	Շուտ վազել.
Թեթեւս դառնալ,	Թեթեւ դառնալ.
Ճշմարտագոյնս գիտել,	Ստոյգ մը գիտնալ.
Ծանուցս լսել,	Ծանր կամ ծանր կերպով լսել.
Մեծամեծս վազել, վքալ, կոտորել,	Մեծ մեծ վազել, խրխնջալ, ջարդել.
Նորք և առժամայնք եկեալ,	Նոր ու ան ատենին եկած.
Բազումք՝ փախստեայք ապրեցան,	Շատը՝ փախչելով ազատեցան.
Արք օրհասականք հզօրագոյնք կային,	Մահուան դուռը հասած մարդերը խիստ ուժով կեցեր էին:

307․ Շատ տեղ ալ անուններու հոլովները մակբայի մտքով կըբանին․

Առաւօտու, առաւօտուց,	առտուն, առտուանց․
Գիշերի, գիշերաց, գիշերաւ,	Գիշերը, գիշերանց, գիշերով․
Կանխաւ,	առաջուց, կանուխ․
Փութով, ստիպով,	շուտով, արտորնօք․
Ի պարզու,	Երկինքը բաց տեղն․
Ի կարծոյ,	կարճ կերպով․
Զառաջինն,	առաջ, առջի բերանը․
Զնոյն,	նոյնպէս․
Ցորժամ, յայնժամ,	Երբոր, ան ատենը․
Ի զուր, 'ի նանիր,	բոշ տեղը․
Ընդ հուպ, ընդ փոյթ,	Մօտ ատեններս, շուտով։

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՇԱՂԿԱՊ

308 · Շաղկապը բառ մըն է, որ բառ բառի ու խօսք խօսքի հետ կըկապէ ։ Մէկ քանի օրինակով հերիք կըհասկընաս ։

309 · Ես և դու և ամենայն բազմութիւնդ ·	Ես ու դուն ու բոլոր ատ բազմութիւնը ։
Քարոզեցէք և ասացէք ·	Քարոզեցէք և ըսէք ։
Ես և · Ես ևս · Այլ և ոչխարք ·	Ես ալ · — Ուրիշ ոչխարներ ալ ։
Ցուրտ կամ ջերմ · Առէք կամ տուք ·	Պաղ կամ տաք · Առէք կամ տուէք ։
Գաւազանա՞ւ եթէ սիրով ·	Գաւազանո՞վ չէ նէ սիրով ։
Տացո՞ւք թէ ոչ տացուք ·	Տա՞նք մի չէ նէ չտանք ։
Եթէ կամիս կատարեալ լինել ·	Թէ որ կ'ուզես կատարեալ ըլլալ ։
Թէ հնար ինչ իցէ ·	Թէ որ ճար մը կայ նէ ։
Ոչ ունիմք աստ բայց հինգ նկանակ ·	Չունինք հոս, բայց միայն հինգ հաց ։
Թէպէտ և կամէր, բայց ոչ կարաց, սակայն ոչ կարաց ·	Կ'ուզէր ալ նէ, բայց չկրցաւ · Թէպէտ կ'ուզէր, բայց չկրցաւ ։
Թէպէտ էին բազումք որ հարկանէին զփողսն ·	Թէ և շատ ալ էին փող զարնողները ։
Սուղ, այլ զօրաւոր ·	Կարճ, բայց ուժով ։
Մի լայք, զի չէ մեռեալ ·	Մի լաք, վասն զի մեռած չէ ։
Լուարուք զի ասացաւ ·	Լսեցիք որ ըսուեցաւ ։
Գիտաց թէ ցածուցեալ են ·	Իմացաւ որ ցածցեր են ։
Ետես եթէ հաճոյ է ·	Տեսաւ որ ախորժելի է ։
Իսկ նա գնաց ·	Բայց (կամ ու) ան գնաց ·
Իսկ զի՞ մկրտես, եթէ դու չես Քրիստոսն ·	Հապա ինչո՞ւ կըմկրտես, թէ որ դուն չես Քրիստոսը ։
Ապա, ուրեմն, ապա ուրեմն ազատ են որդիքն ·	Ընանկ է նէ՝ տղաքն ազատ են ։
Եթէ ոչ զմեծն, գոնէ զփոքրն արասցուք ·	Մեծն ալ չէ նէ, պզտիկն ըլլայ՝ ընենք ։
Արդ, և արդ, իսկ արդ զինչ ասիցեմ ·	Էյ անանկ է նէ հիմայ ինչ ըսեմ ։
Արդ հոտեալ իցէ, քանզի չորեքօրեայ է ·	Հիմայ պիտի հոտած ըլլայ, ինչու որ չորս օրուան է ։
Քանզի բազումք յօժարեցին, կամ եղև և ինձ ·	Որովհետև շատերը յօժարեցան, ես ալ ուզեցի ։
Քանզի ծնաւ, ապաքէն գութ ունի ·	Ծնաւ նէ, 'ի հարկէ գութ ունի ։
Մեռանել քան ծառայել, քան եթէ ծառայել ·	Մեռնիլ քան թէ ծառայել, քան թէ ծառայ ըլլալ, գերի ըլլալ ։

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ԶԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

310 • Զայնարկութիւնը բառ մը կամ ձայն մըն է, որ մարդուս կիրքը կը յայտնէ, բարկութիւն կամ վախ կամ ուրախութիւն կամ տրտմութիւն, եւ • ինչպէս,

311 • Ա՛ թշուառական • ա՜յ թշ-
շուառ •

311 • Ա՛ թշուառական • ա՜յ թշ- շուառ •	Հա՜յ թշուառական, հա՜յ խեղճ:
Է՛ մարդ •	Հէ՜յ մարդ:
Ո՜վ անմիտք, ո՜ անմիտք •	Հէ՜յ անխելքներ:
Ո՛հ, կարի է առասպելս •	Ո՛ւհ, ամմա առասպել հա՛:
Ո՜վ սքանչելեաց •	Ո՛ւհ զարմանալի՜ բան:
Ո՛հ, ես մեղայ •	Վա՜խ, ես մեղանչեցի:
Վա՜հ, որ քակէիր զտաճարն •	Վա՜խ, որ տաճարը կըքակէիր կոր:
Օ՛ն եկայք • ո՛ն արիք •	Հա՛յտէ եկէք • հա՛յտէ ելէք:
Հա՛պա առաքինիք •	Հա՛յտէ կորիճներ:
Աղէ պատմեա • աղէ դու եկ •	Հէլէ պատմէ • հէլէ դուն եկուր:
Վա՜յ քաջիդ •	Աֆէրիմ կամ մաշալլահ կորիճիդ:
Վա՜յ քաջքդ ինձ •	Մաշալլահ կորիճներս:
Վա՜յ վա՜յ, զի բեկաւ •	Օ՛խ օ՛խ, որ կոտրեցաւ:
Բո՜բէ կուրութեան մտացն •	Փէ՜հ կամ վա՜յ մտքին կուրութեանը:
Օ՛ւ թէ •	Երանի՜ թէ, ա՜խ ուր էր:
Է՛հ, զի՞արդ •	Է՛հ, ի՞նչպէս:
Հէ՛, բարի է •	Է՛յ կամ էհ, աղէկ է:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍԸ ԼՄԸՆՑԱՒ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՊԱՐԶ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

312. Շարադրութիւնն է բառերը լեզուին օրինաւոր կարգովը շարել ու կապել, որ խօսք ըլլայ։

313. Երբ մը խօսինք նէ, առաջ պէտք նայինք՝ թէ որու կամ ինչի՞ վրայ ինչ պիտի ըսենք որ է կամ կ'ըլլայ կամ կ'ընէ։ Որու կամ ինչի վրայ որ պիտի ըսենք նէ, ան բուն բանին տէրն է, և ենթակայ կ'ըսուի. ինչ որ պիտի ըսենք նէ, ան բայն է, որ ըլլալ մը կամ ընել մը կը նշանակէ. ինչպէս,

Ես եմ. — Դու լինիս. — Աստուած արար.

Ես, դու, Աստուած անուն բառերն են. եմ, լինիս, արար բայերն են։

314. Բայց մինակ ատչափով չլըմննար խօսքը։ Ես եմ, թէ որ հասկընաս՝ ես կամ, լըմնցած է. իսկ թէ որ հասկընաս՝ ես բան մըն եմ, լըմնցած չէ. ինչ բան ես [1]։ Դու լինիս, դուն կ'ըլլաս. Աստուած արար, Աստուած ըրաւ, լըմնցած չեն. ինչ կ'ըլլաս, ինչ ըրաւ։ Լըման

---

1 Բայց երբոր ըսուի Ես եմ, մի երկնչիք, մաքով լըման է. վասն զի կը հասկըցուի լսողներէն, թէ ես ան եմ որ կը ճանչնաք հայնէս, գիտէք։

ընելու համար՝ քովը բան մը դնելու է, որ խնդիր բայի կ՚ըսուի. ինչպէս,

Ես եմ մարդ. — Դու լինիս իմաստուն.
— Աստուած արար զաշխարհ.

մարդ, իմաստուն, աշխարհ, բայերուն խնդիրներն են, որ անոնց նշանակութիւնը կըլըմնցընեն, ու կ՚ըլլայ լըման խօսք:

315. Բայց ամէն խօսք մինակ ատ իրեք կտոր բանով չըլլար. շատ անգամ իրեքն ալ կերպ կերպ յաւելուած մտքեր կամ պարագաներ կ՚ունենան հետերնին. ինչպէս,

Աստուած՝ ամենակարող Ճարտարապետն տիեզերաց, որ յաւիտենից էր, իսկզբանէ իմաստութեամբ իւրով արար զայս մեծ աշխարհս և զամենայն զարդ սորա:

Հոս նմանապէս գլխաւոր խօսքն ան է. Աստուած արար զաշխարհ. մէկալ բառերը պարագաներ կը յայտնեն. այս ինքն թէ Աստուած ինչ է կամ ինչպիսի բան կըմտածուի կոր աս խօսքիս մէջ, — Ճարտարապետ. ինչի՞ն Ճարտարապետը, — տիեզերաց. ինչպիսի Ճարտարապետ, — ամենակարող. ինչո՞վ ըրաւ, — իմաստութեամբ իւրով. երբ, որ ատեն ըրաւ, — իսկզբանէ. ո՞ր և որպիսի աշխարհքը, — զայս մեծ աշխարհս. ու չէ թէ մինակ աշխարհքս, հապա՝ և զամենայն զարդ, ու ամէն զարդն ալ. որո՞ւն զարդը, սորա, ասոր, աս աշխարհքիս:

316. Ինչպէս ըսինք, Աստուած անուն բայի է կամ տէր՝ ներգործական բային արար. աշխարհ ու զարդ՝ որ ըլլուող են, խնդիր սեռի են արար բային. այս ինքն անանկ խնդիր մը՝ որ ներգործական բայերուն ամենուն ալ կըյարմարի, որ է հայցական հոլովը:

317. Իսկ կրաւորական բայերուն սեռի խնդիր է բացառական հոլովը: Վասն զի կրաւորական բայերուն ուղղական անուն բայի կ՚ըլլայ ըլլուողը, ու բացառական խնդիր կ՚ըլլայ ընողը: Ինչպէս թէ որ ատ խօսքը՝

Աստուած արար զաշխարհ՝ կրաւորական բայով դարձրնես ասանկ, Աշխարհ արարաւ յԱստուծոյ, — աշխարհ եղաւ ուղղական՝ անուն բայի, յԱստուծոյ եղաւ բացառական՝ խնդիր սեռի ։

318. Մէկալ հոլոված բառերէն՝ Ոչընչանէ, Իմաստութեամբ եւայլն, նոյն արար բային Բնութեան խնդիր են. այս ինքն անանկ խնդիր՝ որ սեռի խնդիրէն ՚ի զատ, կամ թէ առանց անոր ալ, կ'առնէ բայ մը իր մասնաւոր նշանակութեանն ու տեղին յարմար զանազան հոլովով ։

319. Սեռականները՝ տիեզերաց, ասոր, որ կըյայտնեն թէ որ բանին Ճարտարապետը, որուն զարդը, կ'ըսուին Ճարտարապետին ու զարդին յատկացուցիչ. Ճարտարապետն ու զարդն ալ կ'ըսուին յատկացեալ, յատկացուցչին նայելով ։

320. Ճարտարապետն՝ որ կըյայտնէ թէ Աստուած ով կամ ինչ է կամ ինչպիսի կըմտածուի ասոր խօսքիս մէջ, Բացայայտիչ կ'ըսուի Աստուծոյ. Աստուած ալ կ'ըսուի Բացայայտելի կամ Բացայայտեալ, բացայայտչին նայելով ։

321. Ամենաճարտար, խորին, այս, մեծ, ամենայն, ածականներ են ամէն մէկը իրեն գոյականին՝ որուն որ ըսուած է, այս ինքն Ճարտարապետին, իմաստութեան, աշխարհին, զարդին ։

322. Եւը շաղկապ է, որ զայս մեծ աշխարհն ու զամենայն զարդը կըկապէ իրարու հետ մէկ բայի տակ ։

323. Իսկ որ յաւիտենից էր, մէջ ընկած ու յարաբերականով կպած ինքիրեն լման խօսք մըն է ան ալ. որ՝ անուն բայի, էր՝ բայ, յաւիտենից՝ խնդիր ։

324. Բառերուն օրինաւոր կարգն ու մէկմէկու կապակցութիւնը՝ մէկ մը ինչ ըլլալնին լման ու խստակ յայտնի ընելու համար է, որ վերի բաժններովս կ'ըլլայ. մէկ մ'ալ՝ մէկմէկու համեմատ ու նման ընելու համար է, որ Համաձայնութիւն մասանց բանի կ'ըսուի. և ան ատենը կ'ըլլայ, երբոր մէկմէկէ կախում ունեցող կամ մէկմէկու յարմարուելու բառերը՝ իրարու նման կամ համա-

ձայն են թուով ու հոլովով, կամ դէմքով, ժամանակով ու եղանակով. ինչպէս, անուն բայի՝ բայի հետ, Ես խօսիմ, դու լսես, Աստուած արար, նոքա նմանեն, Բազումք զարմացին. բացայայտիչ՝ բացայայտեալի հետ, Աստուած ճարտարապետն. ածական՝ գոյականի հետ, Ամենակարող ճարտարապետ, իմաստութեամբ խորով. Բարձր լեառն, բարձու լերին, բարձու լերամբ, լերինք բարձունք, լերանց բարձանց։

325. Իսկ անհամաձայն կ'ըլլայ՝ թէ որ ըսենք, Աղէ եղև բանքն, տիրեցին ազգն. — Խորայէն իմաստութեամբ, բարձր լերին, 'ի բարձր լեառնէ, բարձր լերինք, բարձր լերանց, բարձու լերամբք։

326. Շարադրութիւնը երկուք է. մէկ մը Պարզ, որ լեզուին հասարակ ու սովորական կանոններովը կ'ըլլայ. մէկ մ'ալ Ձևաւոր, ան կանոններէն դուրս ու գերազանց։

Հիմա մենք վերի ցուցուած բնական խելքի կարգով, ինչպէս տեսանք որ մասունք բանին գլխաւոր լման խօսքն ու իր պարագաները յայտնելու կուգան, սկսինք առաջ աս մասիս մէջ մէկիկ մէկիկ անոնց պարզ շարադրութեան հարկաւոր կանոնները սորվելու նոյն կարգով։

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՆՈՒՆ ԲԱՅԻ ԵՒ ԲԱՅ

327. Դիմաւոր բային անուն բային՝ ուղղական կըդրուի, ու բայը՝ թուով ու դէմքով անոր համաձայն. ինչպէս,

Դուք լինէիք նորա աշակերտ. Մեք Մովսիսի աշակերտք եմք. Մեք գիտեմք զի ընդ Մովսիսի խօսեցաւ Աստուած:

Անուանս մեր մոռասցի ժամանակաւ:

Խորհուրդք թիւրք անջատեն յԱստուծոյ:

Մարդիկն Հայոց ոչ ինչ հաւատային:

Բարձր են երկինք, խոր են դժոխք, երկայն է չափ երկրի, լայն է ծով:

Ես պառաւեալ եմ: Տէր իմ ծերացեալ է:

Դուք յոյժ մոլորեալ էք:

328. Անորոշ և անցեալ դերբայներուն անուն բային սովորաբար սեռական կըդրուի, թէ և դիմաւոր բայի հետ ալ ըլլան. ինչպէս,

Մինչ զի և հաց ևս ոչ ժամանել ուտել նոցա:

Մինչև բազմաց իսկ ասել՝ թէ մեռաւ:

Յելանել և 'ի մտանել նորա:

Ի կալ նորա յաղօթս: —

Նախ ծնանելն, մինչչև մտեալ առ նոսա մանկաբարձացն:

Տեսի՝ անդգամաց արմատս ձգեալ:

Տեսեալ արդարոց՝ ծիծաղեցան:

Իմ զձեր արծաթն առեալ և հաճեալ եմ:

Մարմնոյ 'ի սուրբ օդս վայելեալ՝ առողջագոյն լինի:

Բոլոր բարեւերացն խուսափեալ փախչին:

329. Անորոշ դերբային, մանաւանդ ուղղականին, անուն բային դերանուն կամ միջակ անուն ըլլայ նէ, տրական կըդրուի. երբեմն անցեալ դերբային ալ.

Անցից ընդ երկիր քո, երթալ անցանել ընդ յաշխարհ իմ։

Գալ բողոքել ձեր առ իս, և ընդ ոչ լսել ձեզ։

Ընտրեաց զմեզ, լինել մեզ սուրբս և անարատս։

Ի գալն քեզ զհետ որքոյն։ Ի կալ նմա յաղօթս։

Ծածկել ՚ի քէն իմք ՚ի սոցանէ՝ չառնում յանձն։—

Թողեալ ձեզ զԱստուած՝ քարանց պաշտօն մատուցանէիք։ Այն արկեալ մեզ այսուհետև ՚ի վախճան։ Ոմեք ՚ի ծառայիցն ոչ կարացեալ։

330. Տեղ տեղ ուղղական ալ[1] կ՚ըլլայ երկու դերբային ալ անուն բային, մանաւանդ անցեալին.

Օ՛ խնդրեմ մարթիցի՝ լինել Բողոսին. այս ինքն թողութեան, թէ լինիցի թողութիւն։

Պատերազմել ընկեր ընդ ընկերի իւրում։

Մի ես լինել ՚ի սմա բնակիչ։

Մինչև տեղի ես ոչ լինել։

Մինչև չմնալ կամ չմնալոյ ՚ի նոցանէ աղբեալ և ճախտատեան։

Մեղաւորք ելով մեք։

Մարդ ՚ի մարդոյ առնլով զտէրութիւն։—

Մտեալ Յովսէփ ՚ի տունն գործել զգործ ինչ իւր, բուռն եհար կինն զձորձոց նորա։

Անկեալ ՚ի դէպ նոցա ճշմարիտ տեղին զգօնութե։

Վաչէ, զէն զուլամբ երթեալ, սատակէր։

Ծառայք համդերձ տերամբք տանջեալ, և տամբքն թագաւորաւն զնոյն չարչարեալ։

Յանքեանք յարտասուս հարեալ տղայքն, ոչ ոք կարէր լռեցուցանել։

---

1 Ինչ բանի համար որ տառն ալ կ'ըլլայ տառն ալ ըսենք նէ քերականութեանս մէջ, գիտնալու է որ հեղինակները շատ տեղ երկուկերպն ալ մէկէն կըբանեցընեն մէկ խօսքի մէջ։ Ինչպէս հոս սեռական և ուղղական անուն բայերն օրինակ ըլլայ առ. Եղև բանալ երկնից և իջանել հոգւոյն որպէս և գալ ձայն յերկնից. Իսկ նոքա ժողովեալ կուտեալ անթիւ մարդկանն. Զօրս ելեալ էր իսկ ինքնին Վրթանէս մատուցեալ հարցանէր։ — Աս բանս մէկ մը հոս իմացընելնիս հերիք ըլլայ։

331. Անցեալ դերբայն՝ հական բային է, էր, իցէ եզակի երրորդ դէմքերուն հետ, շատ անգամ սեռական կ'առնէ ամէն դէմքի անուն բային եզակին ու յոգնակին. զոր օրինակ,

Եզակի

փոխանակ ըսելու,	կ'ըսուի
Ես տեսեալ եմ,	Իմ տեսեալ է.
Դու տեսեալ ես,	Քո տեսեալ է.
Նա տեսեալ է,	Նորա տեսեալ է.
Ես տեսեալ էի,	Իմ տեսեալ էր.
Դու տեսեալ էիր,	Քո տեսեալ էր.
Նա տեսեալ էր,	Նորա տեսեալ էր.
Ես տեսեալ իցեմ,	Իմ տեսեալ իցէ.
Դու տեսեալ իցես,	Քո տեսեալ իցէ.
Նա տեսեալ իցէ,	Նորա տեսեալ իցէ:

Յոգնակի

փոխանակ ըսելու,	կ'ըսուի
Մեք տեսեալ եմք,	Մեր տեսեալ է.
Դուք տեսեալ էք,	Ձեր տեսեալ է.
Նոքա տեսեալ են,	Նոցա տեսեալ է.
Մեք տեսեալ էաք,	Մեր տեսեալ էր.
Դուք տեսեալ էիք,	Ձեր տեսեալ էր.
Նոքա տեսեալ էին,	Նոցա տեսեալ էր.
Մեք տեսեալ իցեմք,	Մեր տեսեալ իցէ.
Դուք տեսեալ իցէք,	Ձեր տեսեալ իցէ.
Նոքա տեսեալ իցեն,	Նոցա տեսեալ իցէ:

332. Ասանկ ալ չէ* բային հետ

փոխանակ ըսելու,	կ'ըսուի
Ես չեմ տեսեալ,	Իմ չիք տեսեալ.
Դու չես տեսեալ,	Քո չիք տեսեալ.
Նա չէ տեսեալ,	Նորա չիք տեսեալ.

փոխանակ ըսելու , — կ'ըսուի .

Մեք չեմք տեսեալ,	Մեր չիք տեսեալ.
Դուք չէք տեսեալ,	Ձեր չիք տեսեալ.
Նոքա չեն տեսեալ,	Նոցա չիք տեսեալ:

333 . Սեռական անուն բային և անցեալ դերբայն կամ եականը՝ ետև առաջ ալ կըդրուին, Տեսեալ է իմ, իմ է տեսեալ, է մեր տեսեալ, եւն: Տեսեալ չիք իմ, իմ տեսեալ չիք, չիք տեսեալ քո, չիք մեր տեսեալ, եւն:

Չ կամ ոչ մակբայով որ զրուցուի նէ, սովորաբար եականն առաջ կ'ըսուի . Իմ չէ տեսեալ, քո չէ տեսեալ, նորա չէր տեսեալ, չէ տեսեալ քո, չիցէ մեր տեսեալ, չիցէ նոցա տեսեալ . որոյ չէ կամ ոչ է տեսեալ, կամ որոյ ոչ տեսեալ է . տեսեալ չիք մեր :

334 . Նոյն դիմքով շատ անուն բայիներ որ ըլլայ նէ, բայց սովորաբար յոգնակի կըդրուի, մանաւանդ ետքն որ դրուի նէ .

Փոքր և մեծ անդ էին : Յորեանն և հաճար ոչ հարան :

Ատելի են Աստուծոյ ամպարշտեալն և ամպարշտութիւն իւր . զի գործն և գործելին առ հասարակ տանջեսցին :

Մտին Մովսէս և Ահարոն առաջի Փարաւոնի և ասեն ցնա :

Եղեն իմ արջառ և ոչխար և էշք, ծառայք և աղախնայք :

335 . Բայց շատ հեղ եզակի ալ կըդրուի, մանաւանդ առաջ որ դրուի և մօտ անուն բային եզական ըլլայ .

Եմուտ Նոյ, Սեմ, Քամ, Յաբեթ՝ որդիք Նոյի, և կին Նոյի և երեք կանայք որդւոց նորա ընդ նմա 'ի տապան անդր :

Եղև նորա ոչխար և արջառ յոյժ և ծառայք և աղախնայք, ուղտք և էշք :

Եկին Ագրիպպաս և Բերենիկէ բազում երևելի սպասուք, և մտին յատեանն։ —

Կտաւն և գարին հարան։

Հանդերձ մարդոյ և ծաղր երեսաց և քայլ ոտից պատմէ զնմանէ։

336. Եզակի անուն բայիներ կամ շաղկապով զատուած ըլլան նէ, սովորաբար եզակի կըդրուի բայը՝ մէկը կամ մէկալը հասկըցուելով.

Եթէ յառնիցէ ՚ի միջի քում մարգարէ կամ երազահան... և լինիցէ նշանն կամ արուեստն... մարգարէն այն կամ երազահանն երազոց մեռցի։

Ո՞ ոք քո աստ փեսայ կամ որդիք կամ դստերք։

337. Իսկ ամենուն վրայ հասկըցուելով, յոգնակի ալ կըդրուի.

Եթէ եղբայր ոք կամ քոյր իցեն մերկք։

Ո՞ր հայր գթած կամ ո՞ր մայր ողորմած այնպիսի աղէկէղէն։

338. Իսկ թէ որ այլևայլ դէմքով անուն բայիներ ըլլան նէ, որ դէմքն որ կարգով աւելի առաջ է նէ՝ բայն ան դէմքով կըդրուի. այս ինքն առջի կամ երկրորդ դէմքով, որն որ կայ նէ. ու սովորաբար յոգնակի կըդրուի.

Ես և դու հեծեալ էաք։ Դու և ես մի եմք։

Ես և հայր իմ մի եմք։

Ես և դու և ամենայն բազմութիւնդ ողախերտեւցաք։

Կեցցուք և մի մեռցուք և մեք և դու և ստացուածք մեր։

Պատիւս և շատ պարգևս գտանեմք յարքայից արքայէ և դու և մեք։

Յորժամ դու և նա միայն իցէք։

Դու և որդիք քո ընդ քեզ պահեսջիք։

339. Շատ հեղ եղակի ալ կըդրուի, բայց միշտ կարգով առաջ եղող դեմքովը.

Ես և տուն իմ պաշտեմ զտէր:

Լինիցիմ ես և որդի իմ Սողոմոն վնասապարտք:

Մուտ դու և ամենայն տուն քո ՚ի տապանդ:

Մեղար դու և երկոքին բարեկամք քո. զի ոչ խօսեցարուք առաջի իմ ճշմարիտ:

340. Շատ տեղ բայը յայտնի չըդրուիր, զօրութեամբ կ՚իմացուի, մանաւանդ էական բայը. ինչպես թէ որ մէկն ըսէ. Ես հայր, դու որդի, դա դուստր և նոքա ծառայք. կ՚իմացուի ես հայր եմ, դու որդի ես, դա դուստր է և նոքա ծառայք են:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԲԱՑԵՐՈՒ ԵՒ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

341. Նական բայերն ամէն հոլովով և ամէն նախադիրներով խնդիր կ'առնեն, հայցականէն 'ի զատ. ինչպէս,

342. Ուղղական, որ նախդրիւ տրական ալ կ'ըլլայ, ու յոգնակիի տեղ՝ եզական ալ.

Ես եմ Տէր: Եղէց նոցա Աստուած կամ յԱստուած:
Բաց է դուռն. — Բաց են աչքն:
Ի բաց է դուռն. — Ի բաց են աչքն:
Եղիցուք տեառն մերում ծառայք:
Եղիջիք դուք մեզ 'ի ծառայս:
Եղիցին դժուարինքն դիւրինք:
Եղիցին դժուարինքն 'ի դիւրինս:
Լերուք արք: Որպէս լերուք (59):
Լերուք յորդիս զօրութեան: —
Երկոտասան եղբարք եմք ծառայք քո:
Բանք քո բարի են և դիւրինք:
Եւ էր չափ երկայնութեան նորա երկոտասան հազար ասպարէզ:
Բարձրութիւն նորա 'ի պատն կանգուն. — այս ինքն՝ էր 'ի տասն կանգուն (340):

343. Սեռական. Ես եմ ամենայն ինչ: Որդիք լինին տօ 'ի նմանէն: Գետինն չորեք հարիւր սատեր արծաթոյ է (58): Եւ որ ամաց երկոտասանից:

344. Տրական. Ընդէ՞ր է ինչ այդ: Ոչ լիցի քեզ: Ձեր դու ինչ յորդի:

Ի լայնութեան՝ կանգուն վեց (էր)։ Թանձրութիւն նոցա շուրջ՝ առ չորս մատունս (էր)։

345. Գործիական. Ամենայն ինչ նովաւ եղև.
Գանձիւք եղիցի փրկութիւն մեր։
Թանձրութիւն ծովուն թզաւ (էր)։
Կանգնաւ ՚ի լայնութիւն (էր)։

346. Բացառական. Ի մէնջ ես, թէ ՚ի թշնամեաց մերոց։
Գոյր մեզ օգնութիւն յերկնից։
Ի քառասուն կանգնոյ էր տունն։
Ի տասն դահեկանէ ձոյլ նորա (էր)։

347. Ուրեղ խնդիր. Որ ներքեան էին։
Բանքս ճշմարիտ օծելոյն է։
Ի խորանի անդ է։ Առ քեզ են բանք իմ։
Առ նմա էի։ Ընդ նմա էին։

348. Ասանկ ուղղական խնդրով կ՚ըսուի, Պարտ է լինել, վայել է ըլլալ, արժան էր առնել, դէպ եղև կամ հարկ եղև իջանել, և այլն. որ ըսել է, լինելն՝ է պարտ, ըլլալն՝ է վայել, առնելն՝ էր արժան, իջանելն՝ եղև դէպ կամ հարկ։ — Որ շատ անգամ տրական խնդիր ալ կ՚ունենան. Պարտ է ինձ, վայել է մեզ, արժան էր քեզ։ Ինձ անկ է իշխանութիւնդ. քեզ անկ է առնուլ. չէ մարթ այդմ լինել. ոչինչ պիտոյ է դոցա երթալ։

349. Անորոշ դերբային յոգնակի ուղղական խնդիրը սովորաբար սեռով կդրուի (59).
Կամիմ զձեզ իմաստունս լինել։
Ընտրեաց զմեզ լինել մեզ սուրբս և անարատս։
Պարտ էր ձեզ լինել վարդապետս։
Ցանկայք փափաքելով բաժանորդս լինել և հաղորդս։

350. Երբեմն քով, մանաւանդ ուղղական անուն բայի վրայ որ ըսուի.
Կամին լինել վարդապետք օրինաց։
Պարտին այսպիսի պատմութեանց լինել պատմիչք։

351. Իական բայերը հայցական խնդիր ալ կ՚առնեն

միայն ժամանակի բառերն , ան ալ նախդրիւ տրականի տեղ, մանաւանդ ընդ նախդրով եղածին տեղը .

Ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս . — այս ինքն ընդ ամենայն աւուրս :

Գործս ոչ եթէ զմի օր է կամ զերկուս : Ընդ էր զմէջ օր :

Որպէս ընդ ձեզ զամենայն ժամանակն եղէ .

Եղև ջրհեղեղ զքառասուն տիւ և զքառասուն գիշեր :

Զամենայն ժամանակս՝ զորս եղև անապատ . — այս ինքն յորս :

Զամառն և զգարուն նոյնպէս եղիցի . — այս ինքն ընդ բոլոր ամառն և գարունն :

Եղիցուք անդ տարի մի . — որ է ըսել զտարի մի (354) :

352 . Ներգործական բայերն, ինչպէս ըսինք (316), սեռի խնդիր կ'առնեն հայցական . — Կրաւորական բայերը սեռի խնդիր կ'առնեն բացառական (317), կամ նոյն մտքով գործիական .

Ճանաչեմ զիմսն և ճանաչիմ յիմոցն :

Որ սիրեն զնա՝ սիրեսցին 'ի նմանէ :

Պատուեմք զհայրն մեր և պատուիմք 'ի նմանէ :

Կատարեսցին ամենայն գրեալքն 'ի մարգարէից — կամ մարգարէիւք :

353 . Կրաւորականներն երբեմն սեռական կամ տրական ալ կ'առնեն , մանաւանդ անցեալ դերբայ որ ըլլան .

Հարեալք սուսերի իմոյ էք :

Թէ պարտեալ գտցի նոյ :

Կապեալք խաւարի և կաշկանդեալք երկայն գիշերոյ :

Թէ և նոյն իսկ սրբոյն Մաշտոցի էին ասացեալ ամենայնքն :

Իմաստութիւն դիւրաւ գտանի խնդրողաց իւրոց :

Աստուած ձեռին չզննի . մտաց իմանի , այլ ոչ աչաց տեսանի :

354 . Հայցական խնդիրը , թէ որ մասնաւոր կերպով մը որոշեալ բան է , ինչպէս դիմորոշ յօդով կամ ուրիշ

բանով մը, զայ նախդրով կըդրուի. չէ նէ՝ առանց զայի, որ կ'ըսուի անորիշ կամ աննախդիր հայցական.

Առնու զհացն և տայ նոցա. Առեալ հաց՝ գոհացաւ եբեկ և ետ նոցա:

Ցուցէք ինձ զդահեկան հարկին. և նոքա մատուցին նմա դահեկան մի:

Ած զձեռն քո. Ած ձեռն ընդ մէջ քո:

Արկ զաղտոս նորա. Աղտոս արկին:

Շինեաց զտուն իւր. Շինեաց իւր տուն:

355. Միջակ անունները մինակ ինքիրենմուն որ ըլլան, դերանուններն ու յատուկ անունները՝ միշտ յայտնի և որոշ ըլլալնուն, միշտ ալ զայով կ'ըլլան հայցական. Տեսնել զոմն, զոք, զամենայն, զիս, զքեզ, զմեզ, զձեզ, զինքն, զինքեանս, զնա, զնոսա, զայն, զայնոսիկ, զՄովսէս, զարեգակն:

356. Մին երբեմն աննախդիր ալ կ'ըսուի. Տեսանէր մի 'ի գազանաց անտի: Արձակեաց նա մի յիշխանաց իւրոց:

357. Անունէ ու բայէ մէկ եղած բայերն ալ ներգործականի պէս հայցական խնդիր կ'առնեն.

Թոյլ տալ զայն կամ զնոսա. Թոյլ արա զաշխարհս 'ի նա. — այս ինքն Թողուլ, Թող:

Թողութիւն առնել զօրէնսն իւրեանց. — այս ինքն Թողուլ, Թոյլ տալ:

Աւար հարկանել զկապուտ նորա կամ զինչս նոցա. — այս ինքն աւարել:

Հրաման տալ զչարիս: Գան հարին զնա:

Ակն ունել զնոյն: Զնա չառնէր փոյթ:

Վրէժ խնդրել զանկանելն իւրեանց 'ի տէրութենէն:

Բուռն հարկանել զմի 'ի յոստոց ծառոյն. — այս ինքն ըմբռնել:

Բուռն հարկանել զգործս. — այս ինքն 'ի բուռն առնուլ, սկսանել:

Հարցփորձ առնել զնոսա ։

Օ՜ ցածութիւն երբեք գող ական հատանես ։

Խրամակարկատ արարին զայն. — այս ինքն կարկատեցին զխրամ նորա ։

Օ՜ այն լուռ իսկ եղէց ։

Օ՜ որ յառաջագոյն տեղեակ եմք ։

Օ՜ որ իրազեկ եղեալ արքային ։ Օ՜ ամենայն ինչ նպաստ լիցուք յընկերացն օգուտ ։

358. Լինիմ, եմ էական բայով խոնարհած անցեալ դերբայն ալ (287, 288), ներգործական մտքով, հայցական խնդիր կ՚առնէ.

Օ՜ փրկութիւն գտեալ լինէին ։

Օ՜ որ ինքն իսկ իւրովք աչօք տեսեալ լինէր ։

Օ՜ անօգուտն թէ թողեալ լինիք ։

Պահեալ լինէին պահս (354) ։

Ընկալեալ լինին պատուհաս ։

Լուսին զլուսն բոլոր՝ յամսեանն լինի կատարեալ ։

Ընկան չէր տեսեալ զնա ։

Օ՜ Բաբելոն իմ չիք տեսեալ ։

359. Էական բային հետ ըն բայածականն ալ (298), ներգործական մտքով, հայցական խնդիր կ՚առնէ.

Օ՜ համառօտն յինէն պահանջելի է ։

Օ՜ որ յաջորդաւդ է իմանալի ։

Ընտրելի է քեզ այժմ զմի յայսցանէ ։

Օ՜ այս է մեզ ասելի և յաւէտ գործելի ։

360. Ներգործական ու կրաւորական բայերն՝ իրենց սեռի խնդիրեն 'ի զատ, կամ առանց անոր ալ, իրենց կերպ կերպ նշանակութեանն ու խօսքին մտքին յարմար ուրիշ տեսակ տեսակ խնդիրներ ալ կ՚առնեն այլեայլ հոլովով ու զանազան նախդիրներով (142) կամ հոլովառու բառերով (152), որ Բնու–ընկան խնդիր կ՚ըսուի ըսինք (318) ։

361. Ասանկ ալ չէզոք բայերը, հասարակ ամենուն

մէկէն մէկ սեռի խնդիր չունենալնուն, միայն բնութեան խնդիր կ'առնեն այլևայլ հոլովով ու նախդիրներով կամ հոլովառու բառերով, տեղին ու իրենց մասնաւոր նշանակութեանը նայելով։

362. Բային նշանակութիւնը գիտնալէդ ետքը, հոլովներուն ու նախդիրներուն ու հոլովառու բառերուն ուժն աղէկ միտք առեր ես նէ, կրնաս ատ բնութեան խնդիրներն անսխալ դնել. կանոն տալ հարկ չէ։

363. Ուղղական բնութեան խնդիրը՝ շատ տեղ նախդրիւ տրական ալ կըդրուի, ու յոգնակիի տեղ եզական ալ, ինչպէս եական բայերուն տեսանք (342).

Արար զիս հայր. Արարից զքեզ յազգ մեծ։
Օծանել զոք թագաւոր կամ 'ի թագաւոր։
Ոչինչ համարել. Յոչինչ համարել. Առ ոչինչ համարել։
Զկուռս ոչ կալայ երբեք առ Աստուածն ճշմարիտ։
Թշնամի դառնալ. Դառնալ 'ի թշնամի։
Առիւծ ձևանալ. Յառիւծ ձևանալ։ —
Զեօթն աղջիկն, զորս տուեալ էր նորա նաժիշտս։
Զամենեսեան պատերազմօղ և թշնամի ունել բարի իցէ, եթէ սիրելիս և բարեկամս։
Զսուրբնագոյն և պայծառ երևելին։

364. Ներգործական բայի յոգնակի ուղղական խընդիրը սովորաբար սեռով կըդրուի.

Կացո զնոսա իշխանս։ Կենդանիս արար զմեզ։
Եդ զձեզ տեսուչս։ Առնել զամենեսեան աշխատորս։

365. Կրաւորական ու չէզոք բայերունը սովորաբար քեով. Դատաւորք ոչ եթէ չարք անուանին, այլ յոյժ բարիք։ Մայրք շինեցան քեզ պահանգք։ Մեկնեցան 'ի միմեանց ողջք անարատք։ Կային դատարկք։ Գնային անարատք։

366. Բայց շատ բայեր՝ բնութեան խնդիրի տեղ

ալ հայցական կ՚առնեն, որ համառօտ մը գիտնալու է ։

367. ա. Ուղղականի տեղ հայցական.

Դու զո՞վ առնես զքեզ. — այս ինքն ով առնես ։

Թագաւոր զոմն՝ ասեն զՅիսուս. — այս ինքն Թագաւոր ոմն ասեն ։

Զնախանձն որ առ մարդն եղև՝ իմացեալն զպատճառն. — այսինքն զնախանձն իմացեալն պատճառ ։

368. բ. Տրականի կամ գործիականի տեղ հայցական.

Հարցից զձեզ բան մի. — այս ինքն ձեզ բան մի, կամ զձեզ բանիւ միով ։

Հարցից ինչ զձեզ. — այս ինքն ինչ ձեզ, կամ զձեզ իւիք ։

Ասուցանէր զնոսա առակօք բազում ինչ. — այս ինքն նոցա, կամ 'ի բազում ինչ ։

Արբոյց զպարտէզն երկերիւր սափոր ջուր. — այս ինքն պարտիզին, կամ ջրով կամ սափորով ջրոյ ։

Զամուր ամուր տեղիսն Հայոց՝ բերդս շինել. — այս ինքն յամուր ամուր տեղիսն, կամ բերդիւք ։

Զայս միայն աղաչեսցուք զԱստուած. — այս ինքն առ այս կամ այսու ։

Զկշիռ մարմնոց նոցա ոսկի առնուին. — այս ինքն 'ի կշիռ կամ կշռով ։

369. գ. Նախդրիւ տրականի կամ գործիականի տեղ հայցական կ՚առնեն սովորաբար ժամանակի, չափի, ձևի, ճամբայի և ասոնց նման անունները. ինչպէս,

370. Ժամանակի անունները.

Հող կերիցես զամենայն աւուրս կենաց քոց. — այս ինքն յամենայն աւուրս ։

Զվեց օր արար տէր Աստուած զերկինս և զերկիր. — այս ինքն 'ի վեց աւուրս ։

Տեսին զգործս իմ քառասուն ամ. — այս ինքն ընդ քառասուն ամ։

Ծառայեաց ամս եօթն։ Թագաւորեաց ամս տասն։

Նստան եօթն օր և եօթն գիշեր։

Յուռ եկաց աւուրս երկոտասան (354)։

371. Չափի անունները.

Բարձրանալ հնգետասան կանգուն. — այս ինքն ի հնգետասան կանգուն կամ հնգետասան կանգնաւ։

Արբուցանել ումեք բաժակ մի ջուր. — այս ինքն բաժակաւ։

Բարձին զնշխարսն երկոտասան սակառի. — այս ինքն սակառեօք։

372. Ձևի անունները.

Զբացական տեսիլն զնոյն օրինակ քանդակեցին. — այս ինքն նոյն օրինակաւ կամ ի նոյն օրինակ։

Զտարսն զձև և զօրինակ Բաբիլոնի շինէր. — այս ինքն ձևով և օրինակաւ կամ ի ձև և յօրինակ։

Զինչ օրինակ վկայեցին։ Աստուածակերպ օրինակ բարձրանալ. — այս ինքն օրինակաւ։

373. Ճամբայի անունները.

Երթիջիք զճանապարհն ձեր։

Գնալ զճանապարհս թիւրս։

Գնաց ճանապարհ ժամանակս բազումս (354)։

Մի երթար ճանապարհ ընդ նոսա։

Եկին իբրև աւուր միոյ ճանապարհ։

Տրտմութեամբ երթային զերկայնութիւն ճանապարհին։

Գնդեցան արքն զկնի նոցա զճանապարհն Յորդանանու. այս ինքն ՚ի կամ ընդ ճանապարհն։

Հեռացաւ Թագաւորն զերկուց աւուրց ճանապարհ։

Ի ճանապարհին՝ զոր երթայցես։

Երթան զերկայնաձիգ հրապարակսն։

Երթիցուք զուգորդն ։ Զլեռնլեռնայն գնասջիք ։
Երթայր զայս կողմն լերինն ։
Մեծ վայրս խաղացեալ յառաջ երթիցեն ։
Մեծաւ հոգաբարձութեամբ ընթասցուք զառա֊պար կենցաղոյս ։
Ձարացուցանէ զնա և առաքէ զերկայն ճանա֊պարհն ։
Նա երբև տեղեակ՝ զուգորդն տանի ։
Առաջնորդէր նոցա զերկայնութիւն ճանապարհին ։

374. Է. Գործիականի տեղ հայցական կ՚առնեն իրենց գոյական անունները կամ ուրիշ նոյն և նման նշանակութիւն ունեցող բառերն, ու յարաբերական ալ՝ որ զանոնք կը յարաբերէ. ինչպես,

375. Իրենց գոյական անունները.

Մեղայ զնոսա մեղս մեծամեծս (354). — այս ինքն մեծամեծ մեղօք ։
Սէր յաւիտենական սիրեցի զքեզ.
Զմի սէր սիրեցին զՅիսուս. — այս ինքն յաւի֊տենական սիրով, — միով սիրով ։
Անէծ զիս անէծս ցաւագինս. — այս ինքն ցաւա֊գին անիծիւք ։
Զհարուածս թշնամւոյ հարի զքեզ ։
Զթաղումն իշոյ թաղեսցի ։
Զայսպիսի պատիժս պատժեցաւ ։
Պսակեցար ՚ի թագաւորէն զանթառամ փառաց զպսակն ։
Տաճարն Աստուծոյ շինեսցի շինուածս փառաւորս ։
Ամաչեցէք զամօթ մեծ ։ Երկեան երկիւղ մեծ ։
Զանգիւտ կորուստն կորնչի ։
Ընթացս յանդգնութեան ընթանային ։
Լացին լալիւն մեծ յոյժ ։ Մեծացաւ մեծուն յոյժ ։

376. Ուրիշ նման բառերը.

Զմահ աղուեսու սպանից զքեզ. — այս ինքն մահուամբ ։

Զկէս յանցանաց քոց ոչ յանցեաւ. — այս ինքն կիսով. (յանցանքին կէսն ալ նոյնպէս յանցանք է):

Վառեցաւ ամենայն այր զզէն իւր. — այս ինքն զինեցաւ զինու իւրով:

Եւ նոքա զնոյն քուն ննջեցին:

Թմբրեցին զմեղացն քուն:

Խնդացին յոյժ ուրախութիւն մեծ:

Առողջացան զանախտաւորութիւն երկնաւոր:

Պատերազմել զառաքինութեան զհանդէս:

Կորնչել զյաւիտենական սատակումն կամ զյաւիտենական մահն:

377. Յարաբերական որը.

Տեսի ես զնեղութիւնն՝ զոր նեղեն զնոսա եգիպտացիքն. — այս ինքն որով:

Հարուածք՝ զոր հարցէ տէր զազգս ամենայն. — այս ինքն որովք:

Գիտես զծառայութիւնն զոր ծառայեցի քեզ:

Ի մեղս իւր զոր մեղաւ՝ 'ի նոսին մեռցի:

Բժշկել 'ի վիրացն կամ 'ի նետիցն զոր խոցեցին զնա Ասորիքն:

Ոչ թողից քեզ զանարգանս դիցն՝ զոր թշնամանեցեր զնոսա:

Ի զարհուրանաց սրտի քոյ՝ զոր երկնչիցես:

Յամենայն անօրէնութեանց դոցա՝ զոր մեղան:

378. Շատ չէզոք բայեր ալ, նշանակութիւննին փոխուելով, ներգործականի մտքով հայցական կ՚առնեն ուրիշ հոլովներու տեղ.

Ամենայն որ բնակեալ իցէ զլեռնակողմն. — այս ինքն 'ի լեռնակողմն:

Որ զտեղին բնակեալ նստէին. — այս ինքն 'ի տեղին, 'ի տեղւոջն:

Եսթեր՝ զոր ամուսնացաւ թագաւորն. — այս ինքն ընդ որում:

Խնդացին զմեր 'ի նոսա հասանել. — այս ինքն ընդ մեր հասանել:

Ի բամբասանաց խնայել զլեզու. Խնայել զձեռն յարենէ. — այս ինքն արգելուլ:

Երկչոտն միշտ կանխէ զանհնարինս. — այս ինքն կանխաւ կասկածէ:

Կաց և խրատեաց զզօրութիւն տեառն. — այս ինքն ուսիր, 'ի միտ առ:

Զի՞նչ ես պակաս իցեմ. — այս ինքն ի՞ւ կամ յիմէ՞:

379. Շատ ներգործականներ ալ, չէզոքական մտքի փոխուելով, հայցականի տեղ ուրիշ հոլովներ կ'առնեն. ինչպէս,

Լսել ձայնի, — ըսել կ'ըլլայ մտիկ ընել, հաւանիլ:

Տարայք մեզ, — համբերեցէք:

Կամել յօրէնս տեառն կամ ընդ պատերազմ, — հաճիլ, հաւանիլ:

Տեսանել 'ի նա, 'ի լոյս, — նայիլ:

Ուրանալ 'ի հայելոյ, յԱստուծոյ, յօրինաց, — խորշիլ, հրաժարիլ:

Անիծանել այլոց, — անէծք կարդալ:

Հովուել հօտի, — հովուութիւն ընել:

Զգալ ցաւոց, յաղթութեանց, անձին, մտաց կամ խելաց ուրոց, — զգայուն ըլլալ:

Յանձն առնուլ կամ յանձին ունել ումեք, իմիք, — հաւանիլ, խօսք տալ:

Զմտաւ ածել զնմանէ, — մտածել անոր վրայ:

380. Առնելու՝ տալու բայերն, ինչպէս Գնել, ստանալ, առնուլ, վարձել, վաճառել, տալ, մատնել, սակ արկանել, գնոց անունները կ'առնեն սեռական, գործիական, բացառական, ընդ կամ 'ի նախդրով. Ստանալ կամ վաճառել արծաթոյ, արծաթով, 'ի գնոց արծաթոյ, ընդ արծաթոյ, 'ի մնասս յիսուն:

381. Զափի, կշռքի անուններն ալ խնդիր կ'ըլլան ուղղական կամ աննախդիր հայցական, գործիական, բացառական.

Առնել զբարձրութիւնն տասն կանգուն կամ 'ի տասն կանգուն (363), տասն կանգնաւ, 'ի տասն կանգնոյ:

Շինել զպարիսպն յիսուն կանգուն յերկայնութիւն, կանգունս հարիւր յերկայնութիւն, կանգնաւ յերկայնութիւն, 'ի քսան կանգնոյ զերկայնութիւն:

Հատանել փայտ մի յիսուն կանգուն:

Նոր աշտարակ մի յիսուն կանգուն շինեալ:

Կշռեցին զվարձս իմ երեսուն արծաթի:

Տային տասն հազար քոռ ցորենոյ, եւ գարի՝ տասն հազար քոռ:

Պատրաստեցի ոսկի՝ տաղանտս հարիւր հազար, եւ արծաթ՝ տաղանտս հազար հազար:

---

382. Բայի զօրութիւն ունեցող անունները բայանուն կ'ըսուին, ու ներգործական՝ կրաւորական ու չէզոք բայի մէջով գտնուելով, ան բայերուն պէս ալ խնդիր կ'առնեն՝ սեռի կամ բնութեան. աս յայտնի է:

383. Բայց ան այլեայլ խնդիրներուն տեղ՝ սեռական ալ կ'առնեն յատկացուցչի պէս, որը շատ ու սովորաբար, որը երբեմն. որ ասանկ գիտնալու է:

384. Ներգործական մէջոցները՝ խիստ շատ անգամ հայցականի տեղ ան սեռականը կ'առնեն.

Ծննդեամբ զԿային. Ծննդեամբ Կայենի. — Կայէնը ծնանելով:

Արարչութիւն զաշխարհս. Արարչութիւն աշխարհիս. — աշխարհքս ստեղծելը:

Գործելեաց զգործս. Գործօնաց գործոյն. — գործքը գործողներուն:

Արարիչ զընաւս. Արարիչ ընաւից, ամենեցուն. — ամէնը ստեղծող :

Դատապարտողք՝ զՔրիստոս ոչ խոստովանողաց. — Քրիստոս չխոստովանողները դատապարտողներ. մէկ խօսքի մէջ երկու կերպն ալ :

385. Կրաւորական մասնիկները՝ երբեմն բացառականի տեղ ան սեռականը կ'առնեն.

Ծննդեամբ 'ի կուսէն. Ծննդեամբ կուսին. — կուսէն ծնելով :

Վերաւորք 'ի սրոյ. Վերաւորք սրոյ. — Սրէ վիրաւորածներ :

Կոխան յաղգաց. Կոխան ազգաց, ոտից. — ազգերէ կոխուած, ոտքերէ կոխկռտուած :

386. Չեզոք մասնիկները՝ երբեմն իրենց բնութեան խնդիրին տեղ ան սեռականը կ'առնեն.

Յօժարեցութիւն գործոյ և հրաժեշտ վատացն. — այս ինքն 'ի գործ, 'ի վատացն :

Դաւ՝ զզխմեցումն չարչարանացն ասէ. — այս ինքն զզխմելն 'ի չարչարանման :

Առ ելս ծառայն. Ի յելն Եգիպտոսի. — այս ինքն 'ի ծառն, յԵգիպտոսէ :

Անտես առնիցէ զփախուստ միեղջերուին. — այս ինքն զփախչելն 'ի միեղջերուէն :

Հաստողին փախչող. Երկիւղածք Աստուծոյ. — այս ինքն 'ի հաստողէն, յԱստուծոյ :

387. Ան, տ, մասնիկներով ածականներն, ու պակսութիւն մը ցուցընողներուն շատը, անխտիր կ'առնեն բացառական ու տրական, երբեմն ալ գործիական.

Տգէտ գրոց, 'ի գրոց.
Անտես աչաց, յաչաց.
Անփորձ մեղաց, 'ի մեղաց.
Անյայտ տեսողաց, 'ի մարդկանէ.

Անպտուղ սերմանն, 'ի հաւատոց.
Հեռի 'ի տանէ, արդարութեան.
Օտար 'ի մօրէ, հաւատոյ.

Կարօտ հացի, 'ի հացէ, հացիւ.
Աղքատ 'ի գիտութենէ, բարեաց, մտօք.

Անպարտ 'ի յանցմանց, պարտուքն.
Կրտսեր իմաստութեան, դատաստանի և օրինաց:

388. Նոյնպէս ալ բայածականը կ'առնէ տրական ու բացառական խնդիր.

Մերձենալի մարդկան, 'ի մարդկանէ.
Ընդունելի ամենեցուն, յամենեցունց.
Նրանելի ամենեցուն, յամենեցունց.

Գովելիք աշխարհի, 'ի մէնջ.
Աչաց տեսանելի.
Ճանապարհ գնալի ոտից և սմբակաց.
Ձեռաց շօշափելի, զննելի:

389. Շատ տեղ ալ՝ որ և իցէ դոյական անուններ խնդիր կ'ունենան քովերնին՝ չէ թէ իրենց, հապա զօրութեամբ էական բայ կ'իմացուի ո՛ր յարաբերականով.

Աղս տեսակաւ, այլ ոչ համեղութեամբ. — ըսել է, ես որ աղ եմ տեսակաւ, փէօտօվ:

Չափով կեանք. Ծուլութեամբ կեանք. — ըսել է, կեանք որ չափով է, որ ծուլութեամբ է:

Խօսիւք պատարագ. — ըսել է, պատարագ որ խօսիւք լինի, բանաւոր:

Առ 'ի քէն իմաստութիւնդ. Առ 'ի քէն փառօքն. — ըսել է, իմաստութիւնդ որ է առ 'ի քէն, փառօքն որ են առ 'ի քէն:

Անցաւորք են և թագաւորքն և 'ի նոցանէ սպառնալիքն. — ըսել է, և սպառնալիքն որ լինին կամ եղեալք 'ի նոցանէ:

Եղբայր առ 'ի հօրէ կամ առ 'ի մօրէ. — ըսել է, որ է առ 'ի հօրէ կամ եղեալ առ 'ի հօրէ:

Կոյր 'ի ծնէ. Կաղ յորովայնէ մօր իւրոյ. — ըսել է, կոյր եղեալ, կաղ եղեալ:

Արուեստիւ կամ յարուեստէ բժիշկ ։

Ազգաւ կամ յազգէ Հրեայ ։

Տուր բերել զարծաթն հարիւր քանքար . — այս ինքն որ է հարիւր քանքար ։

Որդի ամաց ութից . Այրի ամաց իբրեւ ութսուն եւ չորից . — այս ինքն որ էր ։

Առնուլ սուր երկսայրի՝ թզաւ յերկայնութիւն . — այս ինքն որ իցէ թզաւ ։

390 . Ածական անուններն ուրիշի բաղդատութեամբ որ քանի նէ[1], սովորաբար քան բառով խնդիր կ'առնեն .

Հատն մանանխոյ փոքր կամ փոքրագոյն է քան զամենայն սերմանիս . բուսանի եւ լինի մեծ քան զամենայն բանջար ։

Թեթեւ քան զօդ ։ Թեթեւագոյն քան զարծուիս ։

Գերազանց քան զմիտս ։

Քան զամենայն վեհագոյն ։

391 . Երբեմն ալ սեռական կամ տրական կ'առնեն .

Ամենայն նախարարացն աւագ ։

Ամենեցուն վեհագոյն ։

Օրինակաց գերագոյն ։ Բարձրագոյն նմին ։

Եւս վատթար ամենեցուն ։ Այոյ սուտ ։

Գերազանց մտաց ։ Յոյժ գերազանց առ հասումն իմացմանց ։

---

1 Ըստ ինքեան հարկաւ բաղդատական ածական չկայ մեր լեզուին մէջ, հապա յայտնի կամ զօրութեամբ՝ քան բառով կամ ուրիշ խնդրով կ'ըլլան հաւասարապէս թէ պարզերը՝ թէ գոյն բառով բարդածներն, ինչպէս կըտեսնես օրինակներուդ մէջ։ Ու գոյնով բարդերը՝ տիրապէս բաղդատութիւն չեն բերեր, հապա կըսաստկացընեն միայն . ինչպէս, Վարժապետ վեհագոյն, լեառն բարձրագոյն, ծայրագոյն գահ . որ խիստ վեր, խիստ բարձր կընշանակեն։ Հանգամանք լինելութեան արարածոցս եւ այլոց հնագունից իրաց . — չէ թէ քան զանոնք աւելի հին ըսել է, հապա խիստ հին։ Երբեմն ալ բնաւ չեն փոխեր բանն . ինչպէս, Ընն անեղ յանեղագունէն իջեալ հօրէ։ Յարուցանել ամբարտակս սակաւ ինչ բարձրագոյն յերկրէ։ Ոչ գտան համեմատ դստերացն Յօբայ ազնուագոյնք 'ի ներքոյ երկնից . — ըսել է՝ անեղ հօրմէն, քիչ մը բարձր, անոնց պէս աղուոր ։

Ոչինչ նուաղ էր կոյս արքային հասակի . — այս ինքն քան զհասակ :

392 . Քիչ տեղ ալ բացառական .

Յայլոց վերագոյն . Յըղձիցն վերագոյն :

Ի յօդապատ մարմնոյ 'ի վեր :

Զօրեղագոյնք 'ի սոցունց . — այս ինքն քան զսոսին :

Հին էր ժամանակաւ 'ի նմանէ . — այս ինքն հին քան զնա :

393 . Իսկ երբոր առանց բաղդատութեան՝ նմաններու մէջ աւելին կամ պակասն ըսել պէտք ըլլայ նէ , կ'առնեն սեռական , բացառական , նախդրիւ տրական , 'ի մէջ բառով .

Յընտիր շիրմաց մերոց Թաղեա :

Մեծդ դիւցազանց :

Մեծն 'ի ձէնջ . անմեղն 'ի ձէնջ . կրտսերն 'ի նոցանէ . ծերագոյնքն 'ի նոցանէ :

Մեծն 'ի մարգարէս . կրտսերագոյն յորդիս նորա . նախդ 'ի վկայս . տկարագոյն յանասունս :

Ի մէջ իմաստնոց իմաստնագոյն :

394 . Միջակ անունները , թէ մինակ՝ թէ գոյականի հետ , սովորաբար բացառական խնդիր կ'առնեն .

Ընկցի 'ի մի 'ի քաղաքացն այնոցիկ :

Ի միում յաւուրց :

Եղիցի բան քո իբրև զմիոյ 'ի նոցանէն :

Երկու 'ի նոցանէ : Հինգն 'ի նոցանէ :

Զինչ գտեր յամենայն ընչից քոց :

Փիղծ ինչ 'ի կերակրոցն :

Ով 'ի ձէնջ . ոք 'ի մէնջ . մի ոմն 'ի դպրացն . ոմանք յայնցանէ : Իբրև զայլ 'ի մարդկանէ :

Իւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնջ : Ոմանք 'ի ժողովրդենէն :

Ամենայնք ժամանակագրաց : —

Վասն որոյ գործոյ 'ի նոցանէ :

Ի մասն ինչ միայն 'ի նմանէ :

Միոյ ուրուք կուսակալէ 'ի ծառայից տեառն իմոյ :
Ո՞վ ոք իցէ 'ի ձէնջ մարդ : Ցո՞ ոք 'ի ձէնջ հայր :

395 . Շատ անգամ ալ յոգնակի սեռական ու նախդրիւ տրական կ'առնեն .

Համանել 'ի մի քաղաքացն : Ի միում աւուրց :
Եղիցին և քո բանք իբրև զմիոյ նոցա :
Մի ումն քաղաքացւոց :
Մի կարծեր ինչ նիւթոց :
Իբր 'ի պղծոյ իմեքէ արարածոց :
Ի տան ուրումն իշխանացն :
Թէ ոք պիտանիք իցեն ձեր :
Իւրաքանչիւր ոք սրբոցն : —
Ո՞վ յորդիս : Ոչ ոք 'ի նոսա :
Ոչ ոք 'ի թագաւորս :
Ոչ ինչ է յամենայն ախտս չար քան զլըբութիւն :

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ՅԱՏԿԱՑՈՒՑԻՉ ԵՒ ԲԱՑԱՅԱՅՏԻՉ

396. Գոյական անուն մը կամ դերանուն մը ուրիշ անուան քով, բաց 'ի խնդիր ըլլալէն՝ որ տեսանք խնդիրներուն գլուխը, կամ յատկացուցիչ է կամ բացայայտիչ։ Անոր համար երկուքն ալ մէյտեղ տեսնենք։

397. Երբոր մէկ բանին որուն ըլլալը կ'ուզենք յայտնել նէ, քովը սեռական անուն մը կամ դերանուն մը կըդնենք, որ յատկացուցիչ կ'ըսուի, մէկալն ալ յատկացեալ (319)։ Աշխարհաբառ լեզուի մէջ յատկացուցիչը միշտ առաջ կըդրուի յատկացեալէն. գրաբառին մէջ՝ շատ անգամ ետքը, բայց առաջ ալ կըդրուի.

Բան քո. քո բան։ Ծոց իւր. իւր ծոց. — քու խօսքդ, իր ծոցը։

Արքայութիւն երկնից. երկնից արքայութիւն. — երկնքի թագաւորութիւնը։

Պտուղք ծառոց. ծառոց պտուղք. — ծառերու պտուղները։

Պտղովք ծառոց. ծառոց պտղովք. — ծառերու պտուղներով։

Գլուխ և ձեռք և ոտք նորա։ Ձեր ոգի և շունչ և մարմին։ Զհայր քո և զմայր։

Սէրն Աստուծոյ և ընկերին։ Մթերք ոսկւոյ և արծաթոյ և քարանց պատուականաց։

Աւուրք չորեքտասան՝ հարսանեաց։

Ամենայն զօրքն պատերազմիկք Հայոց։

Առեր զհանդերձն գեղեցիկ քո։

Զզօրսն ամենայն՝ Պարսից։

Ի վերայ լերանց բարձանց՝ իւրեանց :
Ի լերինն բարձու՝ Իսրայէլի :
Աւուրք ամաց կենաց իմոց կամ աւուրք կենաց ա-մաց իմոց ոչ հասին յաւուրս ամաց կենաց հարց իմոց :
Կրտսեր որդւոյն Յազկերտի դայեակն.— այս ինքն դայեակն կրտսեր որդւոյն :
Առանց բարեգործիդ հրամանաց ակնարկութեան. — այս ինքն առանց ակնարկութեան հրամանաց բարեգործիդ :

398. Բայց միջակ անուն ու յարաբերականն ո, որ, միշտ առաջ կըդրուին. Ո՛յր որդի, որոյ որդին, որոյ ձայնն, որոյ որդիքն, որոց իմաստութիւնն, որոց ոգիքն :

399. Յատկացեալը շատ անգամ չկըկնուիր նոյն խօս-քի մէջ, ինքիրեն կ'իմացուի. ինչպէս,
Ժանիք նորա՝ կորեան առիւծու.— այս ինքն՝ են կամ էին ժանիք կորեան :
Ոչ օգտի և խաղաղութեան բանս խօսի, այլ չա-րի.— այս ինքն չարի բանս :
Զի էին գործք իւրեանց՝ չարութեան.— այս ինքն գործք չարութեան ,
Աստուծոյ բարբառ է, և ոչ մարդոյ.— այս ինքն ոչ մարդոյ բարբառ :
Հրեշտակի կարծեցին զաստուածային բարբառն.— այս ինքն հրեշտակի բարբառ :

---

400. Երբոր մէկ անուան կամ դերանուան ինչ կամ ով ըլլալը կամ ինչ մտքով առնուած ըլլալը յայտնել կ'ուզենք նէ, քովը նոյն հոլովով ու թուով համաձայն ուրիշ անուն մը կամ դերանուն մը կըդնենք, որ բա-ցայայտիչ կ'ըսուի, մէկալն ալ բացայայտելի կամ բացայայ-տեալ (320). ինչպէս, Վահան զօրավար, ըսել է ան Վա-հանն որ մարդ է ու զօրավար. Զօրավարն Վահան,

ըսել է՝ ան զօրավարն որ անունը Մահան է։ Յաթոռն Աստուծոյ՝ յերկինս, ըսել է, Աստուծոյ աթոռն՝ այս ինքն կ՚ուզեմ ըսել երկինքը. իսկ Յերկինս՝ յաթոռն Աստուծոյ, ըսել է, երկինքն՝ որ Աստուծոյ աթոռն է. ու թէպէտ ինքիրեն յայտնի է, բայց հոս աթոռ կըմտածուի կոր, աթոռի պէս առնուած է, ուստի այսինչով չմեկնուիր, հապա որ է ըսելու է։ — Ասանկ կ՚ըսուի,

Ասանէթ՝ դուստր Պետափրեայ քրմի։
Արքայի Դաւթի. Դաւթի արքայի։
Կղէոպատրաւ դստերըն հանդերձ։
Հանդերձ կնաւ իւրով Սափիրաւ։
Մեւք քարոզեցաւ, ինև և Սիղուանոսիւ և Տիմոթէիւ։
Ի Դարեհէ արքայէ։
Յինէն՝ 'ի կնոջէ սամարացւոյ։
Ետ զԿղէոպատրա զդուստր իւր։ Զմեղսն ձեր, զոր արարէք, զորթն՝ առի և այրեցի։ Թողեալ 'ի բաց զփառսն հայրենի՝ զքահանայութիւն։
Հողմոյ մահուն, որ ընկենու զծառս՝ զմեզ։
Շրջել զեղբարբք իւրովք՝ զորդւովքն Իսրայէլի։

401. Շատ անգամ բացայայտիչն՝ այս ինչն, այս ինչն է, այս է, այսէ, մեկնելու բառերով ալ կըդրուի.

Նուազունք, այս ինքն ոգիք իբրև ութ։
Ի նա հաւատացեն, այս ինքն 'ի Յիսուս Քրիստոս։
Ի ձեռն վարագուրին, այս ինքն է մարմնոյ իւրոյ։
Զսուրն, այս ինքն զբանն Աստուծոյ։
Սաղարթօք վարսից, այս է արտաքին դիմօք բարեշուք կերպից։
Հրաշալի պատուով յարգեալ, բանիւ ասեմ և մտօք։

402. Ասանկ՝ բայ բայի ալ կ՚ըլլայ բացայայտիչ.

Յամաքեցաւ խոտն, այս է մեռաւ։

403. Տեղի և ուրիշ բանի յատուկ անունները՝ շատ անգամ ածականի պէս առաջ կըդրուին, ուստի և սովորաբար անհամաձայն կըդրուին ուղղական.

Եփրատ գետոյ.	Առ Եփրատ գետով.
Ապար աշխարհին.	Ի Սինա լեռնէ, 'ի Հռովմ
Արեգ քաղաքի.	քաղաքէ, յԱյրարատ գաւառէ, 'ի բարտի ծառոյն.
Ովկիանոս ծովուն.	Զմղախինդ արմատն.
Քասղեւ ամսոյ, 'ի Քասղեւ ամսեանն.	Եղևին ծառոց. մայր փայտիք. բիւրեղ և դահանակ և սարդիոն ակամբք.
Սերկևիլ մրգոյ, բարտի ծառոյն.	
ԶՍէիր լերամբ.	Գովեցար ովսաննա երգով:

404. Բայց համաձայն ալ կ'ըլլան.

Սեփարուիմայ քաղաքի.	Ի Սինէ լեռնէ.
Ահեկանի ամսեան.	յԱրածանոյ գետոյ.
Առ Հիդասպաւ գետովն.	Սարոյց ծառոց:

405. Երբեմն մարդու անուններն ալ անհամաձայն՝ ածականի պէս առաջ կըդրուին.

Սանատրուկ արքայի.	յԱւգոստոս կայսերէ.
Յուլիոս կայսեր.	յԱղեքսանդրոս դարընէ.
Բակուր բդեշխի.	ԶՔանան մանկանէն.
Աշխէն տիկնաւ.	Արտեմիս դից:

406. Տեղի և իրաց անուններն երբեմն ետև ալ կը դրուին անհամաձայն. Քաղաքին Սեփարուիմ, լերինն Կաւկաս, գետոյն Ախուրեան, ամսոյն Ադար, 'ի քաղաքին Երուսաղէմ, 'ի լերինն Սինա, 'ի լերինն Թաբոր, յամսեանն Նիսան:

ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԴ

ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ ԳՈՅԱԿԱՆԻ ՀԵՏ

407. *Ածական անունն* (9) *աշխարհաբառ լեզուի մէջ՝ միայն առաջ կդրուի, գրաբառին մէջ՝ առաջ ալ ետեւ ալ. Մեծ ծառ, ծառ մեծ. արդար այր, այր արդար։*

408. *Հասարակ անուն ածականներն անմիջապէս գոյականէ առաջ որ դրուին նէ, սովորաբար չեն համաձայնիր անոնց հետ, ոչ հոլովով ոչ Թուով. այս ինքն չեն հոլովիր անոնց պէս, հապա ուղղական կըմնան. ինչպէս,*

Եզակի	*Յոգնակի*
Մեծ ծառ.	*Մեծ ծառք.*
Մեծ ծառոյ.	*Մեծ ծառոց.*
Մեծ ծառով.	*Մեծ ծառովք.*
'ի Մեծ ծառոյ.	*'ի Մեծ ծառոց.*
զՄեծ ծառ.	*զՄեծ ծառս։*

Եզակի	*Յոգնակի*
Արդար այր.	*Արդար արք.*
Արդար առն.	*Արդար արանց.*
Արդար արամբ.	*Արդար արամբք.*
յԱրդար առնէ.	*յԱրդար արանց.*
զԱրդար այր.	*զԱրդար արս։*

409. *Ասանկ անհամաձայն կ'երԹան շատ տեղ՝ Թէ եւ միջանկեալ բառով հեռացած ըլլան գոյականէն, որ շատ հեղ կ'ըլլայ.*

Երանական պատահեալ վիճակի ։
Հոսանուտ վիճակեալ բնութեան ։
Անաչառն եմք մատնեալ ատենի ։
Օ՜ անդարձն 'ի չարեաց զմեղաւորէն ։
Երկայն կարօտանամք բանից ։
Պղծալից իւրեանց շրթամբք ։
Բազում ծնանիցին նմա որդիք ։
Բազում ունէր ուստերս ։

410. Բայց շատ հեղ ալ կրհամաձայնին վերջահօլովներուն, մանաւանդ հեռու ընկածներն, որ աշխարհաբառին մէջ բնաւ չըլլար. ինչպէս,

Եզակի	Յոգնակի
Մեծ ծառ.	Մեծ ծառք.
Մեծի ծառոյ.	Մեծաց ծառոց.
Մեծաւ ծառով.	Մեծօք ծառովք.
'ի Մեծէ ծառոյ.	'ի Մեծաց ծառոց.
զՄեծ ծառ.	զՄեծ ծառս ։

Եզակի	Յոգնակի
Արդար այր.	Արդար արք.
Արդարոյ առն.	Արդարոց արանց.
Արդարով արամբ.	Արդարովք արամբք.
յԱրդարոյ առնէ.	յԱրդարոց արանց.
զԱրդար այր.	զԱրդար արս ։

Անահիտ՝ ծնունդ է մեծին արին Արամազդայ ։
Քաջի և փառաւոր Թագաւորի ։
Մեծաւն և կատարելովն և անձեռագործ խորանաւն ։
Մեծամեծացն և անբաւ խնամոցն ։
Ի ողջոյն և 'ի նորաձայն բանից ։
Փոխուցելոյ 'ի բարկութենէ եղբօրն առաջնորդեաց արդարոյն ։

Արքնաւորքն վերակոչեաց հրաման արքային ։
Հրաշափառագոյնս պարտ էր անցանել բանս ։
Ի ճառաճարաց ասուի եերմանց ։
Ի դառաղայն Թափէ զկնքն Բոշնոյ ։

411. Ինչպէս տեսար, անմիջապէս մօտիկները համաձայնին ալ նէ՝ վերջահոլովներուն միայն կըհամաձայնին, և ոչ յոգնակի նախդրիւ հոլովներուն, այս ինքն յոգնակի ուղղականին, հայցականին և նախդրիւ տրականին. զի անմիջապէս մօտ որ ըլլան՝ չըսուիր սովորաբար Մեծք ծառք, արդարք արք, զմեծս ծառս, յարդարս արս ։

412. Բայց հեռու ինօղներուն՝ ատ ալ կ'ըլլայ խիստ վայելչաբար. ինչպէս,

Արկու ահեղ ֆառաւորեալք աներևոյթ Հրեշտակք ։
Մեծամեծքն և պատուական առէսք ։
Սա այլ ևս բազումք որ 'ի սոյն յարկին բանք ։
Արձակել 'ի վերայ նոցա նորագործս լի բարկութեամբ գազանս անծանօթս ։
Զնտիր ընտրեալս և գեղեցիկ անօթսն տարայք ։
Ընտրեցէք վկայեալս 'ի ձէնջ արս եօթն ։
Բազումս բազմաբերս և գինեբերս 'ի նմա տնկեաց հոճէրս ։
Ի բազումս և 'ի զանազանս բաժանին անուանս և էրս ։

413. Գոյական դերանուններուն ածականը միշտ համաձայն գնելու է հոլովով ու թուով. Սրբեցելոյ ինձ. փրկելոցս մեզ. զտկարս զմեզ. զկորուսեալս զմեզ. զօտարացեալքս զմեզ (355) ։

414. Բայց չորս թուական անունները, մի, երկու, երեք, չորք, և միջակ անուններն երկոքեան, ամենեքեան, էն կամ ինչ, որ, ոմն, ոք, և ածական դերանուններն և դերանուանական ածականներն, անմիջապէս առաջ ալ որ գրուին նէ, սովորաբար կըհամաձայնին հոլովով ալ թուով ալ, շատը նախդրիւ հոլովներուն ալ. ինչպէս, Միոյ առն, 'ի միում աւուր, 'ի միոջէ մարդոյ, երկուց

աւուրց, երկուս ալս, երկուք և երիւք վկայիւք, 'ի չորից ծագաց. զերկոսին որդիս. ամենեքեան ծերքն, ամենեցուն բնակչաց. առանց իրիք միջնորդի, մի իւիք սաստիւք. որով հրով, յորմէ արարչէ, որոց անասնոց. 'ի չարէ ումեքէ արարչէ, ոմանք արք, զոմանս եղբարս:

Այր աւուր, այդմ շնորհի, այնու օրինակաւ, այնց ժամանակաց. 'ի սմին աւուր, նովին կամ նովիմբ անուամբ, նոքիմբք պարծանօք:

Իմոյ իմաստութեան, քում հրամանի, քով կամ քոյով ձեռամբդ, 'ի քումմէ ձեռանէ. իմոց բանից, 'ի ձերոց ազգականաց, նորայոցն ախտից:

Բայց քանի մը հարկաւոր գիտելիք կան.

415. Երկուքն ուղղական, եզակի կ'ըսուի Երկու որդիք, երկու արք, երկու պարտապանք. չէ թէ երկուք որդիք:

416. Միջակ անունը որ՝ նախդրիւ հոլովի մօտ չհամաձայնիր, հապա միայն հեռու, ինչպէս ամէնքը. Որ մատեանքն, զոր օրէնս. ո՞ր մեծատունք, զո՞ր չարիս: — Զո՞րս հիւսեցից շարս և տողս բանից: — Եւ ամենեւին գոյականէ ետև չդրուիր:

417. Այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն դերանուններուն կարճ նախդրիւ հոլովները չեն բանիր մօտ. չըսուիր Այնք բանք, զայնս բանս. նոյնք բանք, զնոյնս բանս. հապա կ'ըսուի Այնոքիկ բանք, զայնոսիկ բանս, նոքին բանք, զնոսին բանս: Հեռու ըլլան նէ, կ'ըսուի. Այնք ոչ էին լեալ յաղթողաածք: զայնս ևս ամբոցս. զնոյնս նկատելով նկարագրանս:

Իսկ վերջահոլովներուն, ինչպէս ըսեր ենք 'ի 128, սովորաբար կարճերն առաջ կըբանին, երկաններն ետքը. թէպէտ երբեմն ընդհակառակն ալ կ'ըլլայ. ինչպէս,

Յայսմանէ տեղւոջէ, այսոցիկ տարակուսանաց, այնոցիկ մարդկան, յայսցանէ 'ի գործոյս: —

Ընդ այդր, ուխտիս այսմ, 'ի տանս յայսմ, տեղւոյն այնմ, 'ի տեղւոջն յայնմ, տեղեացն այնց մարդիկն, զարմն զայնս, յաւուրսն յայնս:

Իսկ սոյն, դոյն, նոյն, ինչպէս նաև սորա, դորա, նորա վերջահոլով՝ միշտ առաջ կըդրուին, ամենևին գոյականէ ետև չեն դրուիր ։

418. Իմ, քո, քոյ, մեր, ձեր, իւր, սորա, և այլն, դերա-նուանական ածականները նախդրիւ հոլովներուն՝ միայն թէ որ առաջ դրուած ու հեռու ըլլան նէ, և դիմորոշ յօդ ունենան նէ կըհամաձայնին . Ոչ զիւրսն խրատե-լով որդիս . զքոյսն խոհերս ։ Քոյինքն գալոց են ազգք ։ Իսկ մօտ՝ չեն համաձայնիր ամենևին, ոչ առաջ ոչ ետ-քը, հապա եական դերանուանի սեռականի պէս կըկե-նան . Նոյնպէս երբեմն վերջահոլովի հետ ալ . Բանք իմ, քո կամ քոյ բանք, բանք մեր, ձեր բանք, զբանս իմ, զբանս իւր ։ — Ընդ իմ ձեռամբ, քո ձեռամբք, մեր թագաւորի, մեր կենացն, նախնոյն ձեր հօր, իւր մարմ-նոյն, իւր գործոյն ։ — Յետ երթալոյն իմ, զօրու-թեամբ քո մեծաւ, հօր իւր, ցաւոց իմ, հաւատովք ձեր, 'ի չարեաց քո ։

419. Իմն, ինչ յոգնակի չունենալնուն, թուով չեն կրնար համաձայնիլ, միշտ յոգնակիի քով ալ եզակի կըդրուին ։ Բայց շատ հեղ հոլովով ալ անհամաձայն կըդրուին, առաջ ալ ետև ալ . Ազնուականի իմն ցան-կալ, բարկութեամբ իմն, ընդ պատենիւք իմն, ոչ առ իմաստութեան ինչ, յետ աւուրց ինչ, իրօք ինչ ։

Բայց առաջ որ դրուին նէ, խօսքի սկիզբ մինակ չեն դրուիր, իրենցմէ առաջ բառ մը կ'ուզեն .

Մեծ իմն անուն .
Նյապխսեաւ իմն յարմա-րութեամբ .
Օտարոտի իմն դէց .
՛Նա՝ իմն ազնուականի են ցանկացեալ .
Փոքր ինչ դատաստան .
Սակաւ ինչ ժամանակի .

Իմով ինչ շնորհօք .
Բազում ինչ աւուրց .
Իւ ինչ և այլ խորհուրդ .
Ունիք ինչ կերակուր .
Մի ինչ վնաս առնել .
Յորժամ ինչ մեղաց պա-տահէ .
Զի թէ ինչ պատճառ վը-

նաստու կարծէին ․
Նա ինչ համեմատութիւն ոչ գոյ ՚ի նոսա ․
Ի վերայ ինչ բանի ․
Վասն ինչ պիտոյից ․
Ըստ ինչ ուտել ոչ ունին ։

420 ․ Մի, երկու, որ հարցականը, այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն, ընդհանուր կանոնին պէս (408) անհամաձայն ալ կըդրուին երբեմն առաջ ․

Մի բանին, մի ուսով, ՚ի մի բանէն ․
Երկու ամաց, երկու ընկերօք, երկու իրօք ․
Որ ձեւով, որ աչօք, յոր ազգէ, որ մեղաց ․
Այս նշանի, յայս լերին, այս օրինակաւ ․
Այն ժամու, յայն տանն, այն երեսուն արամբ, յայն կողմանէ ․
Այս բանք, այս բանիւք ․
Այն արք, այն արանց, առ այն արամբք ․
Զայդ նշանսդ, յայդ տեղիդ, յայն գործս ․
Սոյն և այսր իրի, ՚ի սոյն աւուր ․
Ի նոյն ժամանակի, նոյն շաւղօք, ՚ի նոյն հօրէ, սոյն խորհուրդք, նոյն բանքն, ՚ի նոյն գործս ։

421 ․ Նոյն բառն մէկտեղ մէկ ածականի պէս որ բանի նէ, կրնայ համաձայնիլ ալ՝ չհամաձայնիլ ալ ․

Նորին ինքեան հիւանդին, նմին ինքեան Քրիստոսի ․
Նոյն ինքն տեառն, նոյն ինքն փրկչին անուամբ ․
Ի նոյն ինքն ՚ի վերայ այրին ․ — այս ինքն ՚ի վերայ նոյն ինքն այրին ․
Նոյն ինքն յինէն իսկ առելով մասամբն ․ — այս ինքն նովին ինքեամբ մասամբն ․
Ի նոյն ինքն յԱստուծոյ ․
Ի նոյն ինքն ՚ի Թշնամեացն ․
զնոյն ինքն զքահանայսն ․
Զնոյն ինքն կեանս ․ զնոյն ինքն զօրէնս ․
Զնոսին ինքն զկառսն ։

422 ․ Այն ածական՝ գոյականէն ետքն որ դրուի նէ, սովորաբար միշտ կըհամաձայնի հոլովով ու թուով, նախդրիւ հոլովներուն ալ ․ ինչպէս ,

Եզակի	Յոգնակի
Ծառ մեծ.	Ծառք մեծք, մեծամեծք.
Ծառոյ մեծի.	Ծառոց մեծաց.
Ծառով մեծաւ.	Ծառովք մեծօք.
'ի Ծառոյ մեծէ.	'ի Ծառոց մեծաց.
զԾառ մեծ.	զԾառս մեծս, մեծամեծս։

Եզակի	Յոգնակի
Այր արդար.	Արք արդարք.
Առն արդարոյ.	Արանց արդարոց.
Արամբ արդարով.	Արամբք արդարովք.
յԱռնէ արդարոյ.	յԱրանց արդարոց.
զԱյր արդար.	զԱրս արդարս։

423. Նրբեմն անհամաձայն ալ կ'ըլլայ որ և իցէ հասարակ ածականը, մանաւանդ անցեալ դերբայն. Սէրոյն հոգևոր, արեան քոյ սուրբ, տանն արքունի, սկայի ումեմն վայրագ և անձոռնոյ. հրամանաւ արքունի, պսակաւն փշեայ. 'ի տանէ Թորգոմական կամ Թորգոմեան, 'ի վերին իմաստութենէն 'ի սուրբ և 'ի խաղաղարար. 'ի մէջ այդչափ վկայից բազում. երկու մասամբք՝ տըրկար և զօրաւոր. 'ի զօրացն արքունի, 'ի բանից անտի Յուդայ 'ի զօրեղ և 'ի գեղեցիկ. 'ի տեղւոջ մի սուրբ, 'ի դրախտին եդեմական. գազանք ինչ անհնարին, ժամք հարուստ, բանք սուրբ. բազում փառք գնացին յաշխարհի՝ հոգևոր և մարմնաւոր. զանգակս ոսկի, փայտս եղևնեայ, 'ի վիշտս մեծ, զօրս կուտէր բազում յոյժ, որիկայս բազում, զամենայն բլուրս բարձր, չարիս մեծամեծ, ձկունս սակաւ ունէին, գրաստս պատրաստական, արդիւնս բաւական, զայսն պիղծ, զպարգևս արքունի, բազում կազմուածս ոսկեղէն և արծաթեղէն։

Ի վերայ աշխարհիս Վասպուրական կոչեցեալ:
Ըստ առակաւոր բանին՝ ասացեալ 'ի դէմս հօր:
Ո՛րդոյ որսացելոյ և ախտիւ դերեալ:
Ի տեղւոջ միոջ ուժգին ամրացեալ:
Բազում ազգք ընդ քեզ հեծեալ յերիվարս:
Ոսկեհուռն հանդերձից ընդելուզեալ մարգարտով:
Հարջիք զամենայն քաղաքս ամրացեալ:
Նստես երկուս եղբարս արկեալ ուռկան 'ի ծով:

424. Ըսանկ ալ Թուական անունները, Մէ՛ նէ՝ միջակը, և ածական դերանուններն ալ կ'ըլլան երբեմն. Յետ տարւոյ մի, աւուրց հինգ, արանց եօթն, ամաց յիսուն և ութ, լտերց հարիւր, ասպարիսօք հինգ, օթիւք հնգետասան, դրամբք հարիւր և քսան, յաւուրց քառասուն: — Միայնաւորի մի, կնոջ մի այրւոյ, զծառով մի: — Բանիւս այս, ծերոյն այն, 'ի ժամանակին յայն, դեղովս այս հոգևորաւ, 'ի բանէդ յայդ, յընչիցն յայն:

425. Յետադաս դոյականէն ետքը շաղկապով կապած ածական մ'ալ որ դրուի, նախադասին պէս ան ալ շատ անգամ անհամաձայն կըդրուի.

Ըստ հոգևոր մասին և ըստ մարմնաւոր:
Ո՛չ սակաւ պատուոյ նշանակ է, այլ մեծ և բարձրագոյն:
Նա անտի տասն բանի տեղեկացեալ, կամ ևս աւելի՝ քսան:
Հանդերձ անմոռաց անուամբ և հռչակելի:
Օ րինն ժամուն կամ զտասն:
Յամենակալ Տեառնէն և յամենակարող:
Ի զինուորական կարգէ և յաշխարհական:
Դաւիթ 'ի կրօնաւորական կարգէ և Սարգիս յաշխարհական:
Բազում են մեզ բանք և դժուարապատում:
Դժնդակ վարուց և աղտեղի:
Անխարդախ մարդկան և պարզամիտ:
Այնչափ գնոց զգեօղն վաճառեցէք. — այո այնչափ:

Հեշտալուր բանիւք և քաղցրալից ։
Մարդկեղէն իրօք, և ոչ աստուածայնն ։
Իմանալիքս՝ հոգեկան կրիւք միայն, և մարդիկ՝ հոգեկան և մարմնական ։
Հանդերձ չորիւք բիւրուք և աւելի ։

426. Շատ գոյականներու, հասարակ անուն են նէ, ամէնը մէկտեղ մտածելով՝ եզակի կըդրուի շատ անգամ ածականը, թէ և ետև դրուի. ԵՒս առաւել թէ որ նշանակութիւննին ալ մօտ է իրարու.

Բազում ցնծութեամբ և ուրախութեամբ ։
Սակաւ հացիւ և ջրով ։
Բարկութեամբ և սրտմտութեամբ և զայրացմամբ մեծաւ ։
Երկիւղիւ և խռովութեամբ բազմաւ ։
Ընդ որթով և ընդ թզենեաւ իւրով ։
Զմարմին և զարիւն իւր առնէ կամ պատարագեան ։

Բայց ամենուն վրայ շատ շատ որոշ հասկցընել պէտք ըլլայ նէ, յոգնակի ալ կըդրուի.

Փոխատուի և փոխառուի ՚ի մի վայր հասելոց ։
Նա զարծաթ և զոսկի կշռեալս ՚ի գանձ տան տեառն ։

427. Իսկ թէ որ շատ գոյականները յատուկ անուն են նէ, սովորաբար յոգնակի կըդրուի յետադաս ածականը.

Սաւուղ և Յովնաթան սիրելիք ։
Գաբրիէլ և Միքայէլ մեծք ։
Եզրայ և Նէեմիայ արձակեալք ՚ի Բաբելոնէ ։
Ղուկասի և Մատթէոսի աւետարանչացն ։

Նախադաս եզակի ալ կըդրուի. Սրբոյն Պետրոսի և Պաւղոսի. Զօտարականքն Աբրահամ և զՂովտ ։

Իսկ յոգնակի առաջ դրուի նէ, բացայայտելին հետ կըխառնուի (400). Նահապետացն Աբրահամու, Իսահակայ և Յակոբայ ։ Երկոքեան սրբոցն Պետրոսի և Պաւղոսի ։ Աշխարհակալացն Արտեմեայ և Աթենայ ։

428. Անեզական գոյականներուն կամ եզակի ձայնով յոգնակիներուն՝ շատ անգամ եզակի կըդրուի ածականը, թէ և հոլովով համաձայն.

Առ հարսն եղելոյ աւետեացն.	Յայլմէ մարդկանէ։—
Անցաւորիս կենաց.	Փառք բազում.
Նորոյ շնորհաց.	Արհաւիրք մեծ. օրէնք աստուածային.
Այնպիսում չարեաց.	Օ փառումն յաւիտենական.
Մեծաւ փառօք.	Վարս անարատ ունել.
Մեծաւ տանջանօք.	Փառաց անցաւորի.
Բացաւ երեսօք.	Փառօք մեծաւ.
Բացաւ աչօք.	Մանկտի մանրիկ.
Յայնպիսում կապանաց, այս ինքն յայնպիսեաց (33).	Մարդիկ փափուկ.
	Մարդկան եզականի։

Ասանկ ալ որ միջակն, ու ածական դերանուններն, ու դերանուանական ածականները.

Վասն որոյ պատճառանաց, որով կամօք, յորմէ պատճառանաց և իցէ, որում տանջանաց։

Այսր շնորհաց, այնմ կենաց, յայսմ կենացս, այսու կենօքս։

Իմոյ յանցանաց, քումդ շնորհաց, մերոյ մեղաց, իւրով կամօք, 'ի քումդ խնամոց, այս ինքն 'ի քոյդ. մեռաւ յիւրում 'ի մեղսն։—

Գործս այսմիկ, սանդղոցն այնմիկ, 'ի գիրս յայսմիկ, մեղօքն այնու, մարդկանն այնորիկ։

Ի կապանս իմում, 'ի կեանսն քում, 'ի կառս իւրում, 'ի մեղս իւրում, մանկտւոյ իմում։

429. Երբեմն ալ ուրիշ որ և է գոյականներուն ածականն ալ ատանկ թուով անհամաձայն կ'ըլլայ, մանաւանդ առաջ դրուածը.

Ըստ առաջնոյ բանիցն.
Մեծի գլխոյ.
Ոսկւոյ աշտանակաց.
Ծանրադունի բեռանց.
Հանդերձելոյ և յաւէժակայ բարութեանցն.
Նոյնպիսւոյ բազմադունդ միայնացելոց.
Նոյնպիսում խոնարհացն.
Նոյնպիսում ձգնութեանց.
Որպիսում պսակաց.
Ի փոքուէ կողմանց: —
Ընդ մէջ անդամոցն յօշելոյ.
Ի քարանցն հանելոյ 'ի ջրոյ.
Յազգացն հարաւայնոյ.
Վասն այնպիսի իրաց փոքու.
Զօրօք բազմաւ:

Նշանակ առ ուր միջակն, ու ածական դերանուններն ու դերանուանական ածականները.

Վասն որոյ իրաց, որով կամիս պատուհասիւք, վասն որո՞յ արդար վաստակոյ:

Նոյն պսակաց, այնմ դատաստանաց, զայսու աւուրբք, առ այնու ժամանակօք, յայսմ պատերազմաց, յայնմ ժամանակաց հետէ, յայսմանէ իրակութեանց, յարտաքնոցն յայնմանէ հրոսակաց, յայնմ աւուրսն:

Սովին բանիւք, ըստ նմին բանից, 'ի սմին կողմանց, 'ի նմին աւուրս:

Մերոյս բանից, քում կամ իւրում ծառայից, ձերով պատուհասիւքդ, յիմմէ ջանից, յիւրում ձեռացն, այս ինչն յիւրոյ (33), 'ի մերում ամս, 'ի քում շարադրածումս, յիւրում ժամանակս: —

Բանքս այս, իրքդ այդ, աւուրքն այն, յիշատակօքս այսուիկ, երկօքումբք այսու, թշնամեացս այսմ, զարսդ զայդ, զբանսն զայն, յիրսս յայս, ընդ ժամանակս ընդ այն:

Նշարբք իմով, յոսկերաց իւրմէ, յերկոսին 'ի ձեռս իմում, յարարածսն քում, ընդ հարս իւրում:

430. Նշանակ եզակի կ'երթայ սովորաբար Նշենայն, երբոր մօտ ըլլալով համաձայնի (410).

Ամենայնի եղելոցն, ըստ ամենայնի իրաւանցս, այսր ամենայնի առաքինութեանց, ամենայնիւ

այսքանեօք, այլովք ամենայնիւ վարէն արուեստիւք, յամենայնէ յայնպիսեաց անտի, յայնմ ամենայնէ վնասակար գաղանաց ։ —
Դրունք ամենայն, գործքն ամենայն, պատգամքս այս ամենայն․ զօրացն ամենայնի, այլոց իրաց ամենայնի․ լեռնականօքն ամենայնիւ․ զգանձսն ամենայն, 'ի գաւառսն ամենայն, ընդ սուրբսն ամենայն ։

431․ Ընդ հակառակն, գոյական անունները Թուական ածականէ ետքն որ դրուին նէ, շատ անգամ եզակի ալ կըդրուին․

Զերկուս բուռնն․
Երիւք հարցմամբ․
Չորք կանգուն․
Յետ հինգ աւուր․
Վեց առն․
Ի վեց կանգնոյ․
Եօթն ամ․
Զեօթն աղջիկն․
Յետ ութ աւուր․
Ինն այր․
Տասն աւուր․
Տասն բանի․
Ի տասն դահեկանէ․
Զերկոտասան ազգն․
Յիսուն արդար․
Յիսուն արդարոյն․
Քառասուն և միոյ ամի․

Հարիւր ոչխարի․
Չորեք հարիւր և երեսուն ամի․
Հազար առն․
Երկուք հազարօք հեծեալ սպառազինաւ․
Երեք հազարք այր․
Երից հազարաց առն․
Ութ հազար հեծեալ սպառազինաւ․
Երիւք բիւրուք վահանաւոր զօրու և չորիւք հազարօք հեծելազօր գնդաւ․
Զերկոսին եղջիւր նորա․
Յերեսին աշխարհն․
Ի չորեցունց կողմանէ ։

432․ Իսկ առաջ որ դրուին գոյականները, յօգնակի կըդրուին, ու Թիւերը հինգէն անդին՝ մանաւանդ ինչուկ տասը՝ նախդրիւ հոլովներուն սովորաբար եզակի կըդրուին․

Արք երկու․
Ամք երեք․
Կանգնոց երից․
Ամք չորք․
Արք հինգ․
Արս հինգ․
Ոչխարք վեց ընտիրք․
Աւուրս վեց․
Ամք եօթն․
Ամս կամ աւուրս եօթն․
Աւուրք ութ․
Աւուրց տասանց․
Ամս տասն․
Տուփք երկոտասան․
Աւուրս քառասուն․
Հեծեալս եօթանասուն․
Խոյք հարիւր․
Լտերս հարիւր․
Ամք չորեք հարիւր և երեսուն․
Ամաց քսան և միոյ կամ քառասուն և միոյ․
Արք իբրև երկու հազար․
Երգս հինգ հազար։

433․ Թւերը վերջահոլով եզակի չեն դրուիր՝ ոչ առաջ ոչ ետև․ չըսուիր Տասին աւուր, տասին աւուրց, աւուր տասին, աւուրց տասին, հապա Տասն աւուր, տասն աւուրց, տասանց աւուրց, աւուրց տասանց։

Մեծ թիւերուն՝ կըգտուի ըսուած գործիականը․

Տասն հազարաւ ընտիր ընտիր արամբք․
Տասն հազարաւ զինու ընտիր զօրու․
Երկոտասան հազարաւ մարտիկ պատերազմող արամբ․
Չորիւք բիւրու հետևակաւ զօրու․
Մետասան բիւրու վահանաւոր զօրօք։ —
Ամօք երեք հարիւրով․
Արամբք իբրև վեց հազարաւ․
Հանդերձ զօրօք վաթսուն կամ յիսնսուն բիւրուն։

434․ Նախդրիւ հոլովներուն ալ համաձայն կըդըրտնուին մեծ թիւերը միայն․

Չորք հազարք դռնապանք․
Չորք բիւրք մատակ ձիք․
Երկուս հազարս մարս․
Երիս հազարս տաղանդս ոսկւոյ․
Չորս հազարս արս սիկարեանս։—
Տուփք ոսկիք երկոտասանք․
Քաղաքք երեքտասանք․
Ազգք չորեքտասանք․

Արք վեց հարիւրք.
Իշխանք հազարք.
Արք հազարք երեք հարիւրք.
Ոչխարք երեք հազարք.
Զականս երկոտասանս.
Եզինս երկոտասանս.
Աւուրս քառասունս.

Ճարմանդս յիսունս.
Էշս երկուս հազարս.
Արս երիս հազարս.
Զուարակս քսան և երկու հազարս.
Հետևակս հազարս հարիւր քսան.
Դահեկանս երկուս բիւրս։

435. Շատ անգամ ածականի տեղ գոյական մը կըդրուի սեռական՝ յատկացուցչի պէս.

Սպաս ոսկւոյ և արծաթոյ. — ընել է ոսկեղէն և արծաթեղէն։

Արք զօրութեան. Նահատակք քաջութեան. — ընել է զօրաւորք, քաջք։

Երկիր բարութեան. Հարուածք անբժշկութեան. — ընել է բարի, անբժշկելիք։

Պարիսպք բարձրութեան. Աթոռ բարձրութեան. — ընել է բարձր։

Իրք գարշութեան. Խունկ անուշութեան. — ընել է գարշելի, անոյշ։

Բուն թանձրութեան. Տկարութեան միտք. — ընել է թանձր, տկար։

Լսօղ մոռացութեան. Մեծվայելչութեան փառք. — ընել է մոռացկոտ, մեծավայելուչ։

Վէմ անշարժութեան. Աման ինչ մորթոյ. Փոփոխմանն անուն. — ընել է անշարժ, մորթային, փոփոխեալ անունն։

Հօտք բազմութեան այծեացն սևութեան՝ յօղիս դարձեալ սպիտակութեան. — ընել է՝ բազում հօտք սևաւ այծիցն յօղիս սպիտակս։

Գործք բարեաց. Գործք յոռութեանց. — ընել է բարի, յոռի։

Զիա՞րդ իրաւանց իցեն այսպիսի իրք. — այս ինքն իրաւացի։

Նա քեզ 'ի պէտս արկանել զչափով հանդերձան և զօգտիցն. — այս ինքն որ չափով է (389), զչափաւոր և զօգտակար ։

Ունայնութեան հայրենատուր գնացք. — այս ինքն ունայն ։

Ոչ յապականութեան սերմանէն, այլ յանապականացուէն. — այս ինքն ոչ յապականացու ։

Նոքա զի զեղծանելի պսակն առնուցուն, և մեք զանեղծութեանն. — այս ինքն զանեղծն ։

Իբրև զարհամարհ մի և զքամահանաց և զերեքդանգեան 'ի մէջ արկեալ կոտէին. — այս ինքն զքամահելի ։

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆ—ՈՐ·

436 · Այս դերանունը շատ տեղ եզակի յոգնակիի մտքով ալ կըբանի, մանաւանդ ուղղական ու հայցական ·

Դոքա որ կանդ · բաղումք որ ունէին · ամենայն մարդիկ որ ըմպէին ։
Որդիքն քո զոր դու սիրեցեր · զգործն զոր ես գործեմ ։
Յամենայն ծառոց՝ որ է ՚ի դրախտիդ ։
Զաղբերս ջուրցն՝ որ ելանէ ՚ի լեռնոտանէ անտի ։
Պղինձ և երկաթ՝ որոյ ոչ գոյ թիւ ։
Այնք յորոյ վերայ վկայէ ։
Անկողնովքն՝ որով դատապարտեցանն ։
Ապաքինութեանցն՝ որով փայլեցին ։
Զաւելորդացն կերակրոց՝ յորմէ ամենեքին հրաժարեալ էր ։
Յամենայն գործս՝ յորում են մարդիկ ։
Նկեսցեն աւուրք՝ յորում թողցեն ։

437 · Այս դերանուան յարաբերած կամ ցուցըցած բանը Յարաբերեալ կ՚ըսուի ։ Որովհետև ըսուած ու դիտցուած բանը պիտի յարաբերէ, սովորաբար յարաբերեալէն ետև կըդրուի, ու իրմով կապուած խօսքին սկիզբը, ինչպէս տեսար հիմայ օրինակներուդ մէջ ։

438 · Բայց շատ տեղ ալ առաջ ինքը կըդրուի, ետքը յարաբերեալն ետևէն կուգայ · ինչպէս,

Վասն զի սուրբ է որ եմուտ անդր տապանակն տեառն · — այսինքն տապանակն որ եմուտ անդր ։

Ո՞ւր է որ ծնաւ արքայն Հրէից. — այս ինքն արքայն որ ծնաւ :

Որ 'ի ձեռն հրեշտակաց խօսեցաւ բանն՝ հաստատուն եղև. — այս ինքն բանն որ :

Վասն որ 'ի Քրիստոս Յիսուս հաւատոյն. — այս ինքն վասն հաւատոյն որ է (340) :

Որ բարւոք վերակացու լինին երիցունք՝ կրկին պատուոյ արժանի եղիցին. — այս ինքն երիցունք որ :

Դեմետրիոս և որ ընդ նմա ճարտարք. — այս ինքն և ճարտարք որ ընդ նմա էին :

Իբրև լուան որ յԵրուսաղէմ Առաքեալքն էին. — այս ինքն Առաքեալքն որ էին :

Դու որ գործէին զամբարտաւանութիւն զսոդոմայեցւոցն խայտառակեցեր. — զի զսոդոմացիսն որ գործէին :

Զոր նախնեացն ձերոց մեծաւ աշխատութեամբ գտեալ էր՝ դա 'ի միում ամի կորոյս զերկիրն ամենայն. — այս ինքն զերկիրն ամենայն զոր :

439. Յարաբերեալը դերանուն որ ըլլայ նէ, շատ անգամ յայտնի չգրուիր՝ զօրութեամբ կ'իմացուի. որ ըսել է թէ յարաբերելի դերանուն մը և յարաբերական գնելուն տեղը՝ միջակ անուն. և որ կըգրուի, որ ինքիրեն մինակ ան կընշանակէ (125) :

Որ այժմ կեամ, ըսել է ես որ :

Որ մեռաք մեղացն, — մեք որ :

Ո հովուեսդ. Որ ուսուցանես զընկերն, — դու որ :

Ո՛վ որ պատուհասեսդ, ո՛ որ զպսակս զայս հիւսեցեր, — ո՛վ դու որ :

Որ 'ի Գեթդ էք, — դուք որ :

Որ ձեզ լսէ. Ո բնակեալ է, — նա որ :

Որ կամին մեծանալ, — նոքա որք :

Նմանկ ալ հոլովները.

Որով դատիս զընկերն՝ զանձն քո դատապարտես. — այս ինքն այնու որով դատիս. որով որ կըդատես նէ :

Ոչ յանդիման առնել կարեն քեզ՝ վասն որոյ այժմ չարախօսեն զինէն ·— այս ինքն զայն վասն որոյ · որ բանի համար որ կըչարախօսեն նոր նէ ։

Ոչ որում ցանկացեալդ էք՝ վաղվաղակի տամ գըտանել ձեզ ·— այս ինքն զայն որում ցանկացեալդ էք · որուն որ կարօտցեր էք նէ ։

Որոց ոչ պատմեցաւ վասն նորա՝ տեսցեն, և որոց չիցէ լուեալ՝ 'ի միտ առցեն ·— այս ինքն նոքա որոց · որոնց որ չպատմուեցաւ, և այլն ։

Նրանի որոց ոչ իցէ տեսեալ և հաւատասցեն ·— այս ինքն այնոցիկ որոց ոչ իցէ տեսեալ · որոնց որ տեսած չըլլան ու հաւտան ։

Ընաս ինչ ոչ գտի յառնս յայսմիկ, զորոց դուք չարախօսէքդ զդմանէ ·— այս ինքն յայնց զորոց չարախօսէք · որ բաներուն համար որ կըչարախօսէք նոր ։

440 · Երբոր ատանկ դերանուն յարաբերեալը զօրութեամբ կ'իմացուի նէ, յարաբերականը կամ միջակ անունը ո, որ՝ կ'ըլլայ որ ան ծածուկ յարաբերեալ դերանունին հոլովն ինք կ'առնէ, կ'ըլլայ ալ որ չառներ ու ինք իր պէտք եղած հոլովը կըդրուի · ինչպէս երկու կերպին օրինակն ալ քովէ քով դրած կըտեսնես ·

Որում խնդրէ 'ի քէն՝ տուր, և որ կամի փոխ առնուլ 'ի քէն՝ մի դարձուցաներ զերեսս ·— այս ինքն այնմ որ խնդրէ, յայնմանէ որ կամի · (երկու կերպը մէկտեղ) ։

Խօսել չհամարձակէին զոր ինչ եղեն ·— այս ինքն զայն որ ինչ եղեն ։

Պանց նորա եղև և ոչինչ որ ինչ եղեն ·— այս ինքն ոչինչ յայնմանէ որ ինչ եղեն ։

Դու ոչ մտանես, և զորս մտանեն՝ ընդդէմ կացեալ արգելուս ·— այս ինքն զայնոսիկ որք մըտանեն՝ արգելուս ։

Դուք ոչ մտանէք, և որ մտանելոցն են՝ արգելուք ·— այս ինքն զայնոսիկ որ մտանելոցն են ։

Դուք ոչ մտանէք, և որոց մտանեն՝ չտայք թոյլ մտանել. — այս ինքն այնոցիկ որ մտանեն ։
Զի երևելի կացցեն՝ որ անցանեն ընդ ծով նաւօք. — այս ինքն այնոցիկ որ անցանեն ։

Դողացեալ վասն որոյ գաղտն արար. — այս ինքն վասն այնր զոր ։
Վասն որ ասեսն թէ, և այլն. — այս ինքն վասն այնր որ ասեսն (634) ։

Վասն որոց առաքեցանն 'ի Յովհաննէ. — այս ինքն վասն նոցա որք առաքեցան ։
Վասն որք ոչ կարևոր համարին. — այս ինքն վասն նոցա որք ոչ համարին ։

Ամենք յորոց անդն կային. — այս ինքն յայնցանէ որք անդ կային ։
Ատեայ առ մի ումն որ անդ կային. — այս ինքն յայնցանէ որ անդ կային ։

Եւ առ յորոց ածէրն ձեռամբ իւրով պատարագս. — այս ինքն յայնցանէ զորս ածէր ։
Որոշումն արտաքոյ բնութեան՝ շունս գործէ յորմէ բաժանեցաւ և առ որում բնակեաց. — այս ինքն զայն յորմէ, և զայն առ որում ։

Ոչ գարշիս յումեքէ, յորոց արարեր. — այս ինքն յումեքէ յայնցանէ զորս արարեր (394) ։
Կողոպտեցին հանեին և ոչինչ թողին զոր ընդ իւրն ունէր. — այս ինքն ոչինչ յայնցանէ զոր ընդ իւր ունէր ։

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ԴԻՄՈՐՈՇ ՅՕԴԵՐ — Ս, Դ, Ն

441. Աս յօդերս, ինչպէս ըսինք ու ցուցըցինք (140), դերանուններու ուժ ունենալով կ'որոշեն յայտնի կ'ընեն անորոշ և անյայտ անունը. ս ու դ, սա, դա, սոյս, դոյդ, այս, այդ նշանակելովը կ'որոշեն. իսկ ն, նա, այն նշանակելէն 'ի զատ, յատուկ որոշող ու յայտնի ընող յօդ ալ է, և կըդրուի այն անուան՝ որ առաջուց յայտնի է կամ խօսուեր է վրան. կամ թէ և առաջ չէ խօսուեր ալ նէ վրան, բայց մէկ կերպով մը որոշուած ու մասնաւորուած է: Ինչպէս, անյայտ և անորոշ ծովի կամ հացի ու ձկներու վրայ խօսուի նէ, կ'ըսուի,

Ամենայն ուխք 'ի ծով գնան և ծով ոչ լնու:
Ոչ գոյ մեր աւելի քան զհինգ նկանակ և զերկուս ձկունս:

Բայց երբոր մէկ մ'առաջուց խօսուած կամ գիտցուած ծովին ու հացին ու ձկներուն վրայ նորէն խօսուի նէ, կ'ըսուի,

Զինչ արասցուք քեզ և դադարեսցէ ծովս 'ի մէնջ. — առէք ընկեցէք զիս 'ի ծովդ, և դադարեսցէ 'ի ձէնջ ծովդ. և առին զՅովնան և ընկեցին 'ի ծովն, և դադարեաց ծովն 'ի խռովութենէ իւրմէ:
Առեալ զհինգ նկանակն և զերկուս ձկունսն օրհնեաց:

Ասանկ ալ անորոշ ու չմասնաւորած մտքով կ'ըսուի.

Հոգի սուրբ Աստուծոյ գոյ 'ի քեզ:
Որդի Աստուծոյ զանձն իւր անուանէ:

Իսկ որոշեալ ու մասնաւորած մտքով, թէ և առաջ չէ խօսուեր վրան, կ'ըսուի.

Սուրբ Հոգւոյն իմաստութեան փախիցէ 'ի նենգութենէ:

Որդւոյն Աստուծոյ եկն և ետ մեզ միտս:

Նա օձն էր իմաստնագոյն քան զամենայն գազանս. — այս ինքն օձը, օձ գազանը:

Յառաջնումն ամին Կիւրոսի արքայի Պարսից, 'ի կատարել բանին տեառն 'ի բերանոյ Երեմիայի մարգարէի, զարթոյց տէր զոգին Կիւրոսի թագաւորին Պարսից:

Ի սկզբանէ էր բանն, և բանն էր առ Աստուած, և Աստուած էր բանն. — առջի բանն որոշուելու և մասնաւորուելու համար ունի ն. իսկ ետևի երկուքը կընշանակեն այն բանն:

442. Ինչպէս 140 թիւն ըսուածէն յայտնի կ'ըլլայ, յօդը շատ անգամ բառի մը վրայ դրուելով՝ զօրութեամբ մէջ կըբերէ դերանուն մը, անուն մը, ինչուկ նաև բայ մը. ինչպէս,

443. Դերանուան ցուցնօղ յօդ.

Ընկալ զփոքրս 'ի տկարէս, և շնորհեա զմեծդ առ 'ի հզօրէդ. — այս ինքն զայս իմ փոքր յինէն 'ի տկարէ, զայդ քո մեծ 'ի քէն 'ի հզօրէ:

Տեսանեմ զմարդիկս զի շրջին. — այս ինքն զայս մարդիկ որ աստ մօտ են:

Արքայդ Իսրայէլի. — այս ինքն դու արքայ կամ դա արքայ:

Զայն կերակուրդ. — այս ինքն զայն կերակուր քո:

Ի բոլորեսին յայտնիկ թուղթն. — այս ինքն յայտնիկ թուղթս նորա, իւր:

Աստուծոյն, աստուծոյքն. — այս ինքն աստուածունը, ան որ աստուծոյ է, անոնք որ աստուծոյ են:

Մաքսաւորն և ձկնորսն և առանց դպրութեանն. — այս ինքն այն որ առանց դպրութեան է կամ էր։

Մարմնովն, հոգւովն. — այս ինքն այն որ մարմնով է, այն որ հոգւով է։

Առ 'ի մէնջս կամ 'ի մէնջն, առ 'ի ձէնջն. — այս ինքն այս որ, այն որ 'ի մէնջ է, 'ի ձէնջ է։

Զոր արար Դաւիթ յորժամ քաղցեաւն և որ ընդ նմայն էին. — այս ինքն քաղցեաւ ինքն և որ ընդ նմայն էին։

Ոչ այսպէսն՝ յողն և ընդ պատճառաւ է. — այս ինքն այն որ ոչ այսպէս է։

444. Անուն ցուցանող յօդ.

Եթէ ընդ փայտ դալար զայս առնեն, ընդ չորն զի՞նչ լինիցի. — այս ինքն ընդ չոր փայտն։

Աշակերտքն Յովհաննու պահեն ստէպ, և քոյքդ կամ քոյդ ուտեն և ըմպեն. — այս ինքն քո աշակերտքդ։

Այս առակ և դատաւորին. — այս ինքն դատաւորի առակն։

Է բարկութիւն որ գովելի է 'ի գրոց, որպէս Մովսէսին. — այս ինքն որպէս Մովսէսի բարկութիւնն։

Նա է քաւութիւն մեղաց մերոց, և ոչ եթէ մերոցն միայն. — այս ինքն մերոց մեղաց միայն։

Ընդէ՞ր ոչ բովանդակեցէք զսակ աղիւսոյն ձերոյ որպէս յերէկն և յեռանդ՝ և զայսր աւուրդ. — այս ինքն և զսակդ այսր աւուր։

Բարեաց գործողքն պսակին, չարեացն՝ 'ի հուրն անշէջ մատնին. — այս ինքն չարեաց գործողքն։

Ոչ էր հաւասար պարզաբար գնալն և այնպիսի պատճառաւն. — այս ինքն այնպիսի պատճառաւ գնալն, երթն։

445. Նոյն ցուցնող յօդ.

Պաշարեցից զքեզ որպէս և Դաւիթն. — այս ինքն որպէս և Դաւիթ պաշարեաց։

Զգործ տեառն գործէ որպէս և եսս. — այս ինքն որպէս և ես գործեմ։

Եղից և արարից որպէս միշտն. — այս ինքն որպէս միշտ առնէի, արարի։

Զառնելն և զոչն. 'ի բանալն և յոչն. — այս ինքն զոչ առնել, յոչ բանալ։

446. Շատ անգամ մէկ անունի յօդն՝ իրմէ առաջ դրուած ածականին, յատկացուցչին, բացայայտչին, խնդրին ու մակբային վրան կըդրուի. ինչպէս,

447. Ածականին վրայ յօդ.

Կորուսեալս հոգւոյ.	Աներկևանն ցնծութեամբ.
Կարօտս անձին.	Ճշմարիտքն երկրպագուք.
Ահաւոր և մեծս արարածոց.	Երկուցն եղբարց.
Ամենակալ մեծանունդ տէր.	Ի չորիցն հիւթոց.
Ո՛վ քաջդ խոհեմք.	Յիմուսն անձին.
Արարչականդ քո հրամանաց	Ի միջս բանից. քոյովդ բանիւ.
Միածինն որդի.	Բունդ կուսութեան.
Զհինգն ևս փեղկ.	Ի քումդ լրութեան.
Ի ծայրածաւալն ծովէ.	Իւրումն որդւոյ։

448. Յատկացուցչին վրայ յօդ.

Զսրբութեանն օրէնս.

Զինչ օգտեցուցանէ ոմանցն լուսաւորութիւն զհասարակացն անտեսութիւն.

Զինքեանն սպանանէ զփեսայ.

Զնորունն հաւատութիւն։

449. Բացայայտչին Վրայ յօդ.

Եպիսկոպոսն անուն՝ 'ի   Ի Սինն անապատէ.
Հելլենացի լեզուէ է.   Զկուաշն աւան.
Դիկլաթն գետոյ.   Ջայրդ անուն՝ մի է։

450. Խնդրին Վրայ յօդ.

Նմանութիւն Աստուծոյ է սուրբն և արդարն գոլ հանդերձ խոհեմութեամբ. — այս ինքն սուրբ գոլն և արդար գոլն։

Զինչ իցէ 'ի մեռելոցն յառնել. — այս ինքն յառնելն 'ի մեռելոց։

Յընկեցիկն առնել զնա. — այս ինքն յառնելն ընկեցիկ։

Չարն 'ի չարն գործելոյ առնու զանուն. — այս ինքն 'ի չար գործելոյն։

Ի բարին խօսել և 'ի չարն. — այս ինքն 'ի բարի խօսելն և 'ի չար խօսելն։

Յետ այնչափ ուղղութիւնսն գործելոյ. — այս ինքն յետ գործելոյն այնչափ ուղղութիւնս։

Վասն Անտիոքայ Երևեալն անուանելոյ. — այս ինքն անուանելոյն Երևեալ, Երևելի։

Զանձնէ անփոյթ առնես 'ի մարդոյ առիւծդ եղելոյ. — այս ինքն եղելոյդ առիւծ։

Յինէնս գործեցելոց. — այս ինքն գործեցելոցս յինէն։

Յորժամ յիսս խորհրդոց լինիք վերահասու. — այս ինքն խորհրդոցս որ յիս (389)։

Յաղագս առ մեզն գթութեան. — այս ինքն գթութեանն որ առ մեզ։

451. Մակբային Վրայ յօդ.

Վաղն առնելով. ցանգն հայելով. — այս ինքն վաղ առնելովն, ցանգ հայելովն։

Զկարին խոկ զոք շռայլեալ. — այս ինքն զոք զկարի խոկ շռայլեալն ։

Միւսանգամն գալստեան դատաստան. — այս ինքն միւսանգամ գալստեանն ։

Զանդն աւուրս. անդն իրաց. — այս ինքն զաւուրսն որ անդ, իրացն որ անդ ։

Զայն ևս կազմէ՝ զմին կարծել գոլ թշնամիս. — այս ինքն զմի կարծելն։

Ասանկ ալ (ըստ 447) յատուկ անուններուն սովորաբար նախադաս ածականին կրճըուի յօդը.

Մեծն Պաւղոս. ՙՆորն Երուսաղէմ.
Արին Վաղարշակ. Իմն Գրիգոր.
Երուանդեանս Տիգրան. Մերոյն Հայկայ.
Քաջին Հայկայ. Անսուտն Աստուած.
Բարերարին Յիսուսի. Մեծիդ Աստուծոյ.
Զմեծէն Սահակայ. Ի մարդասիրէն Աստուծոյ ։

452. Երբեմն ալ որ և իցէ անուան յօդը՝ ետևի ածականին կրճըուի, երբոր զատելով մը կ'առնուի.

Որ տեառն մեծն և երևելին ։

Տէր ամենակալն խնդրեսցէ վրէժ ։

Օրհնեցէք զԱստուած բարերարն ։

Գոհանացուցին զԱստուած բարձրեալն ։

Այր լի գիտութեամբ հայովս, և առաւելեալ յունիւն ։

Դարձան արք Իսրայէլի ապստամբեալքն զհետ այլազգեացն ։

Արանց խստասրտացդ այդոցիկ ։

Յամենայն ազգաց եկելոցն ՚ի վերայ Երուսաղէմի ։

Զայս յայտ առնէ Դաւիթ մեծն ։

Անկաւ Բաբելոն մեծն ։ Ուր էր Ղազար մեռեալն ։

Բայց ետև դրուած թըւի ու դերանուանական ածականներու չըլլար ըսել՝ Եղբարց երկուցն կամ երկո-

ցունցն, մանկանց եօթանեցունցն, որդի քոյդ, որդւոյ իւրումն, բանից իմոցս կամ քոցդ. — Հապա լսելու է Եղբարցն երկուց կամ երկոցունց, մանկանցն եօթանեցունց, որդիդ քո, որդւոյն իւրում, բանիցս իմոց, բանիցդ քոց :

453. Շատ անուններ խուռն կապուած մէկտեղ որ գտուին, շատ անգամ առջինին միայն դրուելով, երբեմն ալ ետքինին միայն, ամէնն ալ որոշուած կըսեպուին.

Կարկուտն և անձրև.
Աղքատն և տնանկ.
Մանրեցան խեցին և երկաթ.
Ազգն քո և քահանայապետք.
Դպիրքն և փարիսեցիք.
Քահանայապետքն և դպիրք և փարիսեցիք.
Պիղծդ և անուանարկ.
Զպտուղ ցորենոյն և գինւոյ և ձիթոյ և մեղու.
Հօրն կամ մօր.
Ի բերան կործանելոցս և չարչարելոց.
Եկացն և պանդխտաց.
Զխուլն և զհամր, զականին և զկոյր.
Մանրեաց զխեցին և զերկաթ.
Զպղինձն և զարծաթ և զոսկի.
Զմեծամեծսն և զփոքունս. —
Զբոլոր ուստի ոսկին և արծաթն հատանի, — կամ
Զբոլոր ուստի ոսկի և արծաթն հատանի.
Քստմնեալ լինէին ոսկերք և մարմինքն.
Զքաղցրութիւն և զսաստկութիւնն Աստուծոյ.
Ով պիղծ և ամենապիղծդ:
Ով խորք մեծութեան և իմաստութեան և գիտութեանն Աստուծոյ.
Հեզութեամբ և հանդարտութեամբն Քրիստոսի.
Վասն հարց և մարցն.
Հրաման ետ մոգուց և մոգպետացն.
Ապականացու արծաթեղինօք և ոսկեղինօքն :

454. Երբեմն ալ աւելի կըդրուի, գոյականին ալ

ածականին ալ, յատկացեալին ալ յատկացուցչին ալ.

Յարանցս յայսցանէ եկելոցս ընդ մեզ.

Զան զորսդ մտեալդ առ քեզ.

Մատուցանել զայն Թագաւորին երկնաւորին.

Ազգացն առաջնոցն.

Ի չարէն որդւոյն սատակեցաւ.

Պատմէր զկիրսն եղեալսն.

Զաւազանսն մեծամեծսն.

Զմիջինն այսոցիկ տեսութեանց ընտրեսցուք ըզ-բանն : —

Տեսիլս Ռաքելոյս. Ամենայն ժողովուրդն երկրին.

Ի վերայ աշտարակացն քաղաքին.

Զբանակն եգիպտացւոյն :

Որ բաւական էր ըսել միայն՝ Յարանցս եկելոց, զորսդ մտեալս, Թագաւորին երկնաւորի, ազգացն առաջնոց, 'ի չարէ որդւոյն, — տեսիլ Ռաքելոյս, ամենայն ժողովուրդ երկրին, 'ի վերայ աշտարակաց քաղաքին, ըզ-բանակն եգիպտացւոց կամ զբանակ եգիպտացւոյն :

455. Երբոր գոյական մը այս, այդ, այն դերանուններէն ետև գրուի, հարկաւոր չէ վրան յօդ դնել. Այս այր, զայն այր, այդր բանի, յայնմ աւուր, այսու օրինակաւ, այդց պարծանաց, յայնց ժամանակաց, այս բանք, այսոքիկ բանք, յայդոսիկ տեղիս, յայնոսիկ գործս :

Բայց կրնայ ալ գրուիլ. Այս երանելոյս, այս կարգաւորութեամբս, այս կրիւքս, յայսմ կենացս, յայսցանէ 'ի գործոցս. յայդմ ահաւոր անուանէդ, զայդ նըշանսդ, այն բնութեանն, յայն տեղին, յայն տանն, զայն ջուրսն, զայն տեղեօքն, այնմ աւետեացն, յայնմ աւուրսն, 'այնց' բանիցն, զայնոսիկ արհաւիրսն :

456. Իսկ երբոր գոյականն առաջ գրուի, սովորաբար միշտ յօդ դնելու է իրեն, մանաւանդ ուղղականին ու հայցականին.

Օրս այս.
Որդիս մեր այս.
Ժողովուրդս քո այս.
Վիմիս այսորիկ.
Ըստ բանիս մեծի այսորիկ.
Անուամբս այսուիկ.
Արքս այսոքիկ.
Արանցս այսոցիկ.
Թռչունդ այդ.
Թղթովդ այդուիկ.
Յերդմանեդ քումմէ յայդ-
մանէ.
Մատենիդ գտելոյ այդորիկ.
Ոսկերքդ այդոքիկ.
Իրքդ այդ.
Այրն այն.
Մարդոյն այնմիկ.
Ըստ բանին այնմիկ չարի.
Ազգաւն այնուիկ.
Արքն այնոքիկ.
Արքն այն.
Յետ աւուրցն բազմաց այ-
նոցիկ.
Յաւուրսն յայնոսիկ:

457. Երբեմն առանց յօդ դնելու ալ կ'ըսուի, մանաւանդ վերջահոլովներուն, կամ թէ որ դերանուանական ածական կամ յատկացուցիչ ունենայ՝ քովը.

Յաւուր յայսմիկ.
Յազգէ յայսմանէ.
Ի տեղւոջ յայդմիկ.
Ի ջրոյ յայդմանէ.
Ի ժամանակի յայնմիկ.
Յօրէ յայնմանէ: —
Ի զաւակէ իմմէ յայսմանէ.
Եղբայր քո այս.
Ժողովրդեան քում այսմ.
Ծառայից քոց այսոցիկ.
Զմարմին մեր զայս.
Զխորհուրդ քո զայդ:

458. Դերանուանական ածականներն ես, դու, և այլն (134) մինակ որ ըսուին՝ միշտ յօդով կըբանին. Իմս, իմդ, իմն, զիմն, զիմսն, յիմոցն, քոյդ, քոյումդ, քոյովս, քոյովդ, քոյովն, 'ի քումմէդ, 'ի քումմէն, 'ի քոյոցդ, մերովս, 'ի մերմէն, ձերդ, զձերն, ձերոցդ, ձերովքդ, զիւրն, իւրոցս, յիւրոցն, զիւրսն, նորայն, զնորայն, 'ի նորայոյն, նորայովքն, զնոցայսն, և այլն: Ու ինչպես տեսար, ամենքն իրեք յօդն ալ կ'առնեն տեղին նայելով և այն զանազանութեանն որ ցուցըցեր ենք 'ի 140:

459. Շատ անգամ գլխորոշ յօդերուն տեղը կը-

բանին այսր, այդր, անդր մակբայները՝ պարզ նախդրիւ տրականի հետ, աստ, այդ, անդ՝ նախդրիւ վերջահոլով տրականի հետ, աստի, այտի, անտի՝ բացառականի հետ. որ երբեմն այս, այդ, այն դերանուններուն տեղն ալ կը-բռնեն ատոնք ամէնը, ինչպէս որ յօդերն ալ. այսպէս,

Ի տեղի այսր գալ. երթեալ էին 'ի քաղաք անդր, 'ի վաղիւ անդր, յիւրս անդր կամ առ իւրսն անդր եկն.
Ի դրախտի աստ.
Ի ժամանակի աստ յայսմիկ.
Ի թղթի այդր.
Ի պարտիզի անդ.
Յազգի անդ իւրում.
Ի ժամանակի անդ.
Իմ արքայութիւն չէ յայսմ աշխարհէ. եթէ յաշխարհէ աստի էր, սպասաւորքն իմ մարտնչէին արդեօք.
Յերդմանէ աստի իմմէ.
Ի նզովից աստի իմոց.
Ի ժամէ աստի յայսմանէ.

Յազգէ աստի խոտորելոյ յայսմանէ.
Ի հիւանդութենէ աստի իմմէ յայսմանէ.
Ի մերոց, 'ի քոյոց աստի.
Ի տեղւոջէ այտի.
Ի մասանց այտի.
Ի քոյոց այտի.
Յառնէ այտի յայդմանէ.
Ի լեռնէ անտի.
Ի սրտէ անտի.
Ի քնոյ անտի.
Յիւրոց, 'ի նորայոց անտի.
Ի սիրոյ անտի Աստուծոյ.
Ի նոցա անտի յուսոյն.
Ի ծմակին կողմանց անտի.
Ի մեծամեծաց աւագաց քանանացւոց անտի:

460. Յոգնակի հայցականներն ու նախդրիւ տրականները ս յօդ որ առնելու ըլլան նէ, անուշութեան համար շատ տեղ իրենց սէն քէ կըփոխեն ըստ 60. ու կ'ըսուի Օ բանքս, զէքս, զանարժան ծառայքս, 'ի ծառայքս, առ փրկեալքս, ընդ հողեղէնքս. — փոխանակ ըսելու զբանսս, զէսս, զանարժան ծառայսս, և այլն. ինչպէս որ կ'ըսուի ալ երբեմն. Օ մեղսս զայսոսիկ, զերիս թագաւորսս, յիրսս յայս, 'ի հարսանիսս:

461. Միջակ անունները ի՞նչ, ով կամ ո, որ, ու

յարաբերական դերանունն որ, բնաւ ամենեւին յօդ չեն առներ. բնաւ չըսուիր որս եմ, որոյդ, որումդ, որոնք, որոնցն, յորոյն, ուրն, ուրան, եւն. անոնց տեղը՝ ետեւի բային վրայ կըդրուին յօդերը, ինչպէս հիմայ կարգաւ կըտեսնենք։

462. Թէ որ որ յարաբերականէն ետեւ կամ ով, ո, որ, ինչ միջակ անուններէն ետեւ, կամ անոնց միտքը ունեցող՝ որպէս, որպիսի, որքան, որչափ, ուր, ուստի, յորժամ, երբ, մինչ, ուր, ուրեք բառերէն ետեւ՝ դիմաւոր բայ մը ըլլայ նէ, ան բայը դիմորոշ յօդ կ'առնէ շատ անգամ, ու ես, դու, նա, այս, այդ, այն դերանուններուն, կամ աստ, անդ, այսր, այդր, անդր, ասանկ, ադանկ, անանկ, այժմ մակբայներուն մէկուն ուժը կ'ունենայ ան յօդը. ինչպէս,

Որ խօսիմս ընդ քեզ.	Ուստի ելին.
Զոր խորհեցայս առնել.	Մինչ երթայինն.
Գիտէք զինչ ասեմս.	Զոր պարտէաքն առնել.
Ես այր տառապեալ զիա՛րդ կամս հիացեալ.	Ուր էաքն ժողովեալ.
	Մինչ էաքն մարմնով.
Քան զոր ասեմդ.	Հաստատուն կաց յոր ուսարդ.
Զոր գրեցիդ.	
Գիտէ՞ք զինչ արարից ձեզ.	Չգիտեմ զինչ խօսիսդ.
Զոր կամիմն.	Զինչ է այդ զի խորդասդ.
Զոր ատեամն.	Զի՛ կայ մեր եւ քո՝ զի եկիրդ այսր.
Որում չեմն արժանի.	
Զոր քակեցին.	Զոր ընթեռնուցուքդ.
Ողորմեցայց որում ողորմեցայցն եւ գթացայց յոր գթացայցն.	Որպէս էքդ անխմոր.
	Քան որչափ էքդ.
	Եւ զի յղեցէքդ առ իս.
Զոր ինչ շնորհիցեմն.	Զսա զոր տեսանէքս.
Որպէս երդուայն.	Զոր ասեմն՝ նա ոչ գիտէ.
Ոչ որպիսիս կամիցիմն.	Ուր եւ կոչիմն՝ գնասցես.
Եւ ուստի եմն գիտէք եւ ուր երթամն գիտէիցէք.	Որովք համարիքն ունել.
	Որոյ եղերուքն դուք որդիք.

Զոր ուսարուքն և ընկալարուք և լուայք և տեսէք յիս.
Զոր տեսանիցէքն.
Որ էջն յերկնից, որդին մարդոյ՝ որ էն յերկինս.
Որում չէն մարթ լինել.
Ուր չիքն փոփոխումն.
Որ գթայն.
Որ տայն ամենայնի.
Այնր որ սրբէն և որ սրբին.
Զոր ուտէն.
Յուր զիարդ ասէն.
Որ ընթեռնուն՝ ՚ի միտ առցէ.
Մինչդեռ կայրն կախեալ.
Որ եկնն. յորժամ եկնն.
Զոր ինչ խնդրիցէն.
Այլ ումեք որ նստիցին.
Զոր արար Դաւիթ՝ յորժամ քաղցեաւն և որ ընդ նմայն էին.
Ոչ զի մեռաւն՝ այլ զի խաչեցաւն.
Քան փութացաւն և առաքեաց. — այս ինքն քան թէ զի փութացաւն.
Որ ատեանն զիս.
Որք կամինն մեծանալ.
Որ կանն. որ ննջէնն.
Զոր ասես նոյն ասէդ՝ այսպիսի ինչ է.
Զինչ է այս զոր ասես ցմեզ.
Առաւել քան զոր երևիս մեզ և գիտիս.
Որ եկնս ՚ի վերայ.
Որպէս ասացաւս.
Որ ենս. որ կանս.
Սոքա որ խօսինս.
Ո՛վ է որ ասէդ ցքեզ.
Որ խօսիդ ընդ քեզ՝ նա է.
Այդ որ ասիդ.
Ի մէջ դոցա որ կանդ աւադիկ.
Ուր էրդ յառաջն.
Զոր ընտրեացդ իւր տէր.
Որպէս և ասացաւդ:

463. Թէ որ նոյն բառերէն ետև բայէն առաջ՝ անուն բայի կամ խնդիր դերանուն մ՚ըլլայ նէ, յօդն ան դերանունը կ՚առնէ, թէ և բայն յայտնի դրուած չըլլայ՝ բայց զօրութեամբ իմացուի (340, 445).

Զոր ինչ ես գործեմ.
Զգործ տեառն գործէ՝ որպէս և ես. — այս ինքն որպէս և ես գործեմ.
Որ ինևս ընդ ձեզ խօսի.
Որ ինչ յինէնս խնդրեցեր.
Որպէս մեքս լուաք.
Զոր եսդ սիրեմ.

Յոր եսդ իջանեմ.
Զոր եսդ բժշկեցի.
Որ շուրջ զմեւքդ բնակեալ են.
Զոր եսն պատուիրեմ.
Ուր եսն եմ.
Ուր եսն երթամ.
Որ զիսն սիրեն.
Որ յիսն մեղանչեն.
Զոր մեքն քարոզեմք.
Զոր դուդ առնես.
Ոչ գիտեմ զինչ դուդ ասես.
Որ վասն քոյն մատնեցաւ.
Որ շուրջ զքեւդ են.
Որ իբրեւ զքեզդ իցեն.
Ընդ որս դուքդ զարմանայք.
Զայրն զորմէ դուքդ ասէք.
Մինչ առ ձեզս եմ.
Յորում եւ դուքս էք բնակեալ.
Որում դուն վկայեցեր.
Զոր դուքն ոչ գիտէք.
Յորս դուքն պանծացեալ էք.
Մինչ առ ձեզն իսկ էաք.

Որոյ իւրն է հանդերձեալքն.
Որ զիւրեաւն էին.
Որոց իւրն հրաման տուեալ էր.
Զոր սայս առնէ.
Զոր դայդ մարգարէանայ.
Ո՞չ տեսանես զինչ դոքայդ գործեն.
Ուր նայն վախճանեսցի.
Որպէս նայն Քրիստոսի է.
Որոց նմայն զայն շնորհեալ էր.
Որ 'ի նմայն ծնեալ է.
Ոչ վասն այլ իրիք՝ այլ զի նմայն չլուան.
Որ զնովաւն էին.
Յորժամ նոքայն նախատէին.
Որ նոքօքն խրատիցին.
Որ 'ի վերայ նոցայն մեռաւ.
Որք զայսս խորհիցին.
Որք զայսն կամին.
Որ զայնն առնեն.
Որք զայսոսիկն պահանջին։

464. Ուրիշ տեղ եւ ուրիշ կերպով, առանց ան բառերէն ետեւ ըլլալու, սովոր չեն աս դերանուններըը յօդ առնելու. քիչ տեղ կ'ըսուի

Դուն գիտա.
Իբրեւ զձեզդ եմ կամ էի.
Ընդէ՞ր ոչ նայն հարկանէր.

Թէ զայսն ասեն.
Եւ այնքն ոչ դադարէին.
Յայնցն որ ողջոյն տայցեն։

465. Նմանապէս նոյն բառերէն ետեւ՝ ուրիշ որ եւ իցէ անուն բայի կամ խնդիր մ'որ ըլլայ բային առաջ՝

մօտ կամ քիչ մը հեռու , յօդն անունք կ'առնեն կամ անոնց ածականները • ինչպէս ,

466 • Անուան բային՝ յօդը առած •

Զոր Աստուածն առաքեաց •
Որով բազումքն իսկ զեղխանան •
Ուր Քրիստոսն նստի •
Որոյ երեսուն և ութն ամ էր •
Որ 'ի Բաբելոն ընտրելակիցն եկեղեցի է կամ ընտրելակից եկեղեցին է • — այս ինքն ընտրելակից եկեղեցին որ 'ի Բաբելոն է ։

467 • Խնդիրը յօդը առած •

Ինձ որ տրուպս եմ •
Որ կարողքս եմք •
Աստ ուր հրամանս առաք •
Ակն քո չա՞ր է զի ես առատս եմ •
Որ ձիթենիդ վայրենի էիր •
Դուք որ չարքդ էք •
Որ ամենեցունցդ ես Թագաւոր •
Ուստի արժանդ իցէ ինձ ուրախ լինել •
Որ հուրն ծախիչ է •
Որ կարի վայելուչն իսկ է •
Մի ընդ այն նայիցիս՝ զի նեղն և անձուկ և խիստ է •
Որպէս պարտն է գիտել •
Որ բունքն իսկ են •
Ինքն որ Աստուածն էր •
Որոց պարտն և պատշաճ էր խնդալ •
Մինչդեռ ալէկոծն ծովածուփ իցէ •
Որ աւարն հարկանէր •
Մինչդեռ այգն կամէր լինել •
Զոր ոստանիկսն անուանեն •
Որում բարձրանձնն ասէին •
Որ խրատն տայ կամ ետ •
Որ ոչինչն ունէին •
Որպէս մինչ յարգն տային •
Ընդ որում անհաշտ թըշնամութիւնն պարտ էր ունել՝ և ոչ բարեկամութիւն •
Որ զԵրիքովն կործանեաց •
Որ 'ի վերն քան զԶրուանն էր •
Որ Յերապօլիսն իցեն •
Որ 'ի բանտն տայի •
Որ օրինօքն էին •

Որ Քրիստոսին խօսէր ·
Որ յաւիտենից եմ ·
Որ ընդ աջմէն իցեն ·
Որ 'ի վերուստն գայ ։

468 · Ասանք ալ անորիշ, անցեալ և ապառնի դերբայները՝ դիմաւոր բայէ առաջ որ ըլլան, իրենք կ'առնեն յօդը կամ իրենցմէ՛ ալ առաջ բառ մը (466, 467).

Որք ուսուցանելու պարտէաք ·
Այնու զի չնալն ետ ·
Մինչ առնելն կամեցար ։
Ես որ կապեալս եմ ·
Նա որոյ և կապեալս կամ ·
Զոր յօդեալ և ուսեալդ ես ·
Ընդ որում և համարձակեալդ խօսիմ ·
Որ արբեալդ էք ·
Որ հզօրացեալն է ·
Զոր խօսեալն էր ·
Եւ զի կապեալն ես էր զնա ·
Որ մեռեալն էիք ·
Զի պնդեալն եկեալն էին յօժարութեամբ ·
Որ ծնեալն իցէ ·
Շատ ևս այն են՝ որ և ննջեցեալքն իսկ իցեն ·
Որ բարձեալն տանէին ·
Որովք մոլորեալն պաշտէին ·
Զոր յայտ արարեալն ասէ ։
Զոր Յոբն գրեալ է ·
Որ ըստ Աստուծոյն հաստատեալ է ·
Որ ամուլն կոչեցեալ էր ·
Որ ընդ նմա 'ի խաչն ելեալ էին ·
Որ բունքն հաստատուն կացեալ էին ։
Որ կալոցս և մնալոցս է ·
Որ նզովելոցն է ·
Որ զբռամբ ածելոցն իսկ է զմեծ վիշապն ·
Որ հարկանելոցն էին զնա ·
Որ նոքօքն շահելոցն էին ·
Որ գալոցն իցէ ։

469 · Թէ որ նոյն վերի ըսած (462) բառերէն ետև՝ բայէն առաջ մակբայ մը ըլլայ նէ, յօդն այն մակբային կ'առնէ, թէ և բայն զօրութեամբ ըլլայ ·

Որ աստս կան ·
Որ այժմս կեամ ·
Ոչ լինէր որպէս արդս · — այս ինքն որպէս արդս լինի ·
Որ արտաքոյս եմք ·
Այսու զոր ոչս արար ·
Բարձցի որ այժմդ ունի ·
Որ զկնիդ գայ ·

Որ վաղդ ելեր մեկնեցար.
Բայց զիարդ այժմդ տեսանէ՝ ոչ գիտեմք.
Որ չեդ էք սրբեալ.
Որ ոչդ հաւատաս.
Որ ոչդ երկնէիր.
Օ՜ որ ոչդ վայելէ՛ քեզ խօսել.
Օ՜ որ աստն ես.
Օ՜ որ անդն խոստացաւ.
Որ անդն կային.
Օ՜ որ միշտն ասէի.
Նչլից և արարից որպէս միշտն. — այս ինքն որպէս միշտն առնէի կամ արարի.
Օ՜ որ համապազն ըմպեմք.
Որ այնպէսն գնայցեն.
Որ զհետն երթային.
Օ՜ որ յանդիմանն տեսի.

Որ մտադիւրն ծառայեաց.
Որ ստոյգն փախչիցին.
Օ՜ որ ինչ մեծամեծ և ողջն ողջն կլանիցեն.
Որ ստահակսն գնայցեն.
Որ հազիւն ապրեցան.
Որպէս կանխաւն ասէի.
Որ ոչն է ընդ մեզ.
Որ ոչն ունիցի.
Օ՜ որ ոչն կամիմ.
Օ՜ որ ոչն արդեօք յարոյց.
Որ ոչն անկեալ երկիր պագանիցէ.
Մ՛ինչ ոչն գիտէին.
Օ՜ ի ոչն ել. Ուր ոչն գոյ.
Որ ընտիրն է՝ սրբի և պատուականանայ, իսկ որ ոչն՝ այրի և հրդեհի. — այս ինքն՝ իսկ որ ոչն է ընտիր։

470. Յօդ առնել կրցօղ դերանունէ, անմիջապէս մօտ անուն բայիէ կամ խնդիրէ, դերբայէ ու մակբայէ ետև դրուած դիմաւոր բայի վրայ սովորութիւն չէ յօդ դնել և ըսել՝ օրինակ իմն, Օ՜ որ ես գործեմն կամ գործեմն, ընդ որս դուք զարմանայքդ, ուր Քրիստոս նստին, ինքն որ Աստուած էրն, որ խրատ եմն, որ յաւիտենից եմն, որ հզօրացեալ էն, որ ամուլ կոչեցեալ էրն, որ հարկանելոց էիննն զնա, որ այժմ ունիդ, զոր ոչ արդեօք յարոյցն, և այլն։

Բայցէն առաջ յօդ առնելու յարմար բառ չըլլալէն՝ կամ ուրիշ նկատմամբ մը կ՚ըսուի երբեմն անսովոր,

Օ՜ ինչ խօսիդ.
Օ՜ ինչ ասէքդ.

Տեսէք զինչ ասէրն Քրիստոս.

Յորժամ Թշնամի զօք ու-
նիցիմ (527)․
Ընկեր, վասն որոյ եկիրդ․
Որո՞ւմ կրից համբերեմ․
Որոց խունկսդ արկանէքդ․
— այս ինքն զխունկսդ,
զխունկս ձեր (527)․
Որոց հանդիտապատիւ մեզ
հասէքդ հաւատոյ․ — այս
ինքն որոց հասէքդ՝ հանդի-
տապատիւ մեզ հաւատոյ․
Որ զաստուածս անարգէնն․
— այս ինքն որ անարգէնն
զաստուածս, անորոշ մըտ-
քով (441)․
Որ վասն քո սպանաւն․
Յորում տեղւոջ էքդ․
Զայն՝ վասն որոյ այս եղեւն․
Յոր ես մտանեմ․
Զորոց դուք չարախօսէքդ։

ԳԼՈՒԽ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՆԱԽԴԻՐՆԵՐ

471. Երբոր նոյն անունը կրկնուի նէ (65), սովորաբար առջինին միայն կըդրուի նախդիրը.

Զայր այր իւրաքանչիւր.
Զազգս ազգս բուսոց.
Զբարի բարին.
Զծանր ծանր օրինացն.
Զմի մի. զոմանս ոմանս.
Ի քաղաքս քաղաքս առ զօրավար զօրավար.
Ի շաբաթու շաբաթու.
Ի տեղեաց տեղեաց.
Ընդ ժամս ժամս.
Ըստ ազգս ազգս.

Ի կեղծս կեղծս կամ կեղծս 'ի կեղծս.
Ի կերպս կերպս լինել կամ կերպ 'ի կերպս լինել.
Ետ մեզ զերկիրս զայս, երկիր՝ որ բղխէ զկաթն և զմեղր.
Տանել յերկիրն բարի զոր երդուաւ հարց նոցա, երկիր կամ յերկիր որ բղխէ զկաթն և զմեղր:

472. Երբոր նոյն անունը մէկ մը բացառական մէկ մը նախդրիւ տրական քովէ քով դրուի նէ, սովորաբար երկրորդին միայն կըդրուի նախդիր՝ մին որ ըլլայ. Թէպէտ առաջ դրուած բացառականին ալ կրնայ դրուիլ.

Տանէ 'ի տուն կամ 'ի տանէ 'ի տուն:
Քաղաքէ 'ի քաղաք կամ 'ի քաղաքէ 'ի քաղաք.
Դրանէ 'ի դուռն կամ 'ի դրանէ 'ի դուռն:
Կրօնից 'ի կրօնս կամ 'ի կրօնից 'ի կրօնս:
Կենաց 'ի կեանս կամ 'ի կենաց 'ի կեանս.

կենդանութենէ 'ի կեանս ։ Ազգէ մինչև յազգ ։

Տուն 'ի տանէ, քաղաք 'ի քաղաքէ, տեղի 'ի տեղւոջէ, կողմն 'ի կողմանէ, ամն յամանոյ, օր յօրէ, ամիս յամսոյ ։

Երբեմն ալ առջինին միայն՝ բացառականին ․ Յամանոյ ամն ․ 'ի նիւթոյ նիւթ ․ 'ի ժամանակէ ժամանակ ։

473 ․ Երբոր նոյն նախդիրն առնելու շատ բառեր մէկտեղ գտուին նէ, սովորաբար ամենուն ալ կրկնելու է նախդիրը ․

Տասանորդէք զանանուխ և զսամիթ և զչաման ։
Մատնէր 'ի բանտ և 'ի կապանս և 'ի պատիժս ։
Յարջառոյ և յիշոյ և յոչխարէ և 'ի հանդերձէ ։
Առ մեծամեծս և առ իշխանս և առ նախարարս և առ գործակալս ։
Ընդ ծով և ընդ ցամաք ։ Ըստ փոքուն և ըստ մեծին ։

474 ․ Բայց շատ տեղ ալ առջինին միայն հերիք է, մանաւանդ եւով կապուած որ ըլլան ․

Զարջառ և զոչխար ։ Զմտաւորս և բանաւորս ։
Ճանաչել զլայնութիւն և երկայնութիւն, խորութիւն և բարձրութիւն սիրոյն ։
Նոյն խաւար մածեալ է զոգւով և մարմնով նորա ։
Յոգի և մարմին էաք տրտմեալք ։
Ի պակասել հանել թափել զոգիս իւրեանց ։
Ի ժողովել Պաւղոսի խռիւ ինչ բազում և դնել 'ի վերայ խարուկին ։
Սպառեցին նոքա 'ի սովոյ և ծարաւոյ ։
Ի մեռելոց և կենդանեաց ։
Առ հովիւն և տեսուչ հոգւոց ձերոց ։
Առ Պետրոս և Յովհաննէս ։
Ելանեմ ես առ հայրն իմ և առ հայր ձեր և Աստուածն իմ և Աստուած ձեր ։

Առ Աբրահամու և Յոբաւ և ամենայն արդարովքն: Ըստ փոքու և մեծի:
Զարմացեալ ընդ ժուժկալութիւն համբերութեանն կարի անհնարին և տոկալ նորա:

475. Կամ, այլ, և ոչ շաղկապներով կապուած բառերուն կրկնելը է.

Զծառայ կամ զաղախին. զԱստուած.
Ի հօրէ կամ 'ի մօրէ. Ոչ յերկրի, այլ յերկինս.
Յերկինս կամ յերկրի. Ի հաւատոյն Քրիստոսի,
Ոչ զմարդ անարգէ, այլ և ոչ 'ի գործոց օրինաց:

476. Երբոր անուն մը իրմէ առաջ յատկացուցիչ կամ ածական ունենայ նէ, նախդիրն ան յատկացուցչին և ածականին վրայ կդրուի. ինչպէս,

477. Յատկացուցչին վրայ նախդիր.

Առ զնորին սուսեր.
Զգեցիր զիմ հանդերձս.
Գիտել զտարեաց բոլորմունս և զաստեղաց դիրս.
Մերկեցան յԱստուծոյ գիտութենէն և 'ի նորին օրհնութենէն.
Ի հօր մերոյ ընչից.
Փրկեցաւ յառիւծուցն բերանոյ.
Քաղել հասկ յայլոց անդի.
Զիմ ինչ; զքո ինչ, զտեառն ինչ.
Զոր ինչ ուրուք և առեալ իցէ.
Զորոց կերպարանս.
Յորոց շիջանելն.
Յորոց ձեռաց:

478. Ածականին վրայ նախդիր.

Զմեծ թագաւորն.
Զամենայն ծառ.

Ընդունիջիք զանթառամ փառաց պսակն. — այս ինքն զանթառամ պսակն փառաց.

Օտերունականն ասել առ նոսա բան.

Ի մեծ թագաւորէն.

Յուղիղ հաւատոց և 'ի սուրբ վարուց.

Ի հարազատէն իւրմէ մեռանել եղբօրէ.

Յաստուածայինսն գտանեմք ասացեալ պատմութիւնս: —

Օ բազում տկարաց տունս խորտակեաց.

Ի տղայ մանկանցն բերանոյ զտեխս 'ի բաց կորզէին. — ուր յատկացուցչին ածականին վրայ դրուած է նախդիրը, ու կ'իմացուի Օ տունս բազում տկարաց, 'ի բերանոյ տղայ մանկանցն:

479. Թէ որ շատ յատկացուցիչ կամ ածական ըլլայ առաջ նէ, առջինին միայն հերիք է նախդիր.

ՅԱստուծոյ և սրբոց զօրութենէ.

ՅԱստուծոյ շնորհացն ազդեցութենէ. — այս ինքն յազդեցութենէ շնորհացն Աստուծոյ: —

Օ աստուածային սուրբ հոգին.

Օ մեծն և հռչակաւոր Հոմերոս.

Յայնմ մեծ տագնապի.

Ի զրահաւոր պատենազէն պղնձապատ վահանացն.

Ի ձերոց ստայօդ և չարաթոյն բանից:

480. Երբոր յատկացեալը չդրուիր յայտնի, կամ երբ որ չկրկնուիր նէ, անոր նախդիրը յատկացուցչին վրայ դնելու կամ կրկնելու է՝ ան հասկըցընելու համար, թէ որ երկու յատկացեալն ալ զատ զատ են նէ. ինչպէս,

Մի ոք զանձին ևեթ խնդրեսցէ, այլ և զընկերին. — այս ինքն զանձին իրս, զընկերին իրս:

Պակրատ է 'ի յայլոյն ձեռնարկել. — այս ինքն 'ի յայլոց իրս: —

Օ վարագոյր դրան խորանին և զդրան սրահին. —

այս ինքն և զվարագոյր դրան սրահին. երկուքին մէկ վարագոյր չկրնար ըլլալ, հարկաւ զատ են։

Խոստովան լինիցին զմեղս իւրեանց և զհարց իւրեանց. — այս ինքն և զմեղս հարց։

Մի լիցի ապրեալ՚ի ներքոյ երկնից տուն նորա, այլ՚ի նորայն կացցեն օտարք. — այս ինքն՚ի նորա տունն կամ տանն։

Զուկն թեպետ և գայ յառակ,՚ի գերեզմանի առակ գայ, և ոչ՚ի կենդանութեան. — այս ինքն և ոչ յառակ կենդանութեան։

481. Ըսինք որ (400) բացայայտիչը հոլովով համաձայն կ՚ըլլայ բացայայտելի անուանին. բայց նախդրով հոլովներուն հարկ չկայ ամէն անգամ իրեն ալ նախդիր դնելու. մանաւանդ երբոր մօտ է։ Աւստի կ՚ըսուի,

Առին զՅակոբ հայրն իւրեանց.
Զհայրն մեր Աբրահամ.
Զհայր քո Խոսրով.
Զխոսրով հայր նորա.
ԶՏրդատաւ արքայիւ.
Զամրոցաւն Երնջակաւ.
Ի Սիոն լեռան.
ՅԵրուսաղեմ քաղաք.
Յերկրին Գեսեմ.
Յակնն տիեզերաց Հռովմ.
Ի Դարեհէ արքայէ.
Ի հօրէ նորա մեծէն Թէոդոսէ.
Յանմահ արքայէն Քրիստոսէ.
Ի քաղաքէն Հռովմայ.
ԶՍահակայ հայրապետէն.
Մինչև ցգետն մեծ Եփրատ.
Առ Յակոբ հայրն իւրեանց.
Առ՚Լաբան որդի Բաթուէլի ասորւոյ՝ եղբայր Ռեբեկայ.
Առ բանաւոր աշխարհս՝ մարդս.
Կատարեաց առ մեզ որդիս նոցա.
Առ Թէոդոսիւ կայսերբ.
Արս ընտրեալս՚ի նոցանէ առաքել, զՅուդա և ըզՇիղա՝ արս գլխաւորս։

482. Նմանապէս ըսինք որ ետև գրուած ածականը կըհամաձայնի գոյականին (422). բայց նախդրով հօլովներուն հարկ չկայ ամէն անգամ իրեն ալ նախդիր դնելու, մանաւանդ երբոր մօտ է: Ուստի կ'ըսուի,

Զայր հաւատարիմ.
Յաւնէ անիրաւէ.
Յայրի անդ կրկնում.
Զպատմուճան նորա ծաղկեայ.
Զզօրութիւնս քո զոր արարեր մեծամեծս.
Ի սրտմտութենէ բարկութեան իւրոյ մեծէ.
Զթագաւոր ծեր և անմիտ.

Զայր շոյտ և զգոյշ.
Յերկիր բարի և պարարտ.
Ընդ անապատն մեծ և ահագին.
Զազգս մեծամեծս և հզօրագոյնս.
Ու առս արդարս և ուղիղս.
Ի ցուպն եղեգնեայ ջախջախեալ.
Ի մարդոյ մեղաւորէ նենգաւորէ:

Իսկ թէ որ ետևի ածականը՝ մանաւանդ հեռուն՝ դիմորոշ յօդ ունենայ նէ (452), գոյականին նախդիրը սովորաբար անոր ալ դնելու է, թէ հայցականի զայ ըլլայ (354) և թէ ուրիշ նախդիր.

Զլեզու մարդկան ոչ ոք կարէ հնազանդել զչարըն և զանկարգն:
Զձեռագործս իւրեանց զամենայն (355):
Յընկերաց սրբոց հռիփսիմեանցն 'ի ցրուելոցն:

483. Բայց երբոր այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն ածական դերանունները՝ գոյականէ կամ ուրիշ ածականէ մը ետև գրուին նէ, սովորաբար միշտ անոնց վրայ ալ դնելու է գոյականին նախդիրը, մանաւանդ զ, 'ի, յ, ց նախդիրները.

Զօրս զայս.
Զգեղեցիկ պատմուճանս զայս.

Զժողովուրդս քո զայս.
Զմեծ զայս մարմինս.
Զերկրաւոր ստորինս զայս

չարութիւն .
Զհուրդ զայդ .
Զտեսիլն զայն մեծ .
Զտեսիլն մեծ զայն .
Զգերաշխարհիկն զայն ծնախնամութիւն .
Զտեղեաւն զայնուիկ .
Զառնէն զայնմանէ .
Զտասն նկանակս զայսոսիկ .
Զամենայն չարիսդ զայդոսիկ .
Զաւուրսն զայնոսիկ .
Զնշանս մեծամեծս զայնոսիկ .
Յաշխարհս յայս .
Յաւուրս նեղութեան յայսմիկ .
Յերկրէս բարութեան յայսմանէ .
Յերկրիդ յայդմիկ .
Յերդմանէդ յայդմանէ .
Յերդմանէդ քումմէ յայդմանէ .
Ի տարւոջն յայնմիկ .
Ի չար հիւանդութեանն յայնմիկ .

Ի պատուիրանացս յայսցանէ .
Ի կարևորացս յայսոցիկ կամ այսոցիկ (127) .
Ի չարեացդ քոց յայդցանէ .
Ի քաղաքացն յայնցանէ կամ յայնոցիկ կամ այնոցիկ .
Ցտեղին ցայն .
Ցժողովուրդն ցայն .
Ցոսկերսդ ցայդոսիկ .
Ընդ վէմս ընդ այս .
Ընդ առնս ընդ այսմիկ կամ ընդ վիմիս այսմիկ .
Ընդ յարկաւս ընդ այսուիկ կամ ընդ յարկաւս այսուիկ .
Ընդ այրդ ընդ այդ .
Ընդ ամենայն երկիրն ընդ այն .
Ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ .
Ըստ արժանս ըստ այս .
Ըստ ժամանակին ըստ այնմիկ կամ ըստ ժամանակին այնմիկ .
Զտէր զնոյն .
Յորոգայթ 'ի նոյն .
Ի չարիսն 'ի նոյն .
Ընդ Ճանապարհ ընդ նոյն ։

484 . Ու մակբայը՝ հասարակ անուն ածականի հետ ալ գոյականի հետ ալ որ ըլլայ, ինք կ'առնէ նախդիրը՝ մէկ բառ եղածի պէս .

Զկոյս զոչ խօսեալ .
Իբր զոչ ինչ պիտանի . — այս ինքն իբր զոչ պիտանի ինչ , զանպիտան ինչ ։

Յոչ իւր պատշաճագոյնն . Յոչ ընդունելն .
Յոչ երեւելեացս . Ի յոչ լսելն .
Յոչ կամաց երթալ . Ասացից ցոչ ժողովուրդ իմ .
Յոչ գոյէ կամ յոչ գոյից . Ընդ ոչ գոյսն .
Յոչ պէտս երեւեալ . Ըստ ոչ սովորութեան .
Զոչ այնպիսի երեւելն . Իբրեւ զոչ 'ի բնութենէս :

Ըսեր ենք որ ամենեւին զոչինչ , յոչինչ , զոչ ոք , յոչ ոք չըսուիր (86 , 100) : Բայց կայ ըսուած Յոչ ումեքէ , յոչ և մի ինչ իրս , որ է ըսել՝ ոչ յումեքէ կամ յումեքէ ոչ , և ոչ 'ի մի ինչ իրս :

ԳԼՈՒԽ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

485. *Ուղղագրութիւնը՝ խօսքը շիտակ գրելն է։ Բառերը շիտակ կարդալ ու գրել գիտնալէն ետքը, խօսքն ալ շիտակ կարդալու և գրելու քանի մը նշաններ կան։*

486. *Առոգանութեան՝ այս ինքն յարմար ձայն հանելու նշաններն են բութ (՝), շեշտ (՛), երկար (´), պարոյկ (՞), որ ոլորակք կ'ըսուին։*

487. *Բութը՝ դուր ձայն կընշանակէ, և ամենևին չգրուիր. ինչու որ՝ մեր գրեթէ ամէն բառը մինակ որ զրուցուի՝ դուր է, ետքի վանկին վրայ կ'իյնայ ու կ'իջնայ ձայնը։ Ուստի հիմայ բութը կէտերուն կարգն է։*

488. *Շեշտը՝ զարնելու և ձայնը բարձր հանելու նշանն է։ Խիստ քիչ բառ ունինք որ ինքիրենը շեշտ ունենայ, ինչպէս, Հա՛պա, մա՛նաւանդ, ա՛ւասիկ, ա՛յսպէս։ Բայց բայերուն հրամայականներն ու ոչ, մի մակբայները կըշեշտուին. Սիրեա՛, լուարո՛ւք, աղէ հա՛րց. ո՛չ կամիմ, ո՛չ ոք, ո՛չ այդպէս. մի՛ տայք, մի՛ սիրէք, մի՛ մեղանչէք։*

489. *Նմանապէս ամէն բութ բառերնիս՝ ետևէն իրեն փակչելու և մէկտեղ զրուցուելու բառ մ'որ ունենայ, շեշտ կ'առնէ ետևի ծայրը. ինչպէս։ Վեցերո՛րդ ամիս, մե՛ծ պատուհաս, ե՛ս առաւել, առաւե՛լ ես, չե՛ ես, ե՛ս իսկ տեսի, զե՛մ յանդիման, օրինա՛կ առէք, զգուշացա՛յ ոչ, կերիցէ՛ մի. — գիտէ որ ան առենը հրա-*

ձայնականն առէջ, նոը, ոլը, վն, իրենց շեշտը կորսըն-ցուցին. Նոյնպէս վերը այդպէսը :

490. Սանկ ալ անուն մ'որ կանչուի նէ, վերջը կը-շեշտուի կամ կ'երկըննայ. ու երկուք որ ըլլան, առջինի-նը միայն.

Լսէր դու ինձ, իշխանդ.
Ծառայք, հնազանդ լերուք.
Հաշտեալ եմ ընդ քեզ, տառապեալդ և խախ-տեալդ.
Բայց դու, արքայ, տուր իշխանութիւն.
Սգարիա եղբայր. եղբայր Սգարիա.
Բարեկամը տէր. տէր բարեկամ.
Տէր տէր.
Յակոբ Յակոբ.
Աստուած Աստուած իմ (489) :

491. Շեշտն ալ կարդացմունքի մէջ'ի գործ կը-դրուի, բայց չգրուիր հիմայ: Հիմկու սովորութիւնը կէս հարցականներուն վրայ կըգրէ շեշտը, մէկ մ'ալ շատ չերկըննալու ձայնարկութիւններու վրայ. ինչպէս,

Հարցանել թէ դու ով ես.	Այ անօրէն.
Հարցանէր թէ ուր ծնա-նիցի: —	Ոսա, ով մարգարէ.
	Ո՛ն արիք.
Երանի թէ.	Հապա առաքինիք :

492. Երկարը կըդրուի այն ձայնարկութիւններուն և անուններուն, ուր որ կիրքին յարմար երկըննալու է ձայնը.

Բա՛րէ.	Ո՛վ, քանի ահագին են.
Վա՛շ.	Տէ՛ր տէր մեր, զի՛ սքան-չելի է անուն քո.
Ո՛հ, կարի է առասպելս.	
Աւա՛ղ բախտին.	Զարմա՛նք մեծ :

Երբեմն շեշտն ալ կ՚օգտէ · Մա՛շ վա՛շ, ո՛վ անմտու-
թեանն ։

493 · Պարոյկը հարցընելու բառերուն վրայ կդրուի ·
Ո՞ւր, քանի՞, ընդէ՞ր, ուստի՞, ո՞րպէս, ո՞րչափ, ա՞յդչափ,
վասն ա՞յնորիկ եկիր, որպիսի՞, որպիսո՞ւմ, հասեա՞լ իցես,
իցե՞ս հասեալ, կերա՞ր արդեօք, արդեօք կերա՞ր, ո՞չ տե-
սանես, միթէ մա՞րթ ինչ իցէ, միթէ իցէ՞ ինչ մարթ,
միթէ դու մե՞ծ ինչ ոք իցես ։

494 · Տրոհութեան՝ այս ինքն բառերն ու խօսքը բաժ-
նելու նշաններն են ենթամնայ (֊), ապաթարց և մակա-
կէտ (՚), բութ (՝), ստորակէտ (,), միջակէտ (·), վեր-
ջակէտ (։) ։ Ետքի իրեքը մէկէն կ՚ըսուին կէտք և տրոհանք ։

495 · Ենթամնայն՝ բառերը տողին ծայրը բաժնելու
պէտք կ՚ըլլայ, որ Կրատարչ կ՚ըսուի ։ Ու գրադարձին կա-
նոնն աս է համառօտ ·

496 · Երկու զատ զատ վանկ ընող ձայնաւորներուն
մէկն անդին անցընելու է · ինչպէս, Մի-այն, առնու-լին ։

497 · Բաղաձայնը մէկ որ ըլլայ, միշտ անդին գրելու
է · շատ որ ըլլայ, մէկը միայն անդին տանելու է · Բա-րի,
եր-կիր, պակ-նում, ման-րեմ, հանգ-չիմ, վարձ-կան ։

498 · Բայց բարդած կամ ածանցած բառ որ ըլլայ՝
շատ բաղաձայնով սկսող, բոլորն ալ հետը մէկտեղ
անդին դարձընելու է · Նորա-նշան, ան-բնական ։

499 · Մէկ տողին վերջն ու մէկալին ծայրը մնացած
բաղաձայններն ալ որ մինակ կըմնան, կամ բնական չեն
կտրած բառին, հետը կամ մէջը՝ ուր որ ըթով կ՚ըսուի՝
ը դնելու է · Գը-րոյ, ըզ-գեստ, ըզ-բան, երկըր-պա-
գու, մըտըն-ջենաւոր, մըշ-տընջենաւոր, ան-դըր ·
տըր-տում, ան-տրտում, անըս-կիզբն, ան-սկիզբն ։

500 · Ապաթարցն աւելի բանաստեղծները կըբանե-
ցընեն՝ ուր որ գիր մը կըձգեն նէ · ինչպէս, Ապ՚ եթէ,

նա՛ւանիկ, վէմ մ՛ 'ի դուռն, ազնուականի՛մն ցանկացեալ, առաքեալ 'ի մեզ 'հոգիդ․ փոխանակ ըսելու՝ ապա, աւանիկ, մի, իմն, զհոգիդ ։

501․ Ապակէտը՝ նախդիր Իին ետին դրուած է, և պէտք ալ կ՛ըլլայ բառ բառէ որոշելու․ ինչպէս, 'ի Սահակ, 'ի գլին, 'ի ջեր, 'ի սկոյն, 'ի շանց, առ 'ի յԱստուծոյ ։

502․ Ապակէտ կամ ճնշէկ (՚) կըդրուի ղ կամ լ գրերուն վրայ ալ, բարակ լին կարդալու համար․ ինչպէս, այղ՚ կամ այլ, Թոյղ՚ կամ Թոյլ, ջիղ՚ կամ ջիլ, դղ՚ալ կամ դլալ, դահղ՚իճ կամ դահլիճ, յեղ՚ուղակ կամ յելուլակ․ ղ՚ամբար կամ լամբար, պաղ՚ատն կամ պալատն, փիղ՚իսոփայ կամ փիլիսոփայ, Իսրայեղ՚ կամ Իսրայէլ, 'Ղ՚եւոնդիոս կամ 'Լեւոնդիոս, Պուպղ՚իոս կամ Պուպլիոս, Գաղ՚ղ՚իա կամ Գալլիա, և այլն, և այլն, որ երկու կերպն ալ կայ 'ի հին գրչագիրս[1] ։

---

1 Ուստի տաճկներն և այլ մերազգի, մանաւանդ օտարազգի, ղատով չեղող բառերն ու անուններն առանց փչէկի ղատով գրել կամ ղատով կարդալը՝ մեծ սխալ է, ինչպէս որ ընդարձակ քերականութեան մէջ (1852ին) ղատ ձառով ալ ցուցըցեր ենք՝ բուն քան զմեզ հմուտ լեզուագէտ Նախնեաց բանաւոր փաստերովը և վկայութիւններովը։ Հիմայ հոս կըհարկաւորէ ըսել ճշմարտութեան հաւատահարութիւնը, թէ եղան ոմանք եաքէն՝ որ կարծել և կարծեցնել ուզեցին, թէ մեր այբուբենքը 'ի սկզբան՝ Յունաց ա՛լփաբետաց Նիւթական կարգին վերէն 'ի վար համեմատելով գրուած է գիր գրի դէմ իբրև նոյնաձայն․ և անանկով ուզածնուն պէս՝ Յունաց լամտային դիմացը ղ կըհանդիպցնեն․ ուստի Յունաց լամտան, Հրէից լամէթը, լատինացւոց էլը, և հետևաբար ամէն ազգաց լիւնն ալ՝ ղատ է պիտի ըսեն։ Բայց աս բանդ մինչև 'ի 1852 մէկու մըն ալ մաքէն անցած չէր․ և չէր կրնար ալ անցնիլ անաչառ մաքէ մը, թէ երկու ազգի տառերը մէկմէկու համեմատել ուզօղը՝ մէկէն 'ի մէկալը դարձնելու համար, եղէ Նիւթական կարգով մէկմէկու դէմ վերէն 'ի վար շարէ զանոնք, և որը որուն դիմացը իյնայ նէ ըստ իւր կարծեացը յարմարութեան, զայն համարի այն Նշանագրին համեմատ․ տեսնելով միայն որ մէկ քանիին յարմար կըհանդիպի, բայց չուզելով տեսնել որ մէկ քանին ալ անյարմար կուգայ, և մէկ ազգին կարգին յարմար ինկածը՝ մէկալին չիյնար։ Հապա աս բանիդ մէջ ինչ կըքննըռուի․ անշուշտ տառ տառի կամ որ նոյն է՝ ձայն ձայնի յարմարիլը, որչափ որ կրնայ ըլլալ լեզուէ 'ի լեզու՝ երկու ազգին ժամանակին հնչած ձայներուն Նայելով, թէ և Նիւթական կարգէն դուրս ըլլան Նշանագիրները․ և ասով միւս ազգաց նոյն կամ

503. Կէտերէն՝ բութը կը դրուի բառի մը վրայ՝ ուր որ ձայնը խիստ քիչ կանգ առնելու մը պէս պիտի ընէ, որ բառ բառի չխառնուի։

504. Ստորակէտը կը դրուի՝ երբոր խօսքի մը կտորը խիստ անկատար է, ու ետեւէն բան մը կ'ուզէ։

505. Միջակէտը կը դրուի լման խօսքէ մը ետքը, որ ետեւէն ուրիշ կտոր մ'ալ ունի։

506. Իսկ վերջակէտը կը դրուի՝ ուր որ խօսքն ամբողջ լմնցած է, ու դադար մը կ'ըսուի։

Չորսին ալ օրինակ։

Բոլոր մարմնոյս՝ հոգի է կենդանութիւն, իսկ մարմնոյ և հոգւոյ՝ միտք են կառավար. և որպէս առ մի մարդ, այսպէս առ բոլոր աշխարհս։

Նման տառերուն ալ հարկաւ կըյարմարի, և ան լեզուաց ալ համարձակ կընայ գործածուիլ։ Կարծենք թէ խելքին ցուցըցած և աշխարհիս ուրիշ լեզուաց բռնած ճամբան աս է. և աս ըսեր ենք յիշեալ ճառին մէջ թէ մեր նախնիքն ալ ըրեր են անտարակոյս իմաստութեամբ։

Գիւտի գրոյն՝ և յունին հետ համեմատութեան պատմութիւնները ալ որ անպղտոր մօջ կարդանք, չենք գտներ բնաւ հակառակ կարծիքին և ոչ հետքը։ — Բայց Խորենացին ըսեր է եղեր. «Մեսրոպայ փոխադրելով զհայերէն աթութայն ըստ անսայթաքութեան սիղոբայից հելլենացւոց». Փարպեցին ալ թէ «Մաշտոց հանդիպեցուցանէր զհայերէն աթութայն ըստ կարգման սաղովբայից յունաց»։ — Ի՞նչպէս պարզ և յստակ միտք մը չէ կարող տեսնել, որ եթէ խընդիրը կարգաւ դիմացէ դիմաց գրել ու հանդիպցնել էր նշանագրաց համեմատութիւնը, ի՞նչ դժուարութիւն կար հոն, որ և տղայ մը կըրնար ընել մէկ ժամու մէջ։ Հապա ի՞նչ էր մեծ՝ և յիրաւի մեծ դժուարութիւնը որով տագնապեցան բանիբուն նախնիքն։ Վանկերը, հեգերը, լեզուին կապերը անսայթաք կարգի մը դնել, Յունաց պէս՝ ձայնաւորներով բաղաձայնները հետ կապել։ Սոյն տագնապս էր որ առաջ ալ քաշեցին հին մեր գանիէլեան նշանագրաց վրայ՝ որ քսանուինն էին առանց ձայնաւորաց. վասն զի «Ողջ ածել զկապս հայերէն լեզուոյն» չէր ըլլար կ'ըսէ յայտնապէս Կորիւն (էջ 9)։ Նոյն բանը կ'ըսեն նաև քիչ մը վերը Խորենացին ալ Փարպեցին ալ։ Յայտնի է այս նաև գործածած բառերնուն. կ'ըսեն՝ փոխադրել (այսինքն դարձնել) կամ հանդիպեցուցանել (որ է հանդէպ՝ համադէպ նման յարմարցնել), ի՞նչը ինչու հետ. զհայերէն [illegible] ըստ անսայթաքութեան կամ ըստ կարգման սիղոբայից յունաց, և ոչ թէ զհայ նշանագիրսն ընդ յոյն ալփաբետս՝ դիմացէ դիմաց հանդիպցնել։ Վասն զի աթութայք չեն նշանակեր նշանագիրք կամ այբուբենք, այլ սիլլաբայ, որուն հետ նոյ-

Որ իբրև զհանդերձ կարծէր ունել մեզ զքրիստոնէութիւնն, արդ իբրև զգոյն 'ի մարմնոյ՝ չկարէ շրջել. թերևս և ոչ այլ կարասցէ մինչև 'ի կատարած ։

507. Ստորակետով կըզատուին կոչական անուններըն, ու միջակետով՝ ուրիշին խօսքն որ բերենք, որ գըլխագրով ալ կըսկսի. Ա՛յր, որքայ քաջ, այդ այդպէս է ։ — Ստիպէր զնոսա և ասէր. Թող գրեմ և ցուցանեմ մեծ Թագաւորին ։

508. Պարզ յատուկ անուններն ու պատուոյ անուններն ալ գլխագրով գրելու է. Հայկ, Աթէնք, Երասխ. Քո Ճոխութիւնդ, Ձեր Երանութիւնդ ։

509. Փակագիծ կ'ըսուի աս նշանս ալ (), երկան մի-

նանիշ առած են, մի և նոյն բանը՝ աթուեթայս և սիւղաբայս կ'ըսեն, և Կորիւն հայերէն կապ կըկոչէ, որ է հեգ, վանկ ։ Բանանք հայկազեան քառագիրքը, ինչ կ'ըսէ. «Աթուեթայք. իբր աթ և աթ, աթերք, այսինքն յօդք և զօդք տառից և վանկից, կապք և տարերք փաղառութեանց ըստ կանոնաց առոգանութեան» ։ Ու օրինակ բերած է նոյն Խորենացւոյն և Փարպեցւոյն խօսքերը ։ Նոյնպէս կըՆշանակէ սիղղաբայն 'ի յոյնն և անկէց յամենայն եւրոպական լեզուս. որ ազգին քառագիրքը կ'ուզես նէ՝ բա՛ց նայէ ։ Ու Կորիւն՝ բուն առաջին պատմիչը՝ անմիջապէս յետ գիւտի գրոյն ամենևին յունի խօսք մը չըրած, կ'ըսէ. «Նշանակեալ՝ անուանեալ և կարգեալ յօրինէր սիղոբայիւք և կապօք» (էջ 10). վասն զի պատւ եօթը հայ ձայնաւորները՝ յունին նման հեգ կապելու որ սորվէր էին, և հայուն համար ալ բնաւածնին ան էր ։

Գանք նիւթական կարգին անտեղութեանցը ։ Առաջինն ու մեծն այն է յայտնապէս, որ մեր լեզուին դիմացը բան մը չկայ հանդիպած. և փոխանակ գիր մը միայն վար՝ աս դնելու ձայնաւորին առջին և ղատը դուրս հանելու իբրև կոկորդային և յատուկ հայկական, լեզուն դուրս ձգուեր է՝ իբրև անհամեմատ յոյն տառի մը. որ անբաւ տեղ ձամկտային դիմացը գրուած է տառադարձութեամբ և ազգն ալ անանկ կ'արտաբերէ, և հին քերականքն ալ անանկ կ'աւանդեն, և թէ ղատ գըրուածը կամ ղատի գլխուն նմանածը՝ ղատ չէ, հապա բարակ լիւն, ինչպէս՝ կ'ըսեն՝ 'ի ղակոնացի, ղամինացի, Էղի էղի ղամա սաբաքթանի, ողէղուիա, խարայեղ, և այլն, և այլն. որ ըստ միս կարծեաց բոլոր ղատ ըլլալու էր ։ Երկրորդ, յոյն ֆ-ին՝ որ միշտ 'ի մեզ ֆ կըդառնայ, ըստ հակառակ կարծեաց բանական կարգին՝ կըհանդիպի շ. և ըստ այնմ Ալէքսանդր, Քսերքսէս, Քսենոփոն, Մաքսիմոս, Օքսենտիոս, Կիաքսար, Հռաքս, Եւպրաքսէ, Փելիքս, մետաքս, առիքս, դուքս, և այլն, դառնալու էին Աղեշանդր, Շերշէս, Շենոփոն, Մաշիմոս, Օշենտիոս,

ջանկեալ բան մը մէջն առնել ու զատելու համար։ Բայց կարճերը ստորակետով զատել հերիք է․ ինչպէս, Ընդ-հանել ոգւոյն, քանզի մեռաւ, կոչեաց զանուն նորա որ-դի վշտաց իմոց։ — Գուցէ ամաչեսցուք մեք, զի մի ասասցուք թէ դուք, 'ի մասինդ յայդմիկ պարծանաց։ — Ոմանք հիմայ խօսքին կարգը ատոր տեղն աս չխտակ գծիկը կըդնեն —, որ բան բանէ զատելու կամ քիչ մը հանգիստ տալու ալ կըբանի, և յայլևայլ բերնէ խօս-քերն որոշելու։ Իսկ մէկուն խօսքը պակաս կամ կտրած և կցկտուր ըլլալը հասկցնելու՝ կըդրուի քանի մը կէտ, այսպէս․․․․։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍՆ. ԼՄԸՆՑԱՒ

Կխաշար, Հռաշ, Եւպրաշէ, փեղեշ, մետաշ, ստեշ, դուշ, և այլն․ որ մէկ տեղ մ'ալ չկայ, բայց մէկ երկու արևելեան անուանց մէջ, ուր մեր շան՝ Յոյնը չունենալով ծեքեր է, և չէ թէ մենք յունէն դարձուցեր ենք, հապա բուն մերը հնչեր ենք, Արտաշատ, Արտաշէս։ Երրորդ, յոյն ռօին դիմացը նոյն կարգով կըհանդիպի ռ, որ տեղ տեղ, մանաւանդ սկիզբը կամ երկու ռօն կամ նուէն առաջ (49), անանկ դարձած կայ ալ նէ, անհամար տեղ սովորաբար ր դարձուցած են Նախնիք և ր կըհնչէ ազգը․ սակայն ըստ այն կարգին՝ րէն մնացած է տկլոր առանց քովը յոյն գրի մը, և ըսել պէտք կ'ըլլար բառբառոս, մառտիռոս, Գեռմանոս, Գռիգոռ, Դեմետռ, Դիոդոռոս, Թռակիա, Հեռակղէս, Եւռոպա, Աֆռիկէ, Կիռակոս, Եբեռ, Առամ, Նեբռովթ, Եփռեմ, Ահառոն, Մառիամ, Քռիստոս, Պետռոս, Մառկոս, Մառթա, և այլն, և այլն։

Այս ամէն բանը չինուեր է մեծաւ ուրախութեամբ՝ որ յոյն ֆամիլ-տային ղատ լինայ տէ, ինչ ըլլայ նէ ըլլայ․ — եղեր է այնպէս ֆլմը ղատ՝ ինչպէս ֆոր՝ շա, րէն՝ ռա։ Հիմայ տեղն է ըսելու, որ ֆոխտպրէնը և հանդինղէշտուցանէնը՝ նշանագրաց վրայ ալ ղրուցուած ըլլար նէ, հար-կաւ կըհասկցուէր՝ նման յարմարցնել կամ դարձնել ըստ տառից, ըստ ձայնից երկուց ազգաց, և ոչ թէ անյարմար՝ ֆամիլտային ղատ ընել, ֆոր՝ շ, երբոր քովը կեցեր է յայանի նմանը ֆլեն և քս։

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԵՒԱՒՈՐ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԴԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

510. Ինչուկ հիմայ սորվածնիս՝ լեզուին անսխալ և պարզ շարադրութեան հասարակ ու սովորական կանոններն էր։ Բայց երբեմն, այլևայլ պատճառով ու մտքով, կարգէ դուրս գերազանց բաներ ալ կ'ըլլան շարադրութեան մէջ, որ ձևեր կ'ըսուին, և անանկ շարադրութիւնը կ'ըսուի ձևաւոր շարադրութիւն։

511. Ասոր քերականական ձևերը հինգ են. Զեղչում, Աւելադրութիւն, Բակառութիւն, Փոխադրութիւն, Արտուղութիւն։ Ասոնց շատ կերպ կերպ վարպետ գործածութիւնը կայ գրոց ընտրելագոյն և բարձրագոյն շարադրութեանց մէջ, բայց մենք ամէն մէկէն խիստ շատ բանուկներն և երբեմն երբեմն գործածուածները միայն՝ գէթ գիտնալու և հասկընալու չափ տեսնենք՝ բաւական է։ Իսկ բանեցընելը՝ խելքով ու չափով բանեցընելու է, որ բանը մութ չըլլայ և համով գայ։ Մանաւանդ՝ երբեմն կամ քիչ տեղ կ'ըլլայ ըսուածները՝ զգուշութեամբ գործածելու է. իսկ շատ անգամ կամ շատ տեղ կ'ըլլայ ըսուածները՝ քիչ մը աւելի համարձակ կրնայ բանեցուիլ։

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԶԵՂՉՈՒՄՆ

512. Զեղչումն է՝ բան մը պակաս դնել որ ինքիրեն դիւրաւ կ'իմացուի, կարճ ու կտրուկ ընելու համար խօսքը :

513. Ասանկ, անուն բային կամ խնդիրը՝ միջակ անուններէն որ ըլլայ նէ, շատ տեղ չգրուիր ու ինքիրեն կ'իմացուի. ինչպես,

Ով իցէ 'ի նոցանէ որ ապրեսցի. — այս ինքն ոչ ոք իցէ :

Եկն առ իս յեղբարց իմոց. — այս ինքն ոմն յեղբարց իմոց :

Եկին ընդ մեզ և յաշակերտաց անտի. — այս ինքն ոմանք յաշակերտաց : —

Առ ընդ քեզ 'ի ծերոց ժողովրդեանդ. — այս ինքն առ զոմանս 'ի ծերոց :

Յղեցին և կոչեցին զնոսա. — այս ինքն յղեցին զոք կամ զոմանս :

Յերևելի նիւթոց և յազգի ազգի գունոց 'ի միասին խառնել. — այս ինքն ինչ ինչ :

Մի դատիք և ոչ դատիցիք. տուք և տացի ձեզ. — այս ինքն մի զոք դատիք և ոչ դատիցիք յումեքէ. տուք ինչ ումեք և տացի ձեզ ինչ յումեքէ :

514. Անորոշ և անցեալ դերբային անուն բային շատ անգամ տեղէն ինքիրեն կը հասկըցուի.

Զալիսն 'ի նաւն զեղոյր, մինչ գրեթէ լի իսկ լինել. — այս ինքն նմա, նաւին լի լինել :

Զի մի ըստ քո փարախդ արտաքս ելեալ, չար գազան դարձեալ բեկանիցէ զիս. — այս ինքն ելեալ իմ (286) ։

Նա բախեալ զդուրս տանն, մատեաւ աղախին մի ունկն դնել. — այս ինքն նորա բախեալ ։

Սպանին զՅովաս յԵրուսաղէմ, Թագաւորեալ ամս քառասուն. — այս ինքն Թագաւորեալ նորա ։

Զի մի յատենի անդ կացեալք, չարաչար առ մեզ վարեսցի ատեանն. — այս ինքն մեք կացեալք ։

515. Անցեալ դերբայն էական բային երրորդ դէմքերովն որ գրուինէ (331, 332), սեռական անուն բային շատ տեղ զօրութեամբ կըհասկցուի.

Զառ 'ի յետոյն մոռացեալ է և 'ի յառաջադէմնն նկրտեալ եմ. — այս ինքն իմ մոռացեալ է ։

Մինչ չև զամենայն մարմինդ անդամ անդամ լուծեալ է. — այս ինքն մեր լուծեալ է ։

Զինչ եղեալ է 'ի մտի ձերում վասն մեր՝ կատարեցէք. — այս ինքն եղեալ է ձեր ։

Զիարդ զգիրս գիտէ սա, զի ուսեալ բնաւ չիք. — այս ինքն սորա չիք ուսեալ ։

Մինչ չև ստեղծեալ էր զքեզ յորովայնի՝ գիտեմ զքեզ. այսինքն իմ ստեղծեալ էր ։

Որպէս զամենայն ազգ նուաճեալ էր և 'ի հնազանդութեան ունէաք. — յն նուաճեալ էր մեր ։

Եդ 'ի գերեզմանի՝ զոր էր փորեալ 'ի վիմէ. — այս ինքն նորա, կամ զոր և փորեալն էր ։

Նորք էին ժողովեալ 'ի Հրէաստան, և զտունն 'ի պղծութենէ անտի դեռ ևս էր սրբեալ. — այս ինքն էր սրբեալ նոցա ։

Իբր ոչ եթէ արդէն առեալ իցէ կամ արդէն կատարեալ իցեմ. — այս ինքն առեալ իցէ իմ ։

Իբրու թէ անձին զօրութեամբ ինչ կամ քաջութեամբ արարեալ իցէ զգնալդ դմա. — այս ինքն արարեալ իցէ մեր ։

Զինչ ունիս զոր ոչ իցէ առեալ. — այս ինքն ոչ իցէ քո առեալ:

Ի տասանորդէ զմաքս ձեզ թողեալ լիցի, և զիշխանութիւն զամրիդ 'ի ներքս տուեալ լիցի ցքահանայապետդ. — այս ինքն մեր կամ իմ թողեալ լիցի, տուեալ լիցի (586):

Եղիցի վասն քո տուեալ զտէրութիւն Կամարականին. — այս ինքն մեր կամ իմ եղիցի տուեալ:

516. Շատ տեղ ալ բայն չդրուիր ու կ'իմացուի ինքիրեն, ըսեր ենք առաջ (340). հիմայ տեսնենք այլ և այլ կերպը:

517. Անցեալ դերբային էական բայը շատ տեղ չըդրուիր հետը, ու տեղէն կ'իմացուի բանին ու դէմքին համեմատ.

Մինչ չև լերինք հաստատեալ էին, մինչ չև ստեղծեալ զերկիր և զամենայն տիեզերս. — այս ինքն ստեղծեալ էր քո, Աստուծոյ:

Զայրն Մարեմայ՝ որում խօսեցեալ զՄարիամ կոյս, յորմէ ծնաւ Յիսուս. — այս ինքն խօսեցեալ էր կամ էին:

Տուեալ քեզ ընդ այնր վրիժուց զամենեսեան որ կամիցին հաւատալ քեզ. — այս ինքն տուեալ է կամ տուեալ լիցի (586):

Ասացի ձեզ մինչ չև եղեալ, զի յորժամ լինիցի՝ հաւատասջիք. — այս ինքն մինչ չև եղեալ է, այս կամ եղեալ է այսօրիկ:

Ամենեքեան որ անցանիցեն զօրինօքն՝ տուեալ քեզ իշխանութիւն պատուհասել. — այս ինքն տըւեալ է կամ լիցի:

Եւ իմ հրամայեալ՝ մի ոք արգելցէ. — այս ինքն իմ հրամայեալ է:

Տուր իշխանութիւն. և ասէ թագաւորն. Տուեալ քեզ. — այս ինքն տուեալ է կամ լիցի:

Ահաւասիկ Հոլոփեռն յերկիր կործանեալ, և գլուխ իւր չէ առ նմա. — այս ինքն կործանեալ է:

Ոչ կերեալ գորա երբեք և ոչ արբեալ. — այս ինքն ոչ կերեալ է:

Գնացին արք անօրէնք պատմել Թագաւորին, եթէ Յովնաթան մենքենայս կազմեալ, շուրջ զբերդաւն պատեալ, յառնուլ պատրաստեալ. — այս ինքն պատրաստեալ է կամ էր:

Զիա՞րդ կարասցուք մարտնչել ընդ այնչափ պըն-դակազմ գնդի, մանաւանդ զի լքեալք և լուծեալք. — այս ինքն լուծեալք եմք:

Ձայն արար կաքաւ, ժողովեաց զոր ոչ իւր ծնեալ. — այս ինքն ոչ ծնեալ էր:

Եւ այրն ծերացեալ 'ի տեսանելոյ, և փատեալ աչք իւր 'ի ծերութենէ իւրմէ. — այս ինքն ծերացեալ էր, փատեալ էին:

Եւ ոչ միով իւիք հանգիստ գտաւ մարմնոյ մերում, այլ յամենայնի նեղեալք. — այս ինքն նեղեալք էաք կամ եղաք:

Ի գիրս Հարցափորձից՝ որ առ ամօքն ‘Նեեմեայ եղեալ. — այս ինքն եղեալ էին:

Զարմանային զի ոչ նման արդարոցն ծարաւեալք. — այս ինքն ծարաւեալք էին:

Չև այդ եղեալ, իւրաքանչիւր զընկեր կոչեմք. — այս ինքն մինչ չև իցէ այդ եղեալ:

518. Շատ տեղ ալ մէկ մը միայն կըդրուի դիմաւոր բայը կամ անցեալ դերբայն, ու պէտք եղածին պէս ինքիրեն կ'իմացուի ետքը կամ առաջ:

Զոր օրհնես դու՝ օրհնեալ է, և զոր անիծանես՝ անիծեալ. — այս ինքն անիծեալ է:

Եղիցի երկիրն ձեր աւերակ, և քաղաքքն ձեր թափուրք. — այս ինքն թափուրք եղիցին:

Որոց մեղքն յայտնի են և յառաջագոյն հասեալ 'ի դատաստան. — այս ինքն հասեալ են:

Որ այնչափ պատժոց պատժապարտ իցես, և ահա֊գին ատենին յանդիման լինելոց և ընդ ամենայ֊նի ճշդիւ համարս տալոց. — այս ինքն լինելոց իցես, տալոց իցես ։

Ես 'ի հայր, և հայր յիս է. — այս ինքն ես 'ի հայր եմ ։

Չէր ինչ օգտեալ, այլ ևս առաւել զայրացեալ. — այս ինքն զայրացեալ էր ։

Եթէ հրամայէ սպանանել՝ սպանանեն, և եթէ կեցուցանել՝ կեցուցանեն. — այս ինքն և եթէ հրամայէ կեցուցանել ։

Ոչ եթէ դուք առաքեցէք զիս այսր, այլ Աս֊տուած. — այս ինքն Աստուած առաքեաց ։

Մեկնեաց յինէն. եթէ դու յահեակ, ես յաջ. եթէ դու յաջ, ես յահեակ. — այս ինքն եթէ դու յահեակ մեկնիցիս, ես յաջ մեկնեցայց, ևն ։

Որ արբեալդ ես, և ոչ 'ի գինւոյ. — այս ինքն և ոչ 'ի գինւոյ ես արբեալ ։

Թէ կամիս և թէ ոչ. — այս ինքն և թէ ոչ կամիս ։

Թէպէտ և ամենեքեան գայթագղեսցեն, այլ ես ոչ. — այս ինքն ես ոչ գայթագղեցից ։

Կշտամբեսցէ զքեզ քո բերան, և ոչ ես. — այս ինքն և ոչ ես կշտամբեցից ։

Առաւել քան զնոսա ամենեսին վաստակեցի. և ոչ եթէ ես, այլ շնորհքն Աստուծոյ. — այս ինքն և ոչ եթէ ես վաստակեցի, այլ շնորհքն Աստու֊ծոյ վաստակեցին ։

Դու 'ի նմանէ, և ոչ թէ նա 'ի քէն հատաւ. —
Դու զնա, և ոչ թէ նա զքեզ անգոսնեաց. — այս ինքն դու 'ի նմանէ հատար, դու զնա ան֊գոսնեցեր ։

Գովեսցէ զքեզ ընկերն, և մի քո բերան. օտարն, և մի քո շրթունք. — այս ինքն մի գովեսցէ, մի գովեսցեն ։

Պատառեցէք զսիրտս ձեր, և մի զհանդերձս.— այս ինքն մի պատառէք:

Երթայք գործեցէք, մի զկորստական կերակուրն, այլ զկերակուրն որ մնայ.— այս ինքն մի գործէք, այլ գործեցէք:

Տեսեալ արդարոց ծիծաղեցան, անարատին՝ և արհամարհեաց.— այս ինքն և անարատին տեսեալ:

519. Ասանկ ալ երկու իրեք անցեալ կամ ապառնի դերբայի մէկ էական բայ մը միայն կըդրուի շատ անգամ։

Պատրաստեալ և խորհեալ եմ:

Զսուր իւր սրեալ է և զաղեղն իւր լարեալ:

Ոչ երբեք հեղգացեալ եմք յարքունի վաստակս, և ոչ խառնեալ վատութիւն ընդ արութիւն քաջութեան:

Զոր ստացեալ և ապրեցուցեալ և սնուցեալ էր:

Խռովեալ և աղմկեալ և զարհուրեալ միտքն էին:

Ընկեցեալ լինէր և քարկոծեալ և թափչաւ ըղ-գլուխն հարեալ, և այնու վկայ ճշմարտութեանն Յիսուսի եղեալ, և զճշմարիտ մահն նորա մեռեալ:

Որդ իմ զքեզ սպանեալ էր և զդա ապրեցուցեալ:

Իմ եթէ չէր եկեալ և խօսեցեալ ընդ նոսա:

Եթէ չէր մեր աճապարեալ և 'ի փախուստ դարձեալ:

Զի էր զենումն զենեալ և մատուցեալ պատարագ. և ոչ հոգին սուրբ իջեալ, ոչ մեղքն լուծեալ, ոչ թշնամութիւնն բարձեալ և ոչ անիծիցն եղծեալ:

Զոր տալոց և հատուցանելոց ես:

Գալոց իջանելոց էր:

Մեռանելոց է և յերիր աւուր յառնելոց:

Մարդ լինելոց է և վէմ անուանելոց և 'ի հիմունս Սիոնի դնելոց:

Այս զգենլոց են և արքայութեանն խոստացելոց արժանաւոր լինելոց:

— Հնազանդելոց էին զամենայն ազգս, և ինքեանք անուանիք և հոյակապք լինելոց քան զաշխարհս ամենայն ։

Որ լսելոցն է՝ լուիցէ, և որ արհամարհելոցն՝ արհամարհեսցէ ։

520 · Դատ անգամ ալ բայն, մանաւանդ էականն, ամենևին չդրուիր ու տեղէն կ'իմացուի · յիշեր ենք 'ի 340 · հոս ուրիշ օրինակներ ալ տեսնենք ·

Մեք կաւ և դու ստեղծիչ մեր · — այս ինքն մեք կաւ եմք, դու ստեղծիչ ես ։

Ըստ Հիպոկրատեայ՝ կեանք սուղ և արուեստ երկայն · — այս ինքն սուղ է, երկայն է ։

Եւ ամենայն որ ինչ նոցա, եկին · — այս ինքն որ ինչ նոցա է կամ էր ։

Այսօր մաքուր հոգեկիր, վաղիւ մոլի խելագար · — այս ինքն այսօր եմ, վաղիւ լինիմ ։

Գոհութիւն երեքսրբենին ։ Անէծք այնպիսի կըծծի բանից · — այս ինքն գոհութիւն լիցի, մատուսցի · անէծք լիցին, ելցեն ։

Սուր 'ի վերայ քաղդէացւոցն ։ Ահաւասիկ ես 'ի վերայ քո · — այս ինքն սուր լիցի, հասցէ · ես եմ, ես գամ 'ի վերայ քո ։

Վայ զիս · եղուկ զիս · երանի զազատեալըն · — այս ինքն վայ ասելի է, համարելի է ։

521 · Դատ տեղ անորոշ դերբայն ալ մէկ մը դրուելով, կամ ամենևին չդրուելով, զօրութեամբ կըհասկըցուի ինչ հոլով որ պէտք է ·

Խօսել բան՝ զոր ոչ է արժան · — այս ինքն ոչ է արժան խօսել ։

Ի հրոյ էութենէ ասեն զգնութիւն աշխարհիս · — այս ինքն ասեն լինել ։

Զպատրաստութիւն սպառազինութեանն հրամայեաց յարքունուստ · — այս ինքն յարքունուստ լինել ։

Մեռաւ ամաց քսանից. — այսինքն գոլով ամաց քսանից կամ եղեալ ամաց։

Յայս ապաստան՝ կամէի նախ առ ձեզ գալ. — այս ինքն ապաստան գոլով կամ եղեալ։

Ինքն երթայր բոկ և ամենայն ժողովուրդն ընդ նմա՝ ձորձ զգլխով. — այս ինքն ունելով ձորձ զգլխով, գոլով ձորձ զգլխովն։

Անկանէր ’ի ներքս սուսեր ’ի ձեռին. — այս ինքն ունելով սուսեր։

Արմուկն ’ի ծունգ և ձեռն ’ի ծնօտի՝ նստաւ այնպէս. — այս ինքն ’ի ծունգ, ’ի ծնօտի ունելով կամ գոլով։

Կոյս վճարեցաւ յաշխարհէ. — այս ինքն կոյս գոլով, կոյս մնալով։

Այր մի Մատթէոս անուն։ Կին մի անուն Դամարիս. — այս ինքն անուն ունելով, անունն գոլով։

522. Ասանկ կ’ըսուի Բերան ’ի բերան խօսել, թագ ’ի գլուխ զարդարել, հիմն ’ի վեր տապալել, գայլ ’ի բերան ածել զոք, ձեռս ’ի գլուխ ելանել, բերան ’ի վայր անկանել, կապել զնոսա ձեռս յետս կամ ընդ միմեանս ձետ ընդ ձետ։

523. Գոյական անունը շատ տեղ ածականին տակը զօրութեամբ կը հասկըցուի, մանաւանդ դիմորոշ յօդ դնելով ածականին (444).

Ծերութիւն պատուական՝ ոչ բազմաժամանակեայն է. — այս ինքն ոչ բազմաժամանակեայ ծերութիւնն է։

Անկիրթն դիւրաւ մոլորի. — այս ինքն անկիրթ մարդն։

Բարկասիրտ գործէ առանց խորհելոյ. — այս ինքն բարկասիրտ մարդ։

Հանցես զպատուականն յանարգէն. — այս ինքն զպատուական իրն կամ մարդն յանարգ իրէն։

Աստուած առաւել ատեայ զլիրբն քան զյանցաւորն. — այս ինքն զլիրբ մարդն։

Որչափ տգեղս առնես զմեզ երկրաւորաւս, գեղեցկագոյնս առնես զմեզ երկնաւորաւն. — այս ինքն երկրաւոր մասամբս կամ կերպիւս։

Մեծքն շփանան և փոքունքն նախանձին. — այս ինքն մեծ մարդիկ, փոքր մարդիկ։

Ոչ բազմաժամանակեայք են իմաստունք. — այս ինքն ոչ բազմաժամանակեայ մարդիկ։

Աստուծոյ յայտնի են անգործք մարդոյն. — այս ինքն անգործ իրք։

Որ հասանէ անքննականաց, փառաւորաց և հրաշակերտաց. — այս ինքն իրաց։

Որ առնէ զմեծամեծս և զանքննինս և զփառաւորս և զհրաշակերտս. — այս ինքն զիրս։

524. Գոյական և ածական դերանունները շատ տեղ զանց կ'ըլլուին, ու բանէն կըհասկըցուին.

Մի կարասցէ ունել զդէմ. — այս ինքն զդէմ իմ, քո, նորա, մեր, ձեր, նոցա, տեղին նայելով։

Ամենայն բարիք որ յԱստուծոյ առ մեզ ժամանեն և լուսաւորեն զհոգիս. — այս ինքն զհոգիս մեր։

Պնդեա զմէջ, զօրացիր զօրութեամբ յոյժ. — այս ինքն զմէջ քո։

Յոտն եկաց Պաւղոս, շարժեաց զձեռն և ասէ. — այս ինքն զձեռն իւր։

Որ անարգէ զհայր։ Հայր սիրէ զորդի։ Կոչէ ըզբարեկամս և զդրացիս. — այս ինքն զհայր իւր, զորդի իւր, զդրացիս իւր։

Եթէ հրամայէ պատերազմել, ոչ իշխեն անսանել զբանիւ. — այս ինքն զբանիւ նորա։

Ոչ լուանան զձեռս յորժամ հաց ուտեն. — այս ինքն զձեռս իւրեանց։

Դէպ եղև եղբարս եօթն մարքն հանդերձ կալեալս ածել. — այս ինքն մարք նոցա ։

Ընդէ՞ր բարկանաս եղբօրն. — այս ինքն եղբօրն քում ։

Թող որդւոյն զբարերարութեանդ քո հանդէս. — այս ինքն որդւոյն քում ։

Զոր հանդերձեալն ես թողուլ որդւոցն. — այս ինքն որդւոյն քոց ։

Զոր 'ի ձեռին ունէր. — այս ինքն 'ի ձեռին իւրում ։

Թողու լքանէ յօգնականութենէ. — այս ինքն յօգնականութենէ իւրմէ ։

Սկսաւ Յիսուս ցուցանել աշակերտացն. — այս ինքն աշակերտաց իւրոց ։

Առցեն զպսակն՝ զոր խոստացաւ սիրելեացն. — այս ինքն սիրելեաց իւրոց ։

525. Նախդիրներն ալ շատ կերպով զանց կ'ըլլուին ։ Ինչպէս, թէ որ բառը զայով, սէով, յիով կամ հոյով սկսած ըլլայ նէ, երբեմն նորէն չգրուիր զ, 'ի. Առին զէնս իւրեանց. — այս ինքն զզէնս ։ Սեղանն եւ սրբել. — այս ինքն զսեղանն ։ Սուրբ սեպուհն զՀմայեակ. — այս ինքն զսուրբ սեպուհն ։ Երթիցես յարկս քո. յաւիտեանս. յաւիտենից. յարդէ 'ի ցորեան փոխել. — այս ինքն 'ի յարկս, 'ի յաւիտեանս, 'ի յաւիտենից, 'ի յարդէ ։ Համառօտ Ճանապարհն եկն. հարաւոյ կողմանէ. — այս ինքն 'ի համառօտ ճանապարհն, 'ի հարաւոյ կողմանէ ։

526. Երբեմն ալ առջի բառը զ, ս, ի լմննայ նէ, անոր ետեւինին ալ նախդրի տեղ կըռնէ. Ծաղկեցո 'ի մեզ հատն. — այս ինքն զհատն ։ Մաքրագոյնք որպէս մարգարէսն. — այս ինքն զմարգարէսն ։ Յայնմ ժամանակի խնդիր եղանէր արքային. — այս ինքն 'ի խնդիր եղանէր ։

527. Երբեմն չ, ջ գրերն ալ զայի տեղ կըռնեն ատ երկու կերպովդ ալ ։

528. Երբոր առջի բառն ետքինին խնդիր ըլլայ և երկուքին ալ նոյն նախդիրն որ պէտք ըլլայ նէ, ետքինին հարկ չըլլար դնելու, առջինինը երկուքին ալ կ'օգտէ.

Ձեռամբ անկեալսն իւրեանց՝ բռնութեամբ ժողովէն. — փոխանակ ըսելու զանկեալսն զձեռամբ իւրեանց։

Ըսելով զկնի յոլովից առեալն. — փոխանակ ըսելու՝ զառեալն զկնի յոլովից։

Յարի և այս ՚ի Բաբելոնէ դարձեալսն. — փոխանակ ըսելու ՚ի դարձեալսն ՚ի Բաբելոնէ։

Ի Քրիստոսէ պարգևեալ փառսն վայելեսցուք. — փոխանակ ըսելու ՚ի փառսն պարգևեալ ՚ի Քրիստոսէ։

Ի քուն լինել մարդկան՝ եկն թշնամին. — փոխանակ ըսելու ՚ի լինել ՚ի քուն։

Ի Ճանապարհ անկանել նոցա և մօտ ՚ի քաղաքն լինել. — փոխանակ ըսելու՝ յանկանել նոցա ՚ի Ճանապարհ և ՚ի լինել մօտ ՚ի քաղաքն։

Յանչափն ձգտիլ՝ իմոյն ոչ հասի. — փոխանակ ըսելու ՚ի ձգտիլ յանչափն։

529. Նախդրի պէս հոլովառու բառերն ալ (152) շատ անգամ ինքիրենց կըհասկըցուին առանց կրկնելու, նախդիր ունին նէ՝ ան միայն կրկնելով.

Յառաջ քան զիս և զքեզ. — ո̃ և քան զքեզ։

Երկինք և երկիր վասն մարդոյն, և մարդն՝ պատուիրանին. — այս ինքն վասն պատուիրանին։

Փառաց վասն, ընչից աղագաւ, կամաց կատարելոյ, երկայնակեաց լինելոյ. — այս ինքն կատարելոյ վասն կամ աղագաւ, լինելոյ աղագաւ։

Վայ ՚ի վայի վերայ, և գոյժ ՚ի գուժի. — այս ինքն ՚ի գուժի վերայ։

Վէրս ՚ի վերայ վիրաց և ցաւս ՚ի ցաւոց յաւելուն. — այս ինքն ՚ի վերայ ցաւոց։

Ի վերայ խաչանց իմոց մեռանիմ․ յորոց խաչանց արդեօք․ ՚ի հարթուցելոցն, ՚ի փախուցելոցն, ՚ի գաղանակուր եղելոցն․ — այս ինքն ՚ի վերայ որոց խաչանց․ ՚ի վերայ հարթուցելոցն, և այլն ։

Գթայր ՚ի վերայ նորա իբրև հայր յորդւոյ․ — այս ինքն ՚ի վերայ որդւոյ ։

Նստաւ յերկինս ՚ի վերայ քերովբէիցն, և յերկրի՝ անասուն կենդանեաց․ — այս ինքն ՚ի վերայ անասուն կենդանեաց ։

Երթ զհետ արդարութեան, զաստուածպաշտութեան, զհաւատոյ, զսիրոյ․ — այս ինքն զհետ աստուածպաշտութեան, զհետ հաւատոյ, ևլն ։

530․ Շատ տեղ ալ նախդիրներուն կամ հոլովառու բառերուն խնդիրը յայտնի չգրուիր ու կըհասկըցուի․ ինչպէս շատ անգամ երբոր յատկացեալը չգրուիր կամ չկրկնուիր ու իր նախդիրը յատկացուցչին վրայ կըդրուի (480)․

Կերպարանիմ զՊաւթին․ Զքրովբէիցն խորհրդաբար կերպարանիմք․ — այս ինքն զիրս կամ զկերպարանս Պաւթի, քրովբէից ։

Տգէտ են Աստուծոյ արդարութեանն, և զիւրեանցն խնդրեն կացուցանել․ — այս ինքն զիւրեանց արդարութիւնն ։

Հայեաց ՚ի տառապանս մեր և ՚ի նեղութիւնս, և ՚ի թագաւորացն մերոց և իշխանացն մերոց և քահանայից և մարգարէիցն մերոց․ — այս ինքն և ՚ի նեղութիւնս թագաւորացն մերոց, և այլն ։

Ակնածեսցուք ՚ի Քրիստոսի պատուիրանէն՝ որ ՚ի բերանս նոցա խօսէր․ զի եթէ ՚ի Պաւղոսին խօսէր, ապա և ՚ի Պետրոսին, ապա և յայլոց Առաքելոցն․ — այս ինքն ՚ի բերան Պաւղոսի, ՚ի բերան Պետրոսի, ՚ի բերան այլոց Առաքելոցն ։

Զարմանալին յոյժ ընդ գեղեցկութիւն նորա և

ընդ ամենայն որդւոյն Իսրայէլի. — այս ինքն և ընդ գեղեցկութիւն ամենայն որդւոյն :

Ե՛ք քո իբրև զառն. Թևք նորա իբրև արծուոյ. — այս ինքն իբրև զամն առն, իբրև թևք արծուոյ :

Պարծոյց զսիրտ ամենայն Յուդայ իբրև զառն միոյ. — այս ինքն իբրև զսիրտ առն միոյ :

Ոչ էին իբրև զԻսրայէլի գործք նորա. — այս ինքն իբրև զգործս Իսրայէլի :

Մեծ է տեսաւորութիւն մտաց քան զմարմնոյ. — այս ինքն քան զտեսաւորութիւն մարմնոյ :

Հայեաց 'ի վերայ աբրահամեան զաւակիս, 'ի սրբոյ Սահակայ. — այս ինքն 'ի զաւակի սրբոյ Սահակայ, որ ըսել է 'ի վերայ զաւակի (529) :

Զոմանս վասն պիղծս դատելոյ, և զայլս՝ վասն բարիս. — այս ինքն վասն բարիս դատելոյ :

Հանդերձ որք բոլորովին են անշունչք. — այս ինքն հանդերձ այնոքիւք (440) :

531. Մակբայներէն ոչ, մի, շատ տեղ չեն կրկնուիր ետևի բային, ու կըհասկըցուին.

Բանի զուրուք մեք ոչ կերաք և արբաք. — այս ինքն և ոչ արբաք :

Ոչ թողեր և ցուցեր զնոսա. — այս ինքն և ոչ ցուցեր :

Խստացուցին զպարանոցս իւրեանց առ 'ի չլսելոյ ինձ և ընդունելոյ զխրատ. — այս ինքն և չընդունելոյ :

Որպէս զի չիք յանիրաւութենէ արդարութիւն, այսպէս 'ի ստութենէ ճշմարտութիւն. — այս ինքն այսպէս ոչ կամ չիք :

Մի աղաչեր վասն դոցա խնդրուածովք և պաղատիր. — այս ինքն և մի պաղատիր :

Մի ներէք նոցա և թողացուցանէք. — այս ինքն և մի թողացուցանէք :

532. Ուրիշ մակբայներն ալ երբեմն զանց կ՚ըլլուին, կամ մէկ կտորը կըձգուի.

Որպէս դու, և ես. և որպէս զօրք քո՝ զօրք իմ. — այս ինքն այնպէս կամ նոյնպէս և ես, նոյնպէս զօրք իմ:

Որչափ մեծ է իշխանութիւնն, դժուարին է մարտըն. — այս ինքն այնչափ դժուարին է:

Նու արար՝ մինչև ճեղքեաց խզեաց զմիաբանութիւնն Հայոց. — այս ինքն այնչափ արար:

Որպէս խորհեալ եմ, այն կացցէ. — այս ինքն այնպէս կացցէ:

Այսչափ կամ այն. Եթէ այսպէս և եթէ այն. Երբեմն այնպէս և երբեմն այս. — այս ինքն այնչափ, այնպէս, այսպէս:

Որպէս այժմ, նոյն և յայնժամ. — այս ինքն նոյնպէս:

Մեծին այլազգ ծառայանալ, և փոքուն այլ. — այս ինքն և փոքուն այլազգ:

Հայեաց յայսկոյս և յայն. — այս ինքն և յայնկոյս կամ յայն կոյս:

533. Շաղկապներէն ալ ոմանք զանց կ՚ըլլուին, ու յայտնի կ՚իմացուին շատ տեղ.

Զի թէ թշնամւոյն նախատեալ էր՝ համբերէի արդեօք, կամ ատելւոյն մեծաբանեալ էր ՚ի վերայ իմ՝ թաքչէի արդեօք ՚ի նմանէ. — այս ինքն կամ թէ ատելւոյն մեծաբանեալ էր:

Այսուհետև չես ծառայ, այլ որդի. եթէ որդի, և ժառանգ Աստուծոյ. — այս ինքն ապա, ուրեմն և ժառանգ:

Թէպէտ և զհետ եղև նոցա, չկարաց հասանել. — այս ինքն այլ, սակայն չկարաց:

Թող տուք անցից ընդ երկիր քո. — այս ինքն թող տուք զի անցից:

Ժողովեցան վաղվաղակի զի խորհեսցին՝ զինչ գործ գործեսցեն. — այս ինքն, թէ զինչ գործ գործեսցեն:

Այր խռովութիւն մեծ 'ի մէջ զինուորացն, զի՛ արդեօք Պետրոսն եղև. — այս ինքն, թէ զի՛ արդեօք եղև:

Նա ոչ անխտիր ինչ իրք են՝ անտի իսկ յայտ է. — այս ինքն և զի չամ և թէ ոչ անխտիր ինչ իրք են:

Որպէս վերստին քննեալ՝ մարթացից ինչ գրել. — այս ինքն որպէս զի:

Նոյնպէս ծածկեցաւ 'ի մէնջ, որպէս ամենևին ոչ գիտացաք. — այս ինքն որպէս զի, որ ըսել է մինչ զի ոչ գիտացաք:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՒԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

534. *Աւելադրութիւն է բան մ'աւելի դնել՝ զօրաւոր կամ բացայայտ և կամ զարդարուն ընելու համար խօսքը:*

535. *Ասանկ անորոշ դերբայն, ուղղական ու հայցական, կրկնուի երբեմն իր բային քովը, հաստատութիւն ցուցընելու համար, որպէս թէ ըլլար ապաքէն, արդարև կամ թէպէտ և.*

Տալ ետու կնիք և տանն Ստեփանեայ. — այս ինքն ապաքէն ետու:

Ունել ունէր պարծանս, այլ ոչ առ Աստուած. — այս ինքն արդարև ունէր, թէպէտ և ունէր, այլ, և այլն:

Սիրել սիրեն կամ զսիրելն սիրեն, այլ ոչ սերտիւ կամ այլ ոչ սրտացաւութեամբ. — այս ինքն ապաքէն սիրեն, թէպէտ և սիրեն, այլ:

Ընթանալ ամենեքին ընթանան, բայց մի ոք առնու. — այս ինքն թէպէտ և ամենեքին:

536. *Անորոշ դերբային գործիականը և անցեալ դերբայն իրենց բային քով կրկնուին երբեմն հաստատութեան ու սաստկութեան համար, կամ բանին ետևէ ետև աճիլը ցուցընելու.*

Զամենայն ինչ զոր խօսիցի, լինելով լինի:

Յամենայն ծառոց որ է 'ի դրախտիդ՝ ուտելով կերիցես:

Աճելով աճէին և բազմանալով բազմանային:

Երթալով երթայր և զօրանայր ։
Գալով գայր և մերձենայր ։
Շինեալ շինէին (զաշտարակն) 'ի պաշտօն դիւաց ։
Գողացեալ գողանայ . պահեալ պահէն . հանեալ եհան ։
Յափշտակեալ յափշտակին յառաջագոյն ։
Յերուսաղէմ երթեալ երթիցէ ։

537 . Իմն , ինչ , ոք միջակ անուններն առանց հարկի աւելորդ կրկնուին երբեմն .

Ոչ ոք այն ոք գոյր յորմէ խիթային ։
Յորմէ ոչ ոք երբեք այլ ոք մասն կալաւ ։
Եւ որ ինչ այլ ինչ գեղեցիկ յօրինուածք պատմին . — այս ինքն այլ գեղեցիկ յօրինուածք որ պատմին ։
Որ ինչ անդ դիպեալ էին քաղաքացիքն . — այս ինքն քաղաքացիքն որ անդ դիպեալ էին ։
Եւ ոչ ինչ էր յաշխարհի՝ որ ինչ ընդդէմ դառնայր հրամանաց նորա . — այս ինքն ոչ ինչ որ ընդդէմ դառնայր ։
Եւ որ ինչ այլ ինչ պատիւ ունէր . — այս ինքն և այլ ինչ պատիւ զոր ունէր ։
Ոչ ինչ ունիմ իրս ինչ . — այս ինքն ոչ ունիմ իրս ինչ ։
Իսկ այլոց իշխանացն թուի ինձ և ոչ մի ինչ մնացեալ . — այս ինքն և ոչ մի մնացեալ ։
Եւ ոչ մի ինչ յայսցանէ ամենեւին ինչ ոչ յիշեաց . — այս ինքն ամենեւին ոչ յիշեաց ։
Ամենայն ինչ այնպիսի պարծանք՝ չարութիւն էն . — այս ինքն ամենայն այնպիսի պարծանք ։
Որ զամենայն ինչ չարիս խորամանգեցեր . — այս ինքն զամենայն չարիս ։
Ոչ եթէ առ քեզ ինչ առաքեաց զիս տէր ։
Չեմ ինչ լսելոց ։
Ոչ առ բազում ժամանակս ինչ ։
Ոչ այժմ ինչ կոչեցի զքեզ ։

Եթէ ինչ զգոստ խորամանգել յօժարեսցուք ։
Իբրև կամքին իմ թէ փոխեսցուք զնա ։
Յայտ իմ այսպէս առնէր ։ Պարզև մեծ իմ թուի ։
Յանկարծակի իմ եղուք ։ Մտադիւր իմ անսայլք ։

538. Գոյական և ածական դերանուններն երբեմն կրկնուին.

Ես իրաց և գործոց առնն իմանալ ինչ ես ոչ կարեմ ։
Մեք անպակաս յամենայն ժամանակի ... յիշեմք մեք զձեզ ։
Դու որ զամենայն ինչ չարիստ խորամանգեցեր ... դու ոչ ապրեսցիս ։ —
Եւ թուի այս տխմարաց, թէ չիցէ այս հանգոյն առաջնոյն ։
Այն որ ամենաբարին է բնութեամբ, այլ ումեք չարի պատճառ նա ոչ լինի ։
Զայնսիկ որ այնպէս մատն եղեն օրինացն՝ ածին սատակեցին զնոսա ։

539. Շատ տեղ ալ անուան մը կամ բանի մը հետ աւելի կըդրուին նոյն հոլով, ետև կամ առաջ.

Կինս զոր ետուր ընդ իս՝ սա ետ ինձ 'ի ծառոյ անտի և կերայ ։
Ծանեաւ Մանասէ եթէ տէր՝ նա է Աստուած ։
Զայն Մովսէս զոր ուրացանն՝ զնա Աստուած իշխան և փրկիչ առաքեաց ։
Ազգքն այնոքիկ զորս դու ժառանգելոց ես՝ նոքա հմայից և դիւթութեանց անսան ։
Ամուրքդ զոր չինէք՝ այդ ձեզ իսկ լիցին (129) ։
Որն իմաստասիրի ուրախ առնի հայր իւր ։
Եւ երկիւղածաց քոյ քաւիչ լինիս դու նոցա ։
Եթէ ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է, այն 'ի բարւոյ արարչէ կարծիցի ումանց ։
Զձգելն և զճշմարտելն՝ զայն առաջնոյն թողաք ։

Ճիրաժիր մանկունս ընտրանաւ՝ զայն յուսումն արուեստականացն տայի՛ն :

Տեղի բնակութեանն Աստուծոյ լինիցին, այնմ որ ասաց բնակեցայց ՚ի նոսա :

Ի հպարտութիւն ամբարտաւանութեան յեցեալ, յայն որ ՚ի հնոց ժամանակաց հետէ ունէին :

Եթէ ընդ դուռն ընդ որ թագաւոր ելանէ, հանցես ընդ նա աղբ :

Իբրև լուան նախարարքն Հայոց, այնք որք ունէին զիշխանութիւն :

Իսկ սուրբ քահանայքն որ անդ դիպեցան յամուրսըն, .. մատուցին և նոքա զպարանոցս իւրեանց:

Այս ոչ հրամանաւ արքունի է՝ այսչափ երկայնաբան լինել ընդ ձեզ պայքարաւ :

Մեծ է քեզ այդ՝ կոչել զքեզ ծառայ իմ :

Նա և այն իմաստութիւն է՝ ճանաչել թէ յումմէ է շնորհն :

540. Ասանկ ալ շատ տեղ յարաբերականին ետևէն աւելի կըդըրուին, որ շատ անգամ դիմորոշ յօդի տեղ է անոր՝ որ չառնէր (461), կամ յարաբերեալին.

Որ դու միայն կարող ես : Որ ինքն իւր չար է :

Որ էր և նա ՚ի նոյն ազգէ :

Պտուղ՝ որոյ սերմն իւր ՚ի նմին :

Որոց յօժարէին միտք իւրեանց :

Տէր զօրութեանց՝ որոյ կացի առաջի նորա :

Որոյ որդի նորա հիւանդ կայր :

Տեղիդ՝ յորում կաս դու ՚ի դմա :

Դու հաւատս ունիս՝ որով պարծիս դմաւ :

Զարք որոց ոչ էր նոցա թիւ :

Աստուածք՝ յորս յուսացեալ էիք ՚ի նոսա, զորոց զճարպ զոհից նոցա ուտէիք :

Որոյ բան հրամանի իւրոյ այսչափ զօրացեալ իշխէ :

Որոյ կերակուր կամաց իւրոց էր ՚ի մանկութենէ անարատ մարմին սրբոց :

541. Յարաբերական դերանունին ետեւէն շատ հեղ յարաբերեալն ալ կրկրնուի, կամ ինչ որ է նէ իրօք, կամ ինչպէս որ կ'երեւնայ նէ հոն գրողին մտքին, բացայայտչի պէս.

Զոր ստացաւ Աբրահամ հայրն յԵփրոնէ Քետացւոյ:
Իբրեւ զՌաքէլ եւ զԼիա, որ շինեցին երկոքին զտունն Իսրայէլի:
Բերէին զհիւանդս եւ զնեղեալս յայսոց պղծոց, որք եւ բժշկէին ամենեքեան:
Որում ոչ կամեցեալ Հայկայ հնազանդ լինել Բելայ, չու արարեալ գնայ:
Յորմէ յամենեցունց յայսցանէ ազատ են իմանալիքն:
Ի ձեռն տասն աղքատ եւ անգիր արանց, որք ոչ ՚ի ձեռն ընչից կամ իմաստիւք կամ զօրութեամբ չքնաղագոյն իմաստնոցն եւ հզօրացն յաղթեցին:
Նման արարի զտկարութիւն ձեր, որք այժմեան ճաղճախեան զմի թե հաւու ոչ բարձէք:
Հօտւոյն սրբոյ՝ որով Մաքրեալքն արբեցան անմահական բաժակաւն:
Յորմէ զարհուրին յայսմ իրէ փոքու:
Որոց անուանքն են այս՝ փորձանկցայ նորա:
Առ որ մատուցեալ էք ՚ի վէմն կենդանի:
Զոր ոչ բաւեմ ասել զպայծառ աղէտս տանջանացն:
Որ Աստուծոյ միայն է, զծածուկս ճանաչել:

542. Յարաբերական դերանունն ալ կերպ կերպ աւելորդ գրութիւններ ունի. անսովոր ըլլալուն՝ հոս զանց կ'ընենք: Միայն հարկաւոր չեղած տեղը՝ մտացի ուսանողը կ'իմանայ ՚ի գիրս:

543. Յատկացեալին, բացայայտելիին ու գոյականին նախդիրը (476, 481, 482) շատ անգամ կրկրկնուի ետեւ գրուած յատկացուցչին, յատկացեալին, բացայայտչին, հասարակ ածականին կամ գոյականին վը-

րայ, մանաւանդ հեռու որ լինան ու զիմորոշ յօդ ունե-նան, կամ գոյականն ռով կապած երկու ածականի մէջ որ դրուի. ինչպէս,

544. Յատկացուցչին վրայ.

Մի խոտորիցես զիրաւունս զեկին և զորբոյ և զայրւոյ:

Զմիտս կամեցաւ հաճել զամբոխին:

Մի մերձեսցի 'ի պղծութիւնս մարդոյ կամ յա-նասնոց պղծոց:

Խաղաղութիւն արասցուք ընդ արս ընդ աշկեդ-այդմիկ:

Յոդի վախճանեալ մի մոցէ 'ի հօր և 'ի մօր, յեղ-բօր և 'ի քեռ:

545. Յատկացեալին վրայ (477).

Կախեաց զԱբիկանովրայ զգլուխն:

Զքո զբարեկամս: Զիմ զոչս եբաց:

Սատակել զձեր զայր և զկին:

Կապեցէք զգորա զոտս և զձեռս:

Զքո բարերարութեանդ զչափ առեալ:

Զամենայն երկրի զիշխանութիւնս:

Ոչ զուրուք բռնացայ ունել զանդաստանս և կամ զայգիս:

Յիւր 'ի փառսն և 'ի վայելչութիւն:

Ապրեցան 'ի հրոյն 'ի հնոցէ:

Ի փորձութեան 'ի հանդիսի գտաւ հաւատարիմ:

Ընդ քո յոյժ զարմացեալ եմ ընդ մտացդ ծննդա-կանութիւն:

Ըստ իւրաքանչիւր ըստ վրանս ձեր:

Զորոյ զվաստակն 'ի բժշկութիւն մատուցանեն:

Զորոյ մեք զխտեմք զհայրն և զմայր:

Զորոյ իբրև անցանիցէ՝ ոչ գոյ զհետսն գտանել:

Յորոյ այսօր 'ի գիրկսն գգուեցար:

Յորոց զուն 'ի խնդիր երթեալ էիր:

Ընդ որոյ թէ ընդ գեղն զուարճացեալք, և այլն:

546. Բացայայտչին վրայ.

Կոչեաց զԷսաւ զորդի իւր երէց :
Կոչեաց զորդի իւր զկրտսեր զՅակոբ :
Յերկրին 'ի Գեսեմ: Ի լեառն 'ի Նաբաւ :
Մօտ 'ի լեառնն 'ի Նպատ :
Ի Մովսիսէ յառնէն Աստուծոյ :
Ի Հերմոնէ 'ի լեռնէ փոքուէ :
Յերկրէ հեռաստանէ եկին առ իս՝ 'ի Բաբելոնէ :
Անց նա ըստ գետն մեծ ըստ Եփրատ :
Նայեցարուք ընդ առաքեալն և ընդ քահանայա-պետ խոստովանութեան մերոյ՝ ընդ Յիսուս Քրիստոս :

547. Ածականին վրայ.

Զհպարտութիւն զամենայն :
Զարսն զամպարիշտս :
Զտունս զայս զբարձր : Զժողովուրդ զայդ զչար :
Զզօրն զայն զմեծ : Կոչեա զՍիմոն զոմն :
Գուշակէին յերկիրն 'ի հեռաւոր :
Ընդ քաղաքն ընդ ամենայն :
Ասէ ցարսն ցյարուցեալս 'ի վերայ նորա :
Ի տնկոյ իմեքէ 'ի մահաբերէ :
Ի պատուիրանացս յայսցանէ 'ի փոքունց :
Յայրի անդ 'ի կրկնում :
Յաւուր միում յերևելւոջ :
Գտի զոչխարս իմ զկորուսեալ : Զճանապարհս ձեր չարս և զգնացս ձեր զանբարիս :
Շինեաց զդուռն տանն տեառն զբարձր :
Յերկիր Թշնամւոյ 'ի հեռաւոր կամ 'ի մօտաւոր :
Ի ծառայից տեառն իմոյ 'ի յետնոց :
Բուռն եհար զհանդերձէն իւրմէ զնորոյ :
Ի ցուպն եղեգնեայ 'ի Ջախջախ :
Յազգ օտար և 'ի չար :
Յազգ անյոյս և 'ի կոխեալ :
Զազգ մի զանդէտ և զարդար :

Զտասանորդս երկրիս մերոյ ղևտացիքն շրջեսցին և առցեն զամենայն բովանդակ: —

Զհովիւն հօտից զմեծն:

Զքորսն քո զերիցունսն:

Զջուր գետոյն զհզօրն և զյորդ:

Առի զմուրհակ ստացուածոյն զկնքեալն ըստ հրամանի և ըստ իրաւանց և զարձակն:

Զամենայն սպաս տանն տեառն զմեծ և զփոքր:

Յամենայն քաղաքսն Յուդայ յամուրս:

Ընդ ամենայն քաղաքս ընդ յոյժ հեռաւորս:

Զեօթն անասուն արամբքն զծերովք: —

Զահագին տեսիլն զայն և զերկիւղալից:

Զանհնարին հարուածսն և զմեծամեծս յոյժ:

Իբրև զխոտ ինչ զանծամ և զանկոտոր:

Զեօթն երինջսն զառաջինս զգեղեցիկսն և զընտիրս:

Ընդ ամենայն անապատն ընդ մեծ և ընդ ահագին:

548. Գոյականին վրայ (478).

Զամենայն զերկիրս զայս. զամենայն զինչս իւր. զամենայն զկահ և զկարասի նոցա:

Ածեր 'ի վերայ գոգս զանհնարին զմեղս:

Առ նա զաձիւնախառն զկրակն:

Զարքունի զհրամանն: Զերկոսին զորդիսն իմ:

Զայդ ևս զքո բան:

Իբրև զհաւատարապատիւ զոք: Զանչափ զանքնին զերկիրս կամ զերկինս ամենայն:

Զահաւոր և զարսափելի զփրկական զխորհուրդն:

Յամենայն 'ի կեանս քո. յամենայն 'ի թագաւորութեան նորա:

Յամենայն իսկ 'ի թուղթսն. յամենայն 'ի բազում մեծութեան իւրում:

Յերկոսեան 'ի սրահս տանն: Յանցաւոր 'ի կեանս:

Յամենայն յԻսրայէլէ:

Յամենայն 'ի զուր բանէ ։

Հրաժարեալք յաշխարհական 'ի զբաղմանց ։

Յայնչափ 'ի բազում 'ի նախրաց փիլիսոփայիցն աստուածոց ։

Յանապատէ եկեալ յերկրէ ։

Ի բարձրաւանդակումն կուռ կալով 'ի տեղւոջ ։

Զկարի խոնարհագունիցն բուռն հարկանէ զօրինակաց ։

549 . Թէ որ ետև կամ առաջ դրուած ածականները շատ ալ ըլլան նէ, անոնց վրայ ալ կրկրկնուի երբեմն նախդիրը, մանաւանդ հեռու ինկածներուն, թէ և ետև դրուած գոյականին վրայ չկրկնուի ալ, ինչպէս օրինակներուդ մէկ քանիին վրան կրտեսնես ։

550 . Պարզ նախդիրները կամ հոլովառու բառերունը՝ աւելորդ կրկրկնուի երբեմն բառին կտորներուն վրայ կամ խնդրոյն կամ անոր ածականին, յատկացուցչին .

Զո՞ այլ զոք առաւել քան զՀրեայսդ . — այս ինքն զո՞ այլ ոք կամ զո՞ ոք այլ ։

Ի քսան և 'ի հինգամենից և 'ի վեր . — այս ինքն 'ի քսան և հինգամենից ։

Յինն և 'ի տասներորդ ամի . Յեօթն և 'ի տասներորդի ամի . — այս ինքն յիննևտասներորդ, յեօթնևտասներորդի ։

Զքսան և զինն ազգաց զոգիս . — այս ինքն ըզքսանևինն ազգաց ։

Զփառս զառ 'ի միոյն Աստուծոյ ոչ խնդրէք . — այս ինքն զփառս առ 'ի միոյն Աստուծոյ, որ է առ 'ի միոյն Աստուծոյ (389) ։

Զզուարակն զվասն մեղաց՝ արասցես . — այս ինքն զզուարակն որ է վասն մեղաց ։

Գազանաբար յարձակի 'ի վերայ ոչ միայն 'ի մերն յԱրտաւազդայ, այլ և յայլոց ևս ազգաց . —

այս ինքն ոչ միայն 'ի վերայ մերն Արտաւազդայ, այլ և 'ի վերայ այլոց ևս ազգաց ։

Զխաչեալն 'ի մէջ 'ի յանօրինաց . — այս ինքն 'ի մէջ անօրինաց ։

Զհետ երթային բազումք զՊաւղոսի և զԲառնաբայ ։

Ոչ չոգար զհետ երիտասարդաց զաղքատաց կամ զմեծամեծաց ։

Զիմոց բարուց զկնի հայեցեալ . զօտարի զհետ ոչ երթիցեն . զբարեաց զհետ երթայք ։

Ընդ խթանի ընդդէմ աքացել ։ Ընդ այսր ընդդէմ թերևս ոք յամառէ ։

Ունիցէ կալ ընդդէմ տասն հազարաւ ընդ այնմ որ գայցէ 'ի վերայ նորա քսան հազարաւ ։

Տես և 656 ։

551 . Երբեմն ալ նոյն կամ մօտ նշանակութիւն ունեցող ու նոյն հոլով առնող նախդիրներն և հոլովառու բառերը մէկտեղ կըդրուին նոյն անուան վրայ, կամ մէկն անոր, մէկն ածականին, և այլն .

Բանակեցան մերձ առ յԵրուսաղէմ . — փոխանակ ըսելու՝ մերձ առ Երուսաղէմ կամ մերձ յԵրուսաղէմ ։

Նստի յերկինս երկնից ընդ յարևելս . — փոխանակ՝ ընդ արևելս կամ յարևելս ։

Ի չար ընդ այն հայելով . — փոխանակ՝ 'ի չարն յայն կամ ընդ չարն այն ։

Առ հզօրս նորա ոմանս հասուցանելով յազգայինս . — փոխանակ՝ առ հզօրս նորա ազգայինս կամ 'ի հզօրս նորա ազգայինս ։

Առ փոքր մի նիզակակցացն յանզգաստութենէ . — փոխանակ՝ առ փոքր մի անզգաստութենէ կամ 'ի փոքր մի անզգաստութենէ ։

Ընդ գերաշխարհիկսդ վարուք և քաղաքավարու-

Թեամբ խօսեսցուք առ կրօնաւորսդ. — ուր ածականին վրայ ընդ է, գոյականին առ։

Հատուցին ինձ չար փոխանակ ընդ բարւոյ. — փոխանակ բարւոյ, կամ միայն՝ չար ընդ բարւոյ ըսել հերիք էր։

Յիրաւի պատժեցաւ վասն ընդ անագորոյն Թշնամութեան ընդ մարդոյն ունելոյ. — վասն ունելոյ կամ ընդ ունելոյ միայն հերիք էր։

Զգալի այն ասի, որ ընդ զգայարանօք ՚ի ներքոյ անկանի. — միայն՝ ընդ զգայարանաց անկանի (149) կամ զգայարանաց ՚ի ներքոյ ըսել հերիք էր։

Ըր զոսին հաստատուն պահելոյն պատճառաւ. — առ պահելոյն կամ պահելոյն պատճառաւ հերիք էր։

Զարմացաւ զի նախ ոչ մկրտեցաւ յառաջ քան զճաշն։ Զկնի յետ բազում ժամանակաց։

Վասն կամ Սակս այնր աղագաւ. Սակս էր աղագաւ. — միայն վասն կամ սակս այնր, սակս էր, կամ այնր աղագաւ՝ էր աղագաւ հերիք էր։

Մերձ առ երկրաւն. Հուպ առ գարձիւն։

552. «Քան», «էէրն», «որպէս», հայցականէն զատ՝ ուրիշ խնդիրներուն վրայ ալ երբեմն ղ կ՚առնեն.

«Քան զընկերացն՝ մեղ ինքեանց մերձաւորք եմք. — այս ինքն քան ընկերացն։

Խուժադուժ ես էր տեսանելով քան զմտօքն Թանձրութեան. — այս ինքն քան մտօքն։ —

Իբրև զգժնդակ բռնաւորի ումեք կան ՚ի հարկի։

Ջեռնուլ խորհրդովքն և իբրև զհրով տօչորել։

Պարգևէ մարդկան ազգին որպէս զմտերմաց։

Նախդրի և հոլովառու բառի ուրիշ վարպետ աւելադրութիւններ ալ կան անուան կամ դերբայից հետ. հիմկու հիմայ այսչափս հերիք է։

553. Մակբայներն ալ շատ անգամ աւելորդ կը֊գրուին, նոյնը կամ նմանը.

Մի՛ մնասցէ անդ և մի՛ մի քար ։ Եւ ոք ընդդէմ մի՛ դարձցի մի՛ խլիք սաստիկք արքունի ։

Մի՛ դու, արքայ, և մի՛ զայդ այլ առ մեզ ասեր ։

Յետոյ ապա հեղձոյց ։ Յորժամ մինչդեռ նա կամիցի ։ Ահա յայտ եղև աւաղիկ ։

Դարձեալ միւսանգամ զքոյին հրաման անդրէն եղծանես ։

Ի գերութեան մերում՝ ուր ցրուեցեր զմեզ այսր ։

Ուր էին անդ ծառք ։

Ի տեղւոջ՝ ուստի գերեցի զձեզ այտի ։

Յամենայն տեղւոջ՝ ուր և երթայցես անդր ։

Իբրև զկաւդ 'ի ձեռս բրտին, այդպէս էք 'ի ձեռս իմ ։

Օրն տեառն իբրև զգող գիշերի՝ այնպէս հասանէ ։

Ըստ բազմութեան իւրեանց նոյնպէս և մեղան ինձ ։

554. Ոչ մակբայը շատ անգամ կրկրկնուի ։ Մէկը բայէն առաջ մէկը ետքը՝ սովորական է ու շատ տեղ պէտք. իսկ երկուքն ալ բայէն առաջ՝ ան ալ շատ տեղ կ'ըլլայ.

Ոչ էր նոցա ոչ ել և ոչ մուտ և ոչ գին և ոչ վաճառ ։

Ոչ ումեք պատմեցին և ոչինչ յորոց տեսին ։

Ոչ ետ նմա պատասխանի և ոչ բան մի ։

Չնախանձի և ոչ ընդ ումեք երբեք ։ —

Եւ ոչ մի 'ի նոցանէն ոչ եղծանէին ։

Եւ ոչ 'ի միում ոչ վայելեցեր ։

Ոչ ումեք ոչ երևէին, բայց միայն Հրէից ։

Ես և ոչ զմի ոք ոչ գիտեմ ։

Այնպիսին հպարտացեալ է և ոչինչ ոչ գիտէ ։

Ոչինչ ոչ կարասցէ քեզ մեղանչել ։

Թուի ինձ թէ և ոչ նոցա չգոյր ։

Որում և ոչ Հրեշտակք չէին բաւական ։

Ոչ պոռնիկք, ոչ կռապաշտք . . . և ոչ յափշտակօղք զարքայութիւնն Աստուծոյ ոչ ժառանգեն ։

555. Միանգամ, գամ և մակբայները՝ որ, որ ինչ բառերէն ետև աւելորդ կըդրուին երբեմն՝ սաստկութիւն կամ ընդարձակութիւն մը նշանակելու.

Որ միանգամ յայսպիսի մանկտւոյ ընկալցի։
Զորս միանգամ գտանիցէք։
Որ ինչ միանգամ օրէնքն ասեն։
Որ գամ մի յիմում իշխանութեանս է։
Որ ինչ գամ մի անցք անցին ընդ մեզ։

556. Շաղկապներէն ևն առանց հարկի կըդրուի շատ տեղ՝ բան բանի ետևէ կից կամ շուտ հասկցընելու համար.

Ի միջոյն և 'ի խոնարհ. 'ի միջոյն և 'ի վեր. 'ի քսանամենից և 'ի վեր. յերկեմենից և 'ի խոնարհ. 'ի քէն և այսր. 'ի քէն և անդր։
Եղիցի քեզ որպէս և կամիս։
Զոր ինչ ուրուք և առեալ իցէ։
Որով իւիք և յաղթիցի ոք, նորին և ծառայ է։
Ի յընթանալս իմում և կասիմ։
Ընդ ճանաչելն և անծանօթացաք։
Ընդ հրամանելն և առնէին։
Թռուցեալ և մերձեցաւ յիս։

557. Ուրիշ շաղկապներէն ալ մէկ քանին, ինչպէս թէ, եթէ, զի, առչայն, և այլն, զանազան կերպով աւելորդ կըդրուին երբեմն, որ վերցընես ալ նէ՝ բանն ինչ է նէ ան կընշանակէ.

Յորժամ եթէ տանիցի զքեզ։
Անձն որ եթէ վրիպեսցի և մեղիցէ։
Ոչ թէ սրով իւրեանց ժառանգեցին զերկիր, և ոչ բազուկ նոցա թէ փրկեաց զնոսա։
Չէ ինչ 'ի ծածուկ որ թէ ոչ յայտնեսցի։
Վասն արդարոյ հազիւ ոք թէ մեռանիցի։
Որ 'ի հանգստեան են՝ դուն ուրեք թէ յիշեն զԱստուած։
Աղաչէր թէ զմեկնեալն 'ի նոցանէ մի առնուլ ընդ ինքեանս։

Բայց ես ասեմ ձեզ թէ մի կալ հակառակ չարին ։

Ասացէք. Ոչ այդպէս, այլ զի կացուսցես 'ի վերայ մեր Թագաւոր ։

Յանդիմանեաց զԱսա, թէ զի ոչ յԱստուած՝ այլ 'ի մարդ յուսացար ։

Խորհէին ընդ միմեանս և ասէին, թէ զի հացս ոչ ունիմք ։

Ոչ միայն զի աստուած չէ, այլ և կենդանի չէ ։

Թէ չէ ակնառու Աստուած, որպէս զի և չէ իսկ ։

Արձակեաց... բազում պատուիրանաւ, զի զՅուդա ինքնին 'ի գլխովին զբռամբ արկանել և ըղգունդն ամենայն յայսկոյս յայնկոյս ցրել. անդ կացուցանել զԱղկիմոս քահանայապետ ։

Հրաման տուաք զի... յիւրաքանչիւր տէր դարձուցանել ։

Անդ էր ողորմ տեսիլ տեսանել, զի առ հասարակ անկեալ մարդկանն՝ զաղօթս թաւալելով յերկինս մատուցանել ։

Մինչ զի ոչ լինել. մինչ զի ոչ ժամանել ։

Որպէս զի 'ի լռութեան նստեալ լալ ։

Թէ ասացից ձեզ, սակայն ոչ հաւատայք. և եթէ հարցից ինչ զձեզ, չտայք ինձ պատասխանի ։

Զոր թէ կամէր, թէ չկամէր, սակայն կրեաց ։

Գիտացի ես՝ զի սակայն և այս յօժարութիւն ոգւոյ է ։

Չիք հնար, թէ կամիք և թէ ոչ կամիք, բայց թէ մտանեմ ։

558. Գրոց մէջ՝ մակբայի ու շաղկապի ուրիշ վարպետ աւելադրութիւններ ալ կան անորիշ և անցեալ դերբայից հետ. հիմկու հիմայ այսչափ բաւական ըլլայ ։ Սու բոլոր այս ձևս՝ զգուշալի պէտք է ըլլայ համբակաց. որչափ քիչով Ճշդիւ մտքերնին բացատրել սորվին, այնչափ աւելի լաւ է ։

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

ԲԱԿԱՌՈՒԹԻՒՆ

559. Բակառութիւն է՝ բան մը օրէնքէ դուրս գրողին մտքին կամ ուրիշ կանոնի մը յարմար դնել։

560. Ասանկ, ձայնով եզակի՝ բայց նշանակութիւնով շատուոր ցուցընող անունները յոգնակի բայ կ՚առնեն շատ անգամ, որ կերպ կերպ կ՚ըլլայ, ինչպէս առջևի օրինակներէդ կըտեսնես.

Տիրեցին ազգն Ասամնայ։

Յարեաւ այլ ազգ որ ոչ ճանաչէին զտէր։

Հարկանէին զունդն մակաբեան։

Ո՞վ են ժողովուրդս այս։

Ժողովուրդն ակն ունէր Զաքարիայ և զարմանային։

Բանակն Մադիամու էին 'ի ներքոյ նորա։

Ամենայն մարդ աչօք բացօք տեսանէին։

Ժողովեցան առ նոսա այր ամենայն որ ապստամբ լեալ էր յօրինաց անտի։

Այր զօրամբ ելանէին տիրել աշխարհիս. — որ կըհասկըցուի՝ այր խուրաքանչիւր, ամէն մէկը, ամէն մարդ։

Ահաս իմաստութիւն և հանճար և աստուածպաշտութիւն. այս են գանձք արդարութեան. — ուր այս եզակի է, բայց առջի բառերը կըցուցընէ (129)։

Քեզ լեցին այդ. Այդ և 'ի մարդիկ երևին. — այս ինքն այդ նախասացեալ բաներդ։

Բերան անզգամաց պատմէն զչարիս. — շատ անզգամաց բերանը հարկաւ շատ է:

Խորհուրդ մահկանացուաց զանգիտօղք են. — շատի խորհուրդը մէկ մը չէ:

Ի բերանոյ նոցա ելանէն հրաման մահու և կենաց. — երկու տեսակ հրաման ու շատի բերնէն:

Ջուր աղի և անոյշ զամանս ջրաւորացն ընուն. — երկու տեսակ ջուրը երկու է:

561. Երբոր եզակի անունի մը հետ՝ հոլովով մը կամ հոլովառու բառով կապուած անուն գտուի նէ, բայն սովորաբար եզակի գրուելուն՝ յոգնակի ալ կըգրուի.

Մակաբէ զօրօքն եկն: Մոգպետն ինքնին մոգօքն հանդերձ հասանէր:

Երևեցաւ նոցա Եղիա Մովսիսիւ հանդերձ, և խօսէին ընդ Յիսուսի: —

Յուդա Մակաբէ այնպէս գնդաւն, որ ընդ նմա էին, անցուցանէին զժամանակն:

Ուր էին հասեալ բանակեալ Անտիոքոս ամենայն զօրօք իւրովք:

Ստամբակեալն 'ի վերին իշխանացն բանակաւն իւրով 'ի վայր անկեալ՝ մեզ պատերազմօղք եղեն և սատանայ անուանեցան:

562. Եական բային ուղղական խնդիրը յոգնակի որ ըլլայ նէ, բայն ալ յոգնակի կըգրուի շատ անգամ, թէ և անուն բային եզակի է.

Բարկութիւն հօր՝ որդի անմիտ, և ցաւք են ծնանելեաց նորա. — այս ինքն անմիտ որդին ցաւ է իր ծնողին:

Ալիք՝ իմաստութիւն մարդոյ են. — այս ինքն իմաստութիւնն է ալիք:

Մտաց բարբաջանք են աղանդն:

Երկիրս երկինք եղեն:

Փառք են առն խոտորել 'ի հայհոյութեանց:

Ոչ վայրապար ինչ իրք էին զՓարէս յիշել:

563 . Այլ և այլ խնդիր առնող բայերն և անուն-ները՝ շատ անգամ մէկ խօսքի մէջ մէկ խնդիրն ասանկ, մէկալն անանկ, ինչուկ գոյականն ասանկ՝ ածականն անանկ կ'առնեն նոյն մտքով.

Նախ չարչարանացն Քրիստոսի վկայէր, և յետ այնորիկ զփառացն :

Ոչ որչափ երկրաւորացս՝ ունիմք փոյթ յանձին զառաքինութենէն :

Միամտեալ և հաւանեալ և նուաճեալ էին 'ի տէրութիւն Արտաշրի քան ընդ տէրութիւն իւրեանց ազգատոհմին :

Զանարժանիցն և զշաղախեալսն հեղգութեամբ կենացս զեկուցանէ :

Նորին ինքեամբ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ զար-կուցեալ Հրեայքն (352, 353) :

Մտաց աչաց իմաստնոց, և ոչ թէ զգալեաւ տե-սանելին :

Են արդարք՝ որոց ժամանեն առ նոսա գործք ամ-պարշտաց (540) :

Զօրմէ և մեռեալ ասեն զնա ընդ Շամիրամայ :

Որում և Կոն անուանէին զնա :

Հաւաստի պատմիչք լինին առաջին սքանչելեացն և արդարութեան նորա և զանիրաւ յանդգնու-թիւնս Հրէիցն (384) :

Աշխատութեան կարօտ են և բազում ժամանա-կօք (387) :

Թէ և յայսոցիկ անհանճարաբար շաղակրատա-նաց անպարտ ես, սակայն ոչ և այլովք :

Ի միում աւուրցն յայնցանէ (394, 395) :

564. Բացայայտիչն երբեմն անհամաձայն կըդրուի ուղղական, հայցական, զայ նախդրով բացառական, յատկացուցչի պէս սեռական, կամ ուրիշ հոլով՝ որ բա-

նին յարմարի, թէ ըլլան թէ չըլլան հետը մենական բառերը այս ինքն, այս է, ասեմ, եմն. ինչպէս,

565. Սեղղական.

Ժողով լինէր առ նոսա բազում զօրաց ասխտացւոց, ազգ հզօր և պատերազմող. — կ'իմացուի որ է ազգ հզօր:

Առեալ ածէին զհարսն, դուստր միոյ ուրուեմն ՚ի մեծամեծաց. — կ'իմացուի որ էր դուստր միոյ ուրուեմն:

Ի չորից տարերցս յայսցանէ ոչ զմինն ՚ի միւսոյն ստեղծ արարիչն, այս ինքն երկիր և ջուր, հուր և օդ:

566. Հայցական.

Երկու մասամբք՝ տկար և զօրաւոր, զմարմին և զհոգին. — զօրութեամբ կըհասկըցուի, զմարմին ասեմ կամ իմա՝ և զհոգին:

Զերից ժամանակաց ունի զնախագիտութիւն, զանցեալըն՝ զներկայս և զապառնին:

Ամենայն տնօրէնութեանցն Քրիստոսի, զմահն ասեմ և զթաղումն և զյարութիւնն:

Իբրև զքարինս էր ոսկի և արծաթ յերկրի մերում, զմաքրութիւնն իմա և զորքութիւնն:

567. Զայ նախդրով բացառական.

Զբարւոյն կողմն յԱրմզդէ գնեն, զարջառաց և զոչխարէ և զայլոց պիտանացուաց. — կ'իմացուի զարջառաց ասեմ և զոչխարէ, և այլն:

Միաբան լինէր ամբաստանութիւնն երկոցունց կողմանցն, զառաքինեաց և զյետս կացելոց. — կ'իմացուի զառաքինեացն ասեմ և զյետս կացելոց:

Զայնպիսի օձ ՚ի փորի ունիմք՝ որ ուտէ ՚ի ներքոյ, զցասմանէն ասեմ:

Լերինքն յորս տապանն դադարեաց՝ վկայեն, ըզՀայոց լերանցն ասեմ:

Անմիաբանեցան այլքն 'ի պատմագրաց, զԲիւռոս ասեմ, զԲազմավիպէն և զԱբիւդենայ. — ուր մէկը հայցական, մէկալ երկուքը զայով բացառական :

568. Սեռական, յատկացուցչի պէս.

Ի ժողովրդենէ քումմէ Իսրայելի. — յԻսրայելէ ըսելու տեղը :

Ի լեռնէ Սիոնի :

Զգետոյն Եփրատայ և զԴկղաթաւ :

Ամբաստան լինէին զզօրավարքն Մուշեղի. — ըզ-Մուշեղէ ըսելու տեղը :

Ի Համանայ որ հաստատեալ կացեալս է 'ի վերայ իրացս այսոցիկ, և երկրորդի հօր մերոյ. — փոխանակ ըսելու՝ և յերկրորդէ հօրէ մերմէ. որ ըսել կ'ըլլայ՝ որ կացեալս է 'ի վերայ իրացս, որ և երկրորդ հայր մեր է :

569. Ուրիշ բանին յարմար հոլով·

Այս երկուց շնորհաց առ միմեանս եկեալ՝ կարելն ընդ կամելն. — վասն զի անցեալ դերբայն սեռական ալ կ'առնէ անուն բայի՝ ուղղական ալ :

Արձակեաց զաչս իւր զհետ հոմանեաց իւրոց, յասորեստանեայսն՝ յիշխանս և 'ի զօրագլուխս. — արձակեմ կ'առնէ խնդիր զհետ ալ՝ 'ի ալ :

Զոր ինչ արարէք ընդ երկուս թագաւորսն ամովրհացւոց՝ ընդ Սեհոնի և ընդ Ովգայ. — ընդ նախդրիւ ու ընդ վերջահոլով տրականը նոյն են :

Յղել առ ձեզ ընդ սիրելիս մեր՝ ընդ Բառնաբայ և ընդ Պաւղոսի :

Գլխոյն ամենայն բարութեանց՝ զհաւատոյն բուռըն հարկանել. — վասն զի Բռունն հարկանել տրական ալ կ'առնէ, զայով բացառական ալ :

Կոչի ևս յաւէտ ընտանի կոչմամբք, այս ինքն հայր, վարդապետ, փեսայ, և այլ բազում. — վասն զի Կոչեմ գործիական ալ կ'առնէ խնդիր՝ ուղղական ալ

Կերակրել 'ի բարութեանց երկրին այնմիկ՝ կաթամբ և մեղու, այս ինքն զտեսութիւնն աստուածային. — կերակրել բացառական ալ՝ գործիական ալ՝ հայցական ալ կ'առնէ խնդիր։

Զօրս և տեսողս ասէ մեծի լուսոյն, այս ինքն մարմնոյ աչօք զՔրիստոս. — վասն զի տեսող սեռական ալ կ'առնէ խնդիր՝ հայցական ալ (384)։

570. Եզակի ձայնով շատուոր նշանակօղ գոյական անուններն, ինչպէս բայ (560), անանկ ալ յոգնակի ածական կ'առնեն, իսկ ածականները՝ գոյական կ'առնեն.

Զօրն նորա անցեալք 'ի հանդիսի։

Մեծամեծք ժողով մարդկան։

Երկոտասան այր տգէտք և տառապեալք, որք 'ի նա էին յարեալ։

Սատակեսցի ամենայն մարդ դիմակացք Թագաւորի։

Յարս զօրուն եկելոց։

Ժողովրդեան մնացելոց, գումարելոց։

Ամենայն ժողովրդեանն ելելոց։

Կրկին առակաւն այլովք։

Ամենայն ումեք մատուցելոց առ նա։

Առ ընդ իւր եօթն հարիւր այր սուսերաձիգս։

Զսպասն արծաթեղէնս։

Զամենայն սպաս ցանկալիս նոցա։ —

Հօտք և անդեայք բազում յոյժ։

Բոլորումն Հայոց։ Յամենայնէ կարեաց սուրբ ես։

Ի բոլորումն վայելչականս (523, 585)։

571. Անանկ ալ յոգնակի դերանուն կ'առնեն շատ անգամ.

Նա ևս ժողովուրդն զհայսն իւրեանց մինչ չև խմորեալ էր, և զզանգուածս իւրեանց ծրարեալ 'ի կտաւս իւրեանց 'ի վերայ ուսոց իւրեանց։

Արձակեաց զժողովուրդն 'ի խորանս իւրեանց։

Զիս օծ տունս Յուդայ՝ իւրեանց 'ի թագաւոր ։
Փախեաւ զօրն 'ի բնակութիւնս իւրեանց ։
Որոշեաց զգունդն երթալ 'ի տեղի իւրեանց ։
Ժողովուրդ քո այդ որ բնակեալ է 'ի լեռնակող-մանդ, եթէ ոչ էր ապստամբեալ դոցա յինէն, ոչ էր իմ առեալ զնիզակ իմ 'ի վերայ դոցա. այլ դոքա ինքեանք արարին անձանց իւրեանց զայս ։
Եթէ ոք 'ի կարի մերձաւորաց իցէ, զնոյն անցս և ընդ նոսա անցուցից. — ուր եթէ ոքը մէկ մը մի-այն չնշանակեր, հապա որչափ որ ըլլայ նէ ։
Արդ երանեցից ժողովրդեան որոց այս այսպէս է ։
Առ ազգ այնպիսի՝ որք դատաւորաց եկեղեցւոյ նստին դատաւորք ։
Ըստ նմանութեան դարուն՝ որ ելեալ էին յերկրէն եգիպտացւոց (436) ։
Զդասուն զայնորիկ որք անկան ։
Ամենայնի որք ընտրեն հնազանդել ։
Յամենայն եղբօրէ որ ստահակսն գնայցեն ։

572. Իւրաքանչիւր բառէն ետև սովորաբար բային դէմքին համեմատ դրուելու են դոյական ու ածական դերանունները քո, մեր, ձեր, իւր եզակի և յոգնակի. ինչպէս,

Զուեա այր իւրաքանչիւր 'ի բնակութիւն քո, Իս-րայէլ ։
Իւրաքանչիւր ոք երթաք 'ի տեղիս մեր ։
Սոփարուք իւրաքանչիւր 'ի տունս ձեր ։
Աւէ կամ աւէն իւրաքանչիւր ցեղբայր իւր ։
Դարձան իւրաքանչիւր 'ի ճանապարհաց իւրեանց ։
Բարձէք անտի իւրաքանչիւր ոք քար մի 'ի վերայ ուսոց ձերոց ։
Ի դառնալ ձեզ իւրաքանչիւր 'ի չարեաց ձերոց ։

Բայց շատ անգամ առջի ու երկրորդ դէմքի բայերուն՝ եզակի երրորդ դէմք կըդրուին ատ դերանունները.

Իւրաքանչիւր ըստ երազոյ իւրում մեկնեաց ։

Գնացուք իւրաքանչիւր յերկիր իւր ։

Դարձցուք առ իւրաքանչիւր ժողովուրդ մեր և յիւրաքանչիւր աշխարհ իւր ։

Ասիցէ իւրաքանչիւր ցընկեր իւր և իւրաքանչիւր ցեղբայր իւր ։

Դուք ճեպեալ էք յիւրաքանչիւր տուն իւր ։

Դիք իւրաքանչիւր զսուր իւր յազդեր իւրում և կոտորեցէք իւրաքանչիւր զընկեր իւր ։

Ապրեցուսցէ իւրաքանչիւր զանձն իւր ։

Իւրաքանչիւր յընկերէ իւրմէ զգոյշ լերուք, և յեղբարս ձեր մի յուսայք ։

Օ իւրաքանչիւր ոք ըստ ճանապարհաց իւրոց (կամ ձերոց) դառնեցայց չչեղ ։

Տամ ձեզ իւրաքանչիւր ըստ գործոց իւրեանց ։

573. Ասոր պատճառն ան է որ իւրաքանչիւրն եզակի ալ է յոգնակի ալ (108, 109), ու զատ առնուելով՝ ամէն դէմք կընշանակէ ։ Աս պատճառաւ յոգնակի բայի հետ եզակի ալ կըդրուի շատ տեղ երրորդ դէմքի գոյական կամ ածական դերանունը իւր. Ասեն իւրաքանչիւր ցեղբայր իւր. Ածին ընդ մէջ այր իւրաքանչիւր զսուր իւր. Գնացին այր իւրաքանչիւր 'ի տեղի իւր. Իւրաքանչիւր ըստ բաւականի իւրում ժողովեցին. Խնդրեսցեն իւրաքանչիւր ոք յընկերէ իւրմէ ։

574. Բարդ և ածանցեալ անուններուն մէջի եղած գոյականին՝ յատկացուցիչ, ածական ու դերանուն կըտրուի երբեմն.

Աղեկերք մարդկեղէն մարմնոյ. — որ ըսել է՝ կերողք զաղիս մարմնոյ ։

Սրտագէտ ամենայնի կամ ամենեցուն. — գիտող զսիրտ ամենայնի ։

Կամակատար հօր, կամարար հօր. — կատարող, արարող զկամս հօր ։

Զամենայն չարեացապարտ Մենեղաւոս արձա-կել. — այս ինքն զպարտ, զպարտական ամենայն չարեաց: —

Ու հրեշտակականն Թափուր տեղի ստորանկելոց. — որ ըսել է՝ առ Թափուր տեղի հրեշտակաց ստորանկելոց:

Պսակ աստեղեայ յերկոտասանից. — այս ինքն յաստեղաց երկոտասանից:

Յաստուածային սիրոյն յաղթելով, այն որ հրա-մայէն սիրել. — որ գրողին մտքին նայելով՝ ըսել է՝ 'ի սիրոյն Աստուծոյ, այն որ հրամայէ:

575. Ու յարաբերականին յարաբերեալը շատ ան-գամ ինչ հոլով որ պիտի դրուի նէ՝ ան չդրուիր, հապա կամ ուղղական կըմնայ, կամ յարաբերականին համա-ձայն կըդրուի. ու շատ տեղ իրեն բուն դրուելու հո-լովովն ան դէմքին դերանունը կ՚աւելցուի: Աս ոճս աշ-խարհաբառերնուս մէջ ալ կըգտուի. ինչպէս,

576. Յարաբերեալ ուղղական կեցած.

Եւ բորոտ՝ յորում իցէ արած, հանդերձ նորա քա-կեալ լիցի. — փոխանակ ըսելու՝ բորոտի հան-դերձն. ու սեռականին տեղը աւելցած է նորա:

Եւ տուն՝ զոր յանդիմանեսցէ տէր, մատուսջիք ըստ արանց. — փոխանակ՝ զտուն:

Իսկ տկարք՝ որոց պէտք ինչ էին, ոչ արդեօք երբեք վճարեցի. — փոխանակ՝ տկարաց ոչ վճարեցի:

Բանն՝ զոր ես խօսիմ ընդ ձեզ, ոչ եթէ յանձնէ ինչ խօսիմ. — փոխանակ՝ զբանն:

Ամենայն այր՝ որոյ էր դատ գալ առ արքայ 'ի դա-տաստան, բարբառէր առ նա Աբեսաղոմ և ասէր. — փոխանակ՝ առ ամենայն այր:

Պսակդ ոսկի և զօրհնութիւնդ զոր ետուք բերել մեզ, ընկալաք. — փոխանակ՝ զպսակդ ոսկի:

Գուբն զոր փորեաց և պեղեաց, 'ի նոյն անկցի 'ի

խորհուրդ զոր և գործեաց. — փոխանակ՝ 'ի գուքն, որուն տեղ աւելցած է 'ի նոյն խորհուրդ :

Նոյն ինքն տէր Քրիստոս միածին որդին Աստուծոյ, վասն որոյ նա խոստացեալ է 'ի մարտս, սատակեսցի 'ի նմանէն. — փոխանակ՝ 'ի նոյն ինքն 'ի տեառնէ Քրիստոսէ միածին որդւոյն Աստուծոյ սատակեսցի :

Քրիստոսի, այն որոյ տէրութիւնն յաւիտենից է. — փոխանակ՝ այնր :

Օտարաչէն ամենայնի, այն որոյ բանիւ երկինք հաստատեցան. — փոխանակ՝ զայնմանէ :

577. Յարաբերեալ յարաբերականին համաձայնած.

Ամենայն այր կամ կին որ մտանիցէ առ արքայ, չիք փրկութիւն. — փոխանակ՝ ամենայն առն կամ կնոջ չիք փրկութիւն :

Այր այն Մովսէս որ եհան զմեզ յԵգիպտոսէ՝ ոչ գիտեմք զի եղև նմա. — փոխանակ՝ առն այնմիկ Մովսիսի. և առ տրականին տեղը աւելցած է նմա :

Դու որ մարզպանդ ես աշխարհիս, պարտ է քեզ հոգ յանձին ունել. — փոխանակ՝ քեզ որ մարզպանդ ես :

Թագաւոր որ ունկնդիր է բանից անիրաւութեան, ամենեքեան որ ընդ նովաւ են՝ անօրէնք են. — փոխանակ՝ ամենեքեան որ են ընդ թագաւորաւ որ, և այլն :

Ամենայն մարդիկ որ ըմպեն զնա՝ յիմարեցուցանէ զմիտսն. — փոխանակ՝ զմիտս մարդկան :

Սպանեալ յամենայն բնակչաց որ 'ի Դամասկոս Հրեայքն էին. — փոխանակ՝ յամենայն բնակչաց Հրէից որ 'ի Դամասկոս էին :

Դուք որ թողէք զիս, ես մատնեցից զձեզ 'ի սուր. — փոխանակ՝ զձեզ որ :

Ընտանիքն և արծաթագինք որ էին յաղագս օտարաց,

Թլփատեաց զնոսա . — փոխանակ՝ զընտանիս և զարծաթագինս :

Որ շուրջ զնովաւ քաղաքին էին՝ առնոյր յաւարի . փոխանակ զքաղաքսն որ :

Ամենայնք որոյ սպանեալ իցէ և մերձեալ 'ի վիրաւոր՝ սրբեսցի . — փոխանակ՝ ամենայն :

Ամենայնք որոց ոչ իցեն թեւք և թեփ, պիղծ իցէ ձեզ այն . — փոխանակ՝ ամենայն :

Զորոյ ես զգլուխն հատի զՅովհաննու՝ սա է . — փոխանակ՝ սա է Յովհաննէս զորոյ :

Ամենայնք որում շատ տուաւ, շատ խնդրեսցի 'ի նմանէ . — փոխանակ՝ յամենայնէ :

Ամենայն ուրուք՝ որոյ իցէ 'ի տուն իւր կին պղագգի, երթեալ պահանջեսցեն 'ի նմանէ ժամանակս . — փոխանակ՝ յամենայն ումեքէ :

Ամենայնք որոյ իցեն թեւք և թեփ՝ ուտիցէք կամ զայնս ուտիցէք . — փոխանակ՝ զամենայն որոյ իցեն :

Զամենայնէ զորմէ ասացից թէ դա մի երթիցէ ընդ քեզ, նա մի երթիցէ . — փոխանակ՝ ամենայն զորմէ ասացից :

Զամենայն ինչ զոր խօսիցի՝ լինելով լինի . — փոխանակ՝ ամենայն ինչ :

Զբանն զոր խօսեցար՝ հաւատարիմ լիցի . — փոխանակ՝ բանն :

Յերկիրն յոր հասեր՝ քեզ լիցի 'ի ժառանգութիւն . — փոխանակ՝ երկիրն :

Զերկիրն ընդ որ մեք անցաք լրտեսել զնա՝ երկիր մարդածախ է բնակչաց իւրոց, և զամենայն զազգն զոր տեսաք 'ի նմա՝ արք յաղթահասակք են . — փոխանակ՝ երկիրն, ամենայն ազգն :

Զամենայն զոր ետ ցիս հայր՝ ոչ կորուսից 'ի նմանէ . — փոխանակ՝ յամենայնէ :

Եւ եղեն որդիք Յովսեփայ զորս ծնաւ նմա Ասա-

նէթ զՄանասէ և զԵփրեմ․ — փոխանակ՝ Մա-
նասէ և Եփրեմ զորս ծնաւ ։

Ի մահճէդ յոր ելեր՝ ոչ իջցես անտի․ — փոխանակ՝
'ի մահճացդ ։

Յամենայն տեղիս յոր հասանիցեն կամ ուր հասանի-
ցեն գնացք ոտից ձերոց, ձեզ տաց զնա կամ զնո-
սա․ — փոխանակ՝ զամենայն տեղիս ։

Դատաստանաց Աստուծոյ, այն որ չափով և կըշ-
ռով բաժանէ․ — փոխանակ՝ այնր որ ։

Ամբաստան լինի զքաղցր տեառնէն, այն որ ոչ ունի
արդարացուցանել զնա․ — փոխանակ՝ զայնմանէ
որ ոչ ունի ։

Ոչ թողու նոցա բնակել 'ի վերայ երկրի, այնոցիկ
որք անարգեցին զընակիչս բարձանց․ — փոխա-
նակ՝ այնոցիկ որք անարգեցին ։

578․ Շատ հեղ ալ յարաբերականն ինչ հոլով որ
պիտի դրուի նէ՝ ան չդրուիր, յարաբերեալին հոլովը
կ՚առնէ․ ու շատ տեղ իր դրուելու հոլովով ան դէմքին
դերանունը կ՚աւելցուի, որ աշխարհաբառերնուս մէջ
ալ կայ ։ Նոյն ատեն՝ երբեմն յարաբերեալն ալ ետև
դրուելով՝ յարաբերականին հոլովը կ՚առնէ, որ իրարու
հոլովին առած կ՚ըլլան․ ինչպես,

579․ Յարաբերական յարաբերեալին հոլովին առած․

Չիք ազգ որ ոչ իցեն իրաւունք 'ի դատաւորաց․
— փոխանակ՝ որոյ, որում ։

Որդի Աստուծոյ կենդանւոյ, որ տկարանայ առ 'ի
չէն և ոչ ինչ․ — փոխանակ՝ յորմէ ։

Ի վերայ սեղանոյ ողջակիզացն՝ որոյ նոր արարին․
— փոխանակ՝ զոր ։

Ջնջեա 'ի դպրութենէն յորմէ գրեցերն․ — փո-
խանակ՝ յորում գրեցերն ։

Յօրէ յայնմանէ յորմէ գերեաց․ Յօրէ յորմէ եհան․
Յօրէ յորմէ լուաք․ — փոխանակ՝ յորում ։

Հաստուսցէ զաւանդն զոր աւանդեցաւ նմա. — փոխանակ՝ որ աւանդեցաւ:

Իսմա են սողունք որ ոչ գոյ թիւ. — փոխանակ՝ որոց ոչ գոյ:

Ամենեցուն որոց էք 'ի Հռովմ սիրելեաց Աստուծոյ. — փոխանակ՝ որք էք:

Նուագարանօքն որովք արարին՝ օրհնել զտէր. — փոխանակ՝ զորս արարին:

Զինչ հրամայեցաւ առնել յայնցանէ յորոց հաստատեցին զսա. — փոխանակ՝ յայնցանէ որք հաստատեցին:

Յաւուրցն յորոց կարգեցի դատաւորս. — փոխանակ՝ յորս կարգեցի:

Պատմեաց զամենայն պատգամսն զոր առաքեաց զնա տէր. — փոխանակ՝ որովք, յորս առաքեաց:

Գթացաւ 'ի նոսա այն որ ոչ երբեք պակասեցաւ գութ նորա. — փոխանակ՝ որոյ գութն:

Այն որ Մովսէս և Եղիա իբրև զծառայս եկեալ կային առ նմա. — փոխանակ՝ առ որում կային:

Ո՞րք ուսանիցէք զբազմաթիւ անուանս աստուածոցն նոցա, այն որ չէք ուրեք 'ի միջի և ոչ մի. — փոխանակ՝ այնոցիկ, այն աստուածոցն որոց նամ յորոց չէք և ոչ մի:

580. Յարաբերական ու յարաբերեալ մէկմէկու հոլովն առած.

Մարգարէանայ զոր առ յապա անցք ընդ Սաւուղ անցանելոց էին. — փոխանակ՝ զանցս որք առ յապա անցանելոց էին (436):

Որոց առ գերութեամբն մարգարէք՝ առաջին է սա. — փոխանակ՝ մարգարէից որք առ գերութեամբն:

Ապստամբութիւն ուսուցանես 'ի Մովսիսէ որոց 'ի հեթանոսս ամենայն Հրէայք են. — փոխանակ՝ ամենայն Հրէից որք 'ի հեթանոսս են:

Մարգարէքն, որք վասն որոց 'ի ձեզ լինելոց էին

շնորհք՝ մարգարէանային . — փոխանակ՝ վասն շը-
նորհաց որք 'ի ձեզ լինելոց էին :

Ոչ ելի յԵրուսաղէմ առ որ յառաջագոյն քան զիս Առաքեալքն էին . — փոխանակ՝ առ Առաքեալսն որ էին :

Ցուցանելով զոր 'ի խոնարհութենէն օգուտ . — փոխանակ՝ զօգուտն որ :

Զորս վասն Կռոնոսի և Արամազդայ պատմութիւնս իցեն՝ ամաչեմ ասել . — փոխանակ՝ զպատմութիւնսն որք վասն Կռոնոսի , և այլն :

Յոր նախ բանիւդ՝ յարմարի յաջորդս . — փոխանակ՝ 'ի բանդ որ նախ :

581 . Երբեմն ալ յարաբերականն ետեւի բային հայցական խնդրին կը համաձայնի կամ ուրիշ խնդրին ալ .

Ըստ ամենայն բանի զոր առաքեսցէ զքեզ տէր Աստուած քո առ մեզ, այնպէս արասցուք . — փոխանակ՝ ըստ որում կամ որով առաքեսցէ զքեզ :

Բազմադիմի շնորհս բաշխեաց ամենեցուն , զոր և մեծ իսկ քան զամենայն՝ զսէր տուրք յաննենգ մտաց գիտեմք . — փոխանակ՝ յորս կամ յորոց մեծ գիտեմք զսէր տուրք (525) :

Ջանին զնա 'ի խաչ յայն տեղին , զոր ետես Աբրահամ զխոյն կախեալ զծառոյն սաբեկայ զեղջերացն . — փոխանակ՝ յոր կամ յորում ետես զխոյն :

Տեսեալ զՅովհաննէս յայնպիսի վարս , զոր ոչ ընաւ զայլ ոք տեսին 'ի մարդկանէ . — փոխանակ՝ յոր կամ յորում ոչ տեսին զայլ ոք :

Զոր սերովբէքն ծածկէին զդէմս յահէ փառաց աստուածութեանդ . — փոխանակ՝ յորմէ ծածկէին կամ յորոյ ահէ փառաց ծածկէին զդէմս :

Բայց 'ի քաղաքաց ազգացն այնոցիկ՝ զոր տէր Աստուած քո տացէ քեզ զերկիր նոցա . — փոխանակ՝ զորոց զերկիրն :

Վասն որբոյ Կարապետին, զոր ոչ ոք 'ի մարդկանէ եղև նման նմա և կամ կրեաց զչարչ. նորա .— փոխանակ՝ որում ոչ ոք եղև նման և զորոյ վարս ոչ կրեաց :

Մի երկնչիք յերեսաց արքային Բաբելոնացւոց, յորմէ զարհուրեալ էիք յերեսաց նորա .— փոխանակ՝ որոյ յերեսացն զարհուրեալ էիք :

Յոր վեցթևեան սրովբէքն ոչ իշխէին հայել 'ի փառս քո .— փոխանակ՝ որոյ 'ի փառսդ :

Տես և 619 :

582 . Ինչպէս բային և անունին համար ըսինք (563), անանկ ալ զանազան հոլով առնող նախդիրներն ու հոլովառու բառերն երբեմն այլևայլ հոլովը մէկտեղ կ'առնեն մէկ խօսքի մէջ, ինչուկ բացայայտելին կամ գոյականը մէկ հոլով, ու բացայայտիչը կամ ածականը մէկալ հոլով .

Ամբաստան լինէին քսութեամբ առ մեծ թագաւորն Պապայ .— փոխանակ ըսելու՝ առ մեծ թագաւորին կամ առ Պապ :

Որ և առ իս ինքեան եցոյց յայտնապէս :

Առ ծովեզերբ միում :

Առ բարձրաւանդակի միոջ բլրով քարագագաթնիւ :

Զի բանս արկցէ ընդ թագաւորին Պարսից ընդ Շապուհ, և ընդ Արշակ :

Որհնեցէք զտէր ընդ երկնայինսն նմանեալ դասուց .— փոխանակ ըսելու՝ ընդ երկնայնոցն դասուց կամ ընդ երկնայինսն դասս :

Ընդ խաղացեալսն հուրբ և սուսերբ՝ արեամբ ներկելոցն :

Ընդ ո՞ր առաւել ոք սքանչասցի . ընդ հօ՞րն, եթէ ընդ որդւոյն :

Ընդ գողութեան անուան և բամբասանօք արկանէ զմարդ (149) :

Հանդերձ երանելեաւն Թաթլաւ տեառն Մանանդայ (155) ։

583 . Ինքն, որպէս հոլովառու բառերն ալ, միտքը նման նշանակելով, հայցականի տեղ տրական հոլով կ'առնեն երբեմն .

Ճանաչել զՃանապարհս իմ ցանկամ իբրև ժողովրդեան՝ որոյ զարդարութիւն գործեալ իցէ . — այս ինքն նման ժողովրդեան, իբրև զժողովուրդ ։

Տեսի զարմացման տեսիլ, իջանել անօթ ինչ իբրև կտաւոյ մեծի . — այս ինքն նման կտաւոյ, իբրև զկտաւ մեծ ։

Ոչ որպէս հրաման տալոյ ասեմ ։

Ոչ որպէս հրաման ինչ առելոյ ։

Առաքեալք երկնաւոր Թագաւորին և Աստուծոյն՝ պատկառելիք և պաշտելիք գոն մարդկան, իբրու 'ի նմանէ ընտրելոց և առաքելոց . — այս ինքն իբրու 'ի նմանէ ընտրեալք և առաքեալք, նման ընտրելոց, և այլն ։

ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԴ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

584. Փոխադրութիւն կամ փոխանակութիւն է՝ ուրիշ բանի մը տեղ ուրիշ բան մը դնել։ Աս ձեւերս մէջ՝ տեղ տեղ բակառութիւն ալ կըխառնուի, որովհետև փոխադրութիւնն ալ ծածուկ մտքով մը կ՚ըլլայ։

585. Ասանկ, գոյական անունը շատ հեղ ածականի տեղ, ածականն ալ գոյականի տեղ կըդրուի. ինչպէս, Պատրանաց ցանկութիւն, խաւար խորհուրդ, աղերս բանք, պատիժ պատուհաս, մանուկ տղայ, գոգ տեղի, հուր կառք, չուան գօտի, չափ հանդերձ, չափ ժամանակ, չափ հասակ, փոքր ժամանակ։

Աստուածականն, աստուածայինն, ըսել է երբեմն Աստուած. ջերմ, ցուրտ կամ ջերմք, ցուրտք, ջերմութիւն, ցրտութիւն. բազմամբոխ, բազում ամբոխ. միաբարբառ, մի բարբառ. խառնաձայն, խառն կամ խառնակ ձայն։ Վասն հեշտի ընթերցողաց. Ունել յընդարձակի. Ի բազում ապահովլի առնել զոք. Յապահովս կամ յանհոգս լինել. Դաւաճանս կրել. Կենդանեաւ կամ կենդանեօք, առ կենդանեաւ, առ կենդանեօք, ըսել են՝ վասն հեշտութեան, ունել յընդարձակութեան, յապահովութեան, յանհոգութեան, դաւաճանութիւն կրել, կենդանութեամբ, առ կենդանութեամբ։

586. Ինչպէս էն բային (331), անանկ ալ ընէն,

Ներգործ բայերուն երրորդ դէմքերուն հետ անցեալ դերբայն (288) սեռական անուն բայի կ'առնէ երբեմն .

Թէ ուրուք յանկարծօրէն քար ձգեալ լինի 'ի ծառ , և պատահիցէ մարդոյ . — այս ինքն Թէ ով քար ձգեալ լինի , քար ձգէ 'ի ծառ (287) ։

Անդ սպանեալ լինէր նորա զՏիմոԹէոս . — այս ինքն սպանեալ լինէին նորա ։

Չև լինէր արեգական ճառագայԹից յաշխարհ սփռեալ . — այս ինքն չև սփռեալ լինէին ճառագայԹքն ։

ԹերեՀաւատից ես բնակեալ եղիցի 'ի նմա . — այս ինքն ԹերեՀաւատք ես բնակեալ եղիցին , բնակեսցեն ։

Իմ առ բարերարուԹեան իմոյ արձակեալ լիցի զքեզ . — այս ինքն ես արձակեալ լիցիմ , արձակեցից զքեզ ։

587 . Անցեալ դերբային անուն բային սեռական կը դրուի քիչ տեղ՝ նաև երբոր էական բայն առջի կամ երկրորդ դէմքերուն հետ կամ յոգնակի դէմքի հետ ալ որ ըլլայ նէ .

Իմ 'ի մանկուԹենէ իմմէ համակ 'ի ճակատու և 'ի կռիւ մտեալ եմ ։ ԵԹէ լուեալ էիր քո ։

Մինչ չև քո խօսեալ իցես ։

Աշխարհն այն՝ ուստի դոցա եկեալ են ։

ԵԹէ ձեր կարացեալ էիք ։

Զոր էին նոցա սրբեալ ։

Ձեր արարեալ և կատարեալ իցէք զամենայն ։

Որոց որդւոց իւրեանց բարւոք վերակացու լինել եղեն ։

Եւ գտեալ լինին Առաքելոյն 'ի նմանէն զպատիւ փառաց ։

588 . Ասանկ պարզ դիմաւոր բայի ալ կը գտուի սեռական անուն բայի գրոց մէջ . բայց զգուշանալու է ։

589. Անորոշ և անցեալ դերբային երբեմն հայցական ալ կըդրուի անուն բային.

Վասն որոյ Փրկիչն ասաց՝ խնդալ զԱռաքեալսն. — այս ինքն ասաց խնդալ Առաքելոցն, զի խնդասցեն ։

Որով յայտ է 'ի կարի կարևորացն զսա գոլ. — փոխանակ սմա գոլ, թէ սա է ։

Զամենայն տեսակս բարեաց վերջին լինել աստուածային սիրոյն՝ և 'ի Տեառնէ աւետարանեցաւ. — այս ինքն՝ թէ ամենայն տեսակք վերջին են ։

Յաղագս 'ի չարն դիւրափոփոխ գոլոյ զբնութիւնս. փոխանակ՝ բնութեանս ։ —

Հայեր նա ուղիղ, ննջեցելոցն գեղեցիկ պահեալ զշնորհս պարգևաց. — այս ինքն շնորհաց պահեալ, թէ շնորհք պահեալ են, պահին ։

Որ Թերլին էր՝ խօսէր, զամենայն ինչ ընդունայն լեալ զառաջինսն. — այս ինքն ամենայն առաջնոցն, թէ ամենայն ինչ առաջինքն ընդունայն լեալ իցեն ։

590. Երբեմն ալ անորիշ և անցեալ դերբային անուն բային՝ խնդրի պէս հայցական կամ բացառական կըդրուի, որոնց մէկուն մէկը հարկաւ անուն բայի պիտի ըլլայ.

Պէտք եղև բառնալ բերել զնա 'ի զօրականացն. — այս ինքն բերիլ նմա 'ի զօրականացն կամ բերել զնա զօրականացն ։

Յետ դարձին 'ի Բաբելոնէ և շինելոյ զտաճարն 'ի Զօրոբաբելէ. — այս ինքն յետ շինելոյ տաճարին 'ի Զօրոբաբելէ կամ շինելոյ Զօրոբաբելի զտաճարն ։

Յետ սպանանելոյն զնա 'ի նոցունց. — այս ինքն նորա 'ի նոցունց կամ զնա նոցա ։

Գուցէ կարծիս ինչ տայցէ թագաւորին, իբրու

դաւով ինչ 'ի նմանէ կամ 'ի Հրէից անտի զայրն մատնեալ. — այս ինքն առնն մատնեալ 'ի նմանէ, կամ նորա կամ Հրէից զայրն մատնեալ։

Ահա շնորհեալ է քեզ յԱստուծոյ զամենեսեան. — այս ինքն շնորհեալ է Աստուծոյ զամենեսեան կամ շնորհեալ են յԱստուծոյ ամենեքեան ։

Եթէ ոչ յԱստուծոյ էր տուեալ զիրաւունս յաղթութեանն. — այս ինքն Աստուծոյ էր տուեալ զիրաւունս կամ իրաւունքն էր տուեալ յԱստուծոյ։

Որ նախ էր զեկեղեցին շինեալ 'ի Գրիգորէ և զվկայարանսն. — այս ինքն եկեղեցին և վկայարանքն 'ի Գրիգորէ, կամ Գրիգորի զեկեղեցին և զվկայարանսն ։

Աս բացառականիս պատճառն ան կ'երևնայ՝ որ գործքին ընողը՝ կրաւորական բայի խնդիր կ'ըլլայ (317), և աս խնդիրը բացառական ալ կ'ըլլայ սեռական ալ (352, 353). ուստի՝ գործքն ընողը սեռական դրուելուն տեղ անուն բայիի պէս (331), բացառական ալ կըդրուի երբեմն խնդրի պէս ։

591. Բայց շատ տեղ անուն բային՝ անորոշ և անցեալ դերբային քովի մէկ ուրիշ բային խնդիր ըլլալով հայցական կըդրուի.

Ասա զիմաստութիւն՝ քոյր քեզ լինել. — այս ինքն ասա զիմաստութիւնն կամ զիմաստութենէ՝ թէ քոյր իցէ քեզ։

Կամեցաւ զիս՝ լինել թագաւոր. — այս ինքն զիս կամեցաւ զի եղէց ։

Ոչ կամեցաւ Սեհոն զԻսրայէլ՝ անցանել ընդ սահմանս իւր ։

Կարծեցեալ զդիսն՝ հասանել նմա յօգնականութիւն ։

Հաստատեաց 'ի լինել զամենայն. — այս ինքն հաստատեաց զամենայն 'ի լինել, զի լիցին ։

Ուսուցանէ՝ նեռն լինել զասացողսն ոչ եկեալ մարմնով զՔրիստոս. — այս ինքն նեռն լինել ծանուցանէ զայնոսիկ որք ասեն զՔրիստոս մարմնով ոչ եկեալ:

Տեսանիցէք զերկինս բացեալ, և զհրեշտակս Աստուծոյ՝ զի ելանիցեն և իջանիցեն. — այս ինքն Երկինքը՝ բացուած պիտի տեսնէք:

Ետես բացեալ զդուրս բանտին, կարծէր փախուցեալ զկապեալսն:

Գտանէ Թագաւորեալ զԱրտաշէս և ընդդիմացեալ նմա զեղբարս իւր. — ուր զԱրտաշէս, զեղբարս, գտանէ բային խնդիր են:

592. Երբեմն դիմաւոր բային անուն բային ալ ուրիշ բայի խնդիր կըդրուի:

Տեսեալ զիս զոր ինչ արարի 'ի վերայ անօրէնութեան նոցա. — փոխանակ ըսելու՝ տեսեալ զոր ինչ արարի ես:

Որ զամենայն մարդիկ կամի զի կեցցեն. — փոխանակ՝ կամի զի ամենայն մարդիկ կեցցեն:

Եւ զերկիրս երկրաւորօքս և զերկինս երկնաւորօք ծանոյց նմա զի գործք ձեռաց նորա են. — փոխանակ՝ ծանոյց զի երկիր և երկինք գործք ձեռաց նորա են:

593. Յոգնակի անուն բային, մանաւանդ անեզականին, երրորդ դէմքի բայն շատ անգամ եզակի կըդըրուի.

Ազդ եղև նմա բանք խորհրդին:

Այս բանք հաւատարիմ է և ճշմարիտ:

Ճանապարհք նորա առ մեւք է: Յորում էր ամենայն չորքոտանիք և սողունք երկրի և թռչունք երկնից: Ոչ էր գրեալ անուանք նոցա:

Շահք որ 'ի քէն՝ ոչ ևս իցէ:

Ոչ գոյր կամ ոչ էր ընդ նոսա աստուածս օտարս

կամ օտարոտիս. — այս ինքն ոչ զոյին աստուածք օտարք, ոչ էին աստուածք օտարոտիք (59):

Բազում սասանութիւնս և փլուզմունս տանց լինէր, այլ և մահուանս յոլովից մարդկան 'ի վերայ հասանէր:

Հաճոյ թուեցաւ բանքն կամ իրքն:

Եւ իրքն 'ի վեր:

Իջցէ իբրև ցօղ պատգամք իմ:

Ամենայն զարդք նորա զերծաւ 'ի նմանէ:

Անկաւ 'ի նոցանէ յաւուր յայնմիկ վիրաւորք բազումք:

Սկսաւ մարդիկն բազմանալ: —

Կեանք իմ 'ի դժոխս մերձեցաւ:

Ընդէր տուեալ իցէ կեանս ցաւագնելոց ոգւովք. — այս ինքն կեանք (59):

Ոչ եկեսցէ 'ի վերայ մեր չարիք:

Սասն էր եղև ընդ քեզ այդ անցք:

Երևեցան նմա սանդուղք լուսեղէնք, որ կանգնեալ էր:

594. Այլևայլ դէմքով անուն բայլներուն բայն՝ կարգով առաջ եղող դէմքին դրուելու տեղն (338), երբեմն մօտ եղող դէմքին միայն համաձայն կդրուի.

Դու և մեծամեծք քո, հարճք քո և կանայք ըմպէիք կամ ըմպէին նորօք գինի:

Սաղիս դու և որդիք քո ընդ քեզ անկցին:

Զի մի մտանիցեն և նոքա և դուք:

Արա զկամս զորա և կեաց դու և մեք:

Ոչ դու և ոչ դա և ոչ որ զկնի ձեր գալոցն է՝ զայն 'ի մեզ ոչ կարէ տեսանել:

Այլ թէ մեք կամ Հրեշտակ յերկնից աւետարանեսցէ ձեզ աւելի քան զոր աւետարանեցաքն ձեզ, նզովեալ լիցի. — որ կըհասկըցուի՝ թէ ով աւետարանեսցէ, մեք կամ հրեշտակ:

595. Նորէն դերբայն՝ ապառնի կամ ստորադասական բայի տեղ ուղղական կամ նախդրիւ տրական դըրուելուն տեղը (278, 281, 282), շատ անգամ սեռական կամ վերջահօլով տրական ալ կըդրուի. երբեմն սահմանական եղանակին ուրիշ ժամանակներուն տեղ ալ (279).

Ի գումարել ամենայն Իսրայէլի յանդիման լինելոյ առաջի տեառն. — փոխանակ՝ յանդիման լինել, առ 'ի յանդիման լինել, այս ինքն զի յանդիման լիցի կամ լիցին:

Ի դարձուցանել զթիկունս իւր գնալոյ 'ի Սամուէլէ. — փոխանակ՝ գնալ, առ 'ի գնալ, զի գնասցէ:

Մի յառաջագոյն կրթել տալոյ պատասխանի. — փոխանակ՝ տալ, առ 'ի տալ:

Մինչ 'ի մահ մարտնչէր՝ նախ զանձն ապրեցուցանելոյ:

Գունդս առ գունդս կազմեսցեն՝ հանելոյ զհէնն յաշխարհէ: —

Օտարոտի իմն դից թուի պատմիչ լինելոյ. — փոխանակ՝ թուի պատմիչ լինել, թուի թէ է, թէ իցէ:

Զի մի 'ի վհատութիւն ինչ կնոջն կարծիցի զայնպիսի իրս յուշ առնելոյ. — փոխանակ՝ յուշ առնել, զի մի կարծիցի թէ յուշ առնէ կամ արար:

596. Երբեմն ալ գործիական կըդրուի նոյն երկումօքով.

Սկիզբն արասցուք ձեզ պատմելով վասն արարչութեանցն. — փոխանակ՝ պատմելոյ, պատմել:

Ի վեր հայեցուցանելով զմիտս նորա ուտելով 'ի պտղոյ ծառոյն. — փոխանակ՝ ուտելոյ, ուտել, զի կերիցէ:

Բիբք աչաց թէպէտ և սրագոյն լինին զայլս տեսանելով, բայց զինքն անկարանայ նկատել. — փոխանակ՝ զայլս տեսանելոյ, 'ի տեսանել զայլս:

Նեռն պատրողական նշանօքն խաբէ զմարդիկ՝ զինքն գոլով Քրիստոս. — փոխանակ՝ զինքն գոլ, թէ ինքն է կամ իցէ Քրիստոս։

597. Անորոշ և անցեալ դերբայն երբեմն իրենց անուն բային պէս (328, 329) իրենք ալ սեռական կամ տրական կըգրուին.

Յապստամբելն նորա 'ի Նաբուքոդոնոսորայ արքայէ և անցանելոյ զերդմամբքն. — փոխանակ՝ և յանցանել։

Մինչդեռ պշուցեալ հայէին ընդ երկինս երթալոյ նորա. — փոխանակ՝ յերթալ նորա։

Երբև ազդ եղև ինձ՝ նենգութեան յայլոց լինելոյ 'ի նոցանէ. — փոխանակ՝ լինել նենգութեան 'ի նոցանէ յայլոց։

Նոքա ակն ունէին՝ նմա այտնելոյ կամ անկանելոյ և յանկարծակի մեռանելոյ. — փոխանակ՝ այտնուլ նմա կամ անկանել և մեռանել։

Սրբոյ քաղաքին ամենայն խաղաղութեամբ բնակելոյ, և օրինացն ճշմարտութեան իբրև զի գեղեցիկ իմն պահելոյ, Սիմոն ոմն անուն առաջնորդէր տոհմին իւրոյ. — փոխանակ՝ սրբոյ քաղաքին բնակեալ՝ բնակելով, և օրինացն պահեալ՝ պահելով, որ ըսել է 'ի բնակիլն, 'ի պահիլն (283, 286)։

Զնա ինքն յերկիր հողեալ՝ շալակաւ շրջեցուցանէին, յայտնապէս Աստուծոյ զօրութեանցն երևեցելոյ. — փոխանակ՝ զօրութեանցն երևեալ, երևելով։

Ի ժողովել բազում ժողովրդոց և ըստ քաղաքաց քաղաքաց եկելոցն առ նա՝ ասէ առակաւ. — փոխանակ՝ և եկեալ նոցա, և 'ի գալն նոցա առ նա։

Դարձելոյ մեղաւորի՝ ամենայն հրեշտակաց ուրախութիւն բերէ. — փոխանակ՝ դարձեալ մեղաւորի, 'ի դառնալ մեղաւորի։

Իսկ նոցա խլացելոց և կուրացելոց 'ի ճշմարտութե-

նէն՝ նախանձէին. — փոխանակ՝ իսկ նոցա խլացեալ և կուրացեալ:

Այգուն եղելոյ՝ զսպանեալսն Թաղել հրամայեաց:

Հզօր մարտի եղելոյ՝ բազումք անկան. — փոխանակ՝ այգուն եղեալ, հզօր մարտի եղեալ:

Լուսոյ երևեցելոյ՝ ոչ կայ մնայ խաւար. — փոխանակ՝ լուսոյ երևեալ, յերևել լուսոյ:

598. Անորոշ դերբայն շատ անգամ սեռականի տեղ ուղղական կրդրուի հոլովառու բառերուն քով.

Վասն ոչ կարել հայել. — այս ինքն վասն ոչ կարելոյն, վասն զի ոչ կարէին:

Վասն զսուրբ քաղաքն հարթ յատակ և անմարդի կացուցանել. — այս ինքն վասն կացուցանելոյն:

Յաղագս արդարութեամբ կեալ. — այս ինքն յաղագս կելոյ:

Յետ զերկիւղն Աստուծոյ հայցել. — այս ինքն յետ հայցելոյ:

Զկնի մտանել արևու. — փ̃ զկնի մտանելոյ:

Առանց արանց յազգէն բագրատունեաց լինել Թագադիր. — այս ինքն առանց լինելոյ Թագադիր:

Փոխանակ համառօտիւ ասել. — այս ինքն փոխանակ ասելոյ:

599. Երկու անորոշ դերբային ետքինը՝ շատ անգամ ուղղական կրդրուի, և առջինն ինչ հոլով է նէ՝ ան կրհասկցուի.

Մի իբրև տիրելով վիճակացն, այլ լինել օրինակ հօտին. — այս ինքն է՝ լինելով օրինակ:

Զօր ամենայն տեսանելով զայսպիսի պղծագործութիւն և լռել. — այս ինքն լռելով:

Հրձիգ առնելով զգաւառս նոցա, քանդել զքաղաքս, 'ի ծառայութիւն վարել զազգն և համաջինջ 'ի միջոյ զօրինացն բառնալ զամբարիշտ սովորութիւն. — այս ինքն քանդելով, վարելով, բառնալով:

Եւ լինի այս 'ի բառնալոյ զմեղաց խաւարն և շնորհել ոգւոց լուսաւորութիւն. — այս ինքն և 'ի շնորհելոյ:

Ի ձեռն յարութեան, վերանալոյ ընդ երկինս և նստել ընդ աջմէ աստուածութեանդ. — այս ինքն վերանալոյ և նստելոյ:

Եւ ծիծառն (ազդմունք բնականք են) 'ի ձմերոց երթալոյ, և խորդոյն՝ իմանալ յառաջագոյն ըզձմերունս կարևորս և վաղվաղ 'ի մարմանդ տեղիս փութալոյ:

600. Անորոշ դերբայն շատ անգամ ուղղական կըրդրուի գործիականի տեղ կամ անցեալ դերբայի տեղ.

Նոքա յանձն առին՝ իբր ոչինչ կասկած կամ կարծիս 'ի մտի ունել. — այս ինքն 'ի մտի ունելով, 'ի մտի կալեալ:

Մոգէր և ապշեցուցանէր զազգն սամարացւոց՝ ասել զանձնէ թէ իցէ մեծ ոմն. — այս ինքն ասելով, ասացեալ:

Հրաժարեալ յեղբարց՝ նաւէր յԱսորիս, փոքրել զգլուխ 'ի Կենքրեայ. — այս ինքն փոքրեալ, փոքրելով:

Ի բաց թօթափել այսուհետև զամենայն չարութիւն, անխարդախ կաթինն փափաքեցէք. — այս ինքն թօթափեալ, թօթափելով:

Միշտ կարօտիմք Աստուծոյ՝ հաստատուն գոլ բնութիւն և դիւրաշարժ. — այս ինքն գոլով:

601. Դադրիլ, ետ կենալ նշանակող բայերուն քով՝ ուղղականը բացառականի տեղ կըդրուի շատ հեղ.

Ոչ դադարէ խօսել:

Ոչ խոտորեցաւ առնել ուղղութիւն:

Խորշէր զօրն մտանել 'ի քաղաքն:

Զգոյշ լեր պատմել ինչ նմա:

Արգելուին զմեզ խօսել: Հոռոմք 'ի բաց կացին ձեռնտու լինել քրիստոնէութեան:

602. Իսկ հայցական խնդիր առնող բայերուն քով որ դրուի նէ, հայցականի տեղ ալ կըհասկըցուի.

Իբրև կատարեցին մատուցանել. — ըսել է կատարեցին զմատուցանելն ։

Ծառայել յերկրի՝ ազատութիւն կենաց իւրեանց վարկանէին. — ըսել է՝ զծառայելն ազատութիւն վարկանէին ։

Թողլն նոքա գալ կալ յաղօթս. — այս ինքն Թողլն զգալ կալ յաղօթս ։

Ուսո ինձ առնել. Կամեցաւ ելանել. Մոռացան առնուլ. և այլն ։

603. Նաև իրօք ալ կատարեալ հայցական կըդրուի երբեմն անուան պէս (280).

Տէր իմ յամէ զգալ. — նոյն է թէ ըսուի յամէ գալ ։

Լուաք զզօրա խօսել բանս հայհոյութեան. — ըսել է՝ լուաք խօսել զմա ։

Կամիմ զմանկամարդացդ ամուսնանալ, որդիս ծնանել, տնարարս լինել ։

Զերազելն միայն խոկացի ։

Գրեքն անդէն կամին զընակելն ։

Զհարկելն լիով փութացիս ։ Փութա զգալն ։

Զառնուլ յանձն զերթալն ։

Լաւագոյն զմեռանելն կամին քան զմեռուցանելն ։

Թէպէտ և կամի զտալն ։

604. Շատ տեղ ալ ուղղական, և մանաւանդ գործիական կըդրուի անորոշ դերբայն՝ ող բայածականի կամ անցեալ դերբայի մտքով. կամ թէ գործիական՝ ուղղականի տեղ, ըստ 278, 279.

Եթէ սուղ իցէ բանն, իբրու ոչ պարունակող զիմաստս և ոչ բաւականապէս տալ զցոյցս՝ պարսաւեալ լինի. — այս ինքն տուող կամ տուեալ զցոյցս ։

Կուսան համեստ որպէս զօրինաւոր ոք, և ոչ ամե-

նուէին ունել անդուռն բերան նման այլոց կա-
նանց . — այս ինքն ոչ ունող անդուռն բերան ։

Օ՛ի քէն պատիւն անգիտողին և հաւասար գոլ անմտին . — այս ինքն գոյողին, եղելոյն ։ —

Մեռանել քան թէ տեսանել զորդիս օտարածնաց կոխելով զսահմանս հայրենիս . — այս ինքն կոխողս, կոխեալս կամ կոխել զսահմանս ։

Նաեւ զԵրուանդայ ըստ հմայից դժնեայ գոլով ակամ հայեցուածով . — այս ինքն դժնեայ եղեալ կամ դժնեայ գոլ ։

Յիշեցէք և զուխ արեանցն 'ի գորա հոսելով ձեռաց . — այս ինքն հոսող, հոսեալ ։

Տեսեր շուրջ զաստուածային սեղանովն պարելով զտղայսն . — այս ինքն պարողս, պարեալս կամ տեսեր պարել ։

Մի լիցի փշովք հեղձեալ, այլ պտղաբերելով ըզպտուղ սիրոյ . — այս ինքն պտղաբերող, պըտղաբերեալ ։

Մանկունք բժշկաց զորս ճանաչեն ունելով զցաւս անբոյժս՝ ոչ ձեռնարկեն առ այնպիսիսն . — այս ինքն զորս ճանաչեն ունողս կամ ունել զցաւս ։

Ամանց աներկիւղից՝ 'ի մէնջ առ ձեզ հատուածելոց և զմերս աղարտելով կարգաւորութիւն . — այս ինքն և աղարտողաց զմեր կարգաւորութիւնս ։

Զարախօսեն զձէնջ՝ խաղմարարս կարդալով և խռովարարս և խանգարիչս օրինաց Թագաւորաց և նորոգ աստուածպաշտութիւն քարոզելով . — այս ինքն քարոզողս ։

605 . Նորիշ դերբայն ուղղական, երբեմն ալ գործիական, առանց ուրիշ բայի տակ ըլլալու ալ (278, 279), դիմաւոր բայի տեղ կըդրուի երբեմն, մանաւանդ ապառնիի ու հրամայականի .

Նոյն փոյթ յանձին կալեալ պահանջել զամենայն հարկս և զհասս, զի մի երբեք բաղմասցին . —

այս ինքն պահանջեսջիք, կամ փոյթ յանձին կալջիք պահանջել (606)։

Ո՛ ի մի լիցուք ցանկացօղք չարեաց՝ որպէս նոքայն ցանկացան, և մի կռապաշտք լինել՝ որպէս ոմանք 'ի նոցանէ.— ֆ և մի կռապաշտք լիցուք։

Ծառայք՝ հնազանդ լինել յամենայնի երկիւղիւ տերանց.— այս ինքն լերուք։

Մի բազում վարդապետս լինել, եղբարք իմ.— այս ինքն մի լինիջիք։

Այնքան առատանալ արտասուացն, մինչ զի լուանալ զոտս Տեառն.— այս ինքն այնքան առատացան, մինչ զի լուանային կամ լուացին։

Բայց քանզի զհրաման կամ զհրամանաւ ինչ ոչ անցանել ըստ Թագաւորին, սպաս արար մարթանօք զհրամանն կատարել.— այս ինքն ոչ անցանէր։

Որ ճշմարիտ Աստուածն է, զամենայն ինչ զիւր մշտնջենաւորութեամբ ունի, և զորդին իւր միշտ ընդ իւր ունել.— այս ինքն միշտ ընդ իւր ունի։

Եթէ կարծիցէք յանցանաց էին դևք, ոչ երբեք զմարդիկ 'ի կռապաշտութիւն յօժարեցուցանէին.. ոչ ընդ աստեղս պշուցանել.— այս ինքն պշուցանէին։

Սակայն և 'ի նոցանէ՝ զոր ինչ հաւաստին կարծեմք՝ առնուլ.— այս ինքն առնումք կամ առցուք։

Եւ զի՞րդ զաւակաւամեղն՝ ամենայնիւ ամպարշտելոցն մատնել 'ի սատակումն.— այս ինքն մատնէք կամ մատնիցեմք։

Որքան յայտնի ըստ բազմադիմի գործոցն՝ և անուանցն գոլ զանազանութիւնք.— այս ինքն գոն, են զանազանութիւնք։ —

Եւ այսպէս ուսուցանելով, մինչև մոռանալ լսողացն զամենայն իրս աշխարհականս.— այս ինքն ուսուցանէն։

Զայս ասելով, զի զայն վերագոյն քան զամենայն յարգարիցէ. — այս ինքն զայս ասէ կամ ասէր ։

Տեսեալ զինքն մերկացեալ ՚ի լուսեղէն զգեստից, սաղարթապատ լինելով ընդ տնկով դրախտին. — այս ինքն սաղարթապատ լինէր ։

606. Նմանապէս անցեալ դերբայն, առանց ուրիշ բայի տակ ըլլալու ալ (284, 286), գլխաւոր բայի տեղ կըդրուի երբեմն.

Իբրև գիտացին թէ այրն հրեայ է, միաբարբառ եղեալ յամենեցունց իբրև ժամս երկու աղաղակել. — այս ինքն մի բարբառ եղև՝ աղաղակել, կամ մի բարբառ եղեալ աղաղակէին (605) ։

Յայնմ ժամանակի տագնապափոյթ ստիպաւ դեսպանս արձակեալ, պատուիրակս հանեալ ընդ աշխարհ՝ զի ամենեքեան օժտաբեր ընծայատար լիցին. — այս ինքն արձակէին, հանէին, կամ արձակեցին, հանին ։

Նա այնչափ յանդգնեալ, մինչև կանանց հրամայէ մկրտութիւն տալ. — այս ինքն այնչափ յանդգնի կամ յանդգնեցաւ ։

Հաւանեալ ամենեցուն մեծամեծաց և փոքունց ազգ առնել ամենայն երկրին՝ զի հաճոյ թուեսցի. — այս ինքն հաւանէին, հաւանեցան ազգ առնել, կամ հաւանեալ ազգ առնէին, ազգ արարին ։

Յայսցանէ ընկալեալ համարձակութիւն ամենայն ոք՝ հայր իւր կոչել զԱստուած. — այս ինքն ընկալաւ համարձակութիւն կոչել, կամ ընկալեալ կոչէ ։

Նա արդ եղեալ որոտումն յերկնից սաստիկ անհնարին, զի ահաբեկեալ զամենայն ամբոխն. — այս ինքն եղև որոտումն, ահաբեկեաց ։

Ասացեալ ՚ի Հօրէ լինել լոյս, և անդէն եղեալ լոյսն համասփիւռ. — այս ինքն և անդէն եղև ։

Ապա թագաւորն Պարսից, քանզի զայս լուեալ

'ի քաղցելոյն, տաճիկ ուղտուք արձակէ 'ի Հայս արս. — այս ինքն քանզի լուաւ ։

Նա սորա այսպէս սիրելի եղեալ աշխարհիս մերոյ, Թագաւորեալ ամս քառասուն և մի. — այս ինքն սա սիրելի եղև կամ Թագաւորեաց ։

Նա կեցոյն 'ի նոցանէ զմեծն Սահակ խնդրեալ. — այս ինքն խնդրեն, խնդրեցին ։

Այն ինչ դադարեալ անձրևին, տօթ եղև. — այս ինքն այն ինչ, իբրև դադարեաց ։

Նա 'ի լինել աշնան՝ կոխան եղեալ մորենի. — այս ինքն կոխան եղև ։

Նա զպատճէն հրովարտակիս այսորիկ յառաջ հանեալ եդեալ և տարածեալ ամենայն զգուշութեամբ, եԹէ Հրէից վարել զիւրեանց օրէնսն. — այս ինքն հանեալ դիջիք և տարածեսջիք, վարել Հրէից զիւրեանց օրէնսն (557) ։

Հրամայեր նոցա լուանալ և սրբել, զի արժանաւորք լեալ աստուածատես փառացն տեսանելոյ. — այս ինքն զի արժանաւորք լինիցին ։

Յօրինականն՝ որ եհարց ցնա, Թէ զինչ ինչ արարեալ՝ զի զկեանս յաւիտենականս ժառանգեցից. — այս ինքն զինչ ինչ արարից կամ առնիցեմ ։

607. Հայերէնի յատուկ եղած ոճ մըն է որ երրորդ դէմք մէկու մը վրայ բան մը պատմելու ատեն՝ բային և ուրիշ բառերուն դէմքը շատ տեղ առջի դէմք կըփոխուի իբրև անոր բերնէն. ինչպես,

Իբրև ետես՝ Թէ մեռանիմ, կոչեաց նա զծառայսն. — փոխանակ ըսելու՝ Թէ մեռանի ։

Իբրև գիտաց՝ Թէ ոչ կարեմ ժոյժ ունել նմա, դարձաւ անդրէն. — փոխանակ՝ Թէ ոչ կարէ ։

Շինեցին յաշտարակս ամրացեալս, գուցէ գայցեն հեթանոսք և կոխան առնիցեն զմեզ. — փոխանակ ըսելու՝ զնոսա ։

Իբրև ետես ՙԱլիկանովը՚ եթէ յայտնեցաւ խոր-
հուրդ նմա, խաղաց պատահել նմա պատերազ-
մաւ. — փոխանակ՝ խորհուրդն, խորհուրդ իւր։

Օտեր աղաչէին, մի 'ի ձեռս հայհոյիչ խուժա-
դուժ հեթանոսաց մատնել զմեզ. — փոխանակ՝
զինքեանս, զնոսա։

Իսկ տիկինն Փառանձեմ իբրև ետես՝ եթէ միայն
մնայ, եբաց զդուռն բերդին. — փոխանակ՝ մնաց։

Յանձն իւր տարաբերէր՝ թէ յո՛ Թափէջեցէ զզառա-
նութիւն թխինից. — փոխանակ՝ թափեսցէ։

Գրեր և ցուցանէր՝ որպէս դիցն օգնականութեամբ
զգործ քաջութեան ծնոյ յառաջ մատուցեալ. —
փոխանակ՝ քաջութեան իւրոյ։

Եթէ կիսոյ կէս 'ի մէնջ մեռանիցիմք, ոչ դիցեն 'ի
վերայ մեր զսիրտ. — փոխանակ՝ մեռանիցի կամ
մեռանիցին։

608. Բայի մը դէմքի տեղ՝ շատ անգամ եական
բայը կըդրուի և ան բային անորոշ դերբայն։ Եական
բայն կամ եզակի երրորդ դէմք կ՚ըլլայ տրական խնդ-
րով, կամ ամէն դէմք եզակի ու յոգնակի. ինչպէս,

609. Եզակի երրորդ դէմք՝ տրական խնդրով.

Էր ինձ լինել այսօր յերկրի անծանօթում. — այս
ինքն լինէի, գտանէի։

Էր երբեմն (նոցա) զհետ երամակաց ցռուց ար-
շաւել. — այս ինքն արշաւէին։

Այն ինչ լինէր նոցա հասանել. — այս ինքն այն
ինչ, իբրև հասանէին։

Ինձ լիցի պաշտել զԱստուած արարիչ. — այս ինքն
ես պաշտեցից։

Կալ լիցի քեզ յուխտի մերում. — այս ինքն կացցես դու։

610. Ամէն դէմք եզակի ու յոգնակի.

Քահանայքն էին մատուցանել զճարպսն. — այս
ինքն մատուցանէին։

Իցես լինել ՚ի հազարաւորս. — այս ինքն լիցիս, եղիցիս :

Լինին նոքա ասել. Այլ ոչ լինէին տեսանել զնա. — այս ինքն ասեն, ոչ տեսանէին :

Զի թողուլ զչարն և ընտրել զբարին լիցին. — այս ինքն զի թողցեն, ընտրեսցեն :

Յորժամ մտանելն լինիցիմք. — այս ինքն յորժամ մտանիցեմքն :

Եղեն խորհել զվաստակս. Եղիցուք չինել զանձինս. — այս ինքն խորհեցան, չինեսցուք :

Եղիցին ականջք քո լսել կամ ՚ի լսել. Յայս լեր թևակոխել. — այս ինքն լուիցեն, թևակոխեա :

614. Կրաւորական բայերն երբեմն հասարակ բայի պէս հայցական խնդիր կ՚առնեն ան անունն՝ որ անուն բայի պիտի ըլլար, ու բնութեան խնդիրնին անուն բայի կ՚առնեն.

Զոր ինչ հրամայեցարն՝ զայն զմտաւ ածջիր. — այս ինքն որ ինչ քեզն հրամայեցաւ :

Յիրաւի պահանջի ընդ որոց յանդգնեցաւն՝ պատիժս. — այս ինքն պատիժք պահանջին ՚ի նըմանէ :

Զարիւն որդւոցն զորս ծնաւ ոք՝ պահանջի, թէ երկիւղիւն Աստուծոյ ոչ սնուցանէ. — այս ինքն արիւնն պահանջի ՚ի նմանէ :

Զտր եան յԱստուծոյ և ոչ յայլմէ ումեքէ հարցանի (Ադամ). — այս ինքն տր եան հարցանի Ադամայ :

Ոչ հրեշտակք հաւատացան զկարգ քահանայութեանն. — այս ինքն ոչ հրեշտակաց հաւատացաւ կարգ քահանայութեանն :

Վիճակեցաւ երևակն զառաջին և զվերագոյն գօտի. — այս ինքն առաջին և վերագոյն գօտին վիճակեցաւ երևակին :

Զսոյն 'ի Պաւղոսէ աղաչեմք . — այս ինքն սոյնս աղաչէ՝ խնդրէ 'ի մէնջ առ 'ի Պաւղոսէ ։

Զմեծն յանձնեցար շահավաճառութիւն . — այս ինքն մեծ շահավաճառութիւնն յանձնեցաւ քեզ ։

Զինուորք աշխարհիս մերոյ զհայրենի տէրութիւնն 'ի բաց կողոպտեցան . — այս ինքն հայրենի տէրութիւնն կողոպտեցաւ 'ի զինուորաց մերոց ։

612 . Անորոշ դերբային, մանաւանդ սեռականին, հայցական խնդիրը շատ անգամ սեռական կըդրուի յատկացուցչի պէս (383, 384) .

Վասն կնոջ առնելոյ քահանայի . — այս ինքն վասն կին առնելոյ ։

Ետուն 'ի գործ արքունի՝ վարձ նաւաց գործելոյ . — այս ինքն նաւս գործելոյ ։

Արար աւազանս մկրտութեան՝ կնքոյ տալոյ . — այս ինքն կնիք կամ կնունք տալոյ ։

Վասն թողութեան տալոյ մարդկան . — այս ինքն թողութիւն տալոյ ։

Յետ աղօթիցն և այլոց ուղղութեանց յիշեցուցանելոյ . — այս ինքն յետ յիշեցուցանելոյ զաղօթսն և զայլ ուղղութիւնսն ։

Ի ժամու մատուցանելոյ պատարագին . — այս ինքն մատուցանելոյ զպատարագն ։

Որ դատելոյն և արդարացուցանելոյն ամենեցուն . — այս ինքն զամենեսեան ։

Փորձելն՝ քննելն է անձին . — այս ինքն՝ է քննելն զանձն ։

Աբրահամու պատարագելն Իսահակայ . — այս ինքն պատարագելն զԻսահակ ։

Ինձ ոչ փոքր է հիանալ, վասն այսր՝ խնդրոյ ունել ձեզ . — այս ինքն խնդիր ունել ձեզ վասն այսր ։

613. Տրական, կրաւորական ու չէզոք անցեալ դերբային, մանաւանդ հոլովածին, ուղղական խնդիրն ալ կըդըրուի երբեմն համաձայն դերբային կամ ան անուանին որու որ կ'ըսուի նէ.

Աժդահակայ, Մարաց եղելոյ թագաւորի. — այս ինքն եղելոյ թագաւոր Մարաց:

Այնպիսեաց չարաց եղելոցն դատաստանն 'ի բնէ ոչ դատարկանայ. — այս ինքն այնպիսի չար եղելոցն:

Վասն որդւոյ իւրոյ, սահմանելոյ որդւոյն Աստուծոյ. — այս ինքն սահմանելոյն որդի Աստուծոյ:

Գոլիր եւս յաճախեալ տողէք զկնի ձեր զմերձաւորացն անուանելոց. — այս ինքն զանուանելոցն մերձաւորք, զայնոցիկ որ մերձաւորքն անուանեին:

Ասացուք փոքր ինչ և վասն առաջաւորացն 'ի մէնջ անուանեալ պահոց. — այս ինքն վասն 'ի մէնջ առաջաւորք անուանեալ պահոց:

ՅԱրմենէն յայնմանէ կոչեցելոյ մինչև ցկողմանս պոնտացւոց. — այս ինքն յայնմանէ կոչեցելոյն Արմէն, յայնմանէ որ կոչէր Արմէն:

Զի և 'ի փոքունցն թուեցելոց մի ինչ արասցեն անտես. — այս ինքն 'ի թուեցելոցն փոքր, յայնցանէ որ փոքունք թուէին:

Վասն իշոցն՝ երեքօրէից կորուսելոց. — այս ինքն երեքօրեայ կորուսելոց, որ ըսել է յերից աւուրց հետէ:

614. Ուղղական ու նախդրիւ տրական խնդիրները (342, 363), շատ հեղ եզակի տեղ յոգնակի կըդը-րուին.

Միթէ այրս աւազակաց եղև տունդ իմ:

Սնոյց զնա իւր յորդեգիրս:

Զքեզ յորդեգիրս առնէր:

Արձակեսցես զնա ազատ 'ի քէն:

Խոր տախտակամածս արասցես զնա ։

Ոչ միայն երանելիս չառնէ, այլ և եղկելիս՝ զայն որ զչար բանսն լսիցէ ։

Զտիւն գիշերս գործէ արբեցութիւնն ։

Զայրն՝ որում զզուանն յանձն արարին, զնոյն դեսպանս արձակեցին ։

Տգեղս ցուցեալ զիս ամենեւին ։

Զնա եդ գլուխս եկեղեցւոյ ։

Զքեզ միածնին իւրոյ հաղորդս և մարմնակիցս և ժառանգաւորս արար ։

Զպարզն առաջի դնեն իբրև դիւրահասս, կամ այնորիկ և օգտակարս ։—

Ընդ արշալուրջսն. ընդ առաւօտս. ընդ այգս այգուն. ընդ երեկս աւուրն ։

615. Գործիական ու բացառական բառերուն յատկացուցիչը՝ շատ տեղ անոնց պէս գործիական ու բացառական կդրուի. ինչպէս,

616. Գործիական յատկացուցիչ.

Հաստատեա զսիրտ քո պատառով միով հացիւ. — այս ինքն պատառով միով հացի ։

Գնալ սրբութեամբ սրտիւ. Միամտութեամբ սրտիւ խնդրել. — այս ինքն սրտի ։

Սատակեցի զնոսա բանիւ բերանով իմով. — այս ինքն բերանոյ իմոյ ։

Ընդ հովանեաւ աջովդ քով սրբով. — այս ինքն աջոյդ քոյ սրբոյ ։

Խօսել բանիւք խաղաղութեամբ, բանիւք ողոքանօք, բանիւք սպառնալեօք. — այս ինքն խաղաղութեան, ողոքանաց, սպառնալեաց ։

Արժանաւոր իւրովք մարգարէիւքն ձայնիւք. — այս ինքն իւրոց մարգարէիցն ։

Զանսրբութիւն մաքրեալ ինքեամբ մահուն. — այս ինքն ինքեան մահուամբն ։

617. Բացառական յատկացուցիչ.

Ոչ էր արբեալ նորա այնչափ յօրէ ծննդենէ իւրմէ. — այս ինքն ծննդեան իւրոյ:

Բառնալ յերեսաց երկրէ. Գալ 'ի ծագաց երկրէ. — այս ինքն երկրի:

Յորդւոց մարդկանէ կամ 'ի մարդկանէ. կորուսեալ 'ի միջոյ մարդկանէ կամ 'ի միջոյ համարուէն. — այս ինքն մարդկան, համարոյն:

Ի խորոց անդնդոց երկրէ. Ի պտղոյ որովայնէ քումմէ. — այս ինքն երկրի, որովայնի քոյ:

Ի չարախօսութենէ օտար լեզուէ. — այս ինքն օտար լեզուի:

Ի բերանոյ զաւակէ զաւակի քոյ. — այս ինքն զաւակի զաւակի քոյ:

Ի գլխոյ լեռնէն առեալ. Ունէին 'ի կնօջէ Թագաւորէն. — այս ինքն լերինն, Թագաւորին:

Ի տանէ կողմանէ. Յինէն կողմանէ. Ի մէնջ կուսէ. — այս ինքն 'ի տան կողմանէ, յիմ կողմանէ, 'ի մեր կուսէ:

Յամբոխէն բազմութենէ. Ի Հօրէ յայտնութենէ. — այս ինքն ամբոխին, Հօր:

Ի տէրունական խաչէն զօրութենէ. — Տ̃ն խաչին:

Ի մարգարէէս գեղեցկապէս զերծանել կամաց. — այս ինքն 'ի կամաց մարգարէիս:

Զկնօջէն քանանացւոյ մեծ զհաւատոյն առէ. — այս ինքն զհաւատոց կնօջն քանանացւոյ:

618. Բայց յատկացուցիչն ածական որ ունենայ՝ ան չհամաձայնիր երբեմն, երբեմն ալ ան միայն կըհամաձայնի և ոչ յատկացուցիչը.

Ընդ հովանեաւ աջոյդ քո սրբոյ. Հեղմամբ արեամբդ քո սրբոյ. Յաջոյ փրկչէն մերոյ և տեառն. — այս ինքն աջոյդ սրբոյ, արեանդ սրբոյ, փրկչին մերոյ: —

Հեղմամբ արեան ձերոյն կամ իւրոյն. — այս ինքն արեան ձերոյ, իւրոյ:

Ի միոջէ մարդոյն արդարութենէ . — այս ինքն՝ յար֊դարութենէ միոյ մարդոյն (477) ։

619 . Երբեմն ուրիշ հոլովներու ալ կ՚ըլլայ որ կը֊համաձայնի յատկացուցիչը, կամ նախդրիւ հոլովի֊քով ուղղական կըդրուի, ու եսքը սեռական դերա֊նուն մը կ՚աւելցուի .

Թևք քերովբէից երկայնութիւն քան կան֊գուն . — այս ինքն երկայնութիւն Թևոց ։

Պատրաստեալ հուրն, մինչ չև ուրուք 'ի նա փր֊չեալ, վառումն նորա յայտնի իմացաւ . — այս ինքն վառումն հրոյն, որուն տեղը աւելցած է նորա ։

Սուգ և մխիթարութիւն՝ անուանք խորհրդոյ ըն֊թանան յաշխարհի . — այս ինքն սգոյ և մխի֊թարութեան անուանքն ։

Զերկիրն Հայոց այնուհետև եկեալ արքային Պարսից յիւր անուն զտեղիսն անուանէր . — այս ինքն զտեղիս երկրին Հայոց ։

Եւ ոչ զյորովայնի զկեանսն կարէ ոք ասել զյօ֊րինուածսն . — այս ինքն զյօրինուածս կենացն որ յորովայնի (389) ։

Ընդ հրեշտակին դասակցելով պարս . — այս ինքն ընդ հրեշտակացն պարս ։

Սուրբ ուխտաւոր մանուկն՝ զինչ պիղծ մերձենայր 'ի ձեռս նորա՝ սրբեալ լինէր . — այս ինքն 'ի ձեռս սուրբ ուխտաւոր մանկանն ։

Յարաբերական յատկացուցչին վրայ ալ շատ անգամ կ՚երևնայ աս բանս, որով կ՚ըլլայ ըստ ծնիս 'ի 581 ։

620 . Իսկ երբոր կ՚ըսենք Պատառ մի հաց կամ մա֊գաղաթ, բլիթ մի հաց, բաժակ մի ջուր, կաթ մի ջուր, բեռն մի փայտ, և այլն, չորս կերպ կրնայ իմացուիլ . մէկ մը յատկացուցիչ ըստ 619, մէկ մը ուղղական խնդիր ըստ 342, 381, 389, մէկ մը գործիական խնդիր ըստ 371, մէկ մ՚ալ ածական ըստ 585 ։

621 . Երբեմն ալ յատկացուցիչն ու յատկացեալը կըփոխեն հոլովին, մէկը մէկալին հոլովը կ՚առնէ .

Ի շփոթ բարբառոյ տալ նմա պատգամս . — փոխանակ ըսելու ՚ի բարբառ շփոթի :

Զփուշն խլել՝ զցանկութիւն բուսոյն հրամայէ . — փոխանակ՝ զբոյսս ցանկութեանն :

Հանապազորդ արտասուօք աւազանին լուանալ . — փոխանակ՝ աւազանաւ արտասուացն :

Հաստատ օգնականութիւն յուսոյ նոցա . — փոխանակ՝ յոյս օգնականութեան :

Ի ժամանակի փախստենէն Շապհոյ . — փոխանակ՝ ՚ի ժամանակէ փախստեանն :

Ի դրանէ մարդկանն նենգեալ . — փոխանակ՝ ՚ի մարդկանէ դրանն :

Հասարակախառն ինչ բնութեամբ օրինաց . — փոխանակ՝ օրինօք բնութեան :

Ողջ լէր յարքունական տէրութեանդ պարագայց ամօք . (57) — փոխանակ՝ պարագայիւք ամաց :

622 . Գոյականին ածականն երբեմն սեռական կըդրուի յատկացուցչի պէս .

Օծցին իւղով ՚ի մրրոյ պարզելոյ . — այս ինքն իւղով պարզելով ՚ի մրրոյ :

Իմով արեամբ վասն ձեր հեղլոյ . — այս ինքն արեամբ հեղլով (297) :

Ուռկանաւն արկելոյ ՚ի ծով : Զննելի բնութեամբ մարդկայնոյ : Մկրտեցար արեամբդ քո սրբոյ :

Ծնողք սրբոյ աւազանաւն :

Հերձուածականին չարափառութեամբ . — այս ինքն հերձուածական չարափառութեամբն :

Հայցեա յորդւոյ քո միածնի . — ՚ի միածնէ :

Յանուանեալ թլփատութենէ անտի մարմնաւոր ձեռագործին . — այս ինքն յանուանեալ ՚ի մարմնաւոր ձեռագործ թլփատութենէ անտի :

Որդ զայս տուաք բան սակաւուց՝ ձեզ մխիթար տրտմեցելոց. — այս ինքն զայս բան սակաւ:

Ի մեղադրութենէ աստուածայնոցն և մարդկայնոցս արտաքս զինքն որցեալ. — այս ինքն յաստուածային և մարդկային մեղադրութենէ կամ մեղադրութեանց:

Օ՜ լեզու մարդկան.. զլի թունոք մահաբերին. — այս ինքն թունոք մահաբերօք:

Իւրայովքն զօրօք բազմի վառելովք. — այս ինքն զօրօք բազմօք:

Փառաբանչօքն անմահից. — այս ինքն անմահ փառաբանչօքն:

Տարեւորականաց լցեալ զանազան պտղովք. — այս ինքն տարեւորական զանազան պտղովք:

Մեծաբանս սնոտեաց բարբառել. — այս ինքն սնոտի մեծաբանութիւնս, կամ ըստ 435:

Շինեցին 'ի պարիսպս ամուր՝ յաշտարակս հզօրաց. — այս ինքն յաշտարակս հզօրս:

Ընդ արդարս երջանկաց. — այս ինքն ընդ երջանիկ արդարս:

Հեռագոյն լինիցի ընդ ձեզ և ընդ նոսա՝ որչափ կանգունք երկուց հազարաց. — այս ինքն երկու հազար կանգունք:

Յայն աւուրս եօթանց կամ եօթեանցն. — այս ինքն յայն եօթն աւուրսն:

623. Չորրորդ հոլովման նախդրիւ մերջահոլով տրականին աւելի համարձակ ու բնականաբար կ'ըլլայ ատ բանդ, ինչու որ՝ ոյ ալ ումի պէս ամենեւին տրական է (33). ուստի շատ տեղ կ'ըսուի

Յաւուրն առաջնոյ. — որ ըսել է առաջնում:

Իմաստութիւն ոչ բնակէ 'ի մարմնի վարեցելոյ մեղօք:

Նստեալ յաթոռ բարձրութեան և վերացելոյ:

Ի լճին այրեցելոյ հրով և ծծմբով։

Ի յաւանակի նորոյ նստեալ։

Նիզակն արի 'ի ձեռին իւրում աջոյ, և յահեկումն վահան։

Ի մարմնի իմոյ, 'ի սրտի իմոյ, 'ի հեծութեան իմոյ, 'ի ձեռին քոյ կամ քում. —

Ի հանգստեան ձերոյ. յերկրորդում ամին իւրոյ. — այս ինքն իմում, ձերում, իւրում։

624. Երբեմն ալ գոյականին հոլովն ածականը կ'առնէ, ու գոյականը սեռական կըդրուի յատկացուցչի պէս.

Թագաւորեաց ամսօրեայ մի աւուրց. — այս ինքն ամսօրեայ մի աւուրս։

Աջակողմն թևին բեկաւ. — այս ինքն աջակողմ թևն։

Հակառակորդք բազում են գործակցաւ բանսարկուին. — այս ինքն գործակից բանսարկուաւն։

Յիւրմէ բարեսէր առատութեանն. — այս ինքն յիւր բարեսէր առատութենէն։

Յահեկէ զստին երկսայրի. — այս ինքն յահեակ զստէն։

Արգելականք կուսանաց. — այս ինքն արգելական կուսանք։

Ընդ հնդեկան կամարարն կուսանաց. — այս ինքն կամարար կուսանսն։

Սատակել զսատակիչսն չարացելոց թշնամեացն. — այս ինքն զսատակիչ չարացեալ թշնամիսն։

Բաշխել նոցա զդահեկանաց տարեւորն. — այս ինքն զտարեւոր դահեկանսն։

Ճակատեցաւ ութ հարիւր հազարօք զօրաւորօք պատերազմողաց. — այս ինքն ութ հարիւր հազար զօրաւոր պատերազմողօք։

Ընտրեաց երեսուն հազար արանց զօրաւորս զօրութեամբ. — այս ինքն արս։

Ընկան քսան հազար արանց . Սատակեաց ութ հազար արանց . — այս ինքն արք , արս :

Տաց քեզ տասն արծաթոյ կամ երկուս հազարս երիվարաց . — այս ինքն արծաթ , երիվարս :

Զհազար և զհարիւր արծաթոյն զոր առեր … դարձոյց անդրէն զհազար և զհարիւր արծաթն :

Երիւք սոցին . Յերկուց սոցա . Յերկոցունց սոցա . — այս ինքն երիւք սոքօք , յերկուցս 'ի սոցանէ :

625 . Երբեմն ալ գոյականն ածականի պէս առաջ կըդրուի ուղղական , և ածականն ետև՝ գոյականին հոլովովը .

Ընտիր ընտիր երիտասարդ վառելովք . — այս ինքն վառեալ երիտասարդօք :

Եկին յոր հասարակին . — մ'ի հասարակ աւուրն :

Լուեալ 'ի քահանայից և 'ի նախարար պատգամաւորացն եկելոց . — այս ինքն 'ի պատգամաւոր նախարարացն :

Զարթոյց տէր զոգին Կիւրոս պարսկի . Զբորոտութիւն Նեէման ասորւոյ . Զկնի Յովհան մանդակունւոյ . — այս ինքն պարսիկ Կիւրոսի , ասորի Նեէմանայ , մանդակունի Յովհաննու կամ Յովհաննու մանդակունւոյ :

Առ Աղեքսանդր մակեդոնացւով . — այս ինքն առ մակեդոնացի Աղեքսանդրիւ կամ առ Աղեքսանդրիւ մակեդոնացւով :

Առ Անտիոքոս ամպարշտաւ :

ՅԱրիստոտէլ նրբախօսէն . — այս ինքն 'ի նրբախօս Արիստոտէլէն :

626 . Երբեմն ալ ածականն առանց նայելու իր գոյականին համաձայնութեան օրէնքին՝ կըդրուի ինչպէս որ յարմարի նէ բային կամ խնդիր առնողի մը .

Առեալ անձնագեղոյն և քաջազեղան արին Վաղարշակ կորովաբանոյն և հանճարեղի . — սեռական ուղղական մէկտեղ են , առեալ անցեալ դեր-

քայլին համար, որ ուղղական ալ կ'առնէ անուն քայլի, սեռական ալ (328, 330) :

Մտաց աչաց իմաստնոց և ոչ թէ զգալեաւ տեսանելն. — վասն զի գէօրմէք գործիական ալ տրական ալ կ'առնէ խնդիր (352, 353) :

Յառաջնում յարձակել անդ. — վասն զի յառաջին յարձակել ըսեր ես՝ յառաջնում յարձակել, երկուքը մէկ է, յարձակելը յարձակման տեղ ըլլալուն :

Սերձ առ մեծիմաստն Նորներսեհ Թագաւորն կացելոյ յայնմ նահանգի. — վասն զի առ ուղղական ալ սեռական ալ կ'առնէ նոյն մտքով :

Ըստ մեծի չարչարանօքն Քրիստոսի : Ընդ մեծի մեղադրութեամբ է : Զգալի այն ասի, որ ընդ զգայարանացս 'ի ներքոյ անկանի, կամ ընդ ամենեքումբք կամ ընդ ումեմբք կամ ընդ միով. — վասն զի առ, ընդ, գործիական ալ սեռական ալ կ'առնեն մէկ մտքով :

Ըստ ազգի ազգի և պէսպէս տուեցելովք 'ի նմանէ շնորհացն. — վասն զի ըստ գործիական ալ կ'առնէ երբեմն տրականի մտքով :

Տես և 'ի 582 :

627. *Միջակ անուններուն ու դերանուններուն հոլովները շատ անգամ մէկմէկու տեղ կը դրուին, և առաւել սեռական ու տրական իրարու տեղ կամ գործիականի ու բացառականի տեղ, մանաւանդ ածական որ ըլլան գոյականի մը : Իսկ մինակ՝ քիչ :*

628. *Նա դերանունն երբեմն ինքն, իւր, դերանուանց տեղ ալ կը բանի.*

Զոր նա և նա միայն գիտէին. — այս ինքն, ինքն և նա :

Գիտաց Յիսուս թէ կամէին զնա հարցանել. — այս ինքն զինքն :

Նաև Յիսուս ցեկեալն 'ի վերայ նորա. — այս ինքն 'ի վերայ իւր ։

Նաև Աբրաամ ցծառայն իւր ցերէց տան իւրոյ՝ ցիշխան ամենայն ընչից նորա. — այս ինքն ամենայն ընչից իւր կամ իւրոց ։

Վասն Հերովդիայ կնոջ Փիլիպպոսի եղբօր նորա. — այս ինքն եղբօր իւրոյ ։

Աղաչէր զնա կինն զի զդևն հանցէ 'ի դստերէ նորա. — այս ինքն 'ի դստերէ իւրմէ ։

Գոհանային զԱստուծոյ հարցն նոցա. — այս ինքն հարցն իւրեանց ։

Բայց զգուշանալու է որ ծուռ միտք չելլէ ։

629. Ուղղական յարաբերականը որ՝ ամէն հոլովի տեղ կըբանի շատ անգամ, ու շատ տեղ՝ ետևէն պէտք եղած հոլովը դերանուն մը կ'աւելցուի. աշխարհաբառերնուս մէջն ալ կայ աս. ինչպէս,

630. Սեբ. Իբրև զանաստուած ոք որ չիք այլ ինչ յոյս 'ի միտս նորա. — այս ինքն յորոյ միտս չիք, և որոյին տեղը աւելցած է նորա ։

Ան՝ որ ոչ գոյ բանք 'ի բերան. — յ̃ որոյ ոչ գոյ ։

631. Տր. Զօրութիւն է՝ որ մեկին է նմա ամենայն. — այս ինքն որում ։

Աստուած զոր գիտէ՝ կամի, և զոր կամի՝ գիտէ. որ առ մերս բնութիւն անհնար է այսմ լինել. — այս ինքն որում անհնար է լինել ։

632. Գործ. Այնու որ պակաս գտար, եղեր ամենայն օրինացն պարտական. — այս ինքն որով պակաս գտար ։

Որ ամենայն ինչ նովաւ եղև, հարկ էր զի նովաւ սրբեսցին. — այս ինքն որով ամենայն ինչ եղև ։

633. Բաց. Մտցուք առ Աստուած կենդանի, որ ոչ ևս ելանիցեմք 'ի նմանէ. — այս ինքն յորմէ ոչ ևս ելանիցեմք ։

Հատանել յաչքէ յայնմանէ՝ որ իրաւունք Աս-տուծոյ տարամերժեալ տրոհեալ է ՚ի նոցանէ. — այս ինքն յորոց տարամերժեալ տրոհեալ է (571)։

634. Հայց. Զպսակն որ պարտիք։

Տեսեալ զայն որ յառաջն ուրանային։

Զամենայն որ միանգամ կամիջիք։

Զամենայն որ ինչ ասացի ձեզ։

Զամուրսդ որ ամրացուցեր։

Զամենայն բանս որ ուխտեաց նմա։

Մեծ էր ատելութիւնն որ ատեաց զնա. — այս ինքն զոր, որով (374, 377)։

635. Ուրիշ նախդրով հոլովներու տեղ.

Զայն որ նոքա հուպ լինել չիշխէին. — այս ինքն յոր։

Մինչև յօրն որ ամենայն խորք ՚ի վեր գան. — այս ինքն յորում։

Մի յայնցանէ է որ երկբայութիւն ասի ՚ի նոսա. — այս ինքն յորս։

Ունիմք շինուածս յերկինս առանց մարմնաւոր ձեռագործի, որ ոչ երևին ձեր արքունիքդ — նոջօջ. — այս ինքն առ որովք ոչ երևին։

636. Որը շատ տեղ չի շաղկապ ալ կընշանակէ, որ աշխարհաբառ ալ որ կ'ըսենք.

Աղաչէին որ զայս ողջ անարատ հասուցանել մարթասցեն։

Կամիս որ դու միայն իցես. — կ'ուզես որ դու միայն ըլլաս։

637. Զէ միջակ անունն ալ (80) որ յարաբերականի պէս կըբանի շատ տեղ, և անոր պէս ալ ուղղական՝ ամէն հոլովի տեղ բանեցուցած կայ նախնեաց լաւ շարադրութեան մէջ.

Նա որպէս խուլ զի ոչ լսէ, որպէս համր որ ոչ բանայ զբերան իւր. —

Այս որպէս խուլ որ ոչ լսէ, և իբրև զհամր զի ոչ բանայ զբերան իւր :

Իբրև զջուրս բազումս որ ծածկեն զծովս . —

Իբրև ջուրք բազումք զի ծածկեն զծովս :

Որպէս հանդերձ զի ագանի, որպէս գօտի որ ածի հանապազ ընդ մէջ :

Է ինչ զի և 'ի մարգարէսն յիշի, և է ինչ՝ որ միայն 'ի գիրս յայս : —

Էած անտի կլին՝ զի անուն էր նորա Ողոմպի . — այս ինքն որոյ անուն էր :

Այն մարախ և խառնիճ՝ զի ոչ գոյր թիւ . — այս ինքն որոյ չափ որոյ :

Գոյ աստ այր մի 'ի դրան քում՝ զի ինքդ այդ նո-ցա վճարին . — այս ինքն որում ինքդ այդ վճարին :

Նա զայս՝ զի ոչ համբերեմք մեք տեսանել, գոր-ծէաք և մեք . — այս ինքն զոր ոչ համբերեմք տեսանել :

Ի ժամանակի՝ զի հարկանէր զՊարեհ արքայ . — այս ինքն յորում հարկանէր :

Հանդիպի յայնմ ժամու՝ զի մկրտէր զԳրիգոր . — այս ինքն յորում մկրտէր :

638 . Մակբայներ ու շաղկապներ ալ կան շատ, որ մէկը մէկալի մտքով իրարու տեղ կըբանին երբեմն . բայց ատ իրենց այլևայլ նշանակութիւննին ըլլալով՝ բառգրքին կ'իյնայ սորվեցընելը :

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՐՏՈՒՂՈՒԹԻՒՆ

639 · Արտուղութիւն է պարզ շարադրութեան բնական կարգէն դուրս ելլել աղուորութեան մը համար, կամ աւելի ազդու կամ բացայայտ ընելու խօսքը։

640 · Շարադրութեան բնական կարգն է՝ առաջ անուն բային դնել, ետքը բայն, ետեւէն խնդիրը կամ մակբայն · անուն բայիին ու խնդիրին յատկացուցիչը կամ բացայայտիչն ամէն մէկինն իր քովը · նոյնպէս ածականները գոյականներուն քովը · ուրիշ խնդիր առնողներուն խնդիրն իրենց քովն, ու նախդիրներն ամէն մէկինն իր վրան։ Ասկէ դուրս եղած շարքն՝ արտուղութիւն կըսեպուի։

641 · Ասանկ, անուն բային շատ անգամ ետեւ կըդրուի, ու բառերով կըբաժնուի, ու խնդիրն ալ շատ անգամ առաջ կըդրուի ·

Զարմացեալ էր ընդ միտս Պետրոս։
Ի մուտ առնել խունկս և ողջակէզս Յէու։
Մատեաւ և յարգարան երբեմն փորձ մահու։
Հրամայեաց զնա վաճառել տէրն նորա և զկին նորա և զորդիս նորա։
Այնու ևս յայտ լինէր՝ եթէ 'ի ծառայութեան և 'ի հնազանդութեան կայ ակամայ Առաքելոյն սատանայ։
Զինչ ընդհատ 'ի մանկտւոյ իցեմք՝ որ ընդ խաղս տունս չլինիցեն, մեք որ գեղեցիկ ապարանս չլինիցեմք։

Դու զյանդուգն զբուռն արքայն սաստիկ զՓարաւոն, որ արկ 'ի ծառայութիւն զժողովուրդ քո՛ որ զԻսրայէլ, պէսպէս հարուածովք կշտամբեցեր :

Նոցա ամենայն ոք չէ հնար եթէ բարիս առիցեն :

Որ 'ի վեր քան զամենեսեան է, առ այն որ 'ի խոնարհ քան զամենեսին էր՝ էջ :

Զմարգարէականն ընդ որ հանապազ անցանէ՝ յիշեսցէ :

Դոնէ յօժարութիւն յորժամ այսր ժողովիցիմք՝ ցուցանիցեմք :

Եկի զանէծս օրինացն որ վասն յանցուածոց եդան՝ լուծանել :

642. Դերբայն ու իր էական բային մէջ շատ տեղ այլ և այլ բառ կըմտնէ, ինչպէս անուն բայի, խնդիր, մակբայ, և այլն, և անով կըզատուին մէկմէկէ.

Նա ծնեալ իսկ 'ի դմին էր : Համեալ չև ևս է :

Իմ է օրն լինելութեան նզովեալ :

Էր ժողովն նոցա խռովեալ :

Որ էր վասն խռովութեան իրիք եղելոյ 'ի քաղաքին և սպանութեան մտեալ 'ի բանտ :

Բարկացեալ յոյժ էին քաղաքացիքն :

Բեղ Սուր լեցի ընդ ձեռամբ անկեալ :

Եղիցին մնացեալքն Յակոբայ յԱստուած զօրացեալ :

Է արդարև լուեալ մեր :

Ոչինչ է դորա արժանի մահու գործեալ :

Զեր իմ 'ի նոցանէ գտեալ զառողջութիւն :

Թէ չէր նախ եղեալ :

Թէ չէր զմանուկն տեսեալ :

Մինչ չև ձեր խնդրեալ ինչ իցէ :

Զև իցէ հաւու խօսեալ :

Իցէ քերովբէիցն եղեալ զթևս իւրեանց :

Ընդ ամենեցուն էր համարս տալոց :

Զէ զհարկն 'ի դուրս հատուցանելոց :

Ընդ էր նաւուն եղելոց զբեռինսն :

643. Ուր և այլ խնդիր առնողներ մէկտեղ որ գտնուին, երբեմն մօտին միայն կը տրուի խնդիր, երբեմն ալ հեռուին, ու մէկալը զօրութեամբ կը հասկցուի. ինչպէս,

644. Մօտին խնդիր.

Զքեզ Աստուած հարցն մերոց գոհանամ և օրհնեմ:
Նեղեալ անձինք օրհնեն և գոհանան զԱստուծոյ:
Կացէք մնացէք պահեցէք դուք առ մեզ զնոյն հաւատ:
Կարիցեմք 'ի դէպ մտանել և ելանել 'ի ճառէս:
Իջմամբն և ելելովն 'ի խորոց:

645: Հեռուին խնդիր.

Զքաղաքն աւերեալս առաքեցին և այրեցին հրով:
Զտիմոթէոս եկին գտին փախուցեալ:
Առեալ զայր զհրաման իշխանութեանն:
Առին գնացին զնա:
Առնու ելանէ զլրութեան նորա:
Առնու վարէ զնա Աստուած զորդիս նոցա:
Հերձոյր անցանէր զգետնոյն:
Թողուն և գնան ճարտարքն զգործն իւրեանց:

646. Շատ հեղ ալ բայի կամ անունի մը խնդիրը միջանկեալ բառերով կը հեռանայ.

Առ հասարակ աղօթս անկեալ մատուցանէին:
Ընծանօք հրաման է զտեղիդ կացուցանել:
Տեսանեմ զմարդիկս զի շրջին՝ իբրև զծառս. — այս ինքն՝ զմարդիկս որ շրջին՝ (637) տեսանեմ իբրև զծառս:
Արար Աստուած այս որդւոցն Իսրայէլի:
Արկ Հերովդէս արքայ ձեռն չարչարել զոմանս:
Ազդ կամ ոտամբ կամ ձայնիւ առնիցէ:
Զինչ ինչ յոյս և օրհնութիւնքն առնիցեն:
Արգել հայելով 'ի յստակութիւն լուսոյն լեցեն:
Ոչ զօսանալ ձեռաց նախորդացն հրամայեցեր օրհնեալ զագաթանն:
Այս ապա աղօթութեանն 'ի նմանէ կատարեալ լինի 'ի գերեզմանէ անտի:

Զհնազանդութեան արարածոց պատմէ՝ արարչին ։
Ո՞յր ուրուք դի կանգնեալ երևեցաւ 'ի հնդկանեաց ։

647 . Յատկացուցիչը յատկացեալէն ու բացայայտիչը բացայայտեալէն շատ հեղ կը հեռանան՝ մէջերնին բառեր իյնալով .

Զայն ողորմ ելանէր մանկանցն սգացելոց ։
Սէր առաւել գոյ 'ի նմա խնամութեան և հանճարոյ ։
Իմ փոքր մի և սասանեալ էին ոտք ։
Ամենեցուն որ 'ի ժողովրդեանն էին աչք 'ի նա հայէին ։ —
Ամենեցունց ճարտարապետն ուսոյց ինձ, Իմաստութիւն ։
Որում և Աբրահամ տասանորդս ետ յաւարէ անտի՝ նահապետն ։
Սակն Վարդ ողջ զերծեալ 'ի կապանացն զօրութեամբն Աստուծոյ՝ եղբայր զօրավարին Հայոց Վահանայ Մամիկոնէի ։

648 . Ածականներն ալ կերպ կերպ բաժնուիլ ունին գոյականէն, ինչպէս մէկ քանին տեսանք 'ի 409, 410, 412 ։ — Նմանապէս որ ինչ, որ ոք, իրարմէ կըզատուին շատ տեղ՝ մէջերնին բայ կամ ուրիշ բառ մտնելով .

Որ վասն իմ ինչ է՝ վճարեալ է ։
Զոր ունիցի ոք ինչ՝ հրամայէ ընկենուլ ։
Զոր և ինչ հայցեն՝ առնուն ։
Զինչ շնորհս որ տայ քեզ Աստուած ։ —
Որ պարտիցի ոք ինչ յարքունիս ։
Որ անմարմին ոք է ։
Որ լաւ ոք եկեալ յաշխարհ մեռանէր ։
Որ 'ի բռնութենէ ոք ակամայ կալեալ էր զմոգութիւնն ։
Ամենայն որ միանգամ ոք կայր 'ի պատիժս ։
Որ ոչն կամիցի ոք գործել ։

649. Ասանկ ալ ուր, ընդ, իրենց գոյականէն կըզատուին.

Ո՞ւր այդր այր. — այս ինքն է՞ այդր այր ոք :
Մի՛ ուր մնացի այսօր այր յԻսրայէլէ. — այս ինքն մի՛ ոք այր մնացի :
Ընդ հիմունս արկ նմա Բարձրեալն :
Ընդ հաւանեալ տեղի ետ մարտնու :
Զայս նա եդ ընդ ՚ի մտի իւրում :
Ի չեղ բերիցէք յընթեանս :

650. Այս, այդ, այն, ածական դերանունները շատ անգամ առաջ դրուելով՝ հեռու կըզատուին իրենց գոյականէն.

Այս երիցս անգամ երևեցաւ չքնաղ տեսիլս :
Զայս մեծ և փրկագործ աւարտեալ ՚ի մահուն իւր Քրիստոս զխորհուրդ :
Որոց զայս ընդ միմեանս երդմունս արարեալ էր :
Հաստատեաց նա զայն որ առ մեզ բարեկամութիւն :
Զայն որ փոքր մի յառաջ խռովութեամբ լցեալ էր զտաճարն՝ ուրախութեամբ ընուլ :
Ահա այն որ ամենայն զօրութեանց և բարձրութեանց տիրէ Աստուած :
Այն որ ՚ի հրէաստանէ անտի ազգքն փախստական գնացեալ էին :
Բազում ինչ և մեծամեծ այն էր որ ՚ի նմանէ անդր ընդ եկեղեցին անցանէին. — այս ինքն այն անցք էր որ անցանէին :
Զայն որ խառնիճաղանճ զօրս յինքն կուտեալ էր՝ յիւրաքանչիւր տեղիս արձակէր. — այս ինքն զայն խառնիճաղանճ զօրս որ յինքն կուտեալ էր :
Յայն զնոսա բերէր ՚ի մարտս. — այսինքն յայն մարտս :

651. Նմանապէս սոյն, դոյն, նոյն, որ ոչ միայն վերջահոլով առաջ կըդրուին (417), հապա նախդրիւ հօլովով ալ սովորաբար, երբեմն կըխախտին իրենց սովորական տեղէն՝ զատ առնելով մը.

Կապեմ՝ նոյն լոյսի տալոյ և առնլոյ ։
Օրէն՝ մի և նոյն կացցէ ձեզ ։
Մարմինն որ անկաւ՝ նոյն և յառնելոց է ։
Ձեռք որ զերկինս և զերկիր հաստատեցին՝ նոյն և տախտակս քարեղէնս փորագրեցին ։
Անօրէնութեամբն իւրով զոր արար՝ նովին մեռցի ։
Այլ ասէր՝ ընոյն զՔրիստոս սուրբ առնիջիք ։
Զայրն որում զգուռնն յանձն արարին՝ ընոյն զեսպանս արձակեցին ։
Յորոգայթն ՚ի նոյն անկցին ։ Կայր մնայր ՚ի չարիսն ՚ի նոյն ։
Անդ այնուհետև յընդունայն եղեալ ՚ի նոյն խորհուրդս . — փոխանակ՝ ՚ի նոյն ընդունայն խորհուրդս ։
Ընդ ճանապարհ ընդ նոյն ոչ յաւելուցուք տեսանել զնա ։
Ի մեղս իւր զոր մեղաւ՝ ՚ի նոսին մեռցի ։

652 . Անուանի մը նախդիրը շատ անգամ իրմէ առաջ դրուած խնդիրին կամ մակբային վրայ կըդրուի, թէ վերջահոլով ըլլայ ան խնդիրն և թէ ուրիշ նախդրով հոլով մը . ինչպէս,

653 . Խնդիրին վրայ նախդիր .
Զգուշանալ ՚ի կռոց զոհելոյ . — այս ինքն ՚ի զոհելոյ կռոց ։
Լսել զմեծի ողբոց և արտասուաց արժանի սոցա գործս . — այս ինքն զգործս արժանի մեծի ողբոց և արտասուաց ։
Յառաքինի գործոյն խոստացեալ վարձուց . — այս ինքն ՚ի վարձուցն խոստացելոց առաքինի գործոց ։
Զհուրբ կիզեալն և զհողմով հոսեալն և զժանեօք գազանաց ծախեալն յարուցանես ։
Ի բազում բանս խօսելոյ . — այս ինքն ՚ի խօսելոյ ։
Ի բազում արութիւնս քաջութեան ցուցանել ։

Ցօժարեալք 'ի զգազար 'ի նմին առնուլն :
Զ'ի լոյս անմատոյց ծածկեալդ :
Զառ 'ի յԱստուծոյ հաստատեալ թագաւորութեանդ հրաման :
Զյատեան ածելն : Նաեւ զկայն ժամու պատահիցն : Զյետ մահու կեանս :
Զընդ աջմէ հօրն նստեալն : Զըստ մարմնոյ ծնունդ Փրկչին :
Ի զայնոսիկ մատակարարողէ :
Անապատ լեալ յառ 'ի նմանէ փրկութենէն :
Ա— 'ի սպասն յոր կարգեցաւ՝ հատանելոյ :
Որպէս խորթս ա— 'ի ծննդենէ աղտողջն :
Զյաղագս սորա բանն : ՙԲնենեցան 'ի նախս քան զմեզ սուրբ հարցն :

654. Սակբային վրայ նախդիր .
Զյառաջագոյն ասացեալ պատգամն :
Զերբեմն ախորժելի խորհուրդն :
Զանտի վնասն և զաստի օգուտն :
Ցաստի անտի ծայրիցն :
Զգոգցես կենդանին : Զևս գերագանցն :
Ցևս զարմանալի կենդանեաց :
Ցընդդէմ դառնալ նոցա : Ցառաւել զմարդն պատուելոյ : Ցշնի եկելոցս :

655. Նոյնպէս կ'ըլլայ թէ և նախդիրն առնելու բառը զեղչմամբ յայտնի դրուած չըլլայ , և միայն դիմորոշ յօդով լռելեայն իմացուած ըլլայ ըստ 442 .
Ոչ զսոսկ աղքատն , այլ զհոգւովն . — այս ինքն զհոգւով աղքատն :
Ի բանիւք յանցանելն , 'ի գործով և 'ի խորհրդովք . — այս ինքն 'ի գործով յանցանելն , եւն :
Ոչ առ մարմնով խոնարհն և ոչ առ մարմնով մաշեալն , այլ առ սրտին և հոգւով . — այս ինքն առ սրտիւ և հոգւով խոնարհն և մաշեալն :

Զառ 'ի մէնջն՝ զամենայն կատարեսցուք. Ընկալայ զառ 'ի ձէնջն. — այս ինքն զայն որ է 'ի մէնջ, 'ի ձէնջ։

Մատուսցեն զվասն մեղացն և զվասն փրկութեանն. — այս ինքն զայն որ է վասն մեղաց և զայն որ է վասն փրկութեան։

Զդիւրալուրն և զառանց խոր բանիցն յարգեն. — այս ինքն զայն որ է առանց խոր բանից։

Նետիւք խոցոտել զ'ի վերայ պարսպին. — այս ինքն զայնոսիկ որ 'ի վերայ պարսպին։

Լուեալ իմացան զհիւրընկալութեան աղագաւն. — այս ինքն զայն զի էր կամ զլինելն հիւրընկալութեան աղագաւ։

Զվասն որոյ եղեն սոքա՝ եղծանել. — այս ինքն զայն վասն որոյ եղեն։

Ի բաց թօթափել իբրև զոչ 'ի բնութենէս. — ի իբրև զայն, իբրև զիր՝ որ ոչ է 'ի բնութենէս։

Զառնելն և զոչն. Ի բանալն և յոչն. — այս ինքն զոչ առնելն, յոչ բանալն։

656. Բայց երբեմն աւելադրութեամբ կրկնուի նախդիրն՝ եւ դրուած բուն նախդրին տեղ եղօղ խնդրառուին վրայ կամ նաև խնդիրին վրայ, նոյնպէս ալ մակբայէն եւ դրուածին վրայ. ինչպէս,

657. Բուն նախդրին տեղ եղօղ խնդրառուին վրայ.

Զգացուցանել մեզ զհոգւով չափ զսէրն։

Զառ Գաբրիէլ զկուսին։

Զվերայն զբժշկիչ պատուիրանս։ Զառ 'ի քեզ զապաւինեալ և զյուսացեալ ժողովուրդս քո։

Կամիմ զվասն նոցա կշտամբութեան յարմարել զբանս։

658. Խնդիրին վրայ.

Զփառս զառ 'ի միոյն Աստուծոյ ոչ խնդրէք։

Զտաճարն զառ 'ի քէն հովանացեալն։

Զուարակն զվասն մեղաց. Յարենէ առ 'ի վասն մեղացն սրբութեան. — որ աւելի որոշ կըհասկըցընէ թէ՝ զզուարակն՝ որ է վասն մեղաց, յարենէն յայնմանէ՝ որ է վասն սրբութեան մեղացն.

Յանկարօտ բարեօք զուարձացեալ յամենայնից տեղւոջէս՝ անկանիմ յալէկոծութեամբ սահուն եղեալ 'ի ցաւագին կեանս կենցաղոյս.

659. Մակբայէն ետև դրուածին վրայ.

Զամենեսեան զյառաջագոյն զնջեցեալսն։

Զայսր գալոյն զորպիսութիւն.

Ի միւսանգամ 'ի գալստեանն։

660. Երբեմն ալ առաջ դրուած խնդիրն ու մակբայն ամենևին առանց նախդրի կըթողուի, և ետև դրուած բուն նախդիր առնելուքին վրայ միայն կըդրուի.

Յերկինս զհամբառնալն Քրիստոսի մարգարէանայ։

Մի խափանեսցէ ըստ Աստուծոյ զգնացս սրբութեան.

Ի ծանրութենէ մեղաց զաշխատեալքս։

Ի նմա եղեալ զկրան խօսէին։

Եթէ ոչ կայցուք 'ի բաց՝ զաղքատսն 'ի լքելոյ։

Զերկնիցն ժառանգութիւն, ընդ որդւոցն Աստուծոյ զազգականութիւն։

Ոչ զպարանոցի խնդրէ կորացումն, այլ հոգւով և ճշմարտութեամբ զերկիր պագանելն.

Յայսպիսի իրս անհարթս առ ոչ ուղիղ հայելոյ. — որ կրնար ըսուիլ նաև՝ առ յայսպիսի իրս անհարթս ոչ ուղիղ հայելոյ, ըստ 652.

Ոչ գնացեր բարկութեամբ խոտորնակ՝ խոտորնակի ընդ քեզ հետևողս. — այս ինքն ընդ խոտորնակի քեզ հետևողս, ընդ հետևողս քեզ խոտորնակի։

661. Հայցական յատկացեալին նախդիրը շատ անգամ ետև գրուած յատկացուցչին կըդրուի, ու յատկացեալն անորիշ հայցականի պէս կ'առնուի (354).

Պնդեցաւ զկնի նորա Ճանապարհ զեօթն աւուր. — այս ինքն զՃանապարհ եօթն աւուր:

Եթէ ոք տացէ ընկերի իւրում արծաթ կամ այլ ինչ կարասի զիւր՝ յաւանդ:

Առնել հրամայէ սեղան զխնկոցն:

Առնուցուք պտուղս զգեղեցիկ ծառոց:

Թա՛գ առ նա զասխացւոց:

՛Նմա էր յանձն հանել հարկ զաշխարհին:

Գաւառս բազումս հատէք զիմոյ տէրութեան:

Հանդերձ զմեր զգեցցուք:

Քանի՞ սակաւի բարձէք զկոտորոցն լի. — այս ինքն զքանի՞ սակաւի կոտորոցն: —

Ոչինչ գիտէր բանտապետն զբանտին:

Ոչ ոք 'ի մարդկանէ գիտէ ինչ զմարդոյն:

Զունին ինչ զանձանց: Ոչ խնդրեմ ինչ զձեր:

Որ առաքեալ է՝ չասէ ինչ զիւր:

Միջակ անուանը ի՞նչ՝ վրան ամենևին զայ նախդիր չառներ (83), բայց յատկացուցչին վրայ կ'առնէ, ինչպէս տեսար 'ի 477, ու հիմայ ալ հոս:

662. Շատ անգամ նախդիրներն ետև գրուած յատկացեալին միայն կըդրուին.

Այս ժողովուրդ է զոր Թլփատեաց Յեսու, ամենայն ժողովրդեանն ելելոյ յԵգիպտոսէ զարումանուկ. — այս ինքն զարու մանուկ ամենայն ժողովրդեանն:

Այգի ազգի զանձիցն զԹիւ իսկ և զհամար ոչ մարթէ ոք ունել:

Քաղաքի միոյ մեծի զիշխանութիւնն հաւատալ (եպիսկոպոսին):

Ուղիղ լսողութեամբ չլսէ ուրուք զբանս:

Ստորին Ասորւոցն եւ տաճկաստանի քաղաքացն զաշակերտութեամբ շրջել.

Այլ նոցա որպէս զմորթն զգենումք եւ ոչ վնասէ, եւ զմիսն եթէ սիրտ ուրուք առնոյր եւ ուտէր՝ ոչ վնասէր։

Զփիղսն վառեալս՝ գնդաց գնդաց ՚ի գլուխ յօրինեալ կացուցանէին։

Եւ ոչ մեծին Գրիգորի յառաքինութիւնսն ուշ եդին։

Միոյ ոչխարի ելն ՚ի խնդիր.

Թագաւորութեան հասանեն յաստիճան։

Տղայական մտաց մեր յարբումն։

Շատից յաչաց ելանէին։

Աստուծոյ յաչաց ելին։

Հանէ զքեզ առնն յաչաց։

Արքայից արքայի ՚ի ծառայութենէ մի ելանէք։

Թեթեւագոյն արուեստից պակասագոյն ՚ի գիտութենէն ազգք երկրածնաց.

Ազգ՝ որոյ ոչ լուիցես զլեզու նորա։

Որոյ հուր յաչացն արձակիցի.

Որոյ էիր ընդ աղջկունս նորա։

Որոց զարիւնն Պիղատոս խառնեաց ընդ զոհս նոցա։ Որոց ՚ի խռովելն՝ այր մի սպանեալ էր։

Որոց ընդ բարս եւ ընդ գնացս նախանձէին։

663. Շատ տեղ ալ հայցական գոյականին նախադիրն՝ ետեւ դրուած ածականին միայն կըդրուի, ու գոյականն անորոշ հայցականի պէս կ՚առնուի.

Ա՛ռ քեզ կինամոմն զանոյշ՝ զկէս այնորիկ։

Ճանապարհ զարքունի գնասցուք։

Անհնար համարեցան առնել գիր զաշխարհամար՝ Հրէիցն։

Խնդրեցէք ՚ի Տեառնէ անձրեւ ըստ ժամանակաց զկանուխ եւ զանագան։

Տացէ զուարթութիւն զանտրտումն :
Մեծութիւն բազում զհայրենի ժառանգեալ:
Ունեալ զպլրութիւն զյոյն :
Կերան հաց նեղութեան զչորաբեկն :
Զգեստ զյուլին զգենուն :
Բան զայդպիսի ոչ հարցանէ :
Գտին անդ այր զոմն՝ մոգ :
Թագաւոր զոմն՝ ասեն զՅիսուս :
Բայց բան զայս կատարեցէք :
Օրինակ զայս գրել:
Նա կերակուրս ժանտս զայն ուտէ՝ զոր և ոչ գա-զանք և անասունք ուտեն :
Բաժանեաց աչս ամենեցուն զնոյն, ձեռս և ոտս զնոյն :
Տեղի մի և զնոյն ցուցանեն երեքեան նոքա :

664. Երբեմն ալ առաջ դրուած ածականին չդրուիր ու մինակ ետև դրուած գոյականին կամ երկրորդ ածականին կըդրուի նախդիրը.

Բազում զայրուձի զասխացւոցն կոտեալ. — այս ինքն զբազում այրուձի :
Մեծամեծս ևս քան զայնս՝ ցուցանէ նմա զգործս. — այս ինքն զգործս մեծամեծս :
Յաւել զխոզս և խառնակ զանասունս :
Ուլ իմն՞ բարձրագոյն զկրս նշանակէ :
Նա մեծամեծ զայդպիսի վնասանի առնելով:
Յաղթող և զնոր օրհնութիւն երգեսցուք :
Սուրբ զարիւն իւր. սուրբ զորդիսն. սուրբ զկա-նայսն :
Շատ զոք ընդ միմեանս շփոթեաց :
Տեսանել նոր զոմն Ոդիսեւս :
Նա կամ ընաւ հայ զոք թողուլ:
Սակաւս զոմանս ընտրեալ:
Նոյն զաղօթսն կատարեմք՝ զոր յեկեղեցին. — այս ինքն զնոյն աղօթսն :

Նոյն զինքն ես վաճառեցի ։
Նոյն ինքն զՔրիստոս ։
Նոյն ինքն արժանաւոր լինել զԱստուած տեսա-նել ։
Բազում իշխեցելոյն 'ի բանսարկուէն զերծեալք. — այս ինքն 'ի բազում իշխեցելոյն ։
Մեծաւ զօրութեամբ բարձր 'ի ձայն աղաղակէ. — այս ինքն 'ի բարձր ձայն կամ 'ի ձայն բարձր ։
Բոլորդ 'ի հիքութեան ընկեցայ գոգ. — այս ինքն 'ի բոլոր հիքութեանդ գոգ ։
Կամ այլ ինչ 'ի սրբութիւնսն մերձենալ. — այս ինքն յայլ ինչ սրբութիւնսն ։
Նոյն ինքն 'ի հօրէ ։ Նոյն ինքն յինէն ։ Նմին իսկ 'ի ցուցես ։

665. Հոլովառու բառերն ալ շատ տեղ ան հոլովին յատկացուցչին կամ ածականին մէջը կ'իյնան, ու շատ բառերով անկէ կը հեռանան, ու նախդիրնին կը խախտի.
Յորոյ վերայ պարսպացն Ճեմէի. — այս ինքն յո-րոյ պարսպացն վերայ, 'ի վերայ որոյ պարսպացն, որուն պարիսպներուն վրան ճեմ կուգայի ։
Յերկուց միջոյ քրովբէիցն. — այս ինքն 'ի միջոյ երկուց քրովբէիցն ։
Զուարճալից հանդերձ բերկրանօք ։
Դժնդակն հանդերձ մահու ։
Իւրեանց վասն խնդրի ։ Անարժան վասն դիմա-դարձութեանն ։ Բոյինն սակս բանի ։
Սոցա յորժամ անհնարին բարկութիւն գազա-նացն եհաս 'ի վերայ. — այս ինքն 'ի վերայ սոցա ։
Ի տանն, յորոյ կոչեցեալ էր անուն իմ 'ի վերայ նորա. — այս ինքն յորոյ վերայ ։
Ի պէսպէս փորձութեանց 'ի մէջ անկանիցիք ։
Յամենայն նեղութեան իբրև զձեզ և աւելի քան զձեզ 'ի մէջ եղեաք ։

Սատան և ոչ մի ինչ այնուհետև խիղճ մտաց ու-
նելոյ :
Նա զհետ եղեալ Պաւղոսի և մեր՝ աղաղակէր :
Զհետ երթիցուք խաղաղութեան :
Զո՞ր հետ եկեալ ես : Զմեր կնի ոչ շրջէր :
Առաջի կացուցին նորա :
Փոխանակ որ մինչև ցայժմ հայհոյութեանցն :
Ընդդէմ դարձցի քո :
Ընդ հողմոյն դէմ :
Հանդերձ թափէր հարազատաւն :

666. Մակբայներէն երկու բառով եղողներն՝ եր-
բեմն միջանկեալ բառերով կըհեռանան մէկմէկէ.
Մինչ նա դեռ կամէր :
Մուրուքն դեռ տակաւին սեաւ էր կային :
Այլ ինչ աղէ արարեալ : Որչան եթէ այլ ոք ինչ
աղէ յոք վատահ լինիցի : Նա ոչ այսչափ միայն,
այլ և՝ այլ ևս աղէ . — այս ինքն այլազգ ևս :
Գրէ իսկ թէ ամենայն :
Թէ և բեւր հնար զմա գոյր անգամ մեռանել . —
այս ինքն բիւր անգամ :
667. Ոմանք ալ առաջ դրուելուն տեղ՝ ետև կըդը-
րուին, կամ ուրիշ կերպով բնական տեղէն կըխախտին.
Բնաւ և անուանի իսկ 'ի ձեզ ընդէ՞ր պոռնկու-
թիւն . — փոխանակ ըսելու՝ ընդէ՞ր բնաւ և ա-
նուանի իսկ :
Այլ և փրկէր իսկ ընդէ՞ր զայլս արարածս :
Եւ բնաւ իսկ սուտ ընդէ՞ր կոչիցի :
Եւ գոհանային զիա՞րդ :
Եւ լինի այս ո՞րպէս :
Մեծամեծս ո՞րչափ քան զմարդն իցեն :
Մեք յորժամ բռնութեամբ կռուեցուք ընդ աշ-
խարհիս, աշխարհս 'ի բաց քանդի . — փոխանակ
ըսելու՝ յորժամ մեք :

Կոյր կուրի յորժամ առաջնորդէ՝ սխալէ · — փոխանակ՝ յորժամ կոյր կուրի ։

Զաղջիկն յորժամ յարոյց, զձեռանէն ունէր · — փոխանակ՝ յորժամ զաղջիկն ։

Ըստ որում 'ի լերինն Սինայ և Դանիէլի յորժամ երևեցան ։

Մին մինչդեռ ընկենոյր ։ Ջերմ մինչդեռ էր ։

Ես որպէս հաւանեալ եմ ։

Կասկածեն թէ վնաս գուցէ ինչ մտանիցէ · — այս ինքն թէ գուցէ վնաս ինչ ։

Զի մի պղծիցին գուցէ · — այս ինքն մի գուցէ ։

Յաւուցեալ միշտ են ։

Ճանաչեմք զնա ամենեքին գրեթէ ։

Որոձայ ոչ · որոձիցէ ոչ · տկարանայ ինչ ոչ քեզ · գրեցաւ իսկ ոչ · եթէ սպանանիցես ոչ · բնաւ և յիշեմ իսկ ոչ · բնաւ և էր իսկ ոչ · բայց գիտէի ոչ զնա · և գիտէր իսկ ոք ոչ ։

Որ ոչն կամիցի գործել, և կերիցէ մի ։ Որ գործէ ոչ, կերիցէ մի ։ Աքանչանայք մի ։ Բնաւ և յայտնել մի ։ Սքեր իսկ դու մի ։ Լէր՝ մի յինունցն ապերախտից, այլ տասներորդին նմանեաց · — փոխանակ ըսելու՝ մի լինիր յինունցն ։

668 · Կամ միջանկեալ բառերով կըհեռանան բայէն ·

Զերկիրս շուրջ ջուր պատէ · — այս ինքն շուրջ պատէ ։

Յորժամ, որ այժմս բանապաձոյձ խրոխտաձայն սիգացող բարձրապարանոց, անկեալ դնիմ դի անկենդան ։

Եւ դ ընդ. այնոսիկ որ գործեն զանօրէնութիւն՝ նորոտանէր զիս ։

Մի այդքան մեծ քաղաք շինէր ։

Մի, որ ստեղծն զնոսա, ողորմեսցի նոցա ։

Մի, զի չեմք ակն, առաստղաց՝ թէ չեմք 'ի մոլմնոյ անտի ։

Այլ ոչ ամենեւին թէ միշտ ինչ կրիցեն՝ պիտոյէ։

Օ՜ այս ոչ, ասէ, առ պարծել ինչ տուէմ. — այս ինքն ոչ ասեմ առ պարծել։

Եթէ ոչ որ ծնոյէ. Թէ ոչ որ տուաշնորհեսցէ. Ապա եթէ ոչ որ հնազանդեսցի. — այս ինքն եթէ որ ոչ ծնցի կամ եթէ ոչ ծնցի որ, և այլն։

Ասանկ ալ չ մակբայն հրամայել բային վրայ կըդրուի՝ ետեւի անորոշ դերբային դրուելու տեղը.

Օ՜ գրաստն անկեալ ընդ բեռամբ՝ չհրամայէ անտես առնել.

Ուրացոն՝ յոր հուպն չհրամայեաց երթալ.

Բանիւ անգամ ոչ հրամայեն հաղորդել ընդ ապականեալսն.

այս ինքն հրամայէ անտես չառնել, հրամայեաց չերթալ, հրամայեն ոչ հաղորդել. կամ աւելի աղէկ՝ չհրամայել կ՚իմացուի չտալ թոյլ, չներել, չհամարձակել։

669. Առաւել.. քան, նախ.. քան, մանաւանդ.. քան, մակբայ ու շաղկապները՝ շատ անգամ ներհակ կըբանին՝ քանն առաջ, կամ երկուքը քովէ քով. շատ տեղ ալ առաւելը կըձգուի.

Բան յանձն իւր, առաւել ՚ի նա էր յուսացեալ։

Առաւել քան ընդ ճարտարաբանութիւնն՝ ընդ համարձակութիւն աներկիւղութեանն զարմանային։

Նախ քան բանիւք՝ գործովք փառաւորեսցուք։

Հեշտանայ ՚ի տեսութիւն նոցին՝ քան ՚ի կերակուր առաւել։

Թագաւորի քան քաղաքին վայել է առաւել զարդարել։

Այլ մանաւանդ քան ամենայնի՝ խոնարհութեանն և ողորմածութեանն նախանձաւոր լիցուք։ —

Բան զաւետիս՝ զբօթ սիրեմք լսել. — այս ինքն առաւել զբօթ քան զաւետիս։

670. Եւեթ մակբայն սովորաբար ետ կրկնուի. Ո-տիւք եւեթ անցից։ Արթնցեն արք եւեթ։ Կոչեաց եւեթ 'ի գերեզմանէն եւ յարոյց։

Բայց երբեմն առաջ ալ կրկնուի.

Եւեթ զբարիս խօսել. — այս ինքն զբարիս եւեթ։

Ի ծննդենէն՝ եւեթ մոլութեամբ լեալ. — այս ինքն մոլութեամբ եւեթ։

Եթէ դու՝ եւեթ առ վայր մի կարասցես յանձն առնուլ. — այս ինքն առ վայր մի եւեթ։

671. Շաղկապներէն եւ, թէ, եթէ, զի, վասն զի, թէ-պէտ, խօսքին սկիզբը կենալուն տեղ՝ անունէ կամ մակ-բայէ ետեւ կրկնուին շատ հեղ.

Զի մարմինն եւ նոցա 'ի չորից հիւթոյն կայ. — այս ինքն զի եւ նոցա մարմինն։

Թէ արդար միայն էր, յայտ է եթէ զարդարու-թեան եւ պատուիրանս տայր։

Արդ այս թէ ուստի սկսաւ՝ ասացաք. — այս ինքն թէ այս ուստի սկսաւ։

Սով եթէ լինիցի յերկրի, կամ ժանտ եթէ լինի-ցի, լուիցես յերկնից։

Իմ եթէ չէր եկեալ եւ խօսեցեալ ընդ նոսա, մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա։

Զի կամակար մտօք եթէ յանցանիցեմք, այնու-հետեւ ոչ եւս պիտոյ է։

Ընդ առաւօտս եթէ սերմանեսցես, ծաղկեսցէ յամառն։

Սակաւիկ մի եթէ 'ի բաց թողացուցանէիր զմր-քումն տէրութեանդ։

Եւ ես ոչ եմ կոչեցեալ մտանել առ արքայ, զի են այս աւուրք երեսուն. — այս ինքն եւ են այս աւուրք երեսուն զի ես ոչ եմ կոչեցեալ։

Ո՛ն եկայք, եւ մեք զի ընդ նմա մեռցուք. — այս ինքն զի եւ մեք։

Իմ զի աղ և հաց կերեալ է յաշխարհին ձերում, գութ և սէր ունիմ ընդ աշխարհն :

Իսկ զուրբ քահանայսն վասն զի կապանօք տանէին, յետ երկուց ամաց և քսան աւուր հասանէին :

Զի զայն Թէպէտ և ցանկութիւն շահից հնարեցաւ, սակայն, և այլն :

Մարմնով Թէպէտ 'ի խաղաղութեան էին առ ժամանակ մի, այլ, և այլն :

Բայց ետև դնել ասոնք՝ մեր լեզուին սովորութիւն չէ :

672. Բայց, Բայց սակայն, շաղկապները Թէպէտ հետ եղքը դրուելուն տեղը՝ շատ անգամ առաջ կըդրուին. երբեմն ալ կ՚աւելցուի նորէն այլ, սակայն.

Բայց Թէպէտ և նորա աւերեալ էր ատրուշան մի, ոչինչ զանգիտեաց գալ :

Բայց սակայն Թէպէտ և ամենայն գործքս այս գժնեայ էին, չև էր ուրուք ձեռն արկեալ յայտնի յեկեղեցին :

Բայց նա Թէպէտ և 'ի ներքոյ յոյժ գորովէր զնա, այլ արտաքին դիմօք մեծարեաց զնա :

Բայց Թէպէտ և յանիծից մտին ցաւք յաշխարհ, սակայն էին և այլ պատճառք :

673. Սակայն, ուրեմն, արդ, արդեօք, մանաւանդ, շաղկապներն ալ երբեմն ետև կըդրուին անունէ ալ, բայէ ալ, մակբայէ ալ. ու մէկ կտորը մէկալէն կըբաժնուի.

Նա սակայն ոչինչ Թուլանայր :

Տես սակայն նմին միաբան :

Իւր սակայն և 'ի ներքս :

Բայց մի սակայն կարծիցես :

Բայց այժմ սակայն հօկեսցուք :

Ապա և ջուրք ուրեմն ընկլուզանէին զմեզ :

Զի հաստատութեամբ ուրեմն պահէին զօրէնս :

Սպաներ ուրեմն : Մերժեցայ ուրեմն :

Զօր ուրեմն վաստակէի : Ուստի լինին ուրեմն :

Ահա յայտ է ապա, թէ, և այլն։

Այս ցուցանէ ապա, թէ, և այլն։

Որ օր լուան ապաքէն զմէնջ մարդիկ,.. արտասուս բազում հեղան։

Գուսանաց համբերեմք մանաւանդ քան աստուածային գրոց վարդապետութեան։

Անգիտացեալ թէ նուաստացուցանէն մանաւանդ։

674. Իսկ անգամ շաղկապն, որ սովորաբար դիտուած բառէն ետև դրուելու է, ինչպէս, Եւ հաց անգամ չժամանէին ուտել, Եւ թաղելոյ անգամ չէին բաւական, Մինչև օձից և գազանաց անգամ երկիր պագանել. — երբեմն առաջ ալ կըդրուի, կամ ամենէն ետև։

Զի անգամ ոսկերք թագաւորացն փոփոխեցան յօտարութիւն. փոխանակ՝ ոսկերք անգամ։

Մինչ անգամ վասն կաշոյ միոջ խնայ արարեալ՝ թագոյց. — վասն կաշոյ միոջ անգամ։

Այնպէս սրանալ'ի փախչելն, որ անգամ և հետք մի երևեսցին. — և հետք անգամ։

Եւ անգամ ոչ գիտէր զայրն. — և ոչ գիտէր անգամ։

Զոր անգամ և ոչ յիշեմք երբեք զմերն։

Ոչ տասն անգամ արդարք գտան. — այս ինքն տասն արդարք անգամ ոչ գտան։ —

Եւ ոչ զայն արդարութիւն գտեր անգամ. — և ոչ զայն արդարութիւն անգամ։

Մարթի և յաղքատն հասանել անգամ անիրաւութիւն. — և յաղքատն անգամ։

Մինչև զգայ ոչ անգամ։

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

675. Քերականութիւնը լեզուին հաստատուն կանոնները սորվեցընելէն ետև, որ երկրորդ մասին մէջ ըրինք, ձևաւոր շարադրութեան ու վսեմ հայկաբանութեան վրայօք՝ արթնցընող մը միայն կրնայ ըլլալ այսպիսի համառօտութեան մէջ. աւելին ուզողն՝ ընդարձակին մէջ կրնայ գտնել։ Բայց ա՛լ աղէկն և ա՛լ աւելին սորվելու համար՝ բուն հին նախնեաց ազգային հասարակաց լեզուին ընտիր գրքերը շատ կարդալու է ուշադրութեամբ. որոնց շատ տեսակ բանի յարմար գըլխաւորներն են Աստուածաշունչ գիրքը, Եզնիկն, Եղիշէն, չորս եկեղեցական գրեանքն, և ասոնց նմաններն ըստ ոճոյ դարուն. ինչպէս, տղայոց ախորժակին յարմար ընտրանաւ առնելով, տպածներէն քանի մը երևելիներ, Ագաթանգեղոս, Բիւզանդ, սուրբ Բարսղի Վեցօրեայն, Ոսկեբերանին հին թարգմանութիւնքը, Կիւրղի Կոչումն ընծայութեան, Սեբերիանոս, Եւսեբիոս, Եփրեմ, Մանդակունին, Փարպեցին, Խորենացին։

Յստակ և ընտիր ոճի մէջ զարգանալէն ետքը՝ կրնան շատ օգտիւ կարդացուիլ նաև Ղեւոնդ երէց, Լաստիվերտեցին, Ներսէս Շնորհալին, Սարգիս, Իգնատիոս, Մխիթար Գոշ, Յովհան Կաթողիկոս, Արծրունին, Նարեկացին, մանաւանդ ասոնց ծաղկաքաղ կըտորները։

Բայց միշտ լաւ է աննման հեղինակներ անխտիր խառն չկարդալ, մանաւանդ ՚ի համբակութեան, և շատ չհեռանալ լեզուին ոսկեղէն ժամանակին բուն հարազատ շարադրութենէն, որ է չորրորդ և հինգերորդ դարը։

ՎԵՐՋ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԻՐԱՑ ՑԱՆԿ

ԸՍՏ ԹՈՒԱԲԱԺՆԻՑ

Ա. վերջացած անուններն ինչպէս կ՚առնեն վերջահոլովի ձայնաւորը, 21· յոգնակիի քէն ու սէն, 21, 67· դիմորոշ յօդը, 141։

Ածական անունն ինչ է, 9· ուրիշի բաղդատութեամբ ինչ խնդիր կ՚առնէ, 390-392· առանց բաղդատութեան չափի մէջ աւելին կամ պակասը ցուցընելու ինչ խնդիր կ՚առնէ, 393· — Ածական հասարակ անունը նախադաս ինչպէս կըլանի ըստ հոլովի, 407-413· յետադաս ամէն ածական ինչպէս, 422, 423, 425· նախադաս և յետադաս՝ ըստ Թուոյ ինչպէս, 426-430· — Ածական դերանուանց նախադաս համաձայնութիւնը, 414, 417, 420, 421· յետադաս համաձայնութիւնը, 417, 422, 424, 428, 429· — Ածական դրական տեղ, 585· մակբայի տեղ, 306· — Ածականի համաձայնութեան բակառութիւն, 570· ածականի փոխադրութիւն, 622-626· արտուղութիւն, 648-651։

Ամենայն, 110· ըստ Թուոյ համաձայնութիւնը, 430։

Ամենեքեան, ամենեքին, 76։

Ամէն կամ ամեն, 110։

Այլ, միջակ անուն, 106։

Այսքան, այսչափ, 107։

Այսքանի, 107։

Ախ, ո մասնիկներով ածականներն ինչ խնդիր կ՚առնեն, 387։

Անձնիւր կամ անցնիւր, 108։

Աննախդիր կամ անորոշ հայցական խնդիր, 354-356։

Անուն բային ինչ է, 313· դիմաւոր բային ինչ հոլով կըդրուի, 327· անորոշ և անցեալ դերբային ինչ հոլով, 328-332· — Անուն բայիի զեղչումն, 513-515· փոխադրութն, 586-592· արտուղութն, 641։

Անցեալ ժամանակ բայի, 159· անցեալ անկատար, 159, 272· անցեալ կատարեալ, 159։

Ապաթարց, 494, 500։

Ապառնի ժամանակ բայի, 159, 269, 270, 274, 275։

Առ, առ 'ի, նախդիր, 148:

Առնելու, տալու բայերն ինչ խնդիր կ'առնեն, 380:

Առնեմ, արտուղի բայ, 239:

Առոգանութիւն, 486:

Արբի, պակասաւոր բայ, 248:

Բաղաձայն տառք, 3:

Բայանուններն ինչպէս խնդիր կ'առնեն, 382-386:

Բայից արմատներ, 168 · 181 ծան · 203 ծան:

Բայք որ արմատին ու յանգին մէջ ածանցական մասնիկ ունին, 168 · որոնց ան մասնիկը ձգուած է, 206 · չիմ, նչիմ վերջացած բայք, 222 · բայն անուն բայիին ինչպէս պիտի գրուի, 327 · նոյն դէմքով շատ անուն բայիներու ինչ թիւ կըդրուի բայն, 334-337 · այլ և այլ դէմքով անուն բայիներու ինչ դէմք ու թիւ կըդրուի, 338, 339 · Բայից զեղչումն, 340, 516-520 · բաղադրութիւն, 560, 561 · փոխադրութիւն, 593, 594, 607, 608:

Բան կամ խօսք, 2, 6, 312:

Բառ, 2, 5 · բառք որ կըփոխուին կամ չեն փոխուիր, 7:

Բարդ և ածանցեալ անուանց բաղադրութիւն, 574:

Բացայայտիչ, 320, 400-406 · բացայայտչի բաղադրութիւն, 564-569 · արտուղութիւն, 647:

Բացառական հոլով, 56-58 · անսովոր, 68:

Բոլորեքեան, բոլորեքին, 76:

Բութ, 486, 487, 494, 503:

Գամ, արտուղի բայ, 237:

Գծիկ —, ուր կըբանի, 509:

Գոգցես, պակասաւոր բայ, 259:

Գոյական անունն ինչ է, 9 · Թուի մը հետ ինչպէս կըբանի, 431-435 · ինչպէս խնդիր կ'առնէ, 389 · ածականի տեղ, 435, 585 · — Գոյական անունին զեղչումն, 523:

Գործիական հոլով, 55, 58:

Գրադարձ, 495-499:

Դերանուանական ածականք, 134-139 · ինչպէս կըհամաձայնին գոյականի հետ, 414, 418, 420, 428, 429:

Դերանուանց (գոյական և ածական) զեղչումն, 524 · աւելադրութիւն, 538-540 · բաղադրութիւն, 571-573 · հոլովի փոխադրութիւն, 627:

Դերբայ անորոշ, անցեալ, ապառնի, 162 · անորոշ՝ իբրև բայ, 278, 279 · իբրև գոյական անուն, 280-283 · անցեալ՝ իբրև բայ, 284-286 · չնեմ, եմ բայերուն հետ, 287-290 · ինչ խնդիր կ'առնէ, 358 · իբրև ածական անուն, 291, 292 · ապառնի՝ եմ բային հետ, 293, 294 · իբրև ածական անուն, 295 · — Անորոշ դերբային զեղչումն, 521, 522 · աւելադրութիւն, 535, 536 · փոխադրութիւն, 595-605 · անցեալ դերբային աւելադրութիւն, 536 · փոխադրութիւն, 597, 606 · դերբայից արտուղութիւն, 642:

Դէմք բայի, 158· դերանուանց, 112-115· դիմաց փոխադրութիւն, 607։

Դիմորոշ յօդք ինչ են, 140· ս, դ ինչպէս կ'որոշեն, ն ինչպէս, 441· գոյականին դիմորոշ յօդն ուրիշ բառի վրայ դրուած, 446-452· շատ գոյականներու ինչպէս կըդրուի, 453· աւելի դրուած, 454· ածական դերանուանց հետ ինչպէս կըքանի, 455-458· դիմորոշ յօդերուն տեղ ինչ կրնայ դրուիլ, 459· դիմորոշ յօդ չառնող բառերն որն են, 461· և ան ատենն ինչ ընելու է, 462-470։

Դնեմ, արտուղի բայ, 241։

Ե կ՚մ է, բայից կատարեալին միավանկ եզակի երրորդ դէմքին վրայ, 186։

Եւր յոգնականի վերջը որ բառերու կըդրուի, 64։

Եզակի անուն, 10· եզակի չունող անուններ, 11· երբ եզակի կ'ըլլան, 72։

Եղանակ բայի, 160։

Ենթամնայ, 494, 495։

Երթամ, արտուղի բայ, 238։

Երկար, 486, 492։

Երկաքանչիւր, 79, 109։

Երկբարբառք, 4· որ հոլովելու ատեն կըփոխուին կամ ոչ, 17, 18։

Երկոքեան, երեքեան, և այլն, 76։

Զ, նախդիր, 144· աւելադրեալ, 552։

Զի, միջակ անուն, 80· որ յարաբերականին տեղ, 637·

Զինչ, 80, 84· Զինչ ինչ, 84։

Էական բայն ինչ է, 163։

Ընդ, նախդիր, 149։

Ըստ, նախդիր, 150։

Թիւ անուան, 10· բայի, 158։

Թուոյ կամ Թուական անուանք, 74· ինչպէս կըհամաձայնին գոյականի հետ, 414, 415, 420, 424, 431-434։ Կարգ ցուցընող Թուականք, 75։

Ժամանակք բայի, 159։

Ի, նախդիր, 145։

Իբր՝ նախադրութեան բացառութիւն, 583։

Իմն, 82, 83, 85· Իմն իմն, 85։

Ինչ, 80, 82, 83· զինչ ինչ 84· ինչ ինչ, 85· ոչ ինչ, 86։

Իրերաց, 102։

Իւրաքանչիւր, 108։

Իք, միջակ անուն, 82։

Իք, չիք, բայ, 180, 332։

Լի վերջացած բայածական, 296· առանց ւինի հոլոված, 297, 299· է բային հետ, 298· ող բայածականի և անցեալ դերբայի տեղ, 299 մինակ ինչ խնդիր կ'առնէ, 388· է բային հետ ինչ, 359։

Լծորդութիւն բայից ինչ է, 167։

Լուալ, պակասաւոր բայ, 250։

Խնդիր բայի ինչ է, 314· խնդիր էական բայից, 341-351· խնդիր սեռի ներգործական բայից, 316, 352· կրաւորական բայից, 317, 352, 353· խնդիր բնութեան ամէն բայից, 318, 360-362· ուղղական բնութեան խնդիր, 363-365· բնութեան խնդիրի տեղ հայցական, 366-377· անունէ և բայէ մէկ եղած բայերուն խնդիրը, 357· էական բայով խոնարհած անցեալ դերբային խնդիրը, 358· էական բայով չի բայածականինը, 359։

Խնդրոյ նախդրաց և հոլովառու բառից զեղչումն, 530· խնդրոյ բայից բակառութիւն, 562, 563· փոխադրութիւն, 611, 614· դերբայից խնդրոյ փոխադրութեն, 612, 613· խնդրոց արտուղութեն, 643-646։

Ծանեայ, պակասաւոր բայ, 252։

Կէտք, 494· կէտ կէտ..., ուր կըլլանի, 509։

Կրաւորական բայն ինչ է, 163· ներգործականէն չորոշուած խոնարհմունքի տեղերն ինչ ընելու է, 188· հասարակ բայի պէս, 267, 611։

Կրաւորակերպ չէզոք բայ, 164, 191, 192, 211, 212, 215, 216, 266։

Համաձայնութիւն մասանց բանի ինչ է, 324։

Հասարակ անուն, 8։

Հասարակ բայ, 165, 191-193, 210, 212, 215։

Հոլովառու բառք, 152· անոնց զեղչումն, 529· աւելադրութիւն, 551· արտուղութիւն, 665։

Հոլովմունք անուանց ինչ են, 15· քանի են, 16· պարզ հոլովմունք, 16, 19-38· խառն հոլովմունք, 16, 39-47· զարտուղի հոլովմունք, 48-54· մէկմէկու կըփոխուին, 69-70, 72։

Հոլովք անուան, 12, 72· հոլովք անուան մակբայի տեղ, 307։

Հրամայական եղանակ բայի, 160, 269, 271։

Ձայնաւոր տառք, 3· որ հոլովելու ատեն կըփոխուին, 17· որ չեն փոխուիր, 18։

Ձև շարադրութեան ինչ է և քանի, 510, 511։

Մակակէտ, 494, 501· — կամ փչիկ, 502։

Մակբայից զեղչումն, 531, 532· աւելադրութիւն, 553-555· արտուղութիւն, 666-670։

Մասունք բանի, 5։

Մարթի, անդէմ բայ, 261։

Մէ վերջով որ հոլովման բառերը կ'ըլլան բացառական, 33, 34։

Մէն, մէն մի, 104։

Մի, թուական, 74· անորոշ՝ մը, 103· մի մի, 104։

Միմեանց, 101։

Միջակ կամ անորոշ անուններն ինչ խնդիր կ'առնեն, 394, 395· անոնց համաձայնութիւնը, 414, 416, 419, 428, 429, 450· աւելադրութիւն, 537· հոլովի փոխադրութիւն, 627։

Միջակէտ, 494, 505։

Միւս, 105։

Ց, նախդիր, 13, 145, 146։

Յառնեմ, արտուղի բայ, 245։

Յատկացուցիչ, 319, 396-399 · յատկացուցչի փոխադրութիւն, 615-621 · արտուղութիւն, 647։

Յատուկ անուն, 8, 20, 21-23 · ինչպէս յոգնական կ'ըլլայ, 67 · ինչպէս գրելու է, 508։

Յարաբերական որ եղակի յոգնակին տեղ, 436 · յարաբերեալի աւելադրութիւն, 541 · յարաբերականի և յարաբերեալի բացառութիւն, 575-581 · փոխադրութիւն որ ուղղականին ամէն հոլովի տեղ, 629 · որ՝ ՚ի շաղկապին տեղ, 636։

Յոգնակի ուղղական, 10, 59, 61, 63, 65 · յոգնակի չունեցող անուններ, 11 · յոգնակի սեռական և բացառական, 57, 58 · հայցական, 60, 61, 63, 65 · բառի մը հոլովքը յոգնակին « ու » կ'առնեն և ինչ կընշանակեն, 68։

Նա դերանունը, նոյն, նոր դերանուանց տեղը, 628։

Նախադրութիւն, 152։

Նախդիր, 13, 142 · կրկնուած անուններուն ինչպէս դնելու է, 471 · յատկացուցիչ կամ ածական ունեցող անունին նախդիրն ուր կըդրուի, 476, 479, 482, 483 · բացայայտիչ ունեցող բառին նախդիրն ուր կըդրուի, 481 · — Նախդիրներու զեղչումն, 525-528 · աւելադրութիւն, 543-551, 656-659 · բացառութիւն, 582 · արտուղութիւն, 652-655, 660-665։

Նախդրիւ հոլովք ինչ են, 14։

Նախնեաց գրքերէն որո՞նք աւելի կարդացուելու հեղինակք են, 675։

Նէր յոգնականի վերջը ո՞ր բառերու կըդրուի, 64։

Ներգործական բայ, 163, 268 · չէզոքի պէս խնդիր առած, 379։

Ներգործակերպ չէզոք բայ, 164, 268։

Ներկայ ժամանակ բայի, 159, 272, 273։

Շաղկապաց զեղչումն, 533 · աւելադրութիւն, 556, 557 · արտուղութիւն, 669, 671-674։

Շարադրութիւն, 312-315 · պարզ, 326 · ձեւաւոր, 326 · շարադրութեան բնական կարգը, 640։

Շեշտ, 486, 488-491։

Ո, ով, 87-90։

Ոլորակք, 486։

Ող կամ օղ վերջացած բայածական, 300-303։

Ոմն, 94-97։

Ո ոք, ով ոք, 98։

Ոչ ինչ, 86։

Ոչ ոք, 100։

Ոջ վերջով ո՞ր հոլովման բառերը կ'ըլլան սեռական ու տրական, և ոջէ վերջով բացառական, 46, 47։

Որ, միջակ անուն, 91, 92, 125 · յարաբերական, 124, 125 · որ ինչ, 93 · որ ոք, 99։

Որչէ» Նախադրութեան բացառութիւն , 583 :
Ում վերջով որ հոլովման բառերը կ'ըլլան սեռական ու տրական , 33 , 34 :
Ունիմ , պակասաւոր բայ , 254 :
Ուտեմ , արտուղի բայ , 243 :
Ուցանեմ վերջացած բայք , 203 · ուսկից չինուած են , 203 ծան· · տեղը ինչ կրնայ ըսուիլ , 204 · կրաւորականնին , 219 :
Ոք , 94-100 :
Ջափի , կշիռքի անուններն ինչպէս խնդիր կ'ըլլան , 381 :
Չեզոք բայ , 164 , 166 · ներգործականի պէս խնդիր առած , 378 :
Չոգամ , անսովոր բայ , 238 ծան· :
Պարոյկ , 486 , 493 :
Պարտիմ , պակասաւոր բայ , 257 :
Պիտի , անդէմ բայ , 262 :
Սահմանական եղանակ բայի , 160 :
Սեռական ու տրական հոլով , 57 , 58 :
Ստորադասական եղանակ բայի , 160 , 172 ծան· · 269 , 274 , 275 :
Ստորակէտ , 494 , 504 , 507 :
Վանկ , 2 :
Վերջակէտ , 494 , 506 :
Վերջահոլովք անուան , 12 · վերջահոլով չունեցող անուանք , 14 · երբ վերջահոլով կ'ըլլան , 72 :
Տամ , արտուղի բայ , 234 :
Տրոհակք , 494 :
Տրոհութիւն , 494 :
Ր , բառին բնական նուէ առաջ՝ միշտ ռ է , 49 ծան· · 182 , 195 :
Ց , նախդիր , 147 :
Ցաւէ , անդէմ բայ , 263 :
Փակագիծ , 509 :
Փշիկ կամ մակակէտ , 502 :
Քանի , 107 :
Քեան կամ քին վերջացած թուական անուններ , 76 :
Քերականութիւնն ինչ է , 1 :
Օղ վերջացած բայածական · տես Ող :

Զտարերս Հայերէն Քերականութեան Հ. Ա. Կ. Բագրատունւոյն, յաղագս մասանց գեղեցիկ դասաւորութեամբ, ոճոյն պարզութեամբ, կանոնաց ճշգրտութեամբ և բազմահմուտ և սուր դիտողութեամբքն պատկանաւոր գոլը 'ի հաւաստի ուսումն լեզուիս, արժանաւոր համարիմք տպագրութեան առ 'ի պէտս դպրոցաց ազգիս ։

ՔՆՆԻՉՔ ԳՐՈՑՍ

5498

Г-41